

Bibliothèque numérique

medic@

**Maynus de Maynis / Magninus
Mediolanensis. Regimen sanitatis**

Paris : Jehan Petit, 1506.

Cote : 6306 (1)

(c) Bibliothèque interuniversitaire de santé (Paris)
Adresse permanente : <http://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/medica/cote?06306x01>

1.

Regimen sanitatis Magnini mediola-
nensis medici famosissimi attrebatensi
episcopo directum. Insuper opusculum
de flebothomia editū a perspicacis in-
genii viro magistro Reginaldo de vil-
la noua. Additur quoq; astronomia Hippocratis fa-
cile omnium medicorum principis de variis egritudi-
nibus et morbis. Item secreta Hippocratis. Item
Auerrois de benenis. Item quid pro quo appoteca-
riorum nuperrime castigatum accuratissimeq; per-
peritissimum artis medicine cultorem magistrum Ni-
cholaum Rabby recognitum. Cum nonnullis insu-
per Auicenne ac plerumq; aliorum auctorum in mar-
gine cartharum insertis.

0306

A primis deum testor: cuius nomen sit
 benedictum. Ab hoc enim principaliter dependet celus
 et tota natura. Hic enim est qui omnibus insuit esse his
 quidem clarius: his vero obscurius. In cunctis igitur
 deus sublimis est preponendus et honorandus. In cun-
 ctis enim propone deum et proponet te: honora deum et
 honorabit te: time deum et cuncta experieris securus.
 Ad honorē enim dei altissimi cuius nutu sermo recipit
 gratiam et doctrinam: necnon beatissime virginis marie eius matris et
 totius celestis curie. Amplius ut domino meo reuerendo dño andree
 de florentia attrebatensi episcopo cuius vitam deus in prosperitate con-
 seruet et prolonget: cui nedum quod possem denegare non debeo/ sed ei-
 dem in omnibus obedire: secundum modicum meum posse valeam com-
 placere. Necnon ad omnem vtilitatem iuuenum et specialiter rudiu pau-
 perum copiam librorum habere nequeuntium nihilominus in hac scien-
 tia studere volentium pertractare regulas regiminis sanitatis a diuer-
 sis auctoribus medicine prioribus et posterioribus collectas: quos ante
 initium huius operis laboravi diligenter inspicere et clare scdm modum
 mei ingenij confidens de auxilio iesu christi: qui est omnibus verus
 dator compilare propono hoc opusculum quod pater et domine tanto
 post deum vobis cōsentius offero: quanto ut spero vestra benignitas
 defectum mei ingenij me in hoc opere mitius supportabit.

Munc autem in hoc opere quinq; ponam

partes principales. Quarum prima est de quibusda
que antecedunt regulas regiminis sanitatis.

Secunda est de regulis regiminis sanitatis ex rebus
naturalibus sumptis.

Tertia est de regulis regiminis sanitatis sumptis a
rebus non naturalibus in generali et speciali.

Quarta est de regulis regiminis sanitatis sumptis a rebus contra na-
turam.

Quinta est de quibusdam instrumentis quibus utimur in regimine sa-
nitatis.

Prima pars continet duo capitula.

Primum de necessitate huius operis scilicet regiminis sanitatis.

Secundum ad sciendum quid sit sanitas.

Secunda pars continet septem capitula.

Primum de regulis sumptis a complexione naturali totali.

Secundum de sumptis a sexu.

Tertium de sumptis ab etate.

Quartum de sumptis a lapsu naturali.

Quintum de sumptis ab habitudine.

Sextum de sumptis a diuersitate membrorum.

Septimum de regulis appropriatis sexui femineo.

Tertia pars continet viginti sex capitula.

Primum est de regulis sumptis ex parte quattuor elemētorum nostro
corpori occurrentium ab extra.

Secundum est de exercitio.

Tertium de fricatione.

Quartum de balneo.

Quintum de coitu.

Sextum de comestis et bibitis in generali.

Septimum de somno et vigilia.

Octauum de accidentibus anime.

Nonum de temporibus anni.

Decimum de granis pannificum.

Undecimum de leguminibus.

Duodecimum de fructibus.

Decimumtertium de oleribus.

Decimumquartum de radicibus.

Decimumquintum de fungis.

Decimumsextum de trussulis seu hydris.

Decimumseptimum de carnibus.

Decimumoctauum de piscibus.

Decimumnonum de animalium superfluitatibus.

Vicesimum de saporibus.

Vicesimumprimum de potibus naturalibus et artificialibus.

Vicesimumsecundum de indumentis.

Vicesimum tertium de volentibus continere.
Vicesimum quartum de iter agentibus.
Vicesimum quintum de transfretantibus.
Vicesimum sextum de confectionibus et earum vfu.
Quarta pars continet quinqs capitula.
Primum est de his qui parati sunt cadere in egritudine.
Secundum est de preseruando a pestilentia.
Tertium est de preseruando a veneno.
Quartum est de conualescentibus.
Quintum est de consuetudine.
Quinta pars continet nouem capitula.
Primum est de fleubothomia.
Secundum est de ventosis.
Tertium est de sanguisugis.
Quartum est de cauterijs.
Quintum est de farmaria.
Sextum de vomitu.
Septimum est de clisteribus.
Octauum de suppositorijs.
Nonum de pessarijs.

Capitulum primum de necessitate regiminis sanitatis.

Quod regimē sanitatis sit neces-

ariū duplici via uestigare cōuenit. **Q**uā-
na quidem via sumitur ex variabilitate cor-
poris humani. Corpus enim humanū est va-
riabile et transmutabile: non seruans cōsistē-
tiam quam habuit a generationis p̄ncipio.
Materia enim nostrorum corporū sunt duo
spermata que sunt humida et liquida et mul-
tum passibilia: humidum em̄ est multū passi-
bile. Ex his autem duobus spermatis cū
sanguine menstruo mulieris generātur mē-

Prima
via sumit̄
ex varia-
bilitate
corporis hu-
mani.

bra sp̄s et calores innati: sic quidē q̄ ex grossiori et corpulentiori parte
generātur membra et ex subtiliori calor et spiritus: et hec est opinio aristo-
telis. et auicenne. et propter hoc opinantur aliqui q̄ sperma masculi quō
est subtilius et spirituosius semine mulieris vel sanguine menstruo: cōuer-
titur in spiritū qui cordi appropriatur et alijs membris sicut radix ramo.
Ramus em̄ sicut oritur a radice sic cor et alia membra a tali spiritu suam
traxerūt originē. Cum ergo materie nostrorum corporū sint valde passibi-
les propter earum limositatē et humiditatē. Sumus enim generati in fi-
ne limositatis et humiditatis: non est mirum si corpora nostra sint multū
passibilia. **N**ō enim sumus sicut lapides aut metalla a quib⁹ parum aut
nihil resolui potest nisi in tēporibus valde longis. Et quia corpora nostra
ut ostensum est sunt multū variabilia ex quo faciliter labi possunt extra
terminos proprie sanitatis: indiguerunt regimine conseruāte quod vo-
catur regimen sanitatis. **N**ō enim est hoc sanitatis regimen necessa-
rium ut nos tueatur a morte: sed vtile est propter duo incōmoda specia-
liter euitanda: quorum primū est nimis circa humidū radicalis consumptio.
Secūm est humorū putrefactio. Si enim erretur in regimine anticipari
poterit humidū radicalis consumptio: sicut contingit in ieiunantibus et
lāhorantibus excessiue. **P**oterit etiam suffocari calidū innatum: sicut cō-
ringit in dormientibus et comedentibus excessiue et quiescentibus. **P**o-
terit etiam contingere in humoribus putrefactio et ebullitio: sicut patet
in vrentibus rebus participantib⁹ caliditate extranea et humiditate ac-
cidentalī vaporosa: talia enim sunt corpora nata putrefieri et ebullitionē
suscipere: de quibus in processu plenius apparebit. Sic ergo patet pri-
ma via ad inuestigandum regimen sanitatis esse necessarium et vtile.

Regimē
est corpo-
ri hūano
necessari-
um pp̄
duo.

Secunda via ad inuestigandum idem sumitur ex diuersitate rerū non
naturalium quibus necessario indiget corpus humanū sicut sunt cibus et
potus: aer: inanitio: et repletio: somnus et vigilia: motus et quies et ani-
me accidentia. **H**ec enim res dicuntur non naturales: quia eis contingit
bene et male vti. **U**nde circa eas contingit errare et bene agere. **E**t ideo
circa vsum talium indigemus arte quia habetur ab Aristote. vij. ethico.
q̄ ars est de his circa que contingit errare et recte agere. **P**otest enim
aliquis errare in vtu cibi et potus: et sic de omnibus alijs et eisdem bene

Secūda via

a.ij.

Prima

vti. Bene igitur est vtile habere artem euitandi malum vsum et profes-
quendi bonum sicut in virtutibus et in alijs artibus est videre.

Capitulum secundum Ad scien-
dum quid sit sanitas.

Quot
modis sa-
nitas dicitur.

Mon est possibile sanitatē custodire sem-
per. Nam semper custodire omni fama ignoramus.
In hoc ergo capi. dicem⁹ primo quid est sanitas. Se-
cundo quot modis dicitur sanitas. Nec intēdimus lo-
qui nisi de hominis sanitate vel aliorū ab homine vt
veniant forsitā ad vsum hominis. Unusquisq; autem
hominum dicit se forte sanum cum potest in operatio-
ne solitas sine sensibili leione. Verbigratia. Si oculus potest in actuz
videndi consuetum sine omni leione sensibili: dicitur sanus: et similiter
in cunctis alijs membris. Dicamus ergo q; sanitas est vna bona dispo-
sitiō corporis humani per quam agit vel patitur actionem vel passiōē
ei debitam scdm naturam absq; notabili leione. Nec autem dispositiō ē
originaliter et primo in membris homogenijs seu similibus puta in osse
et carne et consimilibus: et vocatur commensuratio in quattuor primis
qualitatibus: puta in calido: frigido: humido et sicco. Talis igitur com-
mensuratio est sanitas consimilium et est complexio vel proprietates con-
sequens complexionem vel concomitans. Amplius dispositiō bona que
est sanitas: secūdo est in membris etherogeneis seu officialibus: puta in
manu: pede: cerebro: et corde. Nec autem sanitas non solum est commē-
suratio calidorum: frigidorum: humidorum et siccorum: sed etiam quan-
titas membrorum numerorum figurarum et situum. Unde ad hoc q; ma-
nus et pes possint insolitas operationes sine leione insensibili non suffi-
cit temperamentum complexionis quod consistit in cōmensuratione ca-
lidorum frigidorum humidorum et siccorum: immo oportet manum esse
debite quantitatis et debite figure debiti situs et habere digitos deter-
minati numeri. Et quia membra organica componuntur ex similibus et
ab eis dependēt: sanitas organicozum dependet a sanitate consimilium.
Et quia totum corpus est compositum ex diuersis membris consimilib⁹
et organics: sanitas vltimo reperitur in toto. Unde ex omnium mēbro-
rum coalternatione tam principalium q; nō principalium tam simpliciu
q; organicozum sanitas resultat totius corporis. Sic igitur ad sanitatē
totius corporis requiritur commensurabilitas membrorum consimiliū
et coequalitas organicozum: et requiritur etiam vnitas in vtrisque. Un-
de solutio continuitatis quo ad similia vel cōtigitatis quo ad officialia
impedit corporis sanitatem. Sic ergo patet quid est sanitas de cui⁹ re-
gimine nos intendimus. Nunc restat ostendere quot modis dicatur sa-
nitas quantum spectat ad propositum nostrum. Propter quod sciendū
est q; sanitas non est indiuisibili consistit quod apparet primo inducenti-
bus in diuersa membra quorum nō est eadem sanitas cum appareat ma-
nifeste ea habere diuersas complexionēs et diuersas compositiones et
per consequens diuersas sanitates quod est bene rationabile cū habeat
diuersas operationes. Et talis diuersitas arguit diuersam sanitatem.

Membra
organica
depēdēt
ex simili-
b⁹ ab eis
vt dicit
Alicēna

Salie. iij. de morbo. Siquidem sanitas dispositio est factiva actus. Hoc etiam apparet diuersitatem confide. antibus etatum. Unde puer nō est eiusdem sanitatis punctualis sibiipso seni. Unde scdm aliam et aliam etatem est alia et alia complexio et per consequens alia et alia sanitas et per consequens indiget alio et alio regimine: et similiter diuersa membra indigent diuerso regimine sicut posterius apparebit Aristotele. v. phisicorum: immo non est eadem sanitas mane et vesper: sunt enim corpora nostra in continua alteratione: et sic continue aliter se habent q̄ prius: et sic sanitas non in indivisibili consistit. Hoc idem patet ex diuersitate sexus. Alia est enim sanitas masculi et femelle. Hoc etiam patet ex diuersitate regionum. Nam homines diuersarum regionum sunt diuersarum complexionum et per consequens sanitatum. Hoc etiam patet ex diuersitate complexionum naturalium. Nam homines diuersarum complexionum sunt diuersarum sanitatum. Unde sanitas colerici alia est a sanitate fleumatici et sanitas temperati alia a sanitate lapsi. Unde sanitatis latitudo est valde magna: est tamen dare vnam sanitatem alijs perfectiorem. Et est sanitas corporis temperati in specie humana que etiam sanitas in indivisibili non consistit propter aliqua superius tacta.

Sal. iij.
de morbo.

Secunda pars de regulis sumptis a complexione naturali.

Quoniam diuersorum hominum sunt diuersae complexionones totales: immo nō est possibile duos homines simul esse eiusdem complexionis totalis scdm gradum consequens est q̄ diuersi homines indigent diuerso regimine sanitatis. Sal. iij. tegni. Cū enī regimen sanitatis sit per similia si complexionones diuersorum hominū sunt differentes oportet q̄ per differentiam conseruentur. Et omnino idem cōuenit stoicatur q̄ regimen sanitatis non est per similia vt multi dicunt de corporibus multum lapsis. Nam sicut lapsi qui debent regi non per similia: vt multi dicunt sed per contraria sunt diuersi sic etiam eorum regimen erit diuersum. Quod enim diuersa vt diuersa per idem conseruentur non bene rationabile. Quod igitur sunt diuersitates in cōplexione naturali totali hominis tot sunt diuersitates regiminis sanitatis. Sunt enim nouē diuersitates in complexione naturali totali ipsius. Quarum prima nobilissima et est complexio temperata ad iusticiam et ab hac cōplexione temperata labi contingit octo modis quattuor simplicibus et quattuor cōpositis. Simplicibus quidē in calido frigido humido et sicco. Compositis quidē calido et sicco calido et humido: frigido et sicco: frigido et humido. Cū dato q̄ lapsus q̄ est respectu tēperamēti pōderis sit de necessitate in duabus qualitatib⁹ scdm sententiam sapientū: tñ lapsus a temperamēto iusticiae si potest esse in vna qualitate. Vocatur autē temperamentum ponderis in quo elemēta quattuor sunt simpliciter adequata sic q̄ vnū alterū non excedit nec ecōuerso: tale autē tēperamentū est impossibile scdm naturā. Unde ex hoc tollitur actio et passio elementorū adinuicē et per consequens mixtio et mixtū. Et per consequens cōplexio que est pprietas mixti. Et respectu hui⁹ tēperamēti oīa quecūq̄ sunt illa sunt lapsa in vna q̄litate

Rationabile non est vt diuersa per idem conseruentur.

a. iij.

Prima

actiua et in vna alia passiu. Unde omnis res attributa cōplexioni h̄ in se dominium vnius qualitatis actiue que est in ea loco forme et alterius passiuę que est in ea loco materie. Unde homo qui habet naturaliter cōplexionem magis equalem labitur a temperamento ponderis in duabus qualitativibus: puta in calido et humido: vnde cōplexionata omnia labitur ab hoc temperamento in duabus qualitativibus. Temperamentū autem ad iusticiam est temperamentum debitum alicui scđm indigentiam speciei vel individui vel partis individui. Verbigratis: natura humana secundum speciem habet vnam complexionem sine qua forma humana nō potest esse. Similiter homines sc̄lavi vel indi habent vnam cōplexionem propriam sine qua stare non possunt. Similiter quilibet homo particularis habet vnam propriam complexionem sine qua esse nō potest. Et similiter intelligatur in complexione partium istius hominis et in illo temperamento ponderis que ex necessitate est in duabus qualitativibus vt ad presens supponimus. Ab hoc enim temperamento iusticiali potest esse lapsus in simplici qualitate et similiter in duabus qualitativibus. Et scđm q̄ aliter et aliter lapsi sunt indigebunt alio et alio regimine vel cōseruatiuo vel reductiuo. Unde corpus in specie humana temperatū indiget regimine pure cōseruato et indiget pure cōsimilibus q̄tum ex pte complexionis naturalis. Quod autem sit illud corpus temperatum et que sint illa pure cōsimilia corpori humano temperato intelligitur ex libris antiquorum medicorū. Et hoc ad presens est supponendum. Nolumus enim omnia in omnibus conculcare et specialiter quia hoc negociū est non vt sciamus sed vt sani in sua sanitate cōseruentur et ab egritudine preseruentur. Sufficit ergo scire q̄ corpus temperatū in specie humana debet vti his que sunt pure similia virtualiter corpori tali eo modo quo possibile est: quia scim⁹ q̄ nichil adeo est simile corpori temperato quin ipsum aliquantulum alteret et trāsmutet. Modus autem specialis regiminis huius corporis inferius apparebit vbi nos ponem⁹ regulas regiminis sanitatis sumptas a reb⁹ naturalibus et sumptas a diuersitate membrorum. Ex dictis autem satis patet q̄ corpora que labuntur notabiliter notabili lapsu naturali ab hoc temperamento non indigent eodē regimine et ex eisdem. Nam si loquamur de regimine cōseruatiuo et sint calidiora temperamento natura in specie humana indigent calidioribus et frigidiora frigidioribus. Calidiora em̄ calidioribus indigent adiutorijs et cetera. Gal. iij. regni. Unde videtur rationale q̄ corpora colerica cōseruentur in sua caliditate per colerica virtualiter que sunt calidiora virtualiter his quibus cōseruatur complexio corporis temperati. Nec imaginari debemus q̄ illa que dicimus corpus colericū cōseruare in sua colericitate sint calida simpliciter: nec colerica respectu corporis temperati. Si enim que sunt colerica respectu corporis temperati: ad ministrarētur colerico non cōseruarent ipsum in sua colericitate: sed distraherēt in sua complexione naturali: et facerent ipsum labi in egritudinē. Verbigratis: si colericus vtatur vinis fortibus alleis et pipere nō cōseruaretur. Sed talia quibus corpus colericū cōseruatur sunt respectu corporis temperati frigida sed respectu corporis colerici sunt calida cōseruantiā. Non q̄ enim passa sunt a colerico calore conuertētur ad eundem gradum vel prope. Unde dicimus q̄ corpora colerica que ponunt

Corpora colerica in duobus gradibus non preseruantur.

lapsa a temperamento iusticiali in duobus gradibus non conseruabunt per calida in secundo temperamento iusticiali: sed conseruabuntur: per aliqua que postq̄ passa fuerunt a tali calore non augebunt nec diminuēt suam caliditatem et huiusmodi sunt frigida in primo respectu temperamenti ad iusticiam. Et sic patet q̄ regimen conseruatiuum talium nō est idem nec eiusdem cum regimine conseruatiuo corporis temperati. et similiter intelligatur in alijs. Si autem loquamur de regimine preseruatiuo vel reductiuo talium corporum predictoz adhuc magis ad propositum quoniam corpus habens temperamentū non indiget reductiuo nec preseruatiuo: sed corpora multum lapsa puta colerica vel scumatica indigent. Si enim conseruare vellemus talia corpora in suis lapsibus plures caderent in egritudinem: quia ex propria natura apta nata sunt labi in egritudinem quapropter dicuntur simpliciter egra et a generatione: melius est ergo q̄ reducantur. Et quia corpora colerica lapsa in secundo gradu caliditatis conseruabuntur per frigida in primo reducuntur per frigida magis puta per frigida in secundo. Talis autem reductio non erit extra terminos complexionis colerici: sed erit infra terminos latitudinis eiusdem. Et sicut dictum est de colericis idē intelligatur in alijs lapsibus tam simplicibus q̄ compositis. Quid etiam sit gradus et graduum distinctio quomodo accipiat apud medicum ad presens supponatur et de hoc faciam vnum tractatum.

Capitulum secundum De regulis sumptis a sexu.

Sicut diuerse complexionēs naturales indiget diuerso regimine: sic etiam sexus diuersus diuersam arguit complexionem. Masculi enim sunt calidiores et sicciores et in statura maiores et longiores et fortiores et cōmuniter prudentiores femellis in specie humana quicquid sit in alijs speciebus in quibus potest ptingere femellas esse maiores et calidiores videlicet in aialibus viuētibus de rapina et in quibusdam entonior et pisciu de quib⁹ ad presens non est sermo. Supponam⁹ ergo ex his que apparēt ex dictis sapientum masculos calidiores et sicciores esse in specie humana femellis et femellas frigidiores et humidiores et corpe misericordiores masculis. Vir ergo tēperatior est calidior et siccior muliere tēperata: et p consequens indiget alio regimine conseruare. Et puto saluo meliori iudicio q̄ mulier tēperatissima in genere mulieris nō indigeat regimine reductiuo sed cōseruatiuo sicut masculus tēperatissim⁹. Masculus enim tēperatissimus tēperatior est in specie humana q̄ mulier tēperatissima. Imbo tamē sunt infra temperamentū corporis sani simpliciter et habēt illud temperamentū q̄ se extēdit ad masculum et ad femellā. Quod autē masculi ceteris paribus sunt femellis calidiores supponamus ad presens ex dictis sapientum: et ex signis manifestis sic patet: quo habito patet q̄ ad diuersitatem complexionum diuersorum sexuum diuersi sexus indigent diuerso regimine conseruatiuo

Alia ē cōpositio in sexu femineo et masculino.

Secūda

vel preseruatio. Hoc idem patet ex diuersitate compositionis et operationis. Nam alia est compositio in sexu femineo et masculino ut multa membra sunt in femellis que non sunt in masculis et econtra et aliter disposita. Unde in mulieribus est matrix et collū matricis que non sunt in uiris: et in uiris est uirga uirilī que non est in mulieribus. Similiter mamille in mulieribus sunt propter lactis generationem: sed in uiris non sunt ad hunc finē: sed propter decorē et caliditatis cordis conseruationē. Unde mamille mulierū sunt maiores mamillis uirorum. Ampli⁹ in mulieribus est impregnatio et menstruoz euacuatio que nō est in uiris. Ampli⁹ in mulieribus est infantū lactatio sine nutritio. Et sic in regimine sex⁹ feminei egemus regulis specialib⁹ diuersis quibus non egemus in regimine masculoz. Hāc indigemus regimine pseruante nutricē et collū eiusdē matricis et preseruante a fluxu et retēione menstruoz inordinatis. Amplius indigemus regimine cōseruante et preseruante mamillas ad moderatā et bonā lactis generationē. Indigemus etiā regimine pgnantis et parturientis et lactantis quoz nullo modo indigemus in regimine uiroz. Et de his omnib⁹ propter artis perfectionē bonū est facere capitulū singulare: et de illo forsā inferi⁹ apparbit. Et erit capitulū de regulis appropriatis sexui femineo ut differt a masculino. Et sic pty diuersitas regiminis sanitatis ex diuersitate sexus. Et sicut oportet cōsiderare diuersitatē sexū in regimine sanitatis. Et sic etiā et diuersitatē regionū. Hāc homines diuersarū regionū: sunt diuersarū cōplexionū naturalū et formarū diuersarū et figurarū et colorū sicut in regionibus extremis est videre puta de sclauis et indis. Isti distant in cōplexione. Et abusio esset dicere qd ex eisdē et eodē modo conseruarent in sanitatibus suis. Et puto saluo meliori iudicio qd lapsus diuersi scdm diuersitatē regionū non indigēt regimine reductiuo sed cōseruatiuo. Nam scdm illos lapsus qui sunt ex parte regionis corpora non dicuntur egra nec egrotatiua simpliciter nec ut multū nec ut nunc. Unde indiuidua diuersarū regionū solū indigēt reductiuo regimine scdm lapsus appropriatos singulis indiuiduis ut labuntur a medio latitudinis proprie regionis. Unde sclauus tēperatissimus nō indiget regimine reductiuo ad complexionē climatis tēperati. Unde sclauus tēperatissim⁹ melius uiuit et sanius in suo proprio climate qd in climate tēperato: s; sclauī qui sunt multū lapsi a tēperamento propriū climatis indigent regimine reductiuo ad propriū tēperamentū eiusdē sic tñ qd illa reductio sit infra terminos latitudinis cōplexionis proprie et nature indiuidui que reductur. Unde puto qd in quolibet climate sunt corpora sana simpliciter et egra simpliciter et semp et multū. Corpus tamen sanū vnius regionis est sanius et pfectius alio alterius regionis. Quā corpus humanū tēperatissimū climatis tēperati dicitur mediū vñū equale ad iusticiā in cōparatione ad corpora tēperata aliarū regionū et respectu huius alia corpora dicuntur lapsa sed ille lapsus non erit faciens talia corpora egra aliquo modo.

Capitulū tertiu de regulis sumptis ab etate.

Consequens est dicere regulas generales sanitatis sumptas ex diuersitate etatum. Supponamus hanc diuersitatem etatum esse in homine temperato libero ab occupacionibus qui sit potens obedire siue subici regimini sanitatis. Quid autem sit de corporibus lapsis et occupatis ex dictis poterit apparere. Et

quia prima etas est infantium primo dicemus regulas regiminis sanita-
tis ipsius infantis que in fine equalitatis existit. Dicamus ergo q talis
infans post parturitionē ipsius statim ponendus est in aqua temperate
caliditatis ne corpus suū alteretur ab aeris frigiditate vel excessiva ca-
lilitate. Ut etiā sozdes si que a matre fuerint derelictę per aquā calidā
deleantur. Sed ante etiā umbilicus est ligandus nō nimis longus ne sit
maior q̄ deceat: nec nimis brevis ne sit minor q̄ deceat: nec debet etiā
ligatura esse nimis fortis: nec nimis debilis ne prius cadat ⁊ citi⁹ q̄ opor-
tet nec tardius. Ligatura debet esse de filo lane non nimis duro. Post
abscissionē umbilici aspergatur sanguis draconis vel aliqd simile vtpu-
ta ciminiū: sar cocolla vne citrine. Quantitas incissionis est quattuor di-
gitorum et ligationis vnus digiti. Post casum umbilici mulieres gal-
licane salinā solū ponere cōsueuerūt. Alij autē docent apponere cineres
coclearū vel plumbi adusti vel calcanei vitulini. Consueuerunt mulieres
gallicane infantē natū nouissime ante omnia ponere supra nudas paleas:
et eundē fricare paleis tēperata fricatiōe. Et ego laudare paleas nō eē
frigidās nec calidas excessiue: sed calidas tēperate. Sed mos aliarū est
infantē recipere in gremio in pāno lineo vel laneo tēperate caliditatis.
Et vt sit ad vnū dicere recipiendus est infans in loco filioꝝ loco matricis
q̄ possibili⁹ ē: q̄ mutatio subita nocet nocumēto magno. Et iō nullo mō
balneā. si sunt post pturitiōez in aq̄ frigida: sicut qdā barbari cōsueuerūt
sz in aq̄ pura tēperate caliditatē: sicut caliditati matricis in q̄ p̄ experiētā
nos videm⁹ eos q̄ plurimū delectari. Dicūt etiā qdā q̄ eoz corpā post
partū debēt synapizari sale minutissime triturato ⁊ deide fasciari recentē.
Hec em̄ synapizatiō vtilis ē ad mēbra eoz roborāda a frigore calore et
siccitatē. Ex hoc em̄ eoz cutis efficitur dēssor ⁊ impossibili⁹: humiditas
⁊ impuritates cutis supflue cōsumunt in quib⁹ cōstat infantes abun-
dare. Sed q̄ sal habet ex sui natura mēbra infantis mordicare loco sal
ad p̄dictas intentiones vtuntur aliq̄ sapientū oleo fruct⁹ glādiū ex quo
mēbra roborant ⁊ humiditates aliq̄liter desiccant. Rōnabile est istud in
infantib⁹ valde calidis ⁊ multū raris puta colericis ⁊ sanguineis quozū
mēbra sunt valde rara. Sz in infantibus q̄ sunt in fine equalitatis sec⁹ est
In his em̄ sal magis vtile. Et si essent fleumatici infantes eoz sal debet
esse calidi⁹ ⁊ nō siccus. Impl⁹ eoz vesice sunt cōprimēde vt facili⁹ vris
nam emittāt. Eoz etiā nares purgētur cū digito minimo cuius vnguis
nullā habeat eminentiā ⁊ ant̄ orificiū minimo digito inuncto oleo est apien-
dū. Mulieres gallicana hnt regulā spālē in regimie infantū quā volum⁹
p̄mittere. Dicūt em̄ infantes nouiter natos debere synapizari farina et
spālter ptes eoz inferiorēs musculosas: deide fricari cute porcina tēpe-
rate asperitatē. Dicūt em̄ supfluitates malas ab eoz corpib⁹ resolui. Est regereer
ēt infans balneād⁹ singul⁹ dieb⁹ bis nō qdē pleno stomacho lacte nec sta-
tum post lactatōez sz añ. Sicut em̄ exercitiū dz anticipare cibū in potēti
bus exercitari: sic balneū dz anticipare lactationē in nouit̄ natis q̄ nō p̄nt
exercitari. Vñ si stomach⁹ sit plen⁹ lacte eoz digestio corrūpif p̄ bal-
neū ⁊ opilatōes in laterib⁹ generant: sicut eoz v̄afragma cōprimif ⁊
in eis dē tussis generat ⁊ iterdū vomit⁹ q̄ osa in nouit̄ nat⁹ nocua sūt sim-
pliciter ⁊ cuitāda. Hō dz autē balneari in aq̄ sapiēte naturā sine virtutē
farmacoz cuiusmōdi sūt aq̄ sulphuree ⁊ alūniōse: sed dz eē aq̄ pura fōtina
cui⁹ mot⁹ sit x̄sus orientē p̄ terrā arenosā nō lapidēā nec lutoisā: ēt a mō-

Qualit
mulieres
se debet
ga regi
men infā
tium.

Prima

tibus discoopertam: aeri et soli expositā nullius saporis: substantie subtilis: cuius resisteria nulla vel pauca pondere leuis: qui cito calefit et cito in frigidatur. Morientur in balneo quousq; carnes eorum rubere incipiunt. Et post balneū decenter sunt fasciandi sicut nouerūt matrone circa hoc insistentes. Fasciatio autē non debet esse nimis stricta ne eorum augmentū impediatur nec nimis mollis ne eorum membra indebite figurantur. Nec debent esse panni ex quibus fasciantur frigidī. Et si forsā ne eorum membris aliquo peccatū appareat ex parte figure vel situs vel quāritatis post balneū fasciando temptari debet eorum correctio sicut nutrices infantibus suis facere consueuerunt. Et similiter in his quorum vna tibi est breuior alia. scilicet magis extendendo eam q̄ aliam. Post hoc autem infans lactandus est quousq; dormiat. Quod si forsā dormire non velit consolandus est cū dulcibus cantilenis. Et si omnia ista non iuuerint portandus est torus fasciatus hinc inde. Et sup̄ omnia studeat nutritrix q̄ eius vestes nō sint fordidę. Sed quia matronas in his expertas videmus magis p̄ficere: in hac materia me amplius tenere nō intēdo. Totiens enim sunt fasciandi in die quotiens eorum vestes fordidę reperiuntur. Semper autem post balneum lactandi sunt: et similiter post eorum vestium fordidarum mundificationē. Si quidem eos lac sugere delectabiler videamus quod eorundē infantium lactandi cōsuetudine facile est videre tunc secundum q̄ plus vel minus recipiant vnica lactatione delectationem lactis secundum hoc sepius vel minus sunt lactandi. Maior pars temporis nouiter natozum occupanda est in lactatione: balneatione: dormitione: et huiusmodi vestium fordidarū mutatione. Nec omnino nouiter nati indigent alio cibo nisi lacte: et hoc eis sit loco cibi et potus. Lac autem infantibus conuenientius est lac matris proprie. Nam natura sagax sagacitate cuius nō est finis ex vna portione sanguinis menstrui fetum generat et nutrit in vtero matris: et ex alia portione lac in mammillis generat quod quidem lac cum sit generatus ex sanguine maxime simili sanguini qui fuit materia generationis et nutritionis infantis: est eidem optimum nutrimentum quod est verum supposito q̄ mater sit sana et debiti regiminis secundum q̄ requirit actus nutritionis nutricis. Et hoc est quia ex eisdem sumus et nutrimur. Quod si forsā mater proprium genitum nutrire non possit vel non velit: tunc eligenda est nutritrix sana bone conditionis et boni moris: etatis perfecte: cuius color ad nigrum declinet: et vene sint late: et colum grossum et pectus amplum et mamille non carnosę magnę: venarum multarū: cuius lac nō sit nimis subtile et seorsum nec nimis grossum et caseatum: coloris albi: boni odoris et boni saporis. Cuius etiam lac nō sit nimis partui propinquum: nec nimis remotum cuius partus fuit naturalis etiam masculus et sit vnus mensis cum dimidio vel duorum. Et si possit inueniri nutritrix similis complexionis et regiminis matris infantis cuius partus fuerit naturalis etiam masculus non esset malum immo puto q̄ talis esset p̄ omnibus eligenda supposita lactis conuenientia in quāitate et in conditionibus ante dictis. Quod si mater proprium filium nutrire velit non eligatur alia sanitate et bono regimine habitis cū lactis sufficiētia. Quod autē sit bonū regimen nutricis ex quo lac eiusdem cōseruetur corrigat et augetur infans: apparebit post vbi regule regiminis sanitatis approp-

Lac cōuenientius
nutri^o pueris
lactantibus.

grate ferui femineo vt differt a masculino ponentur. Et non laudarē q̄ in primis diebus part⁹ mater lactaret propriū filium suum. Cum q; ma- ter multū alterata est a partu. Cum q; lac diu remansit in māmillis ex quo forte potest esse corruptū: sicut etiā ex proprio colore ⁊ substantia est videre. Unde mulieres gallicane faciunt sugi lac ab earū māmillis per aliquā mulierē vilem ad hoc deputatā. Non est cunabulum eius mouen- dū ad somni prouocationē motu violento ne eius lac in stomacho concu- riatur et digestio corrūpatur: sed motu suauē et si sine motu cum māmil- la somnus possit prouocari melius est. Moderatus fletus ante lactatio- nem conuenit: et specialiter ad partium spiritualium dilatationem ⁊ ad humiditatū capitis aliquale euacuationē ⁊ ad caloris tēperati reuoca- tionē et confortationē. Lactentur bis vel ter in die naturali vel ad plus quater. Quod si fo: san in eorū stomachis corrūpatur lac ex multa ⁊ im- moderata suctione: ex qua cōtingit inflatio ⁊ extensio ⁊ ventositatū mul- titudo et vīne albedo longo tempore famelica sunt permittendi: et stu- dium impendatur vt somnum dormiant longum. Securius est vt paru; sugant lactis et sepe. Assimilantur enim corporibus conualescentiū qui sic sunt cibandi vt inferius apparebit. Bonum est etiam ante lactationē q̄ parum mellis despumati cum aliquantulo vini lymphati albi eisdem propinetur propter stomachi ablutionem ⁊ lauationē. Et specialiter in principio aliquid lactis in infantū oribus mulgeatur vt minus eorū me- ri in actio labore et ex conamine suctionis eorum gule cum mery et reli- quis instrumentis lesionem incurrant. Hoc igitur sit regimen infantium quousq; dentes emittant anteriores. Postq; dentes apparuerint ante- riores alius cibus a lacte nutricis infantibus interdum est tribuendus si cut cibi lacti similes in substantia ⁊ virtute lacte tamen parū grossiores. et sunt cibi qui pauca vel nulla indigent masticatione cuiusmodi sunt ci- baria laudabilia a matribus vel nutricibus eorum primitus diligenter masticata vt panis in aqua mellis dissolutus vel in aqua carniū lauda- bilium vel cibus factus ex farina tritici et lacte animalis sicut mulieres gallicane facere consueuerūt. Aut panis dissolutus in vino bene aquati co interdum potest eis bene tribui. Aqua bona ⁊ pura cuius conditiōes superius dicte sunt: potest etiam permisceri cum aliquantulo vini. Nec laudo q̄ predicti cibi tradantur infantibus simul cū lacte. In hora enim in qua aliquis predictorū ciborum exhibetur infantibus abstineat a lac- te quousq; predictorū ciborum digestio fuerit p̄fecta. Hoc facto pos- sunt indui ⁊ portari ⁊ balneari minus quam ante. Cum autem inceperit per seipos ambulare: nutrix debet esse sollicita ne infans diuersis et in- ordinatis moueatur motibus ne forte eius membra torqueātur: nec est cogendus sedere vel ambulare anteq; scdm naturā desiderium veniat. Locus in quo sedet non debet esse durus: nec asperitatem habens: nec coram ipso debent esse aliquē ex eis que pungunt ⁊ incidunt. Custodien- dus est ne ab alto loco labatur. Cum autē dētes canini inceperint appa- rere ab omni re que ad masticandum dura est debet abstinere: ne forte materia predictorū dentiū propter durozū masticationem totaliter resoluatur. Et tunc plurimum bonum erit fricare gingiuas ex arungia galline vel ex butyro recenti et cerebro leporis ex hoc enim facilior eo- rum fit transitus ⁊ origo. Et quia in tempore originis dentiū predictorū

Gallica-
ne mulie-
res lac su-
gi faciūt.
Modera-
tus flet⁹
āre lacta-
tionē con-
uenit.

Quot
modis po-
test aqua
pmisceri
cuz vino.

consueverunt infantium colla rubere quod plurimum laudo quod hoc tempore unguatur caput et collum cum oleo rosato conuassato cum aqua calida. Cum autem possibile est ut cum predictis dentibus mordere desiderante proprium digitum masticare quapropter hoc tempore frustum paruum radice yreos in eorum manibus est ponendum que non sit sicca: sed inter siccam et viride mediocris. Nam ex eorum masticatione prohibetur eorum gingiue ab vlceribus et dolore. Laudo quod gingiue earum frequenter cum melle despumato cum aliquantulo salis fricetur: hoc enim prohibet a dolore et vlcere. Quando autem predicti dentes canini perfecte creuerint radix liquericie continue masticetur. Et quanto infantes magis appropinquant ad tempus in quo sunt a matre totaliter sequestrandi tanto oportet assuescere cibarijs magis grossis. Tempus sequestrationis est cum possunt alios cibos masticare perfecte: cum scilicet omnes dentes emiserint. Et hoc tempus est duorum annorum communiter. Dicunt quidam quod masculus tardius sequestrandus est quam femela ceteris paribus. Quod si infans perfide et inordinate post tempus sequestrationis mammillam quesierit et ex illo inordinate fleuerit: epithimande sunt mammille cum aliquibus que infanti abominationem inducant in gustu cuiusmodi sunt succus absinthij et mentastri et myrthe et similia. Hoc ergo sit regimen infantis quousque a nutrice sit sequestrandus. Postea tota sollicitudo parentum debet esse in meliorando mores ipsius. Et in hoc consistit duplex utilitas vna ut crescat bonus et fiat ei in bono habitus fixus qui generatur in anima ex actibus frequentatis. Et hec utilitas est in anima cuius artem non habet medicus sed moralis philosophus. Alia est attinens corpori. Nam ex malicia morum et passionum potest in corpore generari complexio malicia. Unde sicut mali mores sequuntur maliciam complexionis: sic possibile est maliciam complexionis ex morum malicia generari. Unde timor in multo tempore perficit melancolicus. Et ergo non sunt permittendi nimis tristari nec irasci nec flere nec gaudere: sed medium in his elegibile est. Et si nobis appareat eorum natura vel constellatio inclinari inordinate ad aliquam passionem auertendi sunt ad contrarium. Aduertentes enim ad contrarium ad medium venimus sicut dirigentes lingua tortuosa facere consueverunt. Et sic patet quod in custodia morum summa corporis et anime custodia consistit. Post somnum balneandus est quousque eius carnes rubere incipiant: deinde ludere permittatur per unam horam: deinde cibandus est cibis laudabilibus. Deinde permittendus est ludere prolixius: deinde balneandus est. Post sequestrationem eorum aliqui sunt contenti exercitio: parum aut nihil curantes de balneis: sed quia eorum membra ante septimum annum sunt multum debilia et ad motum inepta rationabile est quod interdum balneantur ad membrorum confortationem et ad superfluum tertie digestionis expulsionem et ut membra ad augmentum preparantur. Non debent esse balnea sapientia naturam aliquorum pharmacorum cuiusmodi sunt sulphurea alumina et similia: quia redderentur ex illis corpora eorum inaugmentabilia. Et propter eandem causam exercitium eorum non debet esse forte multum et magni: quia membra eorum adeo sunt debilia quod exercitium forte pati non possunt. In hoc tempore etatis vinum est nocuum et eo non indigent. Nocuum quidem quia est ignem addere igni. Habent etiam nervos

Radix liquericie.
Tempus sequestrationis.

Malicia complexionis ex morum malicia.

debiles et cerebrum quorum vinum est maxime lesium: et precipue qz eorum nerui sunt valde passibiles et penetrabiles a vino quod est optimus penetrator propter subtilitatem eius debitam ex parte actionis et substantie. Vinum enim est subtile in substantia et actione. Nec indiget vino propter vine mundificationem: et colere rubee cum vrina mundificationem. Nec propter corporis humectationem: nec propter melancolie repressione: nec ppter digestiue et caloris innati confortatione: vt consideranti manifestum est. Vinum album limphatum valde potest eis pinari loco potus. Et quanto sunt calidioris complexionis minus vtantur vino: et quato frigidioris plus vtantur eo. Aqua que est potus eorum sit pura cuius conditiones superius tacte sunt. Hoc sit regimē pueri quousq; magistro tradatur quod est tempus annorum sex. In hoc tempore tradatur magistro qui eum doceat in moribus et sic gradatim est ordinandus: nec solito balneandus et eius labor ante comestionem augmentandus: quia eius membra sunt solito fortiora. Non sunt tamen apta fortibus exercitijs ante decimumquartum annum: immo forsā eis nō competit exercitium forte et magnum ante finem adolescentie. Vsq; ad duo septennia annorum non competit vinum nisi aquaticum sed minus q̄ ante. Sed interdum non est malum eis in hoc tempore ministrare parum vini: propter preservationē a generatione opilationum. Hoc sit regimen pueri vsq; ad decimumquartū annum. Unde parū deinceps differt regimen corpori debitum scilicet temperato libero vacare potenti regimini sanitatis a regimine transeuntū decimumquartum annū ppter preseruationē a generatione opilationū. Et postea magis exercitijs vt: et cibis grossiorib; et vinis minus aquaticis et paucioribus balneis et indigent breuioribus somnis. Non indigent exercitijs fortissimis nec talia exercitia sustinere possunt sine notabili lesione cuiusmodi sunt exercitia luctātium tozantium et similia: nam eorum membra non sunt sufficienter apta ad tales motus propter eorum imperfectionē: sunt enim adhuc in via augmenti: et talia exercitia impediunt eorum augmentum. Et sicut dictū est de exercitijs ita intelligatur de cibis: non enim possunt digerere cibaria fortissima ad digerendum dura: quemadmodum possunt illi qui sunt in termino adolescentie. Similiter actus venereorum non sunt eis ita conuenientes sicut his qui terminum adolescentie sunt consecuti: immo ex coitu inordinato magnam cōsequuntur lesionem. Ex hoc enim corpus impeditur ab augmento: nec semen est vtile generationi: anteq̄ membra ad perfectū augmentum peruenerint: vt patet in terrenaſcentibus quorum semen est imperfectum anteq̄ planta augmentum perfectum deuenit. Cum autē aliquis ad perfectum deuenit augmentum quod communiter supponitur circa medium quarti septennij annorum: et est annus viceſimū quintus tunc est sanitas perfectissima: et durat vsq; ad quadragesimū quintum annum. Et vocatur hec etas: etas pulchritudinis et fortitudinis. Nam hoc tempore corpora sunt pulcherrima et fortissima et in eis omnes operationes sunt fortiores: quod specialiter verum est de vitalib; et animalibus quicquid sit de naturalibus. In hac etate indigemus fortioribus exercitijs et est sufficientior ad exercitia fortissima: et multo magis quam aliqua precedentium. Et minus indiget balneis aque calide quam etas precedens: sed balneum frigide aque huic soli etati est

Bonū et
vtilē est
barevinū
aquaticū
pueris p
pter pres
feruatio
nē a gñā
tione opi
lationū.

Calor innatus ex balneo debilitat

conueniens vt membra reddantur robustiora: et ad motum forte aptiora. Hec calor innatus ex predicto balnea debilitatur: sed magis confortabitur nec augmentum membrorum impeditur. Et non debet hoc balneum esse aque inter se frigiditatis: nec in tempore et hora frigidis: sed calidis. Cibis in hac etate debet esse grossior et maioris quantitatis et minoris numeri. Nam debent et possunt respectu prioris et posterioris etatis grossum et multum cibum accipere et raro. Que sunt cibaria conuenientia eis inferius apparebit. Potus debet esse vinum subtile album minus aquaticum quod in minori etate propter vrine prouocationem: colere mundificationem et sudoris prouocationem: et membrorum humectationem. Hec debent eorum cibaria esse calida nec acuta ne forte ex eis in febre vel capitis supercalefactionem vel humorum adustionem incidant. Et propter eandem rationem vitare debent omnia excessiue calida et sicca: vt piper: synapsis allea et similia. Hec etas indiget breuissimo somno respectu aliarum propter digestionis fortitudinem: et robur membrorum que sunt instrumenta virtutum animalium sensituarum et mortuarum. Somnus enim ordinatur ad confortationem virtutum naturalium et quietem animalium. Quo ad anime accidentia summe est vitanda ira et tristitia que sanguinem supercalefaciunt et adurunt. Hec etas actibus veneris est conuenientior propter membrorum perfectionem et caloris et spirituum fortificationem et seminis multitudine et digestionem. Regule autem speciales regiminis sanitatis que sumuntur ex rerum naturalium diuersitate inferius apparebunt. Hanc etatem sequitur consistentia cuius regimen parum differt a regimine immediate dicto. Hanc consistentiam sequitur senectus cuius volumus ponere regimen speciale sicut in infantum. Notandum quod tota intentio in regimine senum est administrare quod calefaciat et humectet ex nutrimentis balneis et potibus: longo somno et quiete. Et quia in stomachis senum fleuma multiplicatur per viam intestinorum euacuare procurabimus: ipsum primitus digerendo cum decoctione hyssopi et oximelle diuretico. Euacuatio fieri potest cum pigra vel cum decoctione volubilis et polipodii in qua infundantur carthamus turbitus et zinziber. Illule etiam compositae ex semine carthami et ficibus et terebentina sunt senibus conuenientes et fit de illis quantitas duarum auellanarum vel circa. De nutrimentis senum dicamus quod nutrimenta senum debent esse facilis digestionis et boni nutrimenti et minoris quantitatis et numeri minoris quod in etate precedentibus. A corporibus enim senum non fit multa resolutio propter caloris subtilitatem et membrorum duriciem: et sic non indigent multo cibo: nec sepe: sed paucus eis sufficit respectu etatis prioris: et raro propter digestiue debilitatem. Et ergo debent eis administrari nutrimenta que in parua quantitate possunt corpus senis nutrire sufficenter: et quia senes non indigent sepius refectio: immo forte eis sufficit comedere semel in die naturali. ideo facillime ferunt ieiunium quod verum est de senibus a senectute et non a senio. Senes enim a senio qui sunt sicut lucerna extinctioni parata indigent sepius et paucissima refectio. A cibo enim multo simul sumpto suffocaretur eorum calor sicut paruus ignis a multis lignis. Et si non eis sepe nutrimentum administratur calor naturalis humido radicali consumpto sicut lucerna ad extinguendum parata propter olei consumptionem et lichini illuminati paucitatem ex-

tinguetur. Bonum ergo puto tales dictari ter in die naturali sic q̄ inter
 primam et sc̄dam cōmestione interueniat spacium octo horarum et inter
 vltimā cōmestione primū diei et primā sequentis interueniat spacium de-
 cem vel vndecim horarum: et sic tertia cōmestio maior erit secunda: et se-
 cunda aliquantulum maior prima. Prima cōmestio erit circa sc̄dam ho-
 ram equalem diei naturalis: et sc̄da cōmestio erit circa horā septimam:
 et tertia circa decimā septimam horam diei sequentis et est circa nonam
 vel decimā equales. Debent senes preterea euitare omnia cibaria seu **De ciba-**
 matis vel melancolie generatiua et venarum opilatiua cuiusmodi sunt **rijs.**
 grossa viscosa solida et digestionē inobediencia: verbigratia genera le-
 guminum et genera piscium salitorum et non salitorum et specialiter ani-
 malium marinarum et vniuersaliter carentium squamis et spinis et car-
 num salitarū et specialiter animalium siluestrium porcorum boum anti-
 quorum salitorum et non salitorum: et auium in aquis degentium et vniuers-
 saliter cibarioꝝ pomorum coctanoy et mespiloy et similibus frigidorum
 olerum frigidorum puta lactucarum portulacarum et similibus. Senibus
 quoq̄ cōuenientior est elixatura q̄ fritura vel assatura: et assatura q̄ fri-
 xura: et pastillatura q̄ assatura. Salse ex vino sunt conuenientiores se-
 nibus q̄ ex acero vel veriuto. Acetum enim est senibus inconuenientiss-
 mum ratione eius frigiditatis et siccitatis. Et meo iudicio senectutē ac-
 celerat et confirmat. Item specierum genera sicut zinziber et cinamomū
 sunt senibus cōuenientiora. Et omnia genera specierū participantū cali-
 ditate et humiditate vel parua siccitate. Mel senibus multum est cōue-
 niens. Debet autē esse album: grandinosum: durū: incissibile: boni sapo-
 ris cuiusmodi est mel de monte pessulano. Carnes castratoꝝ iuuenum ca-
 ponum: gallinarum: galloꝝ testiculi oua recentia sunt cibaria senib⁹
 cōuenientia. Et similiter perdicum alaudarum et fassanorum. Hec enim
 sunt facilis digestionis boni nutrimenti et multi. Pisces senibus conue-
 nientes sunt pisces marini et inter ipsos est rogetus gornat⁹ et plagitia.
 Et melius est q̄ decoquētur in vino cum feniculo aneto et petrosilino vt
 eorum frigiditas temperetur et remoueatur eorum viscositas. Lac seni-
 bus conuenit eo q̄ nutrit cito et corpus humectat. Quibusdam autē nō
 conuenit eo q̄ opilationē generat: vnde quibusdam ex lacte sub dextro
 hypocundrio dolor et extensio contingere cōsuevit: propter venarū stri-
 cturam et talibus non cōuenit. Lac cōuenientius est eis asininū vel capri-
 num cū aliquali quantitatē zuccari vel mellis despumati: hec enim phi-
 bent ipsius corruptionem et iuuant eius penetrationē. Caseus senib⁹ **Caseus**
 inutilis nisi sit bene vinctuosus non salisus nec nimis recens. Butirū seni- **senib⁹ nō**
 bus cōuenit: quia eos humectat et calefacit et membra pectoralia lenit. **multū p-**
 Olera conuenientia: sunt sicla: bleta: feniculū: petrosilinum: borago do- **dest vt di-**
 mestica et siluestris: salua: menta: et cōsimilia que ad caliditatē et humi- **cit. Quer**
 ditatem declināt. Polipodium cū aniso est eis cōueniens ad leniendum **rois. vi.**
 ipsoꝝ naturas si decoquantur cum carnibus laudabilibus. Idem in- **col.**
 telligatur de volubili herba cuius est flos albus ad modum campane: et
 mercurialis eis conuenit: et eis conueniens est oleum oliuarū maturarū
 et amygdalozum dulcium et zizaminū. Fructus senibus cōueniētes sunt
 ficus et specialiter sicce et passule et pruna et dactili. Et ficubus quidem in
 principio cōmestione et alijs in fine est vtendum. Dyacalamentū etiam
 b

Secūda

est eis cōpetens et specialiter ad aperiēdum opilationes laterum quas senes sepius incurrere cōsueverunt. Clistere ex oleo simplici dulci ē eis conueniēs interdū ad leniendū eorum naturas ⁊ ad humectandū eorum viscera. Et omnino cauere debēt ab acuto clisteri ne eorum intestina siccantur sed humidum clistere et vnctuosum est eis vtilissimum. Debem⁹ sollicitari in regimine senum de lenitate ventris eorū: ⁊ nihil penitus de flebothomia est curandū. Et loquor de senibus a senio cuius initium ponitur in septuagesimo anno vel circa: quibusdā citius quibusdā tardius, sunt enim quidā ita male constructi corpore q̄ nō possunt ad annū septuagesimum peruenire. Vinum nouum album gallicū aquaticum senib⁹ nō est conueniens: nisi forsitan post balneū si eos inordinate cōtingeret sitire. Vinum senū debet esse rubeum, subtile odoriferum et antiquū. Tale enim vinum senes calafacit ⁊ nutrit: melancoliā compefcit: vniām puocat. iuncturas humectat. calorē innatum reparat. quibus omnibus indigent senes. Acruminum generibus vti possunt si eisdē vti consueverunt: puta alleis cepis ⁊ specialiter propter opilatiōē venarum aperiendam quam sepe incurrere cōsueverunt ad quod tunc valeret dyacalamentū. Tyriaca senibus multū cōuenit ad aperiendū opilationes ipsorum similit̄ cōpetit medicina vocata athanasia cuius descriptionē inuenies in antidotario. Potagia senib⁹ conuenientia sunt gruellū de auena ⁊ hordeo cum aqua carniū laudabilium. Similiter rape cū aqua carniū laudabilium ⁊ feniculo senibus sunt conuenientes. Similiter pureta ex boraginibus bletis feniculo petrosilino senibus sunt conueniētes. Potus hydromellis senibus est conueniens ad aperiendū eorū opilationes: ⁊ si sint in vijs vine decoquatur cū hydromelle petrosilinum ⁊ specialiter macedonicum apium feniculum ⁊ similia. Et si opilatio fuerit in vijs sp̄ ritualib⁹ addat hydromelli capillus veneris: isopus ⁊ silia. Fricatio tē perata in q̄titate ⁊ q̄litate: senibus conuenit. Debilia mēbra ⁊ dolentia senum fricatione nō indigent. Debet esse fricatio cum manibus asperis et grossis pannis vicibus interpositis: nō tñ debet esse fricatio tanta et talis q̄ membrorū ipsorum inducat siccitatem et p̄ consequens frigiditatem p̄ viam resolutionis humidi ⁊ naturalis calidi sicut in exercitijs imoderatis cōtingere solet. Hec debz esse nimis parua ita q̄ in mēbris senū nulla fiat resolutio cū fricatio naturaliter ordinetur ad expulsiōē supfluitatum membrorū tertie digestionis: ⁊ ad cōfortatiōē earundē. Debz igitur esse talis ⁊ tanta q̄ sit sufficiens poros membrorū aliquantū aperi re ⁊ eorundem calorem innatum aliquantū confortare ⁊ superfluitates eorū cōsumere: vt ex his mēbra senū calidiora reddātur ⁊ naturaliter humidiora. Et sic patet q̄ fricatio senū nō dz esse fortis q̄ mēbra desiccantur nec debilis q̄ calorē in mēbris nō confortat. Hec etiam parua q̄ nō sufficit poros aperire ⁊ supfluitates consumere. Hec nimis magna: ne mēbra debilia senū vltra naturalē debilitatē debilitet. Debet ergo esse mediocris in quāritate ⁊ qualitate. Tēpus autē cessandi a fricatione est cū mēbra senū rubere incipiunt ⁊ aliquantū dolere. Hec est malū circa finem fricationis inungi manus oleo oliuarū dulci vel amigdalorum: dulcium: vt membrorum senū siccitas aliquantū temperetur ⁊ calidum naturale in eisdem cōseruetur. Laudo hāc fricationem fieri stomacho ieiuno ante cibum ⁊ exercitium ⁊ eligatur locus tēperatus ⁊ hora naturalis

Fricatio.

ter temperata vel artificialiter. Et qui nō possunt exerceri ppter mem-
brorum debilitatem vel propter aliquam causam in rebus mūdanis sup-
pleatur fricationibus ⁊ balneis fricētur qualibet die non solū fricatiōe.
Preparante ad exercitium sed supplente vicem exercitiū. Et balneātur De bala-
quater in mēse balneo humectante ⁊ calorē naturalē confortante ⁊ sicci-
tatem membrorum obtēperāte. Talia nō sunt balnea sulphurea vel alumi-
no sa: nec vniuer saliter sapiētia naturā similitum farmacorum sed sunt aque
dulces in quibus apponi laudo camomillā ⁊ vtrūq; sticados ⁊ bisinaluā
quidem ad membrorum siccitatē sticados ⁊ camomillā q; mēbra confortāt
et lassitudinem remouēt. Et bene laudo q; circa finē balnei fricentur eo-
rū mēbra vt fordes eorum remoueantur si que sint. Et inde fricētur infictis
manibus oleo oliuarū ⁊ amigdalārū dulciū vt post balneū mēbra rema-
neant humidiora. Terminus balneationis et exitus initium est cū digito
rū pulpe incipiūt aliquantulum exasperari. Et in hoc multū dicitur cōside-
rari hominis delectatio. nam quidā citius balneatione attediantur qui-
dam tardius. De alijs cōsiderationib⁹ circa fricationē ⁊ balneū trāseoz
q; de hoc inferius in quarta parte huius operis patebit. Senes qui ad-
huc habent mēbra fortia ⁊ ad exercitiū bene apta nō balneo a deo sepe/
nec fricatione assuescere debēt. Nam balneum ⁊ fricatio p magna par-
te vtilitatis ad expulsiōē ordinantur supfluitatum tertie digestionis et
caloris naturalis confortationē ⁊ membrorum interiorum euacuationē ad
que omnia exercitium ordinatū modo debito plus valet. Membra senum Senes
debilia exercitari nō debent: ne ampliorē incurrant debilitatē: secus est debiles
in adolescentibus in quibus membra debilia naturaliter exercitātur am exercita-
plius vt maiora ⁊ fortia fiant: ⁊ hoc quia adolescentiū virtutes conuale-
scunt: et senum corpora sunt decidencia vnde nulla spes est de membra-
rum debilitum naturaliter fortificatione per exercitiū apta debent plus
exercitari nō ad virtutis membrorum augmentū: sed ad residui vite cōser-
uationē. Vnde si membra superiora sunt debilia: ⁊ inferiora fortia: exerci-
tentur magis inferiora. Sed vniuersaliter ceteris paribus senes mino-
ri exercitio ⁊ debilitatiōe indigent q; adolescentes vel iuuenes: vñ forti-
oribus exercitijs nō sunt apti cuiusmodi sunt hastiludia: torneamēta: et
itineria longa: cursus ⁊ luctamina ⁊ similia his. Non em̄ sunt vires in se-
nectute. Vnde hec etas vacare debet his que sine viribus sustineri pos-
sunt: puta cōsilijs auctoritatib⁹ ⁊ sententijs que in senibus augeri cōsue-
uerūt: ⁊ nō his qui viribus corporis sunt q; ad etatē spectāt priorē. Ad
enim viribus corporalib⁹ quibus prior indiget etas res magne gerunt.

Capitulum quartum de regu- lis sumptis a lapsu naturali.

Quoniam in precedenti capitulo posui re-
gulas regiminis tēperati sue sani a generatione a quo
non parum differunt egra corpora a generatione que
respectu tēperati sunt malarū cōplexionū. Volum⁹ in
hoc capitulo ponere regulas regiminis sanitatis malaz
cōplexionū: nō accidentalium sed naturalium. Sūt em̄ q;
dā qui a pncipio generatiōis calidiores sunt vltra tēpe
b.ij.

De regimine
malarū com-
plexionū

ramentum humane complexionis: alij frigidiores: et in alijs qualitatis
tam simplicibus et compositis excedentes quarum complexionū necesse
est ut sit aliud regimen conseruatiuum vel curatiuum. Nec est nostra in-
tentio loqui de parum lapsis: quia talium regimen sufficienter haberi potest
ex his que dicta sunt de regimine temperate complexionis: et ex his que
postea dicentur de multū lapsis. Sed in isto capitulo intendimus de cor-
poribus multū lapsis cuiusmodi sunt sanguinei: colerici: fleumatici: et me-
lancolici. De complexione sanguinea. Primo loquamur de regimine
sanguinee complexionis. Est enim complexio minus mala et minus distans
a temperata complexionē: immo quidam dixerunt hanc complexionē est tem-
peratam. scilicet calidam et humidam cuiusmodi est sanguinea: quod utique verū
est respectu temperamenti ponderis. Unde homo temperatissimus labi-
in calido et humido a ponderis temperamento: et sic intellexerūt antiquo-
rum quidam complexionē humanā etiam in tota natura esse calidam et hu-
midam. Sed complexio calida et humida respectu temperamenti ad iusti-
ciam: puta respectu hominis temperatissimi non est temperata sed lapsa:
et huiusmodi est complexio naturalis: immo habens hanc complexionē
patitur a cachochimicis egritudinibus et vniuersaliter ab omnibus egrit-
udinibus quarū causa est putrefactio et humor plenitudo et opilitio et
specialiter multitudo sanguinis. In tali enim complexione presens multipli-
cari sanguis propter quod indiget fleubothomia vel ventosa propter san-
guinis euacuationem et specialiter cum regimen habentium hanc complexi-
onē in reliquis non est equale. Nec fleubothomia siēda est in virtute: etate:
et ceteris particularibus permittentibus: in tempore veris in principio
vel in fine. In principio vbi dubitamus de egritudinibus ex sanguinis mul-
titudine ut plurimum contingentibus. nam hoc tempus morbo assimilatur
ex repletionē. In fine cum dubitamus de egritudinibus ex sanguinis acui-
tate ut plurimum contingentibus. Et ex hoc concluditur fleubothomiā
in veris principio siendam esse maiorem et in fine minorem. De venis fleu-
bothomādis et de qualitatis et quantitatis sanguinis cognitione et de con-
siderationibus circa fleubothomiā obseruādis transeo: quia per dei gra-
tiam de hoc fiet vniuersum capitulum speciale. Non solum hec complexio indiget
fleubothomia: sed etiam farmacia: non ad sanguinis euacuationē: sed mun-
dificationem et euentationē. Medicine ad hoc conuenientes sunt leues et
benedicte puta agaricus qui est medicina familiaris turbis: certamus ut
testatur Auerois. Posuerūt medici experti multas bonas medicinas
sanguinis mundificatiuas puta cassia fistulam pruna mannam tamarin-
dum violas serum caprinum: boraginem mirabolanos: et multa similia
qui in tabulis salernitanis est videre. Omnes enim medicine sanguinem
mundificantes vel sunt euacuantes fleuma quod est sanguis coctus im-
fecte vel indigestus: vel melancoliā ex sanguinis grossiori per viā ebulli-
tionis generatam vel coleram ex subtiliori sanguinis per viā ebullitiōis
generatam. Nam cum sanguis ebullit quod subtile est ipsius conuertitur
ad coleram innaturalem que omnino a corpore euacuanda est et quod gros-
sius est in melancoliam conuertitur innaturalē. Et similiter cum sanguis di-
geri non possit conuertitur in quoddam fleuma quod non est natum nutrire
corpus. Unde medicine euacuantes hos humores predictos: sanguinis
mundificatiue ab autoribus nominantur. Non enim debemus uti medicina

euacuante sanguinem in sua puritate. Unde si nō peccet sanguis in qua-
 litate et substantia sed solum in quātitate nō est adhibenda farmacia. Vñ
 haly refert q galienus ordinauit hoīem interfici qui inuenit medicinam
 sanguinis euacuatūā oculis coopertis ne eandē medicinā alium docere
 posset. Unde oīno inartificiale est medicinā sanguinis purgatiuam exhi-
 bere nisi modo predicto. Nō sic est de humorib⁹ alijs a sanguine: qz stā-
 tes in sua puritate quo ad substantiam et qualitatem: peccantes tamē in
 quātitate debent p medicinā farmacā euacuari eisdē appropriatam.
 Ex his patet in quo differūt medicine sanguinis mundificatiue a medici-
 nis euacuatūis ceterorū humorū. Nā medicine euacuatūe aliorū humo-
 rū a sanguine respiciūt humores illos vt distinctos a sanguine peccātes
 in qualitate p̄tate vel substantia: sed medicine mūdificatiue sanguinis
 respiciunt eosdem et sanguinē vt deficiētes a sanguinis p̄fectione vel p̄-
 pter diminutionē caloris: vt in fleumate: vel p̄pter excessum non vltima-
 tum caloris: vt in colera: vel propter excessum vltimatum caloris: vt in
 melancholia. Non etiam multum a veritate remotum est q aliqua melā
 colie species ex sanguine generetur a frigido cuius melancholie medici-
 ne euacuatūa etiam vocabitur sanguinis mūdificatiua. Differūt pre-
 terea medicine mūdificātes sanguinē a medicinis euacuatūis aliorū hu-
 morum a sanguine in hoc q medicine sanguinē mūdificātes sunt bent-
 gniores et minus periculose: vnde sunt quasi quedā medicine benedicte:
 sed sic nō est de medicinis euacuatūis aliorū humorū a sanguine vt a san-
 guine distinguuntur. Vñ in talib⁹ illoꝝ de salerno vbi ponūtur medicine
 sanguinis mūdificatiue solū ponuntur leues et benedicte cuiusmodi sunt
 medicine superius noiāte quarum quedā mūdificant sanguinē fleuma-
 ticum quedā colericum quedā melancholicum. Medicine aut euacuantes
 alios humores distinctos a sanguine sunt fortiores et magis periculose:
 quod eo contingit: qz tales humores sunt minus nature obediētes: quā-
 to est aliquis humor magis distat a sanguine tāto magis est nature ini-
 micus si quidē sanguis nature est familiaris amicus. Dicam⁹ igitur q
 talis cōplexio calida et humida indiget medicina sanguinis mūdificati-
 ua: sed de modo exhibitionis talium medicinarū et similitum trāseo: quia
 de istis fiet vnum capitulū. Hec cōplexio cōsuevit multiplicare supflui-
 tates et specialiter tertie digestionis quapropter eam habētes indigēt
 exercitio veloci et forti ad predictarū supfluitatum expulsionē ex quib⁹
 posset copilatio generari et per cōsequens putrefactio in corporib⁹ pro-
 uenire. Regulas in exercitio obseruādas iferius ponam in vno capitulo
 speciali. Eadē ratiōe indigēt fricatione multa et forti et q balneātur sto-
 macho ieiuno bis ter in ebdomada vel ad minus semel. Et oportet sto-
 machum habentiū talem cōplexionē intueri. Nam si ipsius cōplexio ad
 malū verteretur: humores toti⁹ corporis ad malū declinārēt. Nam er-
 ros notabilis in prima digestionē nō corrigitur in sc̄da. Amplius qz hec
 cōplexio est parata putrefactioni humorū bonū est vt his vtatur que pu-
 trefactioni resistūt: cuiusmodi sunt frigida: sicca: nō viscosa: nō pinguis:
 nō dulcia: nō passibilia in substantia: nō participantia caliditate extraneat
 nō vaporosa cuiusmodi sunt fructus vaporosi et specialiter virides et re-
 centes puta ficus: vne: amigdala: et similia. Sicut lacticia et specialiter
 recētia et vna dulcia et carnes humide et calide: et vinctuose puta carnes
 b. iij.

Medici-
 na euacu-
 atia san-
 guis non
 est tribu-
 enda.

Differē-
 tia inter
 medicinā
 mūdifica-
 tiuam et
 euacua-
 tiuam.

Sāguis
 est amic⁹
 nature.

mutonine: et idē intelligatur in alijs. Talis complexio minus leditur a ieiunio vnde forsā sufficit habentibus hanc complexionē comedere in tribus diebus quater. Hec cōplexio in actib⁹ coitus sufficiēti⁹ est alijs et minus leditur a coitu. Regule in vsu coitus inferius dicētur. Hec cōplexio min⁹ leditur a vigilia inter oēs cōplexiones et plus a somno grauiatur et ergo plus alijs dñt vigilare et minus dormire. Plus autē conuenit ei irasci et minus gaudere: sicut tristari q̄ alijs cōplexionib⁹. Nō conuenit ei vti cibis plurimi nutrimenti sed pauci et boni. Et de hoc inferi⁹ apparebit in speciali capitulo. Hec cōplexio cōsuevit in reumate abūdarē: vnde bonum est materiā reumatis interdum per sternutationē et interdum per gargarisinata conuenientia euacuare precedentib⁹ purgationibus vniuersalibus. Mastix et saxifraga sunt appropriata multū in reumatis mundificatione gargarisādo vel masticādo vel sternutando. Hec etiā complexio satis parata est opilationib⁹ venarū. Abstineāt ergo habentes hanc cōplexionē a cibarijs et potibus opilationē inducentibus: et vniuersaliter ab omnib⁹ a quibus opilatio potest prouenire. Vnde de vitare debēt cibaria dulcia vinctuosa grossa et etiam potus turbidos grossos et dulces: debent etiam vitare balnea post cibum et exercitiū forte et coire et multum bibere: sunt etiā causatiua descensus cibi a stomacho ante pfectam eius digestionem: et ideo talis cibus veniens advenas causabit opilationes in eisdem. Hec sufficiant de illa complexione.

De complexione colerica.

Complexio colerica calida et sicca. Habentes etiā hanc complexionē parati sunt cadere in febres inflammatorias et specialiter in temporibus calidis vnde laudo q̄ temporibus calidis vtantur oxizacara simplici cum syrupo violarum vel nenufaris. Et rationabile est vt p̄dicti syrui aromatizentur cū aliquāto spice vel cinamomine p̄dicti syrui aliquāto stoma-chum debilitēt. Amplius aqua hordei in temporibus calidis est conueniens eis. Laudo q̄ p̄dicti syrui recipiātur cum decoctione quorundā seminū deopilantium cuiusmodi est semen melonum cucurbitae citruli scariole apij. Et quia hec complexio solet in colera abundare: et specialiter tēporibus calidis indiget euacuātib⁹ coleram cuiusmodi est reubarbarū scamonea correcta mirabolani citrini: cassia fistula: thamarindi et similia. Huiusmodi cōplexionis regimen dicitur esse declinās ad frigida et humida: q̄ parata est cadere in egritudines colericas calidas et siccas. Est autē cōplexio hec ad senectutē parata ratione siccitatis: quā op̄ indiget humectantibus et senectuti resistētibus: cuiusmodi sunt cibi laudabiles gallinarū: pulloꝝ: et galloꝝ iuuenū: et extremitates porcōꝝ: et carnes vituloꝝ: et omnia laudabilia odorifera nō fumosa nec acuta sufficienter subtilia. Et omniū velocis et subiti nutrimenti est vinū. Balneum aque dulcis est ei conueniens similiter somnus: debet fugere vigiliās et labores inordinatos mētis et corporis. Vnde hec complexio minus indiget exercitijs fortib⁹ et plus leditur a ieiunijs. Vñ habentes hanc complexionē cibandi sunt bis in die naturali: nec debent cibi eorū esse valde subtiles et pallibiles nec dulces. Nā tales cibi cum percipiuntur a calore

Regimē
in senec-
tute.

De vino.
De bal-
neo.

forti in coleram conuertuntur: sed debent esse cibi eorum fortioris digestionis. Hec complexio leditur a coitu inordinato: et est minus indigens. Quis propter caliditatem magis ad ipm sit inclinata. Hec etiã complexio minus indiget fleubothomijs et specialiter propter euacuatione: ramen bene indiget propter sanguinis euacuationem.

De complexione fleumatica.

Consequenter dicamus regimeu complexio-
nis frigide et humide. Regimen habentium hanc complexio-
nem debet esse declinans ad calidum et siccum: cuiusmodi est pa-
nis triticeus bene fermentatus cum aliqua salis quãtitate. Et
si addatur semẽ anisi: feniculi: et cimini erit panis magis appropriat⁹. car-
nes volatiliũ paruorum: perdicum: turturum et columbarum iuuenũ
et paruorum vitulorum sunt conuenientes eis. Carnes autem porcine et
vituline non conueniunt eis. Carnes gallozũ iuuenum eis sunt conueni-
tes: et omẽs carnes facili digestionis ad calidum et siccum declinãtes:
et specialiter tempore frigido. Pisces et specialiter aquarũ dulciũ ma-
xime inimicantur eis. Unde pisces marini sunt minus nociui eis: et laudo
q̃ decoquantur in vino cum seminibus calidis diureticis. Et inter alios
pisces approbo ostreas et molas in dicta complexione. Hec maxime in-
diget exercitio et minus leditur a ieiunio: vnde sufficit in die semel come-
dere. Hec debent eius cibi esse fortis digestionis: nec sit potus ei⁹ aqua
vel ceruisia sed vinũ forte: odoriferum in substãtia et actione subtile. Hec
complexio parum fleubothomia indiget: sed magis indiget farmacia
fleumatis euacuatua: cõsuevit enim hec cõplexio fleuma multiplicare et
specialiter in hyeme. Unde circa principiũ veris bonũ est purgare fleu-
ma. Primo ergo digeratur cũ orimelle simplici vel diuretico vel squil-
litico vel cum decoctione yfopi: deinde purgetur cũ dyaturbith vel cum
decoctione pollipodũ et mirabolanozũ keboloz et semis cartami in qua
temperentur turbith: agaricus et zinziber. Hec complexio minus ledit^r a
coitu: quia in eo satis est potens quis parum appetat propter defectuz
calidi: vnde totalis dimissio coitus in ea multum nociua est. Stupha est
conuenientior huic complexioni q̃ balneum aque dulcis: balnea tamen
aque sulphuree artificialia vel naturalia sunt ei conuenientia. Sic etiam
in hac cõplexione conuenit vigilia: et somnus superfluous et precipue diur-
nus maxime nocet.

De melancolica complexione.

Complexio frigida et sicca ceteris est deterio-
ret ad senectutem paratior: indiget ergo regimen calefaciente et
humectante in cibis et potibus et alijs. Panis igitur habentiũ
hanc complexione sit triticeus sine sale cum parua quãtitate fermenti: et
sit panis satis mollis. Carnes eorum sint calide et humide: cuiusmo-
di sunt carnes castrati et caponum antiquorum et iuuenum. Vinum
etiam odoriferum/ et subtile est de his que maxime conueniunt huic
complexioni. Indiget etiam fricatione temperata et exercitio tem-
perato et balneo aque dulcis. Hec complexio indiget longo somno
Coitus est maxime huic complexioni nociuus: quia coitus in frigidat

De coitu

Fleuma-
tica com-
plexio fri-
gida et hu-
mida.De carni-
bus.De pisci-
bus.Purga-
tio.

Stupha.

Comple-
tio melã
co frigi-
et sicca.

Euacuan-
tia melā-
colia.

Demā-
cie.
Sali.ij.
cōplexio
nū et.iii.
de accidē
ti et mor-
bo.

et desiccatur et similiter tristitia et ira. Hec complexio quia sicca indiget in-
ter refectiones tempore breui: unde ieiunium nocet ei. Non indiget cibis
fortis digestionis: quia calidum inmatum est debile: quare etiam non potest
sustinere multam cibi quantitatem: unde minus de cibo sufficit et quam
alijs complexionibus: sed debet ad minus cibari bis in die. Leubotho-
mia in hac complexione nocet sed conuertit in farmacia melancholie euacuati-
ua. Medicine autem ad hoc valentes sunt mirabolani indi: polipodij: lapis
lazuli: folliculi sene: flores vtriusque buglossae: et multa similia. Debet au-
tem precedere digestium humoris melancholici: ut borago: buglossa:
thymus: epithymus: scolopendria maior et minor: cappare: thamaris: et
psidia: vinum odoriferum: lupulus cuscuta: et similia. Fiat hec purgatio in
principio veris vel in fine estatis. Hec sufficiant de regimine totalis la-
psum a vero temperamento iusticiali. Quid autem sit de regimine lapsus
in singulis membris apparebit inferius.

**Capitulum quintum de regulis
sumptis ab habitudine.**

Men eodem regimine indigent pingues
naturaliter plus quam requirat humane complexionis tem-
peramentum et naturaliter macilenti. Sunt enim quidam
qui ex totali complexionis et compositione sunt macilenti
magis quam requirat habitudinis temperamentum in humana
specie quod tam ex siccitate complexionis quam ex calidi-
tate membrorum tertie digestionis: et similiter aliorum
membrorum contingere conuenit. Potest preterea talis macies proue-
nire ex debilitate membrorum tertie digestionis: siue ex parte composi-
tionis siue ex parte complexionis: ratione cuius debilitatis: vel membra
non attrahunt alimentum: vel alimentum tractum non possunt digerere. et sic
membra extenuantur. Quibusdam hominibus contingit quod eorum membra
fortia sunt in attrahendo: et tamen non impugnantur sed manent natura-
liter macilenta quod est ex caloris fortitudine resolutis: et ex virtutis con-
uersiue membrorum debilitate restorationis membrorum. Sunt enim forte
membra inabilia ut a cibo restaurentur propter eorum duriciem: et siccitatem ut
in membris melancholicis est videre. vel propter fortem consumptionem: ut in
colericis in quibus calidum est acutum et consumptionem: unde quod deberet
vel posset in membra conuerti a forti calore ante conuersionem consumitur.
Ex dictis haberi potest que sunt cause superflue pinguedinis. Nam quia oppo-
sitorum naturaliter opposite sunt cause: humiditas membrorum cum calidi-
tate obtusa: et conuersiue fortitudo et digestiue membrorum et abilitas restau-
rationis ex parte molliciei et raritatis sunt cause pinguedinis naturalis
siue multe carnositatis. Differunt autem carnositas et pinguedo: eo quod pin-
guedo est a frigido et humido: nec arguit fortitudinem conuersiue sed solum
digestiue prime et secunde. Carnositas autem arguit caliditatem et humi-
ditatem et sanguinis multitudinem et digestiue membrorum interiorum et ex-
teriorum bonitatem et conuersiue similiter et restorationem earundem: vnde
carnositas minus vituperabilis est quam pinguedo.

De impinguando macrum.

Regimē.

Sergo aliquis homo naturaliter sic extenuatus per carnis et pinguedinis priuatione: debet vti calefacientibus et humectantibus et cibis multi nutrimenti facilis digestionis et conuersionis: et debet confortare membra tertie digestionis et ea preparare vt alimentum melius attrahant et digerant: retineant et conuertant: et debet vti his que siccitati resistunt et resolutioni cum magna causa extenuationis sit resolutio fortis. Conueniens est ei qui vult pinguedinem sui corporis seruare: abstinere a falsis: acutis: acetosis et pungitiuis: nisi forte vtatur his loco saporis vt melioraretur appetit⁹. Unde triticum coctum oua sorbilia: et pultes sorbiles de farina frumentiti: similiter triticum nutritum cum lacte. Lac: caseus recens amigdala fistici pinee auellane vne galline pulli columbarum pinguium assatarum vel pastillatarum: similiter bonum vinum: leticis vti et gaudijs: parum vti mitione et purgatione: balneare post cibum completa prima digestionis: parum famefcere: multum comedere: parum bibere/ et specialiter vina fortia: parum irasci: sollicitari aut tristari aut coire: exercitium temperatum: fricatio temperata: et omnia dulcia et vinctuosa corp⁹ impinguant. Si quis cupit membrorum tertie digestionis virtutem attractiuam et digestiuam confortare: oportunum est ante introitum balnei membra primo moderate fricare: deinde fortius: postea pice amplastrari: deinde moderate exercitari: et vltimo absq; tarditate balneari: deinde de siccis manibus exicari: postea inungi pauco oleo oliuaru camomillino vel anetino: deinde cibari cibo conuenienti. Et si etas consuetudo et complexio permittant fundat super membra sua frigidam aqua in exitu balnei. Finis autem fricationis que ante emplastrum premititur est vt inflatio non incipiat consumi. Amplius bene scias qverberare corpora cu virgulis quousq; rubeant eorum carnes calorem ipsorum confortat ad attrahendum et digerendum et ad perfectius conuertendum nutrimentum attractum. Et laudamus vt virgule inungantur oleo oliuaru. Huc ponatur vnum antidotum bonum ad illos qui volunt impinguari. Sumantur amigdale excorticate et auellane: semen papaueris albi granu viride ex quo fit terebentina: et exoluantur omnia in butyro vaccino et zuccaro: de quo mane et sero parum comedatur et superbibatur vinu bonum. Nec sufficiant de impinguando macrum.

Digeſti
ue cofor.Sali. de
regimine
sanita.
Verbe-
ratio de
virgis p
dest.
Antido
tum ipin-
gua.

De macrefaciendo pinguem.

Alex predictis satis haberi potest quale debet esse regimen pingium excessiue. Comedant nanq; cibaria pauci nutrimenti et magne quantitatis et citi descensus: et frequenter balneantur anteq; comedant et frequenter et festinum sit eis exercitium: et inungatur oleis resoluentibus: et vtantur trifera minori et electuario et de lacca interdum tyriaca. Dimittant carnes et vinum et lac et omnia dulcia. Plurimum vtantur oleribus falsis acutis acetosis: et larga ventris solutione vtantur vinam et sudorem prouocet: et labore multo et veloci vtantur anteq; comedant et fame tolerant. Amplius disponant se ad comedendum semel in die et diu vigilent et vinum bibant ve-

c

tus et subtile et ad vltimum vtantur regimine contrario ei quod dixim⁹ in hoc capitulo . De his autem que macrescere faciunt sunt diacimium diatreon pipereon. Comedant autē predicta electuaria ieiuno stomacho fame instante: et post eorum acceptionem tādiu fameāt q̄ eorum appetitus deprimatur et aliquantulū extingatur. Et vt possit ad vnum diē famem pati et sitim in balneo ereo sudare et medicinas maciem facientes assumere: parum dormire et in lecto duro et multum coire et morari sub sole et in mansionibus calidis corpus pingue macrescere faciunt. Mediciamen corpus macrescere faciens et desiccans . Recipe triferre minoris drag. iij. pulueris yei apigre: turbith electiana drag. iij. misceantur et sumatur quaq̄ die pro vossi eius medietas vel de tertio in tertium. Amplius euacuationes et vomitus non equales macrescere faciunt sed equales impingunt. Et illud quod plurimū extenuat est alteratio complexionis ad contrarium complexionis faciētis pinguedinem. Verbigratia: si est caliditas frige factio: et si frigus calefactio. ¶ Et est notandū q̄ maciem facientia sunt diuretica secessiua sudorem prouocantia resolentia et desiccantia vniuersaliter impediētia motum alimenti ad membra et moram eiusdem in membris extenuant corpus. Unde olera et alia stupefaciētia et in frigidētia sunt corpus extenuantia eo q̄ attractius membrorum debilitatur: quia attractio fit a calido . Et dictis sufficienter haberi potest quomodo membrum particulare extenuatum sit impingundum et pingue extenuandum. Impingundum est ex parte attractionis nutrimenti conuenientis ad ipsum et retentionis eius supra ipsum et conuersionis eius ad naturam ipsius. Et hec operationes complentur p̄ fricationem et rubificationē cum medicinis rubificantibus: et cum fricatione que est fortior: et cū effusione aqua calide et vltimo cū linitione piscis sicut superius dictum est: vel cum appositione alicuius habentis virtutē piscis cuiusmodi sunt vermes rubei vocati sanguifuge terrestres. Interdum autem indigemus opere cyurgico: et specialiter in naso: labio et aure ad incisionem carnis indurate a calore impediēte membrum augeri et impinguari. Si autem velimus aliquod membrū pinguius q̄ oportet extenuare iuuat ad hoc ipsum facere quiescere cum frigore suo et ligare vias cibi ad ipsum et stringere cum ligamento et attrahere cibum ad oppositum eius. Et de epithimatis que prohibent testiculum aut māmilla impinguari siue augmentari est vt sumatur chimolea et cerusa plūbi et misceantur cum expressione iusquiami albi et oleo myrtino administretur inunctio: et assiduetur epithimatio eius cum fricatione lapidis in quo fleubothomatores acuunt sua ferramenta cum vnus super alium fricatur cum aceto: vel cum succo iusquiami albi. Amplius epithimatio fiat cum aqua aluminosa aceto et farina fabarum et coriandro et similibus tribus diebus continuis: deinde amplestretur mamilla cum semine lilij tribus alijs diebus et fiat hoc in mense tribus vicibus. Et hec sufficiant.

De cirurgia,

Extenuatio,

Epithimatio,

¶ Capitulum sextum de regulis sumptis a diuersitate membrorum.

Quarta regio corporis humani i quattuor partes est diuisa quarū prima est regio virtutū animarum: puta cerebrū & membra adiacentia. Secunda est regio virtutis vitalis: vt puta cor & pulmo. Tertia est virtutis naturalis puta stomachus splen: epar & intestina. Quarta est virtutis generatiue: puta testiculi & membrum virile in viris & matrix & collum matricis in mulieribus. Et quia hec mēbra sunt diuersarum cōplexionū: compositionū et operationū vtique indigent diuerso regimine. Et incipiemus primo a capite et dicemus de cōseruatione cutis capitis & capilloꝝ in ea situatoꝝ: deinde dicemus de cerebro & alijs mēbris sibi adiacentibus: deinde de nutritiuis & vltimo de generatiuis. Et vltterius nos addem⁹ regimen membrōꝝ exteriorōꝝ totius corporis & cutis omnīū musculōꝝ siue totius corporis preterq̄ capitis de qua primitus faciemus mentionem.

De cōseruatione cutis capitis et capilloꝝum.

Quod cutem capitis ab vlcere et scabie preseruat est si cum balneari volueris primum cū melle inunxeris: et idem facit sapo precipue in hyeme s̄eam predicto modo vnxe ris. Nec aliquo modo lotio capitis est negligenda quin sit ad minus bis in mense vel in duobus mēsbus ter: deinde effunde aquā medicritter calidam super caput: et pluries anteq̄ a vapore calido balnei calefiat. Et hoc est q̄ quidam sapiens cuidā regi precepit. Cū balneari volueris primo infunde septies aquā calidā super tuū caput & sic dolorē capitis nō timebis. Pectines qualibet die caput cum pectine eburneo: et sepe: quoniā poros aperit & vapores ad superiora enapozare facit. Et si capilli debiles fuerint & exiles lauentur cū lixiuio ex cineribus oliuay facto & sit lixiuū ex aqua decoctionis capilloꝝ veneris: & edere arbozee et terrestris. Amplius fricare radices capilloꝝ cū oleo anetino mastice no & oliuay eos multiplicat et cōseruat & caniciē retardat. Ampli⁹ puluis lazuli mirabilē habet proprietatē in cōseruando palpebrarū pilos. Amplius decoctio bletay in vino cōseruat pilos barbe: & specialiter si lotio fiat post rasuram immo lotio ex vino simplici aliquid valet. Ampli⁹ frequens barbe ablutio cum aqua frigida eius caniciem retardat & prohibet depilationem. Et in hoc omnes antiqui concordati sunt: q̄ mirabolani kebuli conditi caniciem retardant & capilloꝝum colozem & specialiter nigrum cōseruant: & hoc plurimum expertum est.

Lotio capitis.

Balnei.

De cerebro.

Sanitas cerebri cōseruatur cum fumigatio nibus et odoramentis specierum aromaticarū: cuiusmodi sunt lignum aloes & ambra & herbe odorifere: puta maiorana: balsamita: balsamum: viola sarracenicā & similia. Nec enim cerebrū cōfortant & reuma phibent & dolorē emigraneū curāt: & hec specialiter competunt in hyeme: sed in estate fiant suffumigationes ex odorifera rebus frigidis: puta ex rossis sandalis et similibus: et in via cibi competunt pulli et agni iuuenes decocti modica aqua. Cōseruant enim

c.ij.

cerebri sanitatem et augent ipsius virtutem. Et sicut dicit aristoteles comedere paruos pullos augmentat et confortat cerebrū et eius sensus conseruat: sed comedere grossos pullos siue gallos confortat cerebrum et acuit visum et precipue cerebrum gallozum veterū siue turturum mirabiliter acuit intellectū. Proterea suffumigetur caput super fumū aque decoctionis camomille: sticados et mentastri. Amplius sternutationes in ieiuno facte cerebrum purgant: et hebetudinem sensuum remouent. Nam vt dicit magnus auen zoar sternutationes decopulant cerebrum et ingrossant collum: mundificant faciem: confortant sensus caniciē retardant: et dissolunt fumositates inclusas in cerebro: Non est ergo sternutatio negligēda. In hyeme puocetur a calidis: et in estate frigidis vel tēperatis. Potest etiā sternutatio puocari aspectu radioꝝ solis. De rebus maxime conferentibus cerebro sunt: thus: achorus: spica: sticados: maiorana: mirabolani et specialiter kebuli et similia multa que in areolis medicinarū facile est inuenire. Quod autem maxime nocet cerebro ē indigestio et digestiōis corruptio. Hec enim radix est omnium egritudinū. Que autē plus intellectū purificant: sunt gaudium cordis: leticia et tranquillitas. Dicit em̄ quidā sapiens q̄ gaudium et leticia deseruiūt intellectui.

Sternutatio.

De confortantibus cerebro. Indigestio radix omnium egritudinum.

De oculis.

Sanitas oculorum conseruatur si quis abstinat a cena nocturna et ne statim dormiat stomacho pleno. Et sequenter vti puluere cuius recepta sequitur. Recipe seminis feniculi partem vnam eufrasię minoris partem seminis maiorane: mleris montani añ. partem vnam zucari albi partem vnam et seminis fiat puluis. Vtus istius pulueris omnibus modis visum conseruat et confortat. Amplius suffumigare oculos supra fumū aque calide decoctiōis feniculi oculos mundificat a viscositate grossa. Et pot̄ illa decoctio fieri ex vino albo et aqua: et potest addi in illa decoctione eufrasia: ruta: verbenā: et calidonia: et hoc multū sepe per me expertū est. Aspectus viridiū visum confortat: et inter albū et nigrum coloratū: ita q̄ sit color ad membrum declinans: quanto em̄ color magis a medio distat tanto magis debilitat siue minus confortat visum. Amplius si intueatur aqua frigida in pelui coloris viridis: et in eadē oculi submergantur continue paruo temporis interuallo organum oculorū fortificat: et conseruat ipsis existentib⁹ sub latitudine sanitatis. Non loquimur enim in hoc opere de regimine egroꝝ sed sanorū. Vtus turturum et auium paruarum visum confortat et similiter feniculus quocūq; modo sumatur. Utamur ergo crudo et cocto. Nichil adeo visui nocet sicut somnus cum stomachi replectiōe: et specialiter diurnus. Et idē intelligatur de coitu. Ampli⁹ omnia genera acru minū: sicut allea: cepe: et similia visum debilitant. Et similiter nasturciū: lactuca: acetū: caules: et omnia vaporosa: et specialiter sero visum debilitant et offuscant. Et veri similiter suspecti de oculorū ifirmitate seu debilitate abstineāt a salis vaporosis: acetosis: acutis pungitiuis. Cauēāt etiā a frigore: puluere et fumo: et specialiter carbonū precipue marmorū et metalloꝝ et argenti viui. Et similiter a vento. Et oportet vt minorē aspectus in litteris minutis nisi interdū ad exercitiū oculorū. Amplius fletus vomit⁹: balneū nocent oculis. Rapi siue rape mirabilē habēt p̄

Sonno cet.

Secūda

let contra cancrum ginginarum et palati.

De lingua.

Huces
nō sunt.

Ingue sanitas conseruatur cū ablutione facta in ieiuno et cum mellis fricatione ⁊ zinziberis puluere. Nec enim linguam attenuant et eius grauitatem remouent. Amplius aues parue in assatura vel pastillatura vel frixatura valent in grauedine lingue. Huces lingue inimicantur vnde ab eis est abstinentia in sanitatis lingue conseruatione. Causas competunt in lingue grauedine comesti et masticati: vnde infantum accelerant locutionem et ambulationem. Confortant enim musculos ⁊ articulos. Amplius tenere in ore species aromaticas ⁊ specialiter in ieiuno: puta gariofolos: cubebas linguam a grauedine liberat et ad loquendum facilitatem dat ⁊ eius sanitatem conseruat. Nec sufficiant de regimine sanitatis totius capitis.

De mery et canna pulmonis.

De vino.

Suamolia.

Potus frigidus.

Consequēter dicamus de regimine sanitatis mery et canne pulmonis. Dicamus ergo q̄ mery et canna pulmonis conseruantur cum potu brodij pinguium gallinarum et carniū semiannualis agni cum dulcibus rebus coctarū et specialiter cum liquiricia. Et si cum predictis carniū cautiū summitates decoquantur erit laudabilis potus. Potus vini dulcis valet ad idē. Et si mollia castratorū iuuenum multum competunt in conseruatione mery et canne pulmonis leniendo: confortando: mollificādo: et meatus pectoris elargando. Non comedat quis ossa paruorum auium: pullozum perdicum: piscium spinosorum et similia. Non comedat carnes grossas q̄ vix digeri possunt. Abstineat a falsis acetosis et oleo aquatico. Nam hec omnia ledunt cannam et mery. Amplius oua mollia competunt in cōseruatione dictarum parcium. Amplius liquiricia comesta ⁊ eius decoctio gargarisata et potata valent ad idem. Qui patitur casum vniū seu elōgationem precauere debet a vomitu et specialiter in ieiuno. Amplius q̄ desiderat conseruationem dictorum membrorum caueat a potibus frigidis actuali frigiditate: et specialiter aque frigide. Ex hoc enim potu habentes talia membra debilia incurrere possent spasnum mery ⁊ per cōsequens mortem ex defectu alimenti attracti. Nam mery mortificatum a frigido potu nequit esse medium attrahendi siue transgluciendi. Hoc enim modo galie. vnum ex infirmis sinochum vel causonem patientē ex potu aque frigide morti tradidit: quia ipse non preuidit eius mery debilitatem et complexionis eius frigiditatem.

De pulmone.

Zuccaria

Lac caprinum.

Conseruantibus et confortantibus pulmone sciendum q̄ cicera in alba zuccaria fracta mundata a cortice exteriori decocta cum lacte caprino vel cum butyro recentis pulmone nutriunt et confortant. Ad idem valent penidie et amigdale specialiter amare a cortice exteriori mūdare. Amplius lac caprinum stomacho ieiuno ad idem valet. Et similiter canna mellis ⁊ pasule enucleate stomacho ieiuno. Salsa acetosa pungitiua acuta cōtraria

tur pulmonem. Mirra sub lingua retenta pulmonem confortat si illud qđ ex ea liquefit paulatine traiciatur. Amplius succus caulium clarificat cum melle transglutitus pulmonem cōfortat et p̄seruat: et vocem clarificat. Amplius pinee: amigdale: liquiritia multū mundata iuuant pulmonem et eius cannales et pectus. Amplius vinum nouum dulce coctum: et per decoctionem a subiecta fece grossa depuratum plus ceteris prodest pulmoni et eius cannalibus: et superiori carne ante cibum sumptū et post cibum. Pulmo vulpis mirabilē habet proprietatem in pulmonis hominis cōseruatione et confortatione. Ad idem valent cancri fluuiales et ostree terrestres et limatie sunt optime scđm qđ declarauī in quodā tractatu quem composui de emoptoica passione et ptisi: si quis videre voluerit videat: quia volo me breuiter expedire.

De corde.

Consequenter dicamus de cordis preseruatione

ne et confortatione. Et est sciendū qđ summopere fugienda sunt ad iram prouocātia et angustiam: qđ sicut testatur sapiēs quidā cor duos habet nociuos hostes. s. desperationem et tristitiam. Ex desperatione prouenit torpor et pigritia. Ex tristitia vero senectutis festinatio. hec ergo duo genera multum cordi nocent: sed tristicie nocitamentum maius est: qđ naturalē calozē extinguit et spiritum profundat et cōpositionē cordis dissoluit et tandē interficit. Habēs ergo iram et tristitiā eas a corde suo expellat et leticie: gaudio: paci: exercitio delectabili venationi cū auib⁹ venatorū intendat. Nam hec gaudiū leticiā et audaciā generāt et animū p̄fortant. Vti cibus subtilib⁹ puta carnib⁹ pulloꝝ: colūbarū: gallinaz: perdiciū: turturum: agnoz: capreoloꝝ: et ceteris cibus subtilē sanguinē generantib⁹ cōuenit in cordis cōseruatione. Ampli⁹ euitāndus est aer fetidus nebulosus impurus. Hō em̄ pōt spūs vitalis cōseruari nisi cū attractione boni aeris et boni odoris: et ex hoc etiā cor cōseruat. Vinū bonū subtile odoriferū ē de maxime cōfortātib⁹ cor. Nichil reperit qđ adeo cōfortet cor et spūs calozem naturalē euigilet sicut bonū vinū odoriferū vetus moderate sumptū in estate mediocriter lymphatū vinū em̄ sanguinē mūdificat: et ei⁹ tenebrositatē remouet p̄cipue si cuz sonis et melodijs sumat. Multum etiā iuuat sedere in locis amenis vt viridarijs et pratis. s. vbi sunt herbe odorē delectabilē p̄ducētes. Et in orto vbi sunt cursus aquaz ab alto cadentiū ad ima suauiter et sine magno strepitu. Strepit⁹ em̄ ledit aīn et auditū. Et nīcūt sapiētes qđ audire instrumēta musicalia expellit ab aīo strepitū et a corde tristitiā et stuporē. Sz nota qđ dilect⁹ soci⁹ et amicus bon⁹ et solatio sus narrationib⁹ et instrumētoꝝ delectatiōib⁹ supplet melodiā. Et vt sit vnū dicere virtus cordis cōseruat subtilib⁹ cibus et cōueniētib⁹: odore laudabili tranquillitate: gaudiō et dimissione eoz qđ trīstari faciunt: et renouatiōe rerū delectabilū puta vestitū et similitū et habitatione cū dilectis. Et nota qđ syrupus cōposit⁹ ex succo buglossēvtriusq; et seta cruda sūme p̄fortat. Hā hec sumpra simplicia vlt cōposita p̄fortant cor. Et est notandū diligētē qđ eoz qđ p̄fortāt cor: quedam sunt temperata vt iacinctus: aurū: argentū buglossa. Alia sunt calida sicut duronicū: zedoar: musc⁹: ambra et seta cruda: et ambobē: crocus. Et gariofoli sunt mirabiles et lignū aloes crudū: et melissa et semē eius et cardomomū: cubebe: smaragd⁹ et enula et mirabolani. Alia sūt

Cōfortāt pulmonē
Pulmo vulpis.

Ira et tristitia multū nocent cordi.

Cōfortātia cordis.

Vinū bonū.

Amicus bonus.

c. iij.

frigida puta margarita:carabe:camphora: corallus: sandali: et rosa et spondium et lutum sigillatū. Et ex eis est coriandrum siccum et humidū: sed vsus coriandri inhibeo nisi ante preparetur modo cōsueto: q̄ aliter habet naturam veneni. Amplius scias q̄ oua gallinarū mirabiliter confortat cor: generant enim sanguinē cordi proportionabilē: vñ mirabiliter competunt in cordis seruatione et habentibus cor debile naturaliter.

De Stomacho.

De sanitate stomachi toti⁹ corporis sanitas no

Scitur dispensari. Nam stomachus se habet in animalibus sicut radix in arborib⁹. Sicut enim a radice venit alimentū ad totam plantā: vnde si radix non nutriatur tota planta arefcit: et si nutrimentū non sit planta nō diu durat: sic etiam si stomachus non nutriat et cibus in stomacho nō digeratur totū corp⁹ arefcit: et similiter si digestio corrūpatur in stomacho mēbra cetera nō nutriūtur. Error enim notabilis factus in prima digestionē nō corrigitur in secunda nec in tertia: et sic alimentū est ineptum ad hoc vt conuertatur in nutritum: et per consequens deficit vita. Et cum vita per alimentū cōsistat multum sollicitari debemus in custodienda stomachi sanitate. Ad custodiendam igitur stomachi sanitatē iubent quidam sapientum semel in mense vomitū prouocare cum aqua calida et aliquāto aceti. Hoc enim mundificat stomachū a supfluitatibus cibi et potus et humorib⁹ malis. Ampli⁹ comedere vvas passas in ieiuno cuz granis suis stomachum confortat et rectificat ei⁹ malam complexionē. Absinthium. et spica nardi in potu etum cōfortant et sanum eū conseruant. Emplastrum ex mastice ex ligno aloes confortat stomachū et eius malam complexionē rectificat. Amplius potus absinthij soluit stomachi duriciem et expellit ab ipso grossos fumos: Et volēs cōseruare stomachum vtatur cibo facto ex auibus sicut perdicib⁹: turturibus iuuenibus in aqua coctis. Caueat ne comedendo aquā frigidam bibat nisi forte in fine comestionis si fuerit ea assuetus et aliter nō: et parū bibat ex ea. Ampli⁹ syrup⁹ rosatus aromatizatus cū ligno aloes stomacho prodest et sanitatē eius conseruat. Dicit aristoteles q̄ sumere in ieiuno drag. iij. electuarij de ligno aloes et reubarbaro confortat calorē stomachi et adiuuat digestionē: et eius officium a feumate mūdificat: procurat appetitum ventositatem remouet. Et similiter aqua rosarum cū mastice et carnibus citoniorum rectificat stomachum. Amplius inunctio stomachi ex oleo de mastice digestionē eius et complexionē rectificat. Amplius multū approbo vsus coriandri conditi in cuius condimēto addat ligni aloes drag. i. gariofiloz spice nardi sandali muscatelli an. drag. semis cinamomi electi: melani piperis an. drag. i. et sefiat puluis. Fiant ergo. iij. libze coriandri cōditi et addatur predictus puluis. Amplius euitētur genera fructuū: scz poma: pira: mēspila: auellane: grana pini: et euitētur omnia lacticinia et medulle et cerebella et maxime quadrupedum. Et vniuersaliter omnia interiora magnoz animalū quadrupedū: vt tamen possunt cerebella galloz et gallinarum et ceterarum auium preterq̄ auis degentiū in ripis aquaz. Pelliculla interior stomachi gallinaz mirabilem proprietatē habet in stomachi hois conseruatione. Et scias q̄ omnes medicine et omnia facientia abominationē stomacho inimicantur. Ampli⁹

Empla-
strum.

Aqua fri-
gida.
Sirupus

Ista no-
cent sto-
macho.

retentio fecum & ventositatum est de his que debilitant stomachum. Et coitus immoderatus maxime debilitat stomachum. Suspecti igitur de stomachi debilitate & passionibus eius contineant. Amplius vigilie imoderate summe debilitant stomachum & etiam dimissio exercitii. Et vomitus laboriosus debilitat stomachum immo ipsius continuatio mortem inducit. Et hoc vidit per experientiam attamen vomitus non laboriosus est iuuentius et laudabilis ex parte purgationis. Amplius ex debilitantibus stomachum sunt ceruicia & vinum nouum non defecatum. Et similiter potus inter duas comestiones digestionem stomachi adhuc non completa stomachum debilitat. Amplius scias quod mentis curiositas et ingenii sollicitudo sunt de his que maxime stomachum debilitant. Summe vitanda est repletio nauseatua & multiplicatio ferculorum et eorum interruptio et similiter eorum difformitas & mense prolongatio & mala masticatio & potus multiplicatio. Nec enim omnia digestionem corrumpunt & stomachum debilitant. Nec sufficiant de conseruatione sanitatis stomachi.

Ceruicia nocet.

De epate.

Consequenter dicamus de sanitatis epatis conseruatione. Dicamus ergo quod decoctio reubarbari: reupontici: absinthii: eupathorij rose et lacce administrata in ieiuno confortat epat debilitatum. Et similiter electuarij de lacca rossis. Et similiter comestio carnijs subtilium laudabilium puta perdicij iuuenij & similia cum ciceribus decoctarum vel assatarum non ad carbones sed cum aqua calida hec enim melior est assatura. Nam illa que fit ad carbones non euadit ab adustione vel siccitate nimia nisi custodiatur diligenter. Sed assatura que super aquam fit calidam equaliter & vniformiter fit: & ab adustione securat. Que passe & ficus albe epat magnificat. Nam quonia epat in dulcibus delectatur ideo facilius ea appetit & auidius. Et huius probatio est consequenter si anser vel gallina ficibus sit inpinguata carnes eorum pingues erunt & humide & delectabiles & eius eorum delectabilissimum. Ficus vero & vicia passe si comeduntur in ieiuno epat deopilat & confortat & eius complexio non rectificat. Et similiter pulli parui modica aqua decocti in cibo sumpti epat conseruat & confortat. Amplius notandum quod vsus malorum granatorum dulcium & vuarum passiarum magnificat epat & intantum eius malam complexionem rectificat quod comedentes ridere facit. Vinum etiam subtile in substantia moderate sumptum epat calefacit & deopilat & confortat & conseruat: & eius sanitas totum corpus in sanitate conseruat. Amplius scire debes quod itromittere cibum super cibum scilicet indigestum & error ordinis eius est ex rebus magis nocuis non solum epati sed etiam stomacho. Et similiter potare subito aquam frigidam in ieiunio & post balneum coitum & exercitium quandoque producit ad in frigidationem vehementem epatis & ydropisim. Et si aqua frigida quis indigerit propter epatis inflammationem non recipiat eam solam sed cum aliquantulo vini ut non in frigidetur vehementer. Nec traiciatur impetuose transgrediendo sed paulatim fugendo. Amplius scias quod omnia viscosa epati nocent ex parte qua faciunt accidere opilationem. Et ex eorum summa est frumentum glutinosum. Et supposito quod bene digeratur in epate causabit in membris sequentibus opilationem. Et similiter vinum dulce opilat epat & deopilat pulmonem. Huius autem causa est quia vinum dulce non gradat.

Confortat epat.

Utrum granatorum riarum epat dere facit.

Hoc etiam epati.

Frumentum glutinosum opilat epat.

Secunda

tim venit ad epar: ex eo q̄ epar multū diligit (ipsum) quia dulce ⁊ p̄pter
facile eius penetrationē q̄ potus et quia calidum quare nō moratur ea
quāitate q̄ separet̄ fex ab eo imo puenit ad epar cum grossitudine sua.
Inuenit enim vias scilicet meseraicas paratas: sunt enim ample ⁊ vene
in epatis substātia sunt valde stricte. Cū ergo ad epar puenit nō morat̄
quāitate qua digeratur immo expellitur subtile in venas stricte velo-
citate sue penetrationis ⁊ remanet sedimen p̄pter viarū cōstrictionem.
Sed in pulmone contrariū euenit. Itā ad pulmōnē venit vinū dulce cum
iam colatū est a via meatuū mery per viam resolutionis ex meatib⁹ strī-
ctis ad amplos. Aut ex via concaua cū iam dimisit fecē. Et vadit adhuc
illuc cū sit colatū ⁊ transit ex meatibus stricte ad amplos quare colatur
vice alia. Et bene scias q̄ medicine in quibus est amaritudo qua fiat ap-
tio: est stipticitas quedā qua fiat confortatio: ⁊ odor cōueniens substātie
spiritus p̄hibens a putrefactione: sunt in quantum huiusmodi medicine
epati cōuenientes: ⁊ huiusmodi sunt cinamomū stica dos: absinthiū: mira-
ra: spica: crocus ⁊ similia. Scias q̄ auellane cōuenientes sunt epati om-
ni: quoniam nō sunt vehementis caliditatis ⁊ sunt aperitiue ⁊ earū chym⁹
est bonus. Et epar lupi ⁊ carnes limatiarū cōuenientes sunt epati cū p̄-
prietate q̄ est in eis. Et similiter species endiuie et specialiter illa in qua
est maior amaritudo. Epatis enim calido competit̄ ratione p̄prietatis et
deopilationis ⁊ amaritudinis alicuius stipticitatis. Si igitur epar sit ca-
lidum species endiuie administrantur cum melle vt earum frigiditas tē-
peretur. Et hec de epatis conseruatione.

De splene.

Splen ri-
dere fas
cit.

Consequenter de splene dicendum est. Nam
splen est instrumentū ridendi. Habentes enī splenem bene vis-
positū et fortē ad mundificandū sanguinē grossum ⁊ turbidum
ex quo corpus nō potest bene nutriri naturaliter sunt leti ⁊ sine
tristitia. Et per oppositum splene existente debili sanguis grossus ⁊ tur-
bidus manet in venis ⁊ mouetur ad cor ⁊ ad cetera membra corporis et
ideo reddit hominē tristem ⁊ melencolicum. Bene ergo sollicitari debe-
mus de sanitatis ipsius cōseruatione. Confortetur enim cor: pus splenis
cum cibis bene nutrientibus et deopilantibus cuiusmodi sunt gallina co-
cta cum modico brodio: ⁊ carnes pulline et eduline cū modico aceto con-
dite et lac nouiter mulsum cum modica zuccara ⁊ eligatur lac caprarū ⁊
camellinū. Hec enim splenis opilationē aperiant et eius sanitatem custo-
diunt. Et vinum rubeū in cōmestione sumatur. Et generaliter omne q̄
impinguat prodest spleni: omne enim tale restringit splenē ⁊ ipsum tem-
perate diminuit. Paruitas splenis significat bonā cōplexionē corporis
et eius grossicies cōtrariū. Absinthiū etiā in potu cū melle sumptū pro-
dest spleni eius cōplexionē rectificat. Et dicūt medici q̄ bibere aquā vel
vinū que diu steterint in vase tamarisci confortat ⁊ cōseruat splenē. Ca-
ueat quis a grossis ⁊ stipticis fructib⁹. cuiusmodi sunt pira: mespila: sor-
ba: coctana ⁊ similia: quoniam orificia splenis constringūt et articulos de-
bilitāt. Caueat similiter a grossis carnibus puta bouinis caprinis cerui-
nis et porcellinis. Et ab omni legumine ⁊ ab omni q̄ fit de lacte: puta
caseo ⁊ lacte acetoso. Hec enim omnia epar ⁊ splenem ledunt et coleram

Splenis
paruitas
bona.

nigrā generat. Et vtatur vino albo vel citrino quod splenem attenuat et opilationē aperit et eius grossiciē subtiliat. Et dicit quidā empiricorū qd sanitatem splenis conseruat: vt quādo ire velis sinistrum pedē ante dextrum moueas et hoc in ascendendo et descendendo seruetur. Nec sufficiant de splene.

De vino

De intestinis.

Conseruamus quomodo intestina in sanitate conseruantur quod fit cū a fecibus in eis cōtēntis mūdantur et sicut ab humore viscoso qui in eis multiplicari cōsueuit: vel ex regiminis malicia vel ex debilitate mundantur. nā hic humor inter dū impedit exitū fecū naturalē. Mundantur ergo intestina a fecib⁹ et humore viscoso cum potu aque mellis in ieiuno et cum comestide ficū siccarū pinguiū in ieiuno et cum potu aque decoctionis earū. Et ad idem valet brodium pingue agni annualis decocti cum bletis. Et ad idem valet brodium galli antiqui decocti cū polipodio et aniso. Amplius scias qd vne passe non enucleate in ieiuno comeste pre ceteris intestina confortant. Amplius dicunt quidā qd risum decoctū in recenti lacte comestum intestina confortat et nutrit. Volens autē sanitatē suorū intestinozum cōseruare caueat ab omni cibo acetofo acuto grosso et viscoso. Abstineat a pane azimo et a carnibus animalium magnorū domesticorū et siluestrium: bouū: vaccarū: leporū: et porcōrū domesticorū: anserū: anatum domesticorū et siluestriū et ab interioribus animalū. Et a piscibus paruis recentibus et salitis. Caueat et ab assatis ex piscibus et carnib⁹. Abstineat a caulibus: rapis: pomis: piris: mespilis: sorbis et similibus. Amplius abstineat ab omnibus generib⁹ olerū preterea a ruta: bleta: feniculo: petrosilino et similibus calidis sicut mēra et cruca nā in alijs ab istis est inflatio. Amplius abstineat a generibus lactis et eorū que sunt de lacte. Cucurbita cucumeres et citonia in inimicantur intestinis. Amplius nuces amigdale humide et fabe specialiter humide et vniuersaliter legumina specialiter humida nocēt habētib⁹ intestina debilia. Amplius mora celsi multū nocēt intestinis et similiter granata acetosa suspecti ergo de egritudinib⁹ intestinozū abstineāt a p̄dictis et sciāt qd ventositatū retentio multū debilitat intestina et quādoq; producit ad idropisim et generat tenebrositatē visus et epileptiam et vertiginē exercitiū post cibū immediate et similiter pot⁹ aque frigide et vinum plurimum post cibum immediate nocēt vlcerebus nocemento mirabili: et similiter coitus immoderatus specialiter super cibum multū debilitat intestina. Dixerunt sapientes qd alleū coctū cū carnibus pinguib⁹ edī mitigat intestina et impetuofam eorū remouet ventositatē et inflationē cōsumit. Comedere etiā allia cruda sicut facit gallici dolorem intestinozum curat et grossam repellit ventositatē et ideo alleum dicitur tyriaca rusticorum.

Mundificatio.

Alleū mitigat dolores.

De renibus.

Quod pre ceteris conseruat renes et confortat quā debiles sunt in ppria opatione puta ad attrahēdū ppriā aquositatē vinalē sanguis dī spinachia cū carnib⁹ arietis decocta et comesta. Ad idē valēt vne passe bñ enucleate. Renes est nutriti et feculentiaz vne mūdificāt Semina melonū post potū cōesta cū zuccara idē opant.

Semina melonū puocant vzinam,

Dars.

Et similiter pulpa melonum cum zuccara comesta ad idem valet. Amplius farina ordei cum lacte preparata renes impinguat et eorum sanitatem conseruat. Amplius ad idem valent pinee et amigdale cum penis dijs comeste. Omnes fructus frigide nocent et similiter acetū et carnes grosse sicut caprine bouine et lac acetosum. Et omnes herbe frigide multum nocent renibus: sed rapa prodest aliquantulum. Et scias quod lacti omnino inest proprietas mirabilis in confortatione renū et comedere renes cum aliquibus alijs impinguat renes et confortat lac camelinum comestum renes confortat aggregat et consolidat. Amplius vinum passulatum aliquantulum ponticum renes confortat. Et coitus immoderatus et balneum immoderatum et odire tranquillitatem et quietem et multum vti cibis diurectis et potibus renes debilitant et rarificant et calorē eorum innatum exalant

De vesica.

Scias quod electuaria calida puta dyagalanga dyatriom piperō et similia confortant vesicam. Potus aque frigide in ieiuno vesicam debilitat. Et tiam sepe comedere vix preseruat vesicam ab egritudine. Amplius panis tritici preparatus cum butiro vel cū melle magnam habet proprietatem in conseruando vesicā. Amplius drag. semis de ligno aloes quolibet die in potu sumpta valet contra frigiditatem vesice et eam confortat. Nichil adeo ledit vesicam sicut longa vrine retentio vltra voluntatem mingendi. Amplius comedere carnes bouinas et herbas frigidas: et cibaria frigida et aquā frigidam bibere in ieiuno multas egritudines generat in vesica. Et sup omnia vsus aceti ledit vesicam sicut dicit galienus.

De ano.

Anus est membrum de facili lesionē susceptēs et cum susceperit difficulter curatur quare indiget bono regimine cum cibis et alijs rebus conuenientibus. Sanitatem igitur ani custodire cupiens non sedeat diu super terram vel super frigidum actu. Amplius abstinere debet a carnibus bouinis et vnuer saliter a carnibus grossis siluestribus et generantibus coleram. Colera enim suo acumine ledit anum. Laueat ab omnibus generibus acuminū. Sedere enim aliquando aliquandiu supra lapidem calidum in stupha anum confortat. Nam sua propria caliditate actuali consumit humiditatē superfluam ani. Est enim anus velut totius corporis emunctorium: vnde ad ipsum fluunt multe humiditates. Amplius cibi stiptici non competunt habentibus anum debilem nec fructus frigidi. Utantur carnibus arietis castrati iuuenis pinguis cum modico bzodio. Euitent cepe super omnia quoniam orificia venarum aperit. Et tiam sedere in sede facta de corio leonis anum confortat. Et similiter sedere in sede facta de corio thauri et forte cerui et quorundam aliorum quorum eorum habent proprietatem in calefaciendo et confortando anum cum quis sederit super eis.

De emorroidibus.

Sed quia quidam solent pati emorroydas in

processu etatis eorum quasi naturaliter sicut mulieres patiuntur fluxum menstruorum. Hos volumus hic ponere vnum paruum capitulum regiminis sanitatis eorum qui emorroidibus vexari solent ne forsan ex errore regiminis plus grauentur. Tales autem tempore quietis scilicet tempore quo non vexantur ab emorroidibus si forsan dubitarent nimium fluxum futurum euitare debent omnia accuta salsa et similia dulcia inflammabilia frigida assata et maxime si sint arida. Et vitent omnia inflammantia sanguinem putam: coitum: exercitium forte stupham et balneum. Hec enim sanguinem accuunt et inflammant. Amplius talibus non competunt vina acuta fortia nec species valde calide. Et vniuersaliter vitare debent omnia ledentia anum et intestina. Amplius vitare debent omnia generantia sanguinem grossum et melancolicum quia talis sanguis est materia emorroydarum et huiusmodi sunt carnes grosse animalium siluestrium: vt puta carnes ceruorum: leporum: bouum et similia et quium degentium in ripis aquarum. Et vinum eorum non debet esse nimis grossum ne sanguinem melancolicum generet: nec nimis subtile ne appetat orificia venarum: nec nimis forte et acutum ne sanguinem reddat nimis mobilem et subtile sit ergo vinum mediocre et calore et fortitudine et debilitate odoriferum et boni saporis. Amplius cauere debet a medicinis laxatiuis et attractiuis habentibus maximam caliditatem et acuitatem vel nimiam subtilitatem que specialiter ab aloec scamonea in quibus virtus est fortis in apperiendo orificia venarum. Etiam cauere debent a clisteribus et specialiter acutis et pungentibus ne ex eis emorroydes prouocentur ante tempus debitum a natura. Tamen laudo quod procurent habere ventrem laxum cum aliquibus lenibus remolitiuis cuiusmodi sunt cassia fistula brodia pingua et pureta boraginum et bletatarum cum oleo oliuarum et brodia caulium. Ad idem valet comestio ficuum siccorum in principio mensis et etiam valent fructus humidi puta prima bene matura et vna et similia. Venteris constipatio consuevit ledere multum patientes emorroydas tempore fluxus eorum: et ergo bonum est ante illud tempus procurare ne feces in intestinis remaneant. Scias quod extremitates porcorum conueniunt patientibus emorroydas: et similiter extremitates vituli. Non eis permittunt emorroydas nimis fluere. Ad eandem intentionem potest valere risum et amidum et alia stiptica delectabilia: puta pira et coctana: non quidem ante cibum: ne ventrem constipent: sed post: et maxime tempore quo fluunt si timeamus de eorum fluxu immoderato. Ad idem valet sirupus rosarum mixtus cum aqua ferrata et maxime in estate. Et etiam applicatio aliquorum stipticorum ab extra puta rosarum mirtillozum bulitorum in aqua ferrata et deinde expressorum: et in estate. Sed in hyeme frigatur salua in multo oleo rosarum et applicet in saculo: et hec sufficiant.

Vitare debent.

De iuncturis.

Apponamus hic de regimine illozum qui dolores iuncturarum pati solent: non quidem curatiuo sed magis preseruatiuo. Euitanda sunt que iuncturas debilitant et que mate-

riam doloris iuncturarū multiplicant et que materias ad iuncturas fluere faciunt et vtendum est his que iuncturas confortant et materias diminuunt et eas ad iuncturas fluere non permittunt. Suspecti igitur de iuncturarū dolore caueant a fumo argenti viui et etiam a fumo omnium metallorum et a fumo eorum quibus alchimiste in eorum sublimationibus vti consueuerunt. Hoc enim nervos summe debilitat et iuncturas. Amplius caueant ab aceto quod nervos ledit: et idem facit acetositas citri: et vniuersaliter omnia acetosa. Amplius lac et omnia lacticia nocent nervis et iuncturis: et etiam pisces recentes iuncturas mollificant. Et assiduatio comestionis pomorum generat dolorem iuncturarum et nervorum: et idem potest intelligi de alijs fructibus acetosis frigidis. Amplius allia et omnia alia acrimina nocent nervis et iuncturis. Amplius scias quod nauseatiua facietas maxime vitanda est ab his que suspecti sunt de doloribus iuncturarum. Etiam vitandum est exercitium forte post cibum immediate: et coitus immoderatus post cibum. Et idem intelligatur de balneo. Nam hec sunt cause quare materia indigesta fluit ad iuncturas et nervos. Similiter potus immoderatus et maxime vini post cibum et sine cibo est euitandus. Est enim causa indigestionis vel maxime corruptionis que est magna causa doloris iuncturarum. Etiam euitandus est somnus diurnus immediate post saturitatem. Est enim causa reumatis: vnde materiam reumatizantem ad iuncturas multiplicat. Cibaria autem talium hominum debent ad aliqualem grossiciem declinare ne humor generatus ex eis sit aptus fluere ad iuncturas propter subtilitatem.

Dieta. Debent ergo eorum cibaria esse melancholica grossa non quidem in tantum quod causetur indigestio: sic enim lederetur ab eis. Et propter eandem rationem cibaria eorum non debent esse nimis calida ne vias aperiant et humores ex eis generati fluxibiles fiant. Nec nimis frigida ne causent indigestionem. Euitent carnes salvas et pisces salvos: et vniuersaliter omnia digestionem repugnantia cuiusmodi sunt carnes bouine antique et dure valde et carnes porcine multum antique et carnes animalium siluestrium magnorum antiquorum et specialiter salsoy. Et propter eandem rationem euitare debent cibaria facta de pasca azima et pane azimum. Hec enim omnia digestionem repugnant. Vnde si continentur causant indigestionem et maxime si recipiantur in magna quantitate. Verum est tamen si carnes bouine perfecte digerantur satis est conueniens eis. Quonia sanguis generatus erit laudabilis qualitatis et grosse substantie. Carnes conuenientes eis sunt carnes vituli vniuersi anni et carnes cuniculorum et leporum iuuenum. Pisces non multum conueniunt suspectis de dolore iuncturarum. Et si vti contingat piscibus vitantur bonis piscibus: sicut sunt pisces marini laudabiles non bestiales: non sine squamis: vnde garnati: rogeti sole placis sunt eis conuenientes et similiter ostree marine et etiam mole. Et laudo quod decoquantur in vino et addatur in decoctione cynamomum frustratum incisum. Carnes volatiliu paruorum non multum eis competunt propter earum subtilitatem. Et similiter leguminum genera suspectis de doloribus iuncturarum non competunt. Habent enim duriciem et ingrossitatem et substantie grossicie et digestionis difficultatem ex quibus concluditur versus leguminum iuncturas ledere. Et omnes suspecti de doloribus iuncturarum debent vti fleuorothomia vel farmatia vel vtraque in principio veris et ante tempus in quo iuncturarum dolores eius contingere solent. Sed quia hoc magis pertinet ad regimen

De euacuatione.

ematiū trāseō. Sufficit ergo ad presens scire q̄ fleubothomia vel far-
 matiavel vtraq̄ secundum q̄ melius videbitur expedire in temporibus
 determinatis in regimine sanitatis talium hominum ⁊ secundū diuersi-
 tatem complexionum eorū scdm̄ quam ab influentijs et etiam corporib⁹
 celestibus quibus subiecti sunt est expediens ad eorum conseruationem
 et preseruatiōē. Quibus autem conuenit fleubothomia et quibus far-
 macia hic dicendum est. Si enim corpora sunt sanguinea tūc iuncturarū
 dolor ex sanguine contingere solet vel ex omnium humorum plenitudi-
 ne et tunc non est dubium fleubothomiam competere. Et si vnus aliorū
 humorum a sanguine dominetur conuenit farmacia. Amplius nō obliui-
 scaris q̄ vomitus est conueniens valde ad preseruandum a dolorib⁹ iun-
 cturarum et specialiter inferiorum diuertendo materiam ⁊ eradicando. **Comit⁹.**
 Amplius vitari debet ira ⁊ tristitia. hec enim digestionem corrūpunt.
 Et vniuersaliter omnia digestionem repugnantia puta voracitas comestio-
 nis prolongatio mensē: diuersitas ciborum ⁊ vinorū in eadem mensa de-
 curiositas nimia circa agibilia et comedere cibaria digestionem repugnan-
 tia vel ratione qualitatis vel ordinis vel modi preparādi euitanda sunt.
 ab his qui suspecti sunt de iuncturarum dolore. Et est notandum q̄ assi-
 duatio lotionis extremorum in aqua salsa naturaliter vel artificialiter ē
 de conseruantibus sanitatem iuncturarum corpore non existente plecto-
 rico. Potest etiam fieri lotio ex decoctione camomille sticados ⁊ rosarū.
 Et si forsan iuncture sunt frigide addatur ebullis in dicta decoctiōe. Su-
 per omnia suspecti de dolore iuncturarum sollicitari debent ne eorum vē-
 ter sit constipatus sed laxus quod si sic benequidem sanantem procuret **Constipa-**
 cum clister resolutiuo communi et cum cassia fistula. Et caueant a frigo: tio nocet
 re extremorum immoderato.

De membris generationis.

Incam⁹ consequenter de illis que confortāt
 membra generationis. Et quia generationis membra ordinata
 sunt a natura ad actum generationis qui consistit in spermatis
 generatione et fermentatione ⁊ eiusdem per actus coitus con-
 uenienti emissionem et in prolis finali generatione: illa que ad hec iuuant
 membra generationis confortant. Et quia defectus coeundi et generan-
 di interdum prouenit a principalibus membris non intendimus in isto
 capitulo loqui de isto: quia de confortatione membrorum principalium
 superius dictum est. **N**otandum q̄ actus coitus vstratus modo et ho-
 ra convenientibus est de his qui maxime confortant membra generatio-
 nis. Sic enim mulierum mamille melius lactant et lac generant ex vsu
 lactationes: modo qualitate: quantitate et hora convenientibus et ex
 de assuesfactione lactationis totaliter perit actus lactationis et generatio-
 nis conuenientis lactis et interdum lacte corrupto malā acquirente qua-
 litatem mamilla destruitur: sic suo modo intelligo de membris genera-
 tionis que ordinantur ad actum coeundi. Perit enim actus si actus nō
 assuescatur. Et interdum ex spermatis detenti corruptione non solum
 seminaria vasa sed etiam totum corpus corrumpitur. Sperma enim cor-
 ruptum in toto corpore se habet ad modum veneni. Unde si: ut parum

Impedi-
entia coi-
tum.

veneni sufficit corrumpere totū corpus ita et spermatis corrupti aliqua-
tulum sufficit corrumpere totum corpus. Vltus ergo moderatus coitus
est vnum ex his que confortant membra generationis. Habet etiā coit⁹
moderatus q̄ plurima alia iuamenta et immoderatus q̄ plurima nocua-
menta que inferius apparebunt vbi de coitu specialem faciemus mentio-
nem. Sufficit enim ad presens scire q̄ coitus moderatus et debite assue-
factus membra generationis coroborat et confortat et immoderatus de-
bilitat et etiam totalis dimissio. Ille ergo qui sanitatem membrorum ge-
nerationis desiderat fugiat illa que coitum debilitant et impediūt: vta-
tur his que coitum confortant. Debilitatiā autem coitum et virtutē eius
sunt res meditatiue: sicut horribilitas coeundi. Tanta enim videtur esse
horribilitas in actu coeundi q̄ nisi esset delectatio admixta: ne dum homi-
nes sed etiam alia animalia fugerent actum coeundi. Unde quidam ho-
mines eleuati spiritu contemplationis hunc actum totaliter abhorrent:
et ideo debiles sunt in actu et membra generationis debilitant. Et non so-
lum horribilitas sed etiam verecundia et antecessio intellectus ad coe-
cit deficere ab actu coeundi ex quo membra generationis debilitantur.
Amplius scias q̄ balnei multiplicatio est ex his que debilitant membra
generationis in actu coeundi: et etiam frequentatio sicut de homie et pre-
cipue arteriatum et venarum que sunt retro aures. Ab his ergo cauere
debet qui sanitatem membrorum generationis desiderat. Abstineat etiā
a quibusdam quorum vltus nocet actui coitus. Quaedam enim nocēt desic-
cando: et quedam nocent in frigidando et stupefaciendo: et quedā vtroq̄
modo. Unde agnus castus vaporatus et bibitus nocet. Et etiam herba
basiliconis. Lamphora abscindit coitum in frigidando et exsiccando: et si-
militer semen caulium. Unde tale semen sumptum post cibum corrūpit
sperma. Et similiter vltus coriandri debilitat coitum in frigidando et de-
siccando. Acetum etiam et omne acetosum abscindit coitum in frigidan-
do. Qui ergo desiderat sanitatem membrorum generationis debet vti
multiplicantibus sperma et calorem innatum et spiritum ventosum. Nec
enim sunt necessaria in coitu. scilicet materia exuberans: calor incitans et
ventositas erigens. Quaedam iuuant ad actū coitus multiplicando sper-
ma: et alia confortando calorem: et alia ventositatem generādo. Et que-
dam sunt que ab omnibus his modis coitum iuuant et membra generati-
onis confortant et conseruant. Et de numero horum sunt medicine que-
dam et quidā cibi. Dicamus ergo de cibis. Meliores enim cibi sunt car-
nes edi pinguis masculi et carnes ouine et cicer et cepe absq̄ frictiōe car-
nis: frictio namq̄ prohibet confortationem carnis et multitudinem nutri-
menti eius: quia frictio desiccet. Ad idem valent galline et pulli columbi
ni impinguati et proprie allaude et oua sorbilia proprie puluerisata cum
cynamomo et pipere et galanga et sale scindit: et oua piscium: et caro pis-
cium calida. Et si fuerit illic frigus resiste cum zinzibere et pipere et ma-
cropipere et cynamomo et similibus. Et cibus de rapis et napsis: et cibus
de caulibus: et cibus de baucijs: et proprie de baucijs: postq̄ bene deco-
cta est caro earum valent ad idem. Et de illis quibus fit iuamentū sunt
cerebella paruarum auium et butyrum et lac. Et similiter cibus qui fit de
tritico cocto cum multa aqua vsq̄ quo fiat sicut puls et rizi cum lacte et ca-
ro lacte ouino. Et conserunt in secundis mensis speragi eruca et capita et

porri cardorum et menta proprie ipsa enim confortat membra: spermat-
 tis valde et eius vsus fortitudinem facit super sperma quare forte fit de
 siderium. Et sciendum q̄ ille qui assiduat comestionem passerum ⁊ bibit
 super eā lac loco aque sine cessatione est: erectus ⁊ multi spermatis. Am-
 plius cepa frigatur cū butyro donec rubea fiat ⁊ dissoluatur in decoctio-
 ne et frangantur sup eam oua: et erit cibus conueniens in conseruatione
 membrorum generationis. Sunt autem quidam quorum complexionēs
 sunt calide: desiderantes tamen conseruationē ⁊ confortationē membro-
 rum generationis. Et his competunt lac acetosum et lac dulce: et pisces
 assati calidi ⁊ melones ⁊ citruli cucumeres ⁊ cucurbite ⁊ fructus ⁊ olera
 humida omnia ita q̄ lactuca et semen portulace addunt eis in spermate
 quibus cōmuniter noceant. Et albumen oui est plurimi iuuamēti multipli-
 cans sperma. Et cerebella animalium et medulle eorum ⁊ cancri fluui-
 les conferunt eis. Quicēna quarto. Hascētibus enim omnibus vite di-
 serimen interitusq̄ imminet. Infantia vero que in septimum vsq̄ annum
 p̄orenditur tota in alendoverfatur id quod p̄ septem ceruos illos quos
 rabby venatus fingitus non obscure licet intelligi. Post infantiam pue-
 ritia sequitur que fabularum auditione admodum delectari consuevit.
 Hinc illi captiuitas vastatioq̄ ab episcopatibus narratur. Amplius gra-
 num pini bene confortat. Et etiam carnis anatum sperma multiplicat.

Com-
 stio passe-
 rum.

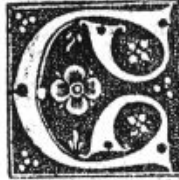
De conseruatione cutis ⁊ similium.

Consequenter dicamus de conseruatione cu-
 tis ⁊ musculorū ⁊ membrorum exteriorum totius corporis. Nec
 enim conseruant balneationibus in aqua calida suaui aut in bal-
 neo aereo mediocri cum mundificatione conueniēti. Corporis autem mū-
 dificatione fit cum suaui cutis fricatione et leui inunctione cū oleo oliuarū
 antiquo odoris suaui in tempore hyemis vel cum oleo rosarū ⁊ violarū
 in tempore estatis. Etiam sciendū est q̄ inunctio facta in balneo cū melle
 despumato mirabiliter mundificat a sordicie et extrahit quod est sub cu-
 te de supfluis humoribus ⁊ p̄ poros exire fecit. Hoc idem facit farina fa-
 barum et ciceroꝝ cum fricatione panni asperi. Nec enim calorem viuifi-
 cant et cutem attenuant. Amplius scias q̄ multus motus iuncturarū cō-
 fortat corpora stematica. Extremitates autē lauentur cum aqua calida
 in hyeme: et cū frigida in estate. Et dixerunt sapientes q̄ fricare vngues
 manuum et pedum cū aqua ⁊ aceto cōseruant eos a cōfractione denigra-
 tione et etiam ne abscondantur: inunctio cum sale et oleo mixtis eos con-
 fortat et specialiter plus prodest eis aqua calida q̄ frigida. Calciamen-
 tum strictum ledit digitos pedum: est enim causa suppositionis digitoꝝ
 pedum vnus supra alium: ⁊ distortionis eorum. Item ire per lutum tem-
 poribus frigidis et nudis pedibus p̄e ceteris ledit cerebrum et infrigi-
 dat ⁊ debilitat oculos et est causa distillationis vrine. Et scias q̄ ludus
 palme ambabus manibus simul in alto proijciendo brachijs multum cō-
 fert quoniā eorum conseruat sanitatē. Amplius scias q̄ fricatio pedum
 quando fit ieiuno stomacho eorū grauedinem et itinerādi lassitudinē ⁊ du-
 riciē remouet. Et similiter fomētatio pedū et crurū in aqua cōfractionē
 nem: siue concussionem et tremorem ex lassitudine et longa itineratione
 remouet omnino.

Mundifi-
 catio cor-
 poris.

Calcea-
 mēta stri-
 cta.

Capitulum. vii. de regulis regiminis sanitatis appropriatis sexui femineo.

Sequenter dicamus de regimine san-
nitatis mulieribus appropriato. Sunt enim quattuor
appropriata mulieribus: puta impregnatio: parturitio:
lactatio: et per consequens manillarum conseruatio ⁊
menstruorum euacuatio: de quibus breuiter dicam⁹:
et primo de impregnatione. Sunt enim quedā mulie-
res simpliciter steriles ⁊ maleficiate quibus hoc capitu-
lum non deseruit. Et alie que nō sunt steriles sed nō de facili impregnan-
tur et tamē sunt sublatitudine sanitatis. Primo ergo nos ponemus re-
gimen talium mulierū anteq̄ impregnentur ad hunc finē q̄ facilius im-
pregnentur. Secūdo earūdem ponemus regimē postq̄ sunt impregnate vt
fetus possit ad debitum finē venire. Tertio eorūdem ponemus regimen
cum actu parturierint ⁊ parturierunt. Quarto ponem⁹ regimē lactatiui.
Quinto ad hoc ponemus regulas quibus sciatur matricis cōseruatio et
de menstruoz debita euacuatio ⁊ alijs. Quantum ad primū notandū
q̄ quedā mulieres nō sunt bene secunde de peraccidēs ratione alicuius
malefici a quo bonū est precauere quātū est possibile. Et interdū ppter
maliciā figure aut cōpositionis matricis ⁊ colli eius. Et etiā propter ma-
lum motū commixtionis viri cum muliere. Et etiā propter vsum quartū-
dam rerū conceptionē impediētū. Primo ergo nos ponem⁹ aliqua ex
quib⁹ maleficiā potuerint precaueri ⁊ euitari. Si enī serapinum in came-
ra posturis siue hypericon omnia demonia fugabunt. Unde hypericon
dicitur a multis fuga demonis. Item lapis magnetis portatus ad idēz
valet ⁊ concordiam facit inter virum ⁊ mulierem. Ad idem valet ada-
mas quē quidam false dicunt esse maguetem. Amplius cor turturis poi-
tatum fugat demonia ⁊ portantem reddit hominibus gratiofum. Item
pitius auis comesta incantatione ligatos soluit et prosperitatem tribuit.
Tyriaca exhibita cum decoctione hypericon maleficiū tollit. Et hype-
ricon emplastratū renibus maleficiū tollit. Amplius corallus si tenea-
tur in domo soluit maleficiā. Amplius squilla integra suspensa in limine
hostij maleficiū tollit. Et idem est de arthemessa. Ad idem etiam valet
radix peonie portata. Item si vir portet secum cor coturnicis masculi ⁊
vros cor femelle semp conuenient. Item si quis portauerit semp secum
yringum insidias demonum nō patietur. Si autē mulier nō sit bene secū-
da ppter maliciā cōplexionis naturalis vel accidentalis cū materia vel
sine materia vtatur contrarijs in complexione ⁊ purgantibus materiam
peccantē. Sed quia difficultas impregnationis vt plurimum fit ex mala
cōplexione frigida ⁊ humida cū materia vel sine materia ideo ad hāc in-
clinandū est: et de ea tractandū. Ista enī indiget calefaciētib⁹ ⁊ desiccā-
tibus matricem ⁊ euacuātib⁹ humiditatē eius superflua. Unde ierapi-
gra est eis conueniens farinacum. Et ex eis que exhibentur sunt calide
confectiones puta tyriaca ⁊ metridatum ⁊ theodoricon et dyacalamē-
tum cum decoctione arthemessie vel abrotani vel calendula. Urina ele-
phantis potata est mirabilis in impregnatiōe: et similiter limatura ebor

Fuga de
monum.

ris et siseleos. Simplicia quibus ego consuevi uti in hoc casu et in quibus
 inueni iuuamentū sunt hec: matricaria: arthemisia: abrotanum: calendu-
 la millefolium: camedros: campeitheos: squilla: rubes tinctorum: spica:
 blactebizantie: ameos et costus. Et his igitur potest fieri syrupus et vinū
 tempore vindemiarum et balneum. Et quia hoc habet locum in regimē-
 ne curatiuo de huiusmodi transeo. Amplius debes scire q̄ coagulum le-
 poris suppositum post menstruum mundificationē iuuat ad impregna-
 tionem. Medicine autem simplices pessariorum sunt hec: oleum de bal-
 samo: oleum de ben: oleum de lilio: costus niger et adeps anseris blacte-
 bizantie: muscus et spica: cyperus: anctum: ameos: yfopus: bdellium: nux-
 ciperi et gariofli et cordumēti. Et ut sit ad vnum dicere calida stiptica
 sunt materia pessariorum mulierum habentium matricem frigidā et hu-
 midam. Amplius debes scire q̄ fleubothomia saphenarum iuuat multū
 ad impregnandum. Primo quidem quia matricem mundificat. Secūdo
 quia facit matricem ad inferius descendere: ex quo semen viri perfectū
 ad eam descendit et attingit. Verum est tamen q̄ fleubothomia est con-
 ueniens magis in causa calida q̄ frigida: immo in causa frigida forte nō
 competit nisi propter causas predictas. Amplius exercitiū et stiptica
 ca et cibi subtiles et distertia calida et exsiccatiua competunt mulieribus
 habentibus matricem humidam et pinguem. Similiter vinum forte et
 rubeum et tyriaca talibus conueniūt. Et inunctio matricis ex oleo de li-
 lio est eis conueniēs: et similiter ex melle albo. Interdum etiam mulieri-
 bus non bene secundis competunt dissoluentia ventositatem impediens
 conceptionem. Que autem sunt illa satis est manifestum: puta dia-
 cyminum: anisum: ameos: feniculus: semen rute: agnus castus: castoreus
 et similia et in portionibus et in pessariis et vnguentis. Amplius scias q̄ **Matrice**
 testiculi ferris mirabilem habent proprietatem in faciendo mulierem fe- **leporum.**
 cundam. Et similiter matrix leporis et coagulū eius. Et his igitur cū li-
 matura eboris et siseleos fiat puluis quo mulier vtatur mane et sero cum
 brodio cicerū. Vel cū decoctiōe arthemisse. Nota q̄ prima materia re-
 cepta in matrice h̄ naturā lactis sex primis diebus: ad hūc calorē lactis
 opaf calor naturalis in spmate leporis remissus calor matricis itaq̄ ista
 materia dealbat sicut lac. Interdū autē et raro frigida cōpetunt vt mu-
 lier efficiatur fecunda in electuariis syrupis et balneis: et q̄ illa satis nos-
 ta sunt etiā ingrediunt regimē curatiuū trāseo. Regimen autē mulieris
 nō bene fecūde ppter maliciā figure seu cōpositionis matricis et colli ip-
 sius nō vniuersaliter haberi pōt. Solum enim malicia situs recipit curā:
 puta quādo est matrix nimis alta: nam per fleubothomiā saphenarū et p
 ventosas crurū descendit et conceptio fit facilior. Debēt autē vir et mu-
 lier cōmisceri adiuicē hora modo et figura cōuenientibus ad hoc vt se-
 quatur fecundatio. Hora autē naturalis et conueniens est postq̄ facta est **hora im-**
 administratio illorū que menstrua mundificant: et est pfecte mulier mūda **pregna-**
 ta ab eis. Et quādo mulier nō est famelica nec crapulata nec ebria: et q̄ **tionis.**
 nō est calefacta nec in frigidata in excessu: et prima digestio est completa
 et tempus aduenerit suscipiēdi alium cibū. Et eligatur hora qua mulier
 coitum appetit non ppter aspectum vel confricationem sed naturaliter.
 Debēt autem vir et mulier tanto tempore prolongare coitum q̄ sperma
 sit digestū. Nec debēt tantū differre q̄ ambo spermata corrumpantur.
 v.ii.

Secunda

Si enim accidat illud vtantur coitu secundum modum qui non est ad impregnandū. Deinde dimittant ipm tandiu q̄ sciatur q̄ sperma bonū iam aggregatum sit. Amplius prolonget vir ludum cū muliere cuius cōplexio est bona cum māmillarum tactu suauī et verbis amicalibus et tactu pectinis eius et obuiet ei non permiscendo se ei permixtione vera. Quis mulier desiderat et affectat permisceatur ei fricando de ea quod est inter anum eius desup et vuluam. Ille enim est locus delectationis eius. Consideret ergo horā in qua sit ipsius mulieris fortis adherentia et eius oculi incipiunt mutari in rubedinē: et eius anhelitus eleuari: et verba ei⁹ balbutire: et tunc mittat illuc sperma oppositum ori matricis dilatando locū eius illic parumper sc̄z tanta dilatatione ne ingrediatur aer exterior: et non est bonū vt vir expleat suum desiderium ante mulierem immo simul parum vel mulier ante. Et in seminū emissionē vir adhereat mulieri fortissime sc̄m figuram q̄ mulieris crura sint eleuata parumper. Nec vir statim descendat sed adhereat donec videat anhelitum mulieris qui etatum et q̄ nodi oris matricis quiescunt muliere iacente parū eleuatis coxis et everso dorso. Et tunc descendat et mulier remaneat horula vna supina constrictis pedibus et retēto anhelitu. Et si dormierit post illud erit melius ad conceptionē et si contingat ipsam conuerti sit ad dextrum latus. Amplius scias q̄ suffumigatio cū aromatis calidis stipticis ē de his que preparant matricē ad concipiendū. Et non debent talia aromatica calida boni odoris ante conceptionē odorari desuper per nares: quia impedirēt impregnationē cum essent causa motus matricis ad superiora: sed post impregnationē competit odor eorum desuper per nares et non per inferius: q̄ ex hoc impeditur abortus. Nam matris et fetus mouent ad partem superiorē aromaticis applicatis naribus. Amplius dico q̄ mulier desiderans impregnari et esse secunda cauere debet a sterilizantibus et conceptionē impediētibus. Mulier enim volens cōcipere nō comedat os de corde cerui nec secum portet matricem caprinam nec lapidē vocatum gagates: impediunt enim conceptionem. Item caueat a comestione granorum edere nigre. Amplius non portet secum os de corde cerui: nec smaragdū: nec zaphirum. Hec enim impediunt actum coeundi. Amplius nō portet secum radicem pimpenelle nec bibat coagulum leporis post partum nec teneat scolopendriam suspensam supra lectum. Item apis comesta reddit mulierem sterilem sed partum faciliat. Amplius nō portet secum auriculam mule vel corium nec comedat limaturam ferri: nec succum mente nec matricem mule: reddunt enim mulierem sterilem. Et vniuersaliter vitanda sunt omnia actum coitus impediētia que superioris dicta sunt a muliere volente concipere. Nos autem hic volum⁹ addere quedam que multum valent ad cōcipiendum. Lolium enim et thus suffumigata disponunt mulierem ad concipiendum: et similiter nepita. Item theodoricon anacardium perspellarium immixtum cū modico scamonee sine dubio concipere facit si post immediate mulier coierit cum viro potenti. Amplius ad idem valet melissa suffumigata et vulua lenoria assata et comesta. Et spuma quam habet lepus circa os quādo rodit herbam si bibatur a viro vel muliere. Quidam dicunt q̄ suppositorium vel pessariū vel sacculus de nigella matricem mundificat et ad concipiendum disponit sed teneatur parum: quia nigella est aliquantulum violēta.

Suffumigatio.

Lolium.

Amplius aqua cicute exhibita mulieri in fecunda mane: eadē die ad vsum concipiendi eam convertit. Item fiat unguentum ex cerebro gruvis et anxia angia anseris vel leonis et ex eo inungatur virga virilis cum vir debet coire cum muliere et concipiet. Item lapis qui inuenitur in cerebro aquile portatus ad idem valet et similiter lapis inuenitus in vulua cerue. Et post menstrua lauet mulier pudenda cum vino puro rubeo et post suffumigeretur cum vino decoctionis nepite et supponat sibi basiliconem et mentam maiorem et concipiet si deus voluerit. Item fomentatio ex decoctione rosis marini multum disponit ad conceptionem. Item allecum humidum tritum decoctum cum oleo rosarum quousque eius aquositas consumatur: suppositum est mirabile ad impregnandum. Amplius fenugrecū tritum cum adipe anseris suppositum multum iuuat. Amplius muscus cum oleo rosarum dissolutus suppositus multum confortat matricē ad concipiendum. Item inungantur vtriusque sexus membra cum succo fatirionis et superspergatur puluis vulue leporis: facit enim vt sterilis concipiat. Et sic patet regimen mulieris ante impregnationem.

De regimine pregnantis.

Nunc restat ponere regimen mulieris pregnantis. Sunt enim quedam appropriata mulieri pregnantī que hic breuiter sunt apponenda. Debet enim mulier pregnantis omnia euitare que abortum possunt inducere et specialiter in principio impregnationis: tunc enim fetus in matrice est sicut flos in arboze qui ex leui causa cadit ab arboze. Et similiter in fine impregnationis ante tempus partus puta in septimo vel octauo mense. Tunc enim fetus est in matrice sicut fructus quasi maturus in arboze qui ab arboze ex leui motu descendit et sic fetus tempore illo ex causa leui efficitur abortiuus. Oportet igitur quod mulier pregnantis euitet motum superfluum: saltum: percussionem: casum: et coitum proprie: et repletionem cibi: et iram: et tristitiam: et timorem proprie. Amplius euitare debet balneum: nisi apud propinquitatem partus. Et etiam omnia inducentia tussim: nam tussis fortis est causa abortus. Et similiter intelligatur de sternutatione imoderata. Bonum est igitur vt sollicitetur ne eius caput fiat reumaticum. Amplius euitare medicinas laxatiuas et per partes inferiores et superiores. Et si necessitas cogat ad earum vsum fiat hoc cum cautela et sint medicine lenes et benedice. Amplius procuret habere ventris lenitionem cum cibis lenientibus cuiusmodi sunt brodia pinguis: et pureta de boraginibus et bletis cum folijs violarum: et oua forbilis et cassia fistula cum aliquantulo spice et aqua quorūdam fructuum laxatiuorum. Nam lenitio ventris est pregnantibus multum vtilis. Amplius euitare debet balneum. Balneum enim facit abortire dupliciter. Primo quidem lubricando. Secundo faciēdo fetum moueri ad aerem frigidū. Amplius euitare debet fleuorothomiam et specialiter de saphenis nisi in casu magne necessitatis et hoc ingreditur curam egritudinis. Et scias quod quanto fetus maior est tanto fleuorothomia est deterior. Amplius euitare debet diuretica menstrua: puocantia et partum facilitantia. Amplius euitare debet: sitim famem: repletionem nauseatiuam: frigus superfluum et calorem immoderatū et ventum australem: et similiter borealem post australem. Amplius bonū est

Euitare
debent.

v. iij.

Secunda

Ista con-
fortant.

q̄ pregnans vtatur quibusdam electuarijs confortatibus embrionē quo-
rum vnum est diamargariton. Amplius oportet q̄ vehemens studiū sit
in stomachis ipsarum pregnantium quare oportet vt confortentur stoma-
chi earum cum confectionibus ex zuccaro rosarum cum xilaloe et ma-
stice: et electuarijs factis cum zuccaro plurime et speciebus aromaticis in
quibus non est multa caliditas: et emplastris stipticis calefacientibus et
aromaticis. Amplius debet pregnans euitare vehementer pinguia et vehe-
menter dulcia et potum aque: et sit cōtenta potu vini odouiferi: puri: sub-
tilis: pauci. Interdum autem oportet mundificare stomachum pregnan-
tis cum appetit⁹ eius est valde corruptus. Ex quo ad hoc decoctio anisi
et polipodij clarificata cum zuccaro rosarum est conueniens mundifica-
tium. Nam humiditatem euacuat et appetitum rectificat et excitat. Absti-
neat pregnans a caseo sicco et acuto: et si forsan appetat assetur humidus
super carbones. Amplius exercitium temperatum est ei conueniens. Li-
baria eius debent esse facilis digestionis: boni nutrimenti et multi: indis-
gent propter se et propter fetū. Amplius post cibum competit pregnan-
tibus comedere citonia assata et propiue frixa: et similiter frustra ligni
aloes indi et assiduetur comestio et fricatio manuum et pedum earū. Et
similiter poma granata post cibum eis competit. Et similiter coctio
drum conditum. Et scias q̄ mina citoniorum et bolus armenus ē de his
que sedant nauſeam earum. Amplius scias q̄ puluis cimini torrefacti in
aceto infusi et origani scdm partes equales et castorei partis vnius ter-
tia interdum competit eis et specialiter propter consumptionem vento-
sitatum. Et scias q̄ quando mulier pregnans indiget mundificatiuis: p-
pter immundiciam matricis et partium adiacentium melius est q̄ mun-
dificatio illa fiat a quarto mense vsq̄ ad septimum. Et q̄ fiat per suppo-
sita a parte inferiori q̄ per administrata per partes superiores.

Contra
nauseā.

De regimine appropinquantium partus.

Muliere autem appropinquante partui compe-
tit exercitium et balneum et coitus et menstrua prouocantia et
cetera partum facilitantia que scripta a sapientibus quasi sunt
infinita. Sunt autem quedam partum facilitantia a propria
te que est in eis sicut magnes detentus in manu sinistra. Et suffumigatio
cum vngula asini vel equi vel cum oleo piscis saliti: et similiter corallus
suspensus in cora dextra. Et scias q̄ mulieres menstruo se huius tempo-
ris vtuntur pliris cum musco in facilitando partum. Amplius suffumi-
gatio mirre multum competit: suffumigatio cum galbano et castoreo cō-
mixtis cum mirra et felle vaccino. Amplius ad idem valet sulfur citri-
num et spodium serpentis et fumus columbinus. Nec enim suffumigata
partum facilitant et similiter asa fetida et castoreum in potu sumpta fa-
cilitant partum. Amplius sumere in potu cinamomū est bonum valde.
Et similiter decoctio foliorum altee cum aqua et melle si sumatur in po-
tu ad idem valet. Simplicia autem partum facilitantia sunt hec: cinamo-
mum: cassialigna: cortex cassie fistule: mirra: aristologia rotunda: custos:
sauina: armoniacus: thus: rubea tinctorum: asa fetida: storax: et castoreū.
Ex his autem possunt fieri suffumigationes: pillule: electuaria et similia.

De sim-
plicibus.

Amplius bonum vinum et odoriferum competit mulieribus partui appropinquantibus et subtilis victa. Amplius scias q̄ lana submersa in succo rute et supposita partum faciliat. Etiam scias q̄ ciclamen aristologia: staphysagria et cucumer asininus supposita partum faciliat. Et similiter fel thaurinum. Amplius arthemisia cocta cum aqua calida: emplastretur super vmbiculum et crura et statim fetum educit. Etiam menta bibita cum aqua mellis partum faciliat. Etiam pimpinella trita et supposita statim fetum educit. Amplius caueatur q̄ pira non sint in domo mulieris parturientis. Ad idem valet suffumigatio facta de cornibus et vnguibz caprarum. Amplius vngula muli portata sub camissa partum faciliat. Multa alia sunt partum faciliantia que ad presens obmittuntur propter breuitatem: et quia habent locum in regimine curatio.

Pira no cent.

De regimine enixe.

Munc restat ponere regimē mulieris enixe vsq̄ ad triginta vel ad quadraginta dies. Sciendū igitur q̄ post partum immediate competunt cibi subtiles boni nutrimenti et multi et velocis digestionis sicut aqua carniū laudabilis: et oua forbilis et vinum subtile et odoriferum: non nimis forte: non turbidum. Vitare debet autem mulier enixa omnia genera fructuum et olerum et frigidorum leguminum et acruminum. Et summopere caueat a frigiditate continentis: et specialiter vsq̄ ad tres dies. Jaceat igitur continue in lecto cooperta: cruribus tamē parum coopertis et eleuatis: comedat sepe et parū in vice. Non balnee vsq̄ ad quattuor vel quinque dies. Transactis autem quattuor aut quinque diebus balneetur bis vel ter in septimana. Et quanto magis appropinquat ad triginta vel quadraginta dies tanto potest vti grossiori victa et in sanitate consueta. Interdum autem fuit sanguinis multitudo immediate post partum ex quo contingit mulierem periclitari. Huic autem accidenti obuiandū est cum ligatione brachiorum dolorosa et cum appositione ventosarum magnarum ad mamillas sine sacrificacione et cum appositione pannorum infusorum in aceto supra ventrem colliriorum stipticorum puta rosarum balaustrarum et karabe et similia. Et de illis quibus inest proprietates in hoc secundū q̄ dicitur est suspensio stercois porcini in lana et suspendatur in cora eius. Amplius enixe contingere consuevit mamillarum dolor et apostemata propter magnam lactis exuberentiam. Horum autem cura est lactatio per mulierem vilem. Tale enim lac inconueniens est lactationi infantis. Et ad idem valet epithimatio mamillarum cum aqua decoctionis fabarum et orobi et coriandri. Et quia hoc ingreditur regimen curatiuum transeo. Amplius scias q̄ linire mamillam cum cancro marino vel fluuiali contrito habet proprietatem in lactis minoracione. Amplius scias q̄ epithimatio mamillarum cum aqua decoctionis rute est de his que lac minorant. Inter dū etiam post partum nō mundificat mulier: s̄ retinet sanguis corruptus q̄ deberet euacuari et ex hoc p̄nt egritudines ḡhari valde male: puta febres et postemata et dolor matricis: et sternutatio ē tali mulieri inuatiua. Et vniū salr̄ oia humida q̄ naturalia

Minoratio lactis

ter in substantiam aliti mutari non possunt nisi sit virtute excessus caloris naturalis qui vix in muliere reperitur et maxime in muliere enixa quae ex emissione sanguinis in partu dealbata est quod est signum frigiditatis maxime albedo namque secundum Aristotelem est mater frigiditatis. Quanto enim mulier albio: tanto secundum eum. Et similiter secundum Rueroys plus de frigiditate habere dicitur. Amplius suffumigatio cum capribus allecui salicorum aut cum vngula equi aut asini valet ad idem. Et adyrtimū fiat fleubothomia saphene: valet enim ad menstrua prouocanda et prohibet apostematis aduētum et repletionis nocumentum. Et fleubothomia vena curuature poplitis est fortior in hoc. Et si contingat enixam hoc tempore febricitare aqua ordei confert ei: et si non retinet menstrua et grana dulcia: quia febres enixarum vt plurimum sunt ex menstruorum retentione cum sit curatio cum fleubothomia saphene sit iuuamentum cum ea. Amplius scias quod talibus mulieribus interdum instantur ventres carni et tunc eis competit in potu dyamarte et reliqua dissoluentia ventositates. Amplius eis competunt origanum serapinum et mastix cum equalitate. Amplius interdum talibus mulieribus contingit dolor matricis. Et cura eius est sedere in aqua calida decoctionis aneti et camomille et inungere locum matricis cum oleo violato dulci tepido. Et si forsan in loco matricis contingant vlcera curentur cum vnguento albo rasis et similibus vnguentis conuenientibus vlceribus supra membra neruosa. Nec sufficiant de regimine enixe.

De regimine lactantis.

Nunc restat dicere aliqua breuia de lactantis regimine sed ante dicemus lactantis conditiones quarum prima sumitur ex parte etatis. Debet enim eius etas esse sanitatis et complementi et est etas iuuentutis a vicesimo quinto anno vsque ad tricesimum quintum. Hoc enim tempore lac debet esse perfectius sicut et totius corporis membra a quibus lac habet exordium. Secunda conditio sumitur ex parte habitudinis et figure: debet enim esse boni corporis et colla habere forte et pectus magnum et amplum: et debet esse bonorum musculorum et dure carnis: et magnarum venarum et medie habitudinis inter maciem et pinguedinem. Tertia conditio sumitur ex parte mamillarum. Oportet enim eius mamillas esse magnas deceter et solidas nec debent esse extranee magnitudinis nec laxae et moles: sed debent esse medie inter molliciem et duriciem. Et extremitates papillarum mamillarum non debent esse nimis parue ne infans in earum compressione laboret. Quarta conditio sumitur ex parte morum ipsius. Debet enim esse bonorum morum et laudabilium que tarde patiat ab anime accidentibus puta: ira: tristitia: timore et similibus. Omnia enim corrumpunt lactis complexionem. Unde prohibendum est ne stolidus lactet: malicia enim morum ipsius ad hoc perducit eam vt infantis paruam habeat sollicitudinem et ei parum blandiatur. Amplius non debet esse luxuriosa et chriosa nec crapulata. Nec enim lactis corrumpunt complexionem. Quinta conditio sumitur a substantia qualitate et quantitate lactis. Debet enim esse substantie mediocris: non nimis fluida: nec nimis grossum et caseatum: nec diuersarum partium nec spumosum. Eius quidem substantia experitur: mulgen

Conditio
nes lactantis.

De moribus.

do ex eo guttā super vnguem. Nam si suat est subtile: et si non est grossum et spissum. Et scias q̄ lac temperate substantie habet partes caseas et aqueas equales. Experieris igitur cum in ampula ponitur: et parū mirrhe sup̄ ipsum proficitur et digito permiscetur. Per hoc enim scitur aquositas ipsius et caseitatis quantitas que debent esse equales in lacte. Amplius quantitas lactis debet esse sufficiens ad infantis nutritionē. Amplius color lactis debet attinere albedini et sapor dulcedini. Non enim in lacte debet esse amaritudo: salbedo: nec acredo: nec color viridis. Amplius nutritrix non debet esse somnifera: nec grauis somni. Nam propter hoc multe nutritrices dimiserunt infantes fame deficere: et eosdem lactando suffocauerunt obdormientes super eos. Amplius multum considerandum est q̄ lac nutritricis non sit antiquum nec nimis partui propinquum. Sit igitur duorum mensū: vel mensis cum dimidio ab hora partus. Et sit partus naturalis et masculus et sit mulier que abortire non cōsuevit. Amplius considerandum q̄ nutritrix sit complexionis proportionalis infanti quam debet nutrire: et specialiter sit infra latitudinem temperate complexionis vel prope. Quod si infans forte colericus sit non est malum q̄ nutritrix sit fleumatica vel q̄ eius regimen sit declinans ad fleumaticum. Scimus enim ex supradictis q̄ regimen melius complexionū lapsarum debet esse per contraria et non per similia. Et si forsan lac nutritricis fuerit grossum et mali odoris: melius est vt non detur nisi postq̄ multum fuerit et in aere moram fecerit. Et si fuerit vehementis caloris non detur aliquo modo ieiuno. Amplius si lac fuerit grossum: conueniens est vti subtiliātibus: puta orimelle diuretico cum decoctione origani mōtani: ysopti: epithimi et similibus. Amplius in cibus eius vtatur croco: et vtatur exercitio moderato. Et si forsan mulier fuerit calide complexionis: vti orimel simplex cum vino subtili simul siue separatim. Et si forsan lac nutritricis fuerit subtilius q̄ oportet: desinat ab exercitio: et cibus vtatur ingrossantibus sanguinem et precipiatur ei vt diu dormiat et vtatur vino dulci grosso et robusto: nisi fuerit quod phibeat. Interdum contingit quod in mamillis nutritricis est nimia lactis exuberantia: ex qua contingit lac in mamillis corrumpi. Huic autem accidenti remediatur ex vsu eorum que pauci sunt nutritrici et ieiunio: exercitio: balneo et vigilia: et similibus: et emplastro mamillis et pectori appposito ex cimini et aceto: aut lentibus coctis in aceto: aut fabis aut luto abluto cū aceto: et per potum rei salse et comestione mente. Et ad idem valet mucillago psillij epithimata cum aceto. Amplius scias q̄ ruta et ozimum gario filatum epithimata: et interius sumpta lac minorant. Et similiter ex armoniaco et aceto: vel ex armoniaco et vino. Et ad idem etiā valet epithima ex radice caulium. Amplius fiat linimentū ex mucillagine fenu greci: lacca: et litargiro et oleo rosato. Amplius scias q̄ cancer marinus et fluuialis contritus et epithimatus habet proprietatem in isto: et forte interius sumptus. Et similiter si timeamus caseationē lactis in mamillis: liniantur cum oleo de menta et de viola sarracenicā: et hoc cum mamillarum complexio declinat ad frigidum. Et si ad calidū: quod satis potest tactu discerni: epithimentur mamille cū mucillaginibus frigidis: et oleis frigidis: et succis frigidis notis. Et scias q̄ acetum vini cum oleo rosato conuassatum et calefactum linitum super mamillas est de resoluentib⁹

Secūda Pars.

cafeationem calidam. Et ex prohibētibus cafeationem frigidam est epithimatio cum aqua decoctionis feniculi et balsamite et aneti: et fenugreci et similium. Et similiter epithyma ex oleo de lilio et nasturcio camomilla et costo: valet ad idem. Et quia hoc ingreditur regimen curatiuū trāse. Interdum autem nutrix non habet lac sufficientis quantitatis. p nutrimento infantis: cuius causa potest esse penuria nutrimenti: vel malicia complexionis in toto corpore: vel mamillarum caliditas vel frigiditas: vel debilitas attrctatiue mamillarū. Quod si penuria nutrimenti sit causa nutriatur iure facto ex ordeo: et frumento: et leguminibus. In iuribus quoque ipsius et cibus ponende sunt radices feniculi et semē eius anetum et nigella. Quidam autē dixerunt quod comedere vbera ouium et caprarū cum lacte quod continent valde est inuatiuū propter hoc quod in eis existit de similitudine aut ppter proprietatem que in eis est. Amplius scias quod drag. i. vermium terrenorum siccorum in aqua ordei continue sumpta multis diebus valet ad lactis multiplicationem. Et similiter elixatura capitum piscium salatorum valet ad idem sepe potata: et fiat elixatura in aqua aneti. Hic improbat opinionem auicēne et notat rationem cōmentatoris probando quod generatum ex semine et sine semine differunt specie sic quod agens est diuersum et recipiens diuersum et sic receptum erit diuersum. Sed dices stante eadez causa materie effectus erit idem numero verum est stante eadē mensura et materia eque disposita. Sed sic nō est quia tempus raptim transit et nō reuertitur idem numero. Amplius ad idem valet butirum et assamum: et valet decoctio raphani in vino. Amplius mamille liniantur ex stercore sturdozum cum lacte asine et oleo moze emplastri: et lac prouocabitur. Etiam fricare mamillas blandis manibus lac multiplicat. Et si in mamillis videatur abundare calor: nutriatur ordeo et spinachis: et similibus declinātibus ad frigiditatē. et si eis videatē dominari frigus sit eius nutriens subtile ad caliditatē declinans. Et ad hoc conferunt semē bancharum: et ipsam et haucie. Etiam scias quod approximatione ventosarum sub mamillis absqz sacificatione multa cōpressione augmentat mamillarū caliditatem: et attrahit materiā lactis ad mamillas. Quod si forsā velimus rectificare odorē lactis ex eo quod sit odoris mali dabimus in potu vinum boni odoris et similiter nutriemus cū cibus boni saporis et delectabilis odoris. Euitare debet nutrix ea que sanguinem permiscunt menstrui: et lactis odorem corrumpunt: et ipsius minuit quantitatem. Debet igitur euitare coitum quantum potest: et ebrietatē et satietatem nauseatiam: et exercitium et balneum immoderatum: et similiter iram: tristitiā vigiliam et genera acruminū. Et vniuersaliter omnia que sanguinem cōturbant et consumunt: et malum humorem generāt. Quomodo autem mamillarum magnitudo valeat impediri: et earū magnitudo debita procurari. sufficienter haberi potest ex supradictis capitulis: de regulis regiminis sanitatis ex parte habitudinis.

De vtero-
sis,

De conseruatione matricis.

Menstru-
orum pro-
uocatio,

Matricis autē conseruatione et debita menstruorum prouocatione: quia satis patet ex dictis superius in isto capitulo: propterea volo breuius pertransire. Sciendū igitur quod menstrua temperata in qualitate et quantitate et in tempore

suo currentia secundum consuetudinē naturalem in omni spacio: sunt cause sanitatis mulierum: et mundificationis corporis earum ab omni nocumento in quantitate et qualitate: et faciunt ipsas acquirere castitatem et paucitatem desiderij. Et mensura equalis menstruorum est ut menstruetur mulier in omni mense vsq; ad triginta dies. Et est diligenter notandum qd menstrua naturaliter fluunt in qualibet lunatione semel: et si fluunt plus vel minus: non est ex toto secundum naturam. In quibusdā autem fluunt in prima quadra: puta in puellis: et in quibusdā in secunda: puta in iuuenibus: et in quibusdā in tertia: puta profectionib; et in quibusdā in quarta: puta senio: et in quibusdā in quinta: puta in mulieribus communiter post decimumquartum annum: quibusdā citius: quibusdā tardius: secundum diuersitatem complexionum et habitudinum et similiter regionum et similium. Et cōmuniter durant vsq; ad quinquagesimum annum. Et in quibusdā non durat ultra tricesimumquintum: et in quibusdā solum vsq; ad quadragessimumquintum annum. Quedam enim mulieres sunt ita male complexionate qd non possunt vsq; ad quinquagesimum annum peruenire: et in talibus menstrua citius naturaliter deficere consueuerunt. Quando autē menstrua alterātur a dispositione propria naturali sunt causa debilitatis mulierum et alterationis forme: et paucitatis conceptionis abortus et debilitas fetus. Multū igitur sollicitari debet medicus qd menstrua nō alterentur a dispositione propria naturali. Que autem sit dispositio menstruorum naturalis et propria: scitur ex colore et substantia eorum. Et diuersificantur secundum diuersitatem complexionis: habitudinis regionis etatis et regiminis. Et hoc potest experientia disci: puta videndo colore et substantiam menstruorum diuersarum mulierū: in complexionem: etate: habitudine: et sic de alijs. Sed qd hoc non pertinet ad presens opus: transeo. Sufficit autē ad presens scire qd si menstrua alterentur a dispositione propria naturali: siue talis alteratio sit ex mala dispositione totius vel matricis sunt causa nocementorum supradictorum. Studendum igitur est qd sint in propria naturali dispositione conseruando vel reducendo si non fuerint. Quod quō fieri potest: sufficienter haberi potest ex supradictis capitulis sumptis ex diuersitate complexionis: etatis et habitudinis: et ex his que superius in hoc capitulo dicta sunt de his que matricem cōfortant. In hoc igitur terminetur regimen sanitatis appropriatum sexui femineo: et per consequens secunda pars huius tractatus.

Alteratio menstruorum.

Tertia pars. Capitulū primū de re- gulis sumptis ex pte elementorum nostro corpori occurrētium ab extra.

Mon debet eē terra cuius habitatio eligēt
lutoſa nec ſcenoſa nec fetēs: nec lunoſa: nec ſup quā vir-
tus metalli ſit ſuperās: nec ſulphurea: nec aluminofa:
nec in qua ſit vel fuerit mortuorum cadauera: nec malis
herbis aut arboribus fecūdata ſed bonis: puta vineis ſa-
licibus arboze pini et ſimilibus amicalibus noſtris cor-
poribus. Sunt enim quedam plante que multum ini-
e.ij.

Herbeve
nenose.

micantur nobis: sicut experientia docet de arboze nucum ⁊ de alijs multis arbozibus: vt persic et populo arboze sambuco ⁊ ficum. Terre igitur fecundate his arbozibus non sunt bone habitationis. Et similiter intelligatur de herbis. Sunt enim quedam venenose herbe quibus terra fecundata non est conueniens habitationi vt est elleborus: efula solatrū mortale ⁊ similia. Et per oppositum fecundata bonis herbis et odoriferis ⁊ conueniens habitationi nostre. Amplius non debet esse terra cauernosa inter montes inclusa: nec nimis montosa. Et terra melioris habitationis debet esse discooperta et ab oriēte ⁊ a septentrione. Nam illi duo venti sunt magis purificantes aerem illius habitationis. Unde ⁊ in mansionibus bonum est fenestras esse septentrionales ⁊ orientales: non meridionales nec occidentales. Et hoc verum est regulariter: sed interdum contingit per accidens ventum septentrionalem esse deteriozem meridionali. Possibile enim est q̄ ventus transeat per aliquam partem septentrionis niuis occupatā vel adustam: vel minerosam: vel lutosam: vel corruptam aliquo modorum corruptionis supradictorum: et sic ventus septentrionalis erit impuri⁹ et minus eligibilis. Et similiter intelligitur de parte orientis. Bonum est igitur interdum per accidēs fenestras habitabilis terre seu spiracula esse a parte meridiei vel occidentis quāuis regulariter cōtrarium sit eligibile. Vicinitas quoq̄ aquarum dulcium currentium multarum et mundarum: que in hyceme cito in frigidantur: ⁊ in estate cito calefiunt. Et similiter pratorum viridum non vmbrazorum multis arbozibus: est res conueniens habitationi ⁊ adiutorium prebens. Propinquitas autem marium facit terram habitabilem esse multe humiditatis: vnde talis terra est multū reumatica. Sed in partibus septentrionalibus talis propinquitas est habitationi cōuenientior. Nam ex hoc terra fit temperata in actiuis qualitatib⁹. Nisi enim esset maris propinquitas nimis declinaret ad frigus propter solis distantiam a capitibus eorū nec esset magnus lapsus in humido: eo q̄ illa terra declinat ad siccum plus alijs terris habitabilibus. Unde ex marium propinquitate nō est tantus excessus in humido: sicut in partibus meridiei. Unde maris propinquitas in partibus meridiei est minus habitationi conueniens. Nam ex hoc terra calidior efficitur ⁊ humidior: q̄ oportet: et disponens corpora ad egritudines putridas. Similiter propinquitas maris ex parte orientis terram habitabilem humidiozem facit q̄ ex parte occidentis: et iō magis est vituperabilis in sanitatis regimine q̄ in partibus occidentis. In partibus enim occidentis est tanta humiditas in aere continente ex maris vicinitate: sicut bene scitur ex principijs naturalis philosophie. Et similiter in partibus orientalibus et occidentalibus eorum qui non sunt nimis septentrionales: vituperabilis est marium propinquitas. Et propinquitas ad aquas dulces claras currentes: que in estate cito calefiunt et in hyceme cito in frigidantur est eligibilior.

De aqua.

Q non solum cadit electio in terra habitabilis sed in aqua potabili: qua plurib⁹ modis vtimur in regimine sanitatis: puta bibendo: balneando: et in eadem cibaria decoquendo. Debemus igitur primo considerare q̄ aque origo sit in ter

ra laudabili: non fetida: nec minerali. Amplius considerandum est qd non sunt aque stantes: cuiusmodi sunt lacunales: puteales: stagnales: sed fontales et currentes per terram arenosam: vel lutosam luto libero: non fetido: non corrupto. Et sint occurrentes ad orientem vel septentrionem: et proprie ad orientem estiuam. Aque autem currentes ad meridiem et occidentem male sunt. Etiam aque eligibiliores sunt: cum multum distant a principio originis. Et debent esse soli et ventis discooperte. Et debent esse sapore quasi dulces: ex quibus vinum parum tolerat que cito calefiunt et infrigidantur: leues: clare: et subtiles: in quibus post mortem parum vel nichil refidet. Notandum etiam qd pondus est ex iuuantibus experimentis ad cognoscendum aque bonitatem. Aqua enim que est leuior: ut in pluribus est melior. Et scitur ut si in aquis duo panni eiusdem ponderis made facti et post siccati fuerint: et deinde ponderetur: quia aqua cuius panus leuior erit melior. Quod si forsitan non possumus inuenire aquas leues: subtiles et claras: sed sint turbide et grosse: decoctio et sublimatio eas subtiliat et rectificat. Nam grossities aque propter frigus inspissant: ut propter admixtionem partium terrestrium sub aqua propter earum subtilitatem et aque spissitudinem descendere non valentium ex decoctione corriguntur: ex eo qd per decoctionem et sublimationem aqua subtiliatur: et rarefit per frigoris ammissionem: et partes terre que primitus ab aqua descendere non poterant propter aque spissitudinem et earum paruitatem propter quam erant impotentes siue potentia eorum non erat tantus extensa aquam scindere seu superare propter eius nimiam spissitudinem seu grossitatem et earum paruitatem que ab eis auferri non poterat cum virtus talium illam excedere non possit: in aliquo gradu potentie et ad fundum descendere: per aque decoctionem ad descensum habilitatur ex eo qd aqua fit rarior et ad scindendum aptior. In aqua igitur pura non habet locum decoctio seu sublimatio siquidem sit pura in substantia per priuationem admixtionis partium terrestrium: et in qualitate per priuationem frigoris inspissantis. Sunt autem stolidi medicorum qui dicunt aquam per decoctionem ingrossari: ex eo qd subtile resoluitur et euaporat: et residuum ingrossatur. Unde apparet qd aque pluuiales subtiliores sunt: non pluuialibus. Et sic quod remanet post decoctionem erit grossius. Nos igitur dicimus qd vel ipsi supponunt aque puritatem in substantia et qualitate: et sic oportet qd homogeneum sit illud quod resoluitur ei quod remanet: cum tota aqua fuerit homogenea ante decoctionem. Quod autem una pars euaporet et alia remaneat: contingit ex hoc quod una pars aqua est ab igne vel sole magis passa quam alia. Et causa quare una pars magis passa est ab igne vel sole est propinquitas ad agens. Et sic patet qd eorum argumentatio non habet locum in aqua pura et homogenea. Unde puto qd aqua pluuialis si eleuetur ab aqua pura et homogenea: non esset subtilior: quam aqua a qua eleuatur quantum est de per se. Unde bene verum est quando dicitur qd tempore euaporationis est subtilior: seu acutior eo qd subtiliata est a calido: sed postquam infrigidata et inspissata est: est eque subtilis et forte minus subtilis: eo qd magis patitur a frigido propter subtilitatem accidentalem quam acquisiuit a calido eleuare. Sed nota qd aqua pluuiales regulariter sunt subtiliores ex eo qd non eleuantur ab aquis puris: sed propter earum subtilitatem sunt putrefactibiles magis. Unde si dubitamus

Experimentum
aque.

De aqua
pluuiali.

Tertia

de earū putrefactione: laudo q̄ decoquamus eas. Nam decoctio obuiat putrefactioni. Si autem ipsi arguant de aqua non pura siue maculata in substantia per admixtionē partiū terrestriū: sic q̄ nō ualet eorū argumētatio: eo q̄ partes terrestres post decoctionē nō remanēt cū aqua: sed descendunt. Et si remanerent utiq̄ esset substantia eius grossior quā ante: ex eo q̄ minus esset de aqua q̄ ante: et partes terrestres non essent dimi- nute. Unde si ex partibus terrestribus et aqueis fieret vnū mixtū indis- solubile per decoctionē: sicut patet in vino et in multis alijs liquoribus qui liquores per decoctionē inspissantur utiq̄ aqua per decoctionē. Sed non ita accidit aque quia taliū partiū terrestriū admixtio per decoctionē descendit per modū superius dictū. Plus igitur facit decoctio ad aque subtilitatē per descensum partiū terrestriū q̄ possit facere ad grossitiem per subtilis euaporationē. Et si eorū argumentatio sit in aqua inspissata a frigore in qua non sit admixtio partiū terrestriū patet q̄ argumēta- tio non procedit. Nam quod resoluitur homogenū est et quod remanet post euaporationē: nisi quod subtiliatū est p̄ frigoris amotionē. Ampli⁹ sciendū q̄ admixtio aceti cū aqua rectificat ipsius grossitiem. Amplius scias q̄ fortis aque cōmotio de vase in vas: et deinde p̄iectio lapillozū paruorum in eandē aquā ab alto cadentiū: aquam grossam rectificat et subtiliant. Amplius scias q̄ aqua uehementer frigida: cuiusmodi est aq̄ glaciē: et niuium cōplexionis temperatis non est: cōueniens: sed debet esse aqua infrigiditatis fortitudine temperata. Aquas enim uehemēter frigidās aut uehementer infrigidatās: non tollerat nisi uehemēter san- guineus. Et si forsan non illico nocumētū fecerit cum quis magis pro- cesserit nocumētū facit. Scias q̄ bibere aquā ieiuno stomacho et post exercitium et balneum et in ebrijs crapulatis: et in siti mendosa et cū na- tura circa nutriendū laborat in digerendo uehementer nocium est. Et si multa necessitas fuerit bibere eam: oportebit ut prius temperetur: et cū eadem sepe os abluatur. Et si hoc non sufficit cum vase bibat stricti oris: sicq̄ hoc quidem ebrio confert et stomacho ieiuno. Et si forsan aliquis ieiunus post exercitium a potu abstinere non potest bibat vinum cum a- qua calida temperatum. Amplius sitim habens mendosam aquam gur- gitando non bibat sed paulatim suggendo. Et siti quidē mendosa impe- ditus: scire debet q̄ superdormire et sitim tolerare ipsam sedat: ex eo q̄ humor eam faciens digeritur et corrigitur: sed cum digestio impeditur propter potum: redibit sitis mendosa. Nam humor sitim faciens non cor- rigitur nec digeritur. Amplius scias q̄ bibere multā aquam frigidam non competit in regimie sanitatis: quod si forsan sit necessarium: sit post sufficientem comestionem. Aqua tepida nauſeam facit: sed calida stoma- chum debilitat: sed raro sumpta stomachum lauat et ventrē laxat. Am- plius scias q̄ aqua frigida confortat omnes virtutes in suis operationi- bus: quando sumitur cum equalitate scilicet digestiuam: attractiuam: re- tentiuam: et expulsiuā. Et confert habentibus raritatem et cursum: qui- cunq̄ cursus sit: et ex quocunq̄ membro: sed nocet neruis et habentibus opilationes et apostemata. Amplius scias q̄ aque ferree confortant oia viscera et addunt in coitum. Unde conferunt splenicis epaticis: et sto- matichis et vniuersaliter habentibus viscera debilia.

Aqua mi-
xta cum
aceto.

Aqua bi-
bita sto-
macho ie-
iuno no-
cet.

Siti frī-
dosa.
Aqua fri-
gida mul-
ta nō ue-
nit in re-
sanitatis

De aere.

Amplius cadit electio in aere nos circūdante sicut et in aqua et in habitabili terra. Aer enim est necessarius in regimine sanitatis dupliciter. Primo quidem propter refrigerationem spirituum et caloris innati. Secundo propter expulsionem fumosarum superfluitatum obnubilantium spiritum et calorem innatum. Sicut enim in exterioribus nos videmus quod ignis sine euentatione aeris suffocatur et extinguitur: sic etiam imaginari debemus quod spiritus et calor innatus indiget aere ipsum nutriente: conseruante: et obtemperante. Obtemperatio igitur caloris innati fit per aeris attractionem: et eius deputatio fit per aeris expulsionem. Primum quidem fit per motum attractionis: qui dyastoles nominantur: et secundum per motum expulsionis: qui sistoles dicitur a sapientibus. Si igitur aer attractus sit fetidus et impurus: corrumpitur calor et spiritus innatus. Multum igitur debet medicus sollicitari circa aerem in sanitatis regimine. Aer igitur debet esse bone substantie: cui non admiscetur aliquid ex vaporibus nec fumositas extranea. Non enim debet esse aer turbidus nec nebulosus: nec malis vaporibus admixtus. Hic enim aer humores conturbat: et animam contristat. Et debet esse discoopertus celo: et non inter parietes et tecta costrictus. Et ut si ad unum dicere omnino cuitari debet aer qui sit inclusus non euentatus. Unde verum est quod tempore epidimie in quo accidit aeris putrefactio: communis est eligendus aer inclusus. Unde tempore illo bonum est inhabitare solaria: sed alter aer discoopertus melior existit. Considerandum est quod cum aere non misceantur vapores lacuum et profunditatum aquam putridam continentium et terrarum que non sunt libere sed laxa: de quibus supra dictum est. Et vniuersaliter locorum vbi nascuntur olera qualia sunt caules: et eruca et similia et arbores viscosae male: cuiusmodi sunt ficus et nuces. Aer enim cui tales permiscetur vapores est cuitadus in regimine sanitatis. Amplius eligendus est aer in quo sufflent boni venti: et ex terra alta vel equali. Amplius multum debemus sollicitari quod aer non excedat in aliqua primarum qualitatum: quod si fortis san contigerit obtineatur per artem quantum possibile est. Amplius aer ex parte sue compositionis diversificatur: quoniam si calidus fuerit dissoluit virtutem et corpus laxat. Sed si caliditas fuerit temperata trahit sanguinem ad exterius: unde colorem rubificat: et si multum calidus fuerit aer citrinat colorem multum sudare facit: diminuit vrinam: digestionem debilitat. Aer frigidus est contrarius: ventrem constringit: digestionem fortificat: vrinam efficit multam: sudorem diminuit et egestionem. Aer humidus cutem lenit: et corpus humectat. Siccus cutem desiccet et corpus denigrat. Nota quod saturnus est prima stella erratica et gratia sue influentie dat anime virtutem discernendi et ratiocinandi: et dicitur saturnus quasi satur in aruis per contrarium. Unde cum sit frigidissimus et stercus influit caritatem ipso regnante. Sed iupiter influit magnanimitatem. Unde iupiter fuit quidem vir qui expulset patrem suum a regno suo: et dicitur quasi iuuans patrem: per contrarium et illud attributum est vni planete qui magnanimus est per influentiam ita quod puer natus eo regnante sit magnanimus propter constellationes elementorum.

Tempore epidimie

Tertio De igne.

Electio lignorum. **M**ultum cadit electio in igne quo plurimum utimur modis in sanitatis regimine nos: puta calefaciendo et cibaria decoquendo. Multum igitur considerare debemus in sanitatis regimine ex qua materia sit ignis quo utimur. Non enim debet sapere naturam aliquorum venenosorum aut metallorum nec debet esse materia ex terra fetida corrupta: nec limosa: nec scenosa. Nec materia debet esse putrida vel corrupta: nec debet esse materia male qualitatis ut complexionis. Unde debent euitari ligna ex arboribus male complexionis: ut ficus: nuces: et sambucus: et similes. Et similiter omnia ligna crescentia in terra corrupta: et ligna ex antiquitate corrupta. Et euitari debent carbonibus marini. Nam ignis talium carbonum facit cadere in pessimas egritudines: sapit enim naturam veneni. Et similiter euitandus est ignis ex carbonibus lignorum quibus homines communiter utitur: ex eo quod mala qualitas lignorum ex quibus sunt predicti carbones que cum fumo exalare debuisset per violentiam remansit in eisdem inclusa que postea cum incenduntur sine flamma ad actum reducitur: et corporibus nostris infert notabile nocuentum. Unde multum cauere debent magni viri quibus est cura de sanitatis custodia quod eorum cibaria talibus carbonibus non decoquantur: et vniuersaliter quod eorum calor non appropinquet suis corporibus. Ignem autem arborum siccarum et terre libere satis approbo et ignem lignorum laudabilium non viridum et vniuersaliter ignem lignorum perhibentium flammam claram et sine fumo. Ignem autem inclusum non euentatum vitupero. Item laudo quod ignis appropinquet nostris corporibus per medium et non immediate: quia nimis corpora nostra desiccaret. Item magis laudo ignem a parte posteriori quam anteriori. Item laudo quod aliquis et immediate post cibum multum non calefaciat se. Nam ex hoc debilitatur digestio. Item vitupero ignem stupharum quia color est inclusus non euentatus.

Capitulum secundum de exercitio.

Exercitium moderatum laudat. **E**stificati sunt sapientes quod exercitium temperatum et equale ante cibum sanitatem causat et conseruat licet immediate post cibum sanitatem impediat. Exercitium enim ante cibum calorem naturalem fortificat: et ex hoc appetitus in stomacho vigoratur: et membra copiosius recipiunt alimentum et alimentum per membra perfectius diffundit: et pori aperuntur: et ex hoc superfluitates tertie digestionis liberius expelluntur. Item per exercitium in eo qui exercitari consuevit provenit durities quedam organorum: ex qua difficilius patiuntur et redduntur fortiora ad ceteras actiones. Item per exercitium motus spirituum vigoratur: ex quo superfluitates euacuari et per poros humores liberi expurgari est necessarium. Exercitium igitur moderatum non permittit humores nec eorum superfluitates in corpore adunari: quibus in corporibus multiplicatis idigemus farmacia vel flebotomia que quis purget corpus: tamen corpus inuenerat. Et specialiter medicina laxatiua: que ut plurimum in se habet naturam veneni. Et non solum

euacuat nociuū: sed magnam partem caloris et spiritus qui sunt fundamenta vite nostre. Bene igitur potest dici q̄ exercitiū est motus voluntarius in quo requirit̄ anhelitus magnus et frequens et velox. Et ad ip̄m quidem conuersus peragendū secundū modū sue equalitatis et in hora sua non indigebit aliquo medicamento: que necessaria sunt in egritudinibus materialibus: et in egritudinibus que eas sequuntur. Et hoc quidē est verū supposito q̄ reliquū regimen cōueniens sit et rectum. Nō igit̄ meretur dici exercitiū nisi ex eo proueniat in anhelitu magnitudo et frequentia. Hoc enī est signū fortitudinis caloris inatī: ex quo cōtingūt plura iunamentorum supradictorū. Non est igit̄ negligendū exercitiū volētibus sanitatē conseruare. Bonū est igitur tempus vsus ipsius exercitiij adinuenire. Non enī oportet tēpore exercitiij multitudinē crudorū et idigestorum humorū seu ciborum secundū ventrem seu in vasis contineri. Periculum est enim eos attrahi ad omnes alias particulas anteq̄ benigni fiant: siquidē digestio fit in quiete: et motus specialiter fortis ipedit digestionem. Et vniuersaliter dico q̄ corporibus valde repletis: siue sit repletio ex humoribus laudabilibus vel nocuis: nō cōpetit exercitiū. Nam exercitiū non est sufficiens ad euacuandū talium corporū plenitudinem. Unde solum humores cōmouet eos: et ebullire facit ex quo periculum est febres et apostemata et opilationes que ad hoc sequuntur in corporibus generari. Talia igitur corpora anteq̄ exercitent̄: specialiter forti exercitiū: cōpetit fleuor homari et farmacari secundū exigentiā humorū peccantis. Amplius quia per exercitiū expellūtur supfluitates tertie digestionis que celebratur in membris: et sic poros expurgat: et supfluitates existentes in eis euacuat: melius est ante cibaria suscipienda exercitiū inchoare: sic quidē q̄ prior cib⁹ iā sit in stomacho: epathe et venis p̄fecte digestus: et iā appropinquat tēpus suscipiendi alij cibū. Unde diligēter notandū q̄ non puto q̄ exercitiū sit necessariū propter expulsionē supfluitatum imediate suscepti cibi in stomacho et venis iam elaborati. Nā talis cibus adhuc non est digestus in membris: et per consequēs adhuc nō instat tēpus expulsionū supfluitatū tertie digestionis: sed puto q̄ necessariū est propter expulsionē supfluitatū cibi suscepti ante hūc. Unde dico q̄ exercitiū serotinū quod fit ante cenam nō est propter expulsionē supfluitatū cibi suscepti in prandio eiusdē diei: sed cibi suscepti in cena diei precedentis. Vel oportet dicere q̄ omēs digestiones essent cōplete: et perfecte cibi imediate sumpti anteq̄ inchoaretur exercitiū. Quod videtur mirabile in eo q̄ corpus remaneret sine cibo plus q̄ oportet: et in corpore colera multiplicaret̄: et corpus cōsumeretur. Sed in isto est materia cōsiderandi. Hoc est igitur verū tēpus inchoandi exercitiū. Quod si exercites ante humoribus digestis: replebis corporis particulas: et si post coleram in corpore generabis ampliozem. Huius autem temporis cognitio est vrinarū color. Nam aquosus quidē in digestionē significat: seu denotat: et q̄ adhuc non instat tempus: exercitiij inchoandi. Rubens vero et colorat⁹ sicut et sanguineus ex multo tēpore digestionē fuisse factā significat et tēpus exercitiādi seu actualiter agendi p̄cessisse. Sed color temperans: puta rubens tēperate non igneus: significat secundā digestionem fore factā de propinquo: et non de remoto et tunc est tēpus inchoandi exercitiū seu actualē operationē circa illud. Purgande sunt

Motus
corpora
turbat.

Tertia

Fricatio

Quo ex-
ercitium
mensura-
ri debet.Scdm di-
uersitatē
cōplexio-
nis diuer-
sificat re-
gimen.

tamen prius superfluitates que sunt in intestinis et in vesica: alias enim ali-
quid ex his ad venas corporis trahent propter fortitudinem caliditatis
resoluentis in exercitijs. Sciendum propter ea quod illi qui custodiosius et
subtilius locuti sunt de exercitio docuerunt corpora per fricationem con-
uenienter ad exercitia preparari: et specialiter cum quis intendit ad exer-
citiū fortius. Si enim quis ad fortiores venerit motus antequam molliat
totum corpus: et superfluitates subtiliet: et poros dilatet qui sunt: frica-
tionibus moderatis et demum super infusione olei dulcis: periculum est
errumpere vasa. Periculum quoque est ne superfluitates: impetu spiritus
mote poros opilent. Si vero paulatim per fricationem precalefaciens:
premolliat quidem solida: et presubtiliet humida: et poros dilatauerit: pe-
riculum nullum est: nec rumpi aliquam viam: nec poros obstrui eis qui
exercitantur. Fricet igitur sindone totum corpus: quousque moderate ca-
lescat. Sufficiant autem plures manuum circumductiones ad hoc ut cor-
pus calefiat: absque oppressione enormi. Etenim his sentibus apparebit
rubor bene floridus: bene supercurrens super totum corpus: et tunc est: et
pus superinfundere liquorem olei: et fricare nudis manibus: fricatione
media inter duriciem et molliciē: sic quod corpus non collidatur: stringa-
tur: vel exoluatur plus debito: sed in sui natura custodiatur. Hec autem
fricatio que preparat ad exercitiū in primis debet esse in immisionibus
manuum leuiter: deinde paulatim augeri et ad fortius ducere: ut con-
primatur quidem caro manifeste autem non constringatur. Hec autem
fortis fricatio est quidem non multo tempore: sed semel vel bis in uno
quoque membro fienda. Si enim amplius fieret corpus in duraretur: et in
his qui augentur augmentum impediretur. Est autem hec fricatio fienda
secundum omnem differentiam positionis: longum: latum et transuer-
sum quantum est possibile ut vniuersi musculorum nervi ex omni parte
fricentur: et ad exercitiū preparentur: poros scilicet dilatando: et soli-
da: et spissa rarefaciendo et rara inspissando: et mollia indurando. Quan-
titas autem et qualitas et modus circa exercitiū in sanitatis regimine
offerendus certis litteris denotari non possumus: sicut nec quantitas ci-
borum offerendorum. Nam secundum diuersitatem complexionum: et ha-
bitudinum: et etatum: regionum: regiminum: et consuetudinum: aliter et
aliter exercitiū est mensurandum. Sunt enim quidam indigentes exer-
citiū fortiori: maiori: vehementiori: et velociori: et isti sunt qui vtuntur ci-
bo ampliori: et sunt fortium virtutum seu complexionum animalium mo-
tiuarum: habentes lacertos et nervos fortes: et iuncturas aptas: siue con-
uenientes ad motum: et cum hoc non habent calorem naturale consum-
ptium nimis fortem. Talibus inquit competit exercitiū maius fortius et
velocius et similiter vehementius. Illis autem in quibus deficit aliqua
istarum conditionum enumeratorum non competit exercitiū adeo for-
te. Verbi gratia. Ponamus quod deficiat vltima conditio et quod sit homo ha-
bens calorem fortem acutum multum consumptium et cum hoc habeat
omnes conditiones priores talis vtiq; non indiget exercitio adeo magno
nec ita forti et similiter intelligatur in alijs conditionibus. Et si sit repe-
riri aliquem in quo omnes conditiones deficiant et opposite reperiantur
scilicet qui parum comedat et eius animales virtutes motiue sint debi-
les et similiter organa ad motum deputata et cum hoc habeat calidita-

tem satis consumptiuam talis vtiq; indiget minimo exercitio. Et per extrema potes de medio iudicare quid sit faciendum. Quantitatem igitur exercitij offerendi similiter et qualitate sola ratione cognoscere experientia pretermissa multum difficile est. In experientia igitur consideremus quomodo se habeat exercitatio in prima die et secunda et sic deinceps. Optima enim natura mensuras omnium offerendorum manifeste adepta est. Tantum enim appetit exercitium et taliter quantum et qualiter eidem est oportunitum. Et similiter intelligatur circa cibos et somnum et sic de alijs que nostris corporibus offeruntur propter regimen sanitatis. Quod vtiq; verum est supposita bonitate morum. Nam propter malitiam consuetudinis et morum natura temperata potest appetere quid quale et quantum eidem non est conueniens. Sed lapsi multum mensuras exercitiorum et ciborum minime naturaliter sunt adepti. Quidam enim appetunt plus exercitari quam oporteat et quidam minus. Sunt enim quidam naturaliter fleumatici et in quorum corporibus frigidi continentur humores et qui frigore recenti sunt congelati et ociosi effecti sunt. Hi enim appetunt minime moueri et exercitari sed sunt somnolenti et ad otium naturaliter inclinatis et tales exercitando non debent insequi naturalem appetitum. Sunt etiam quedam calidiores et humidiores vel naturaliter vel accidentaliter et cum hoc sunt apti ad motum ex membrorum leuitate et organorum abilitate. Hi vtiq; plus appetunt exercitium et in eodem plus delectantur quam oporteat eorum complexionibus. Isti ergo ut immediate dictum non debet proprium appetitum imitari in mensura exercitij. Nota diuersitatis est hec causa: quia secundum quod virtus celestis inuenit materiam dispositam sic operatur in illam. Quantitas autem exercitij quam litteris possumus describere est quousque homo sudare incipiat et anhelit augeri et color corporis rubesceri et membra lassari incipiunt et tumor membrorum diminui. His enim apparerit debet cessari ab exercitio: et elegi debet exercitium temperatum secundum exigentiam illius qui exercitatur: et vniforme: et equale: in quo omnia membra exercitantur: et huiusmodi est exercitium parue pile. Exercitium enim fortius corpus nimis euacuat: et debilitatem inducit: et hoc bene manifestatur in exercitantibus se forti exercitio. Exercitium autem debile euacuat: dum non euacuat nec potest per ipsum sumi quod dissolutum est: sed exercitium proportionatum proportionabiliter consumit et dissoluit: et substantiam membrorum augmentat et corpus impinguat: et vniuersaliter temperatum et proportionatum exercitium conseruande sanitatis est mirabilis causa. Et malicia que propter priuationem accidit exercitij manifestatur in incarceratis: quia eorum facies cacochimice sunt: et eorum color est impurus et omnes operationes eorum sunt lese. Et hoc non solum accidit hominibus: sed auibus cantantibus sicut volucribus in cauernis detentis. Exercitium autem quod vni est forte et improportionatum: alteri est debile: et alteri proportionatum. Huius autem cognitio ab experientia dependet et ratione. Si autem aliquis exercitetur alio modo quam exercitio parue pile puta peditando: equitando vel nauigando: semper est laborandum quod omnia membra corporis exercitentur: siquidem in quolibet membro est superfluitas tertie digestionis: que per exercitium solet euacuari. Quod si quis exercitatur peditando: bonum est interdum inclinari: et lapides manibus leuare: et interdum proijcere: et interdum caput eleuare versus posteriora: et retro

De incarcerationis.

Terttia

respicere. Et interdum membra extendere et anhelitum continere: et musculos ventris aliquantulum extendere. Nam anhelitum retinendo confortatur naturalis calor: et pori aperiuntur: et per eosdem superfuitates expelluntur. Debet autem anhelitus retentio esse cum extensione musculorum pectoris: sed extensio musculorum ventris debet esse parua. Nam per hanc extensionem superfuitates pectoris et pulmonis ad membra nutritiua expelluntur: et per extensionem musculorum ventris superfuitates ulterius inferius expelluntur. Sed habentes debile dyasfragma caueant a constrictione anhelitus: ne superfuitates ad cerebrum mittantur: vt bene apparet in his qui multum laborant in sufflando instrumenta tubarum: in quibus vene inflantur in facie: et eorum facies rubedinem adipiscuntur. Modi exercitiorum sunt valde multi: quos hic omnes enumerare non oportet. Solum autem hic dicemus generales modos exercitiorum: et eorum exempla ponemus ex quibus poterunt speciales modi sufficienter intelligi. Dicamus igitur ex primo quod de numero exercitiorum quoddam est exercitium solum: quoddam autem exercitium et opus. Exemplum primi: vt ludus parue pile. Exemplum secundi: vt fodere: arare et domificare. Amplius exercitiorum quoddam est vniuersale totum corpus occupans: et aliud est particulare. Exemplum primi: vt ludus parue pile: et peditare. Exemplum secundi: sicut vox est exercitium pulmonis: et stare super pedes est exercitium dorssi: et scribere est exercitium manus et texere pedum pro parte et tibiarum et sic de singulis. Amplius quoddam exercitium est magnum quoddam paruum: quoddam mediocre. Exemplum primi: vt ambulare longam viam: vel luctari longo tempore. Exemplum secundi: vt luctari breui tempore: vel ambulare paruum viam et breuem. Exemplum tertij: vt ambulare mediocrem viam: vel luctare tempore mediocri. Exercitium magnum est causa maciei. Mediocre causa est augmentationis temperate in carne et calore naturali: sed exercitium paruum aliquantulum calefacit. Amplius exercitiorum aliud est velox aliud tardum: aliud mediocre. Exemplum primi: quando aliquis currit velociter. Exemplum secundi: quando aliquis mouetur lente. Exemplum tertij: quando aliquis mouetur mediocriter. Exercitium velox primo calefacit et postea corpora inspissat et indurat: sed tardum corpora remollit et poros aperit: mediocre vero corpus in sua natura conseruat. Amplius quoddam est exercitium forte aliud debile aliud mediocre. Forte dicitur dupliciter. Vno modo ex eo quod motus velox coniungitur magnitudini. Verbigratia. Si quis currit longam viam velocissimo cursu tale vtiq; dicitur exercitium forte. Et ex hoc patet quid est debile et mediocre. Et etiam patet ex his que sunt operatio exercitij fortis isto modo sumpti et debilis: et medicris. Alio modo dicitur exercitium forte ex resistentia passi: et in tali exercitio non cadit velox et tardum. Verbigratia. Eleuatio magni oneris et similiter luctari cum forti bene resistenti: et vniuersaliter operari circa materiam plurimum resistentem et non bene obedientem est exercitium forte. Non quia in eo coniungatur velocitas magnitudini: sed ex resistentia materie. Et ex hoc patet quid est exercitium debile et mediocre. Nam quando materia non resistit est debile: et quando mediocriter resistit est mediocre. Et operationes istorum exercitiorum patent ex dictis sufficienter. Et postquam aliquis per modum supradictum sufficienter fuerit exercitatus frica-

sio fieri debet. et hec fricatio debet esse multa ad asperitatem declinans propter duas causas: Una est vt superfluitates subcutaneæ emundentur que ab exercitio sunt transmissæ. Et alia est vt corpus solidetur et vapores boni retineantur: vt ab his que ab extrinseco accidunt non alterentur. Et debet hec fricatio simul ac velociter fieri: immo si totum corpus simul et semel exalarent. Et bonum est vt hec fricatio fiat cum oleo dulci. Et sic patet qd fricatio fienda est ante exercitium et post: ad diuersas intentiones. Unde fricatio ante exercitium debet esse mollis et lenta vt duriciam non operetur. Sed illa que fit post debet esse multa et ad asperitatem declinans. Hec breuia sufficiant.

Fricatio post et ante exercitium.

Capitulum tertium de fricatione.

Fricatio intentionem habet in superfluitatibus

Fricatio digestionis euacuatione sicut est exercitium. Et similiter in caloris membrorum confortatione et ad multa alia. Vñ sermone de fricatione in precedenti capitulo inchoatum completere volumus in isto breui capitulo. Primo igitur dicemus fricationis utilitates propter quas competere potest in sanitatis regimine. Secundo dicemus fricationis tempus et mensuram et modum. Tertio dicemus fricationis modos et species generales. Sciendum igitur propter primo qd preter utilitates fricationis dictas in capitulo precedenti preparatis ad exercitium sunt ipsius fricationis plurime alie utilitates. Est igitur ipsius exercitij vna utilitas comunis: puta expulsio superfluitatum tertie digestionis. Unde in his qui exercitari non possunt propter corpora debilitatem vel propter infirmitatem alicuius membri specialis vel propter incarnationem non est fricatio negligenda. Nam per fricationem materia subtiliatur: pori aperiuntur et calor in membris confortatur: et sic superfluitates liberius expelluntur. Et per consequens membra perfectius nutriuntur: et appetitus vigoratur: siquidem naturalis appetitus incipit a membris tertie digestionis. Amplius sciendum est qd per fricationem membra rara inspissantur et spissa rarefiunt et dura mollificantur: et mollia indurantur et temperata in sua naturalitate conseruantur. Corporibus igitur raris competit exercitium non solum propter expulsionem superfluitatum et reliqua que dicta sunt: sed vt aliquantulum inspissentur: et minus passibilia efficiantur. Et similiter suo modo intelligatur de corporibus spissis et duris et mollibus. Amplius est alia utilitas fricationis. Nam per eam lassitudo a membris remouetur. Vñ hec fricatio est bona post exercitium immoderatum ex qua aliquis incurrit lassitudinem. Amplius fricatio inuat cum tempus est dormiendi: quoniam corpus alleuiat et humiditates adiuncturas fluere prohibet. Multum autem sollicitari debemus ne puerorum corpora fricentur cum duricia et asperitate ne forsan ab augmento impediuntur. Tempus fricationis que fit propter expulsionem superfluitatum idem est cum tempore exercitij. Et non loquor de fricatione preparata ad exercitium: sed de fricatione supplente vices exercitij. Et est diligenter notandum qd secundum diuersitatem complexionum et habitudinum et ceterorum naturalium et non naturalium diuersus est usus fricationis et mensura et modus: vt superius dictum est de exercitio. Vñ considerandum est non solum in ratione sed etiam in experientia: vt de exer-

Utilitates fricationis.

Capitulum de morbo.

Species
fricationis

citio est declaratū. De speciebus autem fricationis in generali dicendum est q̄ sunt sex simplices: nouem compositae. Sunt enim tres simplices secundum quantitatem: puta multa pauca et mediocris: et tres secundum qualitatem: puta aspera: lenis et mediocris. Vel possunt nominari si placet fortis debilis et mediocris. Fricatio multa est causa maciei corporis et temperata carnes augmentat temperate: sed pauca in augmento operationem non habet: sed aliquantulum calefacit. Operatio fortis et aspera fricationis est obturatio pororum et duricies corporum. Sed debilis et lenis operatio est apertio pororum et asperitatum corporum remollior: et media medium tenet inter has. Ex his simplicibus autem proueniunt nouem compositae. Nam fricatio multa potest componi cum forti debili et mediocri et sunt tres. Et similiter pauca potest componi cum forti debili et mediocri et sunt sex cum primis. Et similiter temperata inter paucam et multam potest componi cum debili forti et mediocri inter fortem et debilem et sunt nouem cum primis. Et quid iste fricationes compositae in corporibus operentur: satis haberi potest ex simplicibus. Quae etiam species fricationis quibus corporibus competant satis haberi potest ex his quae dicta sunt de exercitio in capitulo precedenti.

Capitulum quartum de balneo.

De consideratione exercitii et fricationis

sequitur consideratio balnei: ex hoc q̄ balneum membra exteriora lauat a fordicie quae in superficie membrorum per exercitium forsitan est derelicta. Amplius si aliquid sit derelictum sub cute quod per exercitium et fricationem non sit sufficienter resolutum de superfluitatibus tertie digestionis: per balneum resoluetur. Nam balneum resoluit ea quae sunt propinqua cuti. Amplius in his qui exercitari non possunt vel propter membrorum debilitatem vel propter incarcerationem vel aliam impotentiam balneum aliquantulum supplet vices exercitii. Amplius balneum membra exteriora calefacit et humectat temperate quae forte per exercitium et fricationem fuerunt aliquantulum desiccata et in frigidata. Unde satis est rationale post exercitium et fricationem de balneo determinare. Sunt autem ipsius balnei aliqua iuuamenta puta somnum prouocare: opilationes aperire: et ventrem resoluere et digestionem confortare: et nutrimentum ad cutis superficiem attrahere et ventrem interdum costringere: et fatigationem remouere. Amplius balneum interdum calefacit interdum infrigidat: desiccatur et humectatur. Calefacit quidem obuiatione prima sua actuali calitate aeris et aquae: digestionem humoris frigidi confortando sed infrigidatur resoluendo plus debito calorem et spiritum essentiali frigiditate aquae. Unde et si aqua est actualiter sine accidentaliter calida: naturaliter tamen est frigida. Unde ex longa sui applicatione ad corpus: corpus infrigidatur et effeminatum facit. Amplius sua humiditate calorem suffocat naturalem et hebetat. Et sic corpus infrigidatur. Amplius balneum sua humiditate corpus humectat: similiter attrahendo alimentum ad membra: sed resoluendo desiccatur et poros aperiendo ex qua apertione calor simul cum humido exhalat. Amplius scias q̄ balneum indebitum administratum et quibus non oportet habet plurima nocumeta inferre homini: puta cor debilitare si multum

Hocumē
balnei.

quis moram in eo fecerit et nauseam et sincopim inducere et humores quos mouere: et ad putrefactionem preparare: et cum hoc eos ad membra debilia declinare. Vnde accidit apostemata in occulto membrorum: et in superficie eorum. Et comedendi desiderium deijcit: et comedendi debitas virtutes. Vnde possumus concludere quod corpora humana multum repleta humoribus et habentia stomachum et cor debilia et nervos debiles et iuncturas non debent longam moram in balneo trahere. Amplius scias quod interdum balneoduntur in regimine sanitatis ad carnem in pinguedine minuendam et interdum augmētandam. Balneum enim in ieiunio administratum corpore existente famelico corpora macrescere facit. Et balneum cito post cibum completa prima digestionem et inchoata secunda multum iuuat ad impinguandum. Debemus autem eligere balneum cuius fabrica est antiqua: et cuius aer est amplius et aqua dulcis. Et debet balneator mensurare ignem secundum naturam illius quod balneum vult ingredi. Et diligenter notandum est quod balneum suo aere calefacit et dissoluit: et sua aqua humectat: et interdum in frigidat. Unde quis aer sit humidior aqua tamen aqua plus humectat. Et hoc contingit ex hoc quod corpori perfectius adheret et applicatur. Et hoc etiam contingit: quod aer naturaliter est calidus: et etiam virtute stellarum semper aliquid resoluit a nostris corporibus coadiuuante eius subtilitate. Debent autem in balneo bene ordinate esse tres case. Quarum prima est infrigidans et humectans: secunda calefaciens et humectans: et tertia calefaciens et desiccans. Corpora igitur temperata in quibus non queritur resolutio sed solum temperata calefactio et humectatio non indigent tertia causa: sed prima et secunda: sed corpora in quibus queritur resolutio et corporis maceratio vel desiccatio indiget tertia causa. Tempus autem balneandi in sanitatis regimine est post exercitium et ante cibum. Nec statim post exercitium aliquis est balneandus donec membra perfecte quiescant. Si autem queramus resolutionem supfluitatum morandum est plus in balneo: et quousque appareat aliqualis contractio in pulpis digitorum. Quod si solum queratur membrorum calefactio et humectatio: minor mora erit in balneo: et statim cum membra incipiunt rubere et notabiliter caleferi: cessabitur a balneo. Et non erit multum irrationabile corpori bene carnosum: etate media: et sufficienter calida super infundere aquam non calidam: sed tepidam. Ex hoc enim caliditas et humiditas roborantur in membris. Multum autem cauere debet quod in exitu balnei non bibatur aliquid vehementer calidum: nec vehementer frigidum. Nam primum perducit ad ereticam et paralyticam. Secundum autem corrumpit virtutem membrorum principalium: et forsitan perducit ad hydropticam. Amplius in exitu balnei sollicitus esse debet de capitis coopertura et totius corporis: et specialiter in hyeme: ne corpus exponatur ad recipiendum frigiditatem: ad quam paratum est propter pororum aperitionem inductam a balneo. Sunt autem quidem qui ingredi balneum in ieiunio dubitant ex eo quod colera in eorum corporibus augetur: et his competit ante ingressum balnei recipere bucellam panis in tinctam in succo granatorum vel in vino multum lymphato. Et sunt alij qui ex ingressu in balneum: et specialiter post cibum opilationes incurrunt: et his competit bibere oximel vel syrupum acetosum cum radicibus si sint calide complexionis: vel dyatriomperon: vel dyamētastrum si sint frigide complexionis. Balneum autem ex aquis sapientibus naturam saram

Electio
balnei.Tempus
balneandi.Balnei
coitus.

Colerici.

macorum vel metallorum nullo modo competunt in sanitatis regimine: sed bene competunt in cura multorum morborum. Sed quia non intendimus de egritudinum cura: de his balneis nullam faciemus mentionem. Amplius est diligenter notandum quod in sanitatis regimine interdum fit stupha: et interdum balneum. Balneum non potest fieri sine aqua sed stupha bene fit in aere sine aqua. Et huius proprietates est magis resolvere quam humectare: immo talium stupharum proprietates est multum resolvere: et maxime superfluitates exterius existentes. Et quia in talibus stuphis interdum ponuntur herbe secundum diversitatem herbarum in eis positarum diversi sunt earum effectus: quandoque enim multum calefaciunt: et similiter exsiccant: et competunt in multum frigidis et humidis. Quandoque multum calefaciunt et non multum desiccant. Quandoque non multum calefaciunt: sed multum desiccant secundum quod sit medicus ordinare cognoscens virtutes simplicium ingredientium stuphas et modum mensurandi ignem secundum exigentiam eius qui stuphari debet. Sed bene scias quod nullomodo debet fieri stupha corpore existente plethorico: nec immediate post cibum: nam corpore existente plethorico per stuphas humores discutiuntur et ebulliunt et preparantur ad putrefactionem: et possunt apostemata causari in membris occultis et manifestis. Et si aliquis stuphetur post cibum immediate impeditur cibi digestio ex eo quod calor movetur a centro ad circumferentiam. Et sic calor movetur a loco digestionis: et per consequens digestio debilitatur et alimentum trahitur indigestum ad membra et possunt causari opilationes: apostemata: febres et cutis defecationes et hydropes. Ulterius diligenter notandum quod balneum quo indiget corpus temperatum supposito convenienti exercitio et sufficienti et similiter frictione non est nisi ad abstergendum sudoris vestigia per exercitium derelicta et ad calefaciendum et humectandum membra temperate. Unde tale balneum debet esse ex aqua tepida vel quam solis feruoribus estas calefacit. Non enim debet esse notabiliter calida. Et bonum est quod in balneo projiciantur rose unico feruore bullite. Notandum quod columne pedum ad conservationem visus et auditus et memorie sepe lauari debent atque fricari cum aqua moderate caliditatis et talis lotio fieri debet in sero circa introitum lecti longe a cibo et specialiter diebus illis quibus non cenare contingit. Amplius capitis lotio non tardetur ultra viginti dies: nec fiat in hebdomada plus quam semel et nunquam stomacho repleto sed ante prandium vel longe post ipsum et ante cenam si proponatur cenare.

Indigestio cibi.

Lotio pedum multum prodest.

Capitulum quintum. De coitu.

Coitus secundum veritatem iuuamentum habet in expulsionem superfluitatum tertie digestiue quare competit in sanitatis regimine. Unde non approbo opinionem dicentium coitum non conuenire in sanitatis regimine sed bene verum est quod coitus non habet necessitatem sicut exercitium cibus et potus et similia. Nec enim communis sunt cuilibet etati: sed coitus soli adolescentie. Immo etiam adolescentes possunt viuere sani sine usu coitus sicut apparet in multis viris venerabilibus qui toto eorum tempore viuunt continenter et sani: sed saniores essent si vterentur coitu moderato. Nam superfluum alimentum in quanto et non in quali quod post eius fermentationem in vasis femi-

Coitus expellit superfluitates corporis.

naris sperma nominatur coitu conuenientius expellitur: nec est alia via
 conuenientior. Unde periculum est si per coitum non expellatur quod putrescat
 et ad aliquod simile veneno pervertatur et causabit pessimas egritudines
 et tandem mortem. Per exercitium enim et balneum et fricationem expellitur
 tur superfluitates membrorum tertie digestionis: superfluitates quidem mem-
 brorum et impuritates que sunt superfluitates in quali. Sed est quedam mem-
 brorum tertie digestionis superfluitas quedam puritatis et purissima ad
 conseruationem speciei ordinata hec autem conseruata per coitum expel-
 litur in animalibus perfectis. Nec est alia via magis conueniens ad hanc
 superfluitatem expellendam: quia non sufficit exercitium: fricatio vel bal-
 neum: et specialiter cum talis materia est fermentata in vasis seminariis
 Et sic patet quod coitus est iuuatius in sanitatis regimine. Sunt autem ipsi
 us coitus alia iuuamenta specialia que plurima. Corpus enim repletum alle-
 mat et animam hylarem et quietam facit: iram quoque sedat et sollicitudi-
 nem remouet. Immo quandoque eius occasione quis a melancholia sanatur:
 et appetitum cibi confortat et somnum inducit. Amplius si quis amore mu-
 lieris tamen tristetur ut quasi ad mortem deueniat utatur multo coitu licet
 ea non potius quam diligit sedat eius furiosus amor. Amplius coitus mo-
 deratus caput alleviat omnesque sensus. Et non solum confortat in sanitatis re-
 gimine: sed etiam in cura multarum egritudinum. Sed quod non intendimus
 in hoc opere de egritudinum cura: de huiusmodi utilitatibus nullam penitus
 faciemus mentionem. Ex dimissione autem coitus specialiter consuetis ac-
 cidit corporis grauitas et frigiditas et difficultas motuum et finaliter ex
 coitus dimissione et spermatis abundantia et frigore ipsius et eius peruersio-
 ne ad venositatem accidit: ut sperma mittat ad cor et cerebrum vaporum ma-
 lum et venenosum sicut accidit mulieribus ex coartatione matricis. Et est no-
 tandum quod sicut coitus moderatus habet plurima iuuamenta: sic et imode-
 ratatus et quibus non conuenit infert plurima nocumeta. Inducit enim plus de-
 bilitatem omnium alia euacuatione et appetitive destructionem et oculorum concu-
 tem et cerebrum et sensum in eo situatorum debilitatem. Corpora autem habentes sic
 ca: a coitu cauere debent ut ab inimico mortali quo si quis multum usus fue-
 rit ethica incurret. Etiam conualescentes et debiles et macri et quorum ven-
 tres et illa subtilia sunt: et quorum nervi sunt debiles et venae stricte coitum om-
 nino euitare debent. Coitus enim multus et frequens nervis nocet et oculos
 ledit et vires corporum destruit et ad senium cito adducit: vnde parum competit
 senibus. Corpora autem fortia et grossa sanguine plena: et venas amplas: et co-
 lorem rubeum habentia et pilos multos sunt sufficientia ad actum coeundi: et
 specialiter in fine adolescentie et maxime si utantur nutrientibus et augmen-
 tantibus spermata et bibunt vinum dulce et grossum et multum dormiant. Et est dili-
 genter notandum: quod coitus qui conuenit in sanitatis regimine debet esse a sa-
 no desiderio et naturali quod quidem desiderium non excitat appetitum aut intui-
 tus/aut pruritum/aut ardorem/aut fortis imaginatio: sed commouet ipsum mul-
 titudo spermatis ex repletionem cum spiritu ventoso et ad hoc iuuat sanitas virtu-
 tis. Debet autem quis intantum uti coitu quod eius appetitum confortetur et sen-
 tiat se leuiorem et magis gaudentem. Non debet aliquid uti coitu corpore re-
 pleto cibo vel post cibum immediate sicut nec tunc est exercitandum: nec cor-
 pore existente multum famelico. Hoc enim magis est pncans calorem natura-
 lem et magis trahens ad liquefactionem et ethicam et arefactionem. Et si con-

Amor he
reos.

Coitus de-
bet fieri a
naturali
appetitu.

Tertia

tingat aliquem immediate coire post cibum oportet prius ipsum moueri paulatim ut cibus descendat et non nater: deinde dormiat. Hora autem coeundi est post complementum prime et secunde digestionis: et tertia iam incoata: et debet expleri coitus ante exercitium et fricationem. Et si aliquis in principio noctis esset in tali dispositione tunc esset hora ad coitum convenientissima. Nam somnus succedit ei longus et accrescit cum eo virtus et semen figitur in matrice: et sic conceptio fit facillior et ex coitu minor inducitur debilitas. Amplius qui vult coire non debet esse vehementer calefactus: nec infrigidatus licet post calefactionem minus noceat quam post infrigidationem. Amplius coitus evitari debet post omnes euacuationes fortes: sicut post vomitum et fluxum ventris et fleubothomiam et post fortes motus corporeos. Et similiter cum instat post fortem iram: vel tristitiam: vel post forte gaudium: et si tepus emissionis stercois et vrine. Amplius mulieres pregnantes dubitantes abortum: evitent coitum: sicut prius dixi. Amplius in actu coeundi nullo modo retineatur sperma. nam hoc pducit ad destructionem vnius vel duorum testiculorum. Amplius diligenter est notandum: quod in coitu sunt figure inconuenientes et contra legem et mores ex quibus corpora possunt incidere in maximum nocuum sicut si ascendat mulier supra virum mala est figura: ex ea enim timetur inflatio et ulceratio virge et vesice propter laboris eiectionis spermatis et dubitatur cursus alicuius in virgam ex parte mulieris. Recigitur coitus figura penitus est fugienda. Conuenientem autem figuram coeundi et vtilem ad concipiendum dixi in capitulo de regulis appropriatis sexui femineo. Amplius scias quod coitus cum infantibus et masculis est fedus et abominabilis in lege prohibitus et ex vna parte est nocibilior: et ex alia minus nocuus. Nocibilior quidem quia natura indiget in tali coitu motu plurimo ut sperma educatur: et minus nocuus est quod minus expellitur de spermate quam cum muliere et cum minori delectatione. Et enim delectatio magna in coitu vna est de causis inducentibus debilitatem: et ideo qui plus in coitu delectantur plus debilitantur.

Modus
coitus.

Capitulum sextum. De comestis et bibitis.

Ordo naturalis expostulat ut post predicta determinetur de comestis et bibitis si quidem post exercitium et balneum et coitum cibus est necessarius: similiter et potus. Primo igitur determinabitur de cibo et potu in generali. Secundo autem de singulis maneribus ciborum et potuum in speciali ut nostra doctrina sit sufficientior et vtilior. Post enim exercitium coitum et balneum corpus remanet inanitum cui debetur relectio. Unde videmus quod post talem inanitionem sequitur cibi appetitus et desiderium. Naturalis enim appetitus incipit inanitione membrorum et terminatur ad inanitionem factam versus officium stomachi ad quam sequitur sensus talis inanitionis que fames appellatur et desiderium. Et hinc fames inducitur ad ostendendum necessitatem cibationis. Post hoc ergo desiderium non est tardanda cibatio eo quod fame tolerare: stomachum replet malis humoribus. Attrahit enim stomachus ex vicinis partibus qua retinent quod melius et vtilius est: et dimittunt abire quod peius est et inutile. Unde videmus manifeste quod fame tolerantibus multas aquositates emittunt ab ore et sa-

Cibatio
non est tar
tanda: p
desiderium

tis cito desinit eorum appetitus propter repletionem malam et innatu-
 ralem in stomacho causatam. Unde appetitu deficiente non est comeden-
 dum sed accipiendū iulep: vel syrupū acetosum vel aquā calidam et tan-
 tum est ieiunandū donec appetitus venerit vel excitetur. Et redeat quib⁹
 recte peractis cōmestio subsequi debet. Et est valde cauendū ne stoma-
 chus adeo repleatur quod tendatur siue torqueatur et multū grauetur et an-
 helitus angustietur et pulsus velocitetur. Et similiter repletio nauseati-
 ua et fastidium inducens multū est euitanda et specialiter ex malis nutri-
 entibus. Nam si fastidium sit ex grossis nutrientibus pueniunt iunctura-
 rum dolores et renum et podagra et asma et grossities splenis et epatis et
 vniuersaliter egritudines fleumatice et melancolice. Et si fastidium sit ex
 humoribus subtilibus proueniunt febres acute et maligne: et apostema-
 ta multum acuta. Multum igitur euitanda est repletio nauseatiua. Non
 igitur est comedendū quin locus remaneat vacuus in stomacho: nec ex
 toto debet desiderium sopiri: sed retineri debent aliquae reliquae appeti-
 tus et hoc specialiter est obseruandum in habentibus appetitum fortem.
 Sunt enim quidam quorum appetitus naturaliter inclinans eos multū
 sopitus est. Et isti forte plus debēt comedere quod appetunt. Et in hoc mul-
 tum consideranda est experientia que omnium rerum scdm dictum cōmu-
 ne magistra est considerando hoc est aduertendo circa subtilitatem et quā-
 titatem cibi quam quantitatem aliquis perfecte et etiam meliori modo
 sine corruptione potest digerere scdm plures dies. Nam quantitas offe-
 rendorum non potest certis litteris denotari. Et si aliquis forsā hāc re-
 pletionē nauseatiuā incurrat statim euomat. Et si forsā euomere nō pos-
 sit somni et exercitiū incrementum recipere debet. Et sumenda sunt quae ven-
 trem soluant: et sequenti die parum sumendum est de cibo. Amplius mul-
 tū considerari debet quod appetitus non sit ebriosi vel fastidiosi. Talis enim
 appetitus non est prece suscipiendi cibum: vnde recurrendum est alia si-
 gna. scilicet sentiat stomachum vacuum et quod expulse sint egestionis cibi pri-
 oris et quod vrine sint digeste. His enim apparentibus tempus est recipien-
 di cibum dato quod non vigeat appetitus et specialiter si aduenerit hora in
 qua consuevit cibari et non acciderit error in priori cibo vel in aliqua quod
 digestionem impediuerit prioris cibi. Et est diligenter notandū quod qui-
 dam sunt indigentes plurimo cibo et quidam pauciori et quidā mediocri.
 Nam habentes calorem fortem et corpus magnū et multum exercitan-
 tes et vniuersaliter habentes virtutes naturales cibatiuas fortes indig-
 ent multo cibo. Et per oppositum quorum calor est debilis et corpus
 paruum et virtutes cibatiue sunt debiles et parum laborantes indigent
 paucio cibo. Et mediocres inter istos indigent mediocri cibo. Hoc igitur
 est quod potest declarari de cibi quantitate per rationem. Non tamen
 debet pretermitti experientia sicut prius de fricatione et exercitio dictū
 est: et sicut dictum est de multo et paucio sic suo modo intelligatur de sub-
 tili et grosso. Nam habentes calorem fortem et membra dura et virtutes
 cibatiuas fortes et multum laborantes indigent cibis grossioribus cuius-
 modi sunt carnes bouine porcine et anatū et similia. Et per oppositū quorum
 membra sunt debilia: mollia: humida: et rara: et calor debilis: indigent ci-
 bo subtili cuiusmodi sunt oua forbilis et aqua carnis. Et mediocres indig-
 ent mediocri cibo. Etiam dico quod quidā sunt indigentes cibo multi nutri-

Devacua-
 tate sto-
 machi.

Dieta.
 f. ij.

Tertia

menti quidā pauci: quidam mediocri. Homines macilienti quorū calor est multū resoluens et laborantes multū indigent cibo multū nutriente cuiusmodi sunt ova sorbilia et ova dura et aqua carnis. Et per oppositū homines pingues pleni fleumate habētes carnes humidas non multum laborantes et habentes calorē obtusum et lentum: indigent cibus pauci nutrimenti cuiusmodi sunt olerum genera et fructuū et caseus et medicres indigent: mediocri: sicut enī se habet extremū ad extremū ita mediū ad mediū. Amplius sciendū est q̄ oēs hoīes indigent cibo boni nutrimentī. Unde si aliquis utatur cibus mali nutrimentī quis ei forsan in presentī non noceant vel propter cōsuetudinē vel virtutū fortitudinē et digestivē bonitatem imposterū tamen ad malas veniet egritudines. Quidā tamē sunt qui propter cōsuetudinē et quandā nature p̄portionabilitatē p̄celsi gere debent cibum parū deteriorē. Unde si quis consuetus sit vti malo cibo non subito debet mutare cōsuetudinē sed paulatim. Quod si forsan consuetudinem mutare non possit p̄pter aliquam causam specialem bonum est q̄ sollicitus sit in purgando humores qui generātur a tali cibo et sic p̄feruabitur ab infirmitate. Si autē cibus consuetus et desideratus nō sit malicie notabilis nō mutetur. Nam maliciā parvam corrigit naturā bonitate digestionis et longitudine cōsuetudinis. Sed si fuerit malicia notabilis et magna non est corrigibilis a natura. Unde falsum opinantur credētes malū cibū notabiliter longitudine tēporis et bonitate appetitivē posse corpus in sanitate debita conseruare sine operationum sensibili lesione. Dicamus igitur recapitulātes de cōpositis quod in simplicibus dictū est q̄ quidā sunt indigētes cibo multi nutrimentī facilis digestionis et boni chyimi cuiusmodi sunt ova sorbilia et aqua carnis et vinum odouiferū et subtile. Et talia cibaria p̄petunt habētibus digestivē debile et a quorū corporibus: facta est plurima resolutio cuiusmodi sunt cōualescentes et indigētes augmento et vniuersaliter debile digestivay habentes: et quorū corpora sunt multū resolubilia et calore extrinseco et intrinseco. Alij sunt quibus cōpetunt cibi multi nutrimentī et difficilis digestiōis: boni chyimi cuiusmodi sunt caro animalis agni et ova dura et similia. Hec enī cōpetunt hoībus quorū calor est fortis valde et multū exercitantibus et habentibus fortē digestivā et mēbra dura et spissa. Est autem tertiuū mēbrū his p̄tinuū quod nullis cōuenit iudicio meo puta cibus multi nutrimentī facilis digestionis et mali chyimi puta caro edna et anātū et vaccina. Sūt etiā alia cibaria q̄ sunt difficilis digestiōis et mali chyimi et pauci nutrimentī q̄ etiā in sanitatis regimie nō cōueniūt et huiusmodi est caro salita et falsi pisces. Ampli⁹ sunt quidā indigētes cibo facilis digestionis et pauci nutrimentī et boni chyimi cuiusmodi sunt lactuca et malagranata et similia. Et hec cibaria cōpetūt corporibus repletis et humidis debile digestivā habētibus a quorū corporibus nō multa fit resolutio habētibus tamē appetitū bonū. Sunt etiā alia cibaria q̄ sunt subtilis nutrimentī et nō multi et mali chyimi q̄ nō cōpetūt in regimine sanitatis cuiusmodi sunt pulmo et caro aialiū brutorū et sic de sibus de vtero nouiter egredientiū. Amplius est cōsideranda cibarioꝝ qualitas actualis et virtualis. Actualis quidē q̄ in hyeme recipiūt cibaria actu calida et in estate frigida et in mediocribus tēporibus mediocria. Et similiter intelligatur de virtuali qualitate. Nā calida virtualiter cōpetūt in hye

Mutatio
consuetu
dinis.

Recapit
tulatio.

Cibaria
mali chy
mi.

Dars.

Folio. xxxv.

me: et frigida in estate: et in tibus mediocribus mediocria. Amplius q̄ multū lapsi sunt in calido: indigēt cibis frigidibus et ecōtra. Et similiter intelligat̄ in alijs q̄titatib⁹. Amplius dico q̄ illa q̄ possunt esse causa corruptionis digestionis sunt euitanda: puta voracitas cōmestionis et mala masticatio: ferculorū multa iterruptio diuersorū ciborū et potuū in eadē mensa sumptio: et multa potatio: et mala ciborū ordinatio puta si grossa cibaria recipiātur ante subtilia: nā ex hoc corrūpitur digestio: nā subtile digerit̄ ante grossum et nō habens exitū in stomacho pmanet plus debito et sic in stomacho corrūpit̄ et aliū cibū nondū digestū corrūpit. Unde rationabilius est primo recipere subtilia cibaria et post grossa. Si enim digerant̄ ante grossa descendēt a stomacho et grossa remanebūt in stomacho vsq̄ ad pfectā digestionē. Hāc via q̄ patet subtiliori nō patet grossiori. Sed hic est diligenter notandū: q̄ si aliq̄s parū comedere velit de grossioribus et multū repleri de subtilioribus tūc puto rationabil⁹ esse premittere cibaria grossa. Nam in pauca q̄titate eque cito digeri possunt sicut subtilia in magna q̄titate. Unde in tali casu nō est incōueniens premittere grossa. Si quis aut̄ sciret pportionare passū ad agēs vniuersimiter ita q̄ tanta esset diuersitas inter grossum et subtile sicut est inter calorem fundi stomachi et eius oris tunc melius esset ponere grossum in fundo et subtile in orificio: sed q̄ hoc quasi est impossibile et error: qui potest contingere pmittēdo subtile est minor: et magis corrigibilis: ideo subtilis pmittendus est grosso. Amplius cōsiderandū q̄ cibus primus non sit lubricatus: nā postq̄ erit digestus vel ante digestionē trahet secū aliū cibū indigestū. Amplius est aduertendū q̄ in principio nō sumatur fructus stiptici puta coctana mespila: nam ex hoc possit impediri descēsus cibi a stomacho. Unde verū est q̄ habētibus ventrē fluxibilē interdū talia cōpetūt in principio cōmestionis. Et vniuersaliter cōsiderandū est q̄ sanitatis cōseruator: nec fructib⁹ nec oleribus vti debet nisi i pauca q̄titate. Generant enī sanguinē aquosum vaporosum et putrefactioni aptū. Si tamē fructibus vti cōtingit i sanitatis regimine fructus stiptici sunt postponēdi alijs cibis sicut coctana pira: amigdala: castanee: mespila: auclane. Et fructus laxatiui sunt pmittendi: puta vua: ficus: pruna: psica: mora et similia: nec post tales fructus est imēdiatē comedēdus ali⁹ cib⁹ sed parū imorandū et supbibēdū aliqd̄ subductiuū vtrius puta mellicratū vel vinū dulce vel aliq̄s brodiū subductiuū. Tales aut̄ fructus maxie cōpetūt his qui aliquāle estuationē sentiūt in stomachis eorū vel ppter naturalē cōplexionē v̄l ppter laborē ⁊ balneū vel aliq̄le infirmitatē. Notum aut̄ plus loqui de fructibus: q̄ de his inferius specialiter loq̄mur. Amplius scias q̄ in regimine sanitatis nō multū cōpetūt saporū diuersorū delectamēta ex quibus homo plus de cibo recipit q̄ deberet: vnde talia saporū delectamenta plus cōueniūt egris q̄ sanis. Amplius scias q̄ i regimine sanitatis nō cōpetit aliq̄s medicinale nisi for̄san ad p̄seruādū sed non ad cōseruādū. Hāc sicut de pprietate cibi est cōseruare sic de pprietate medicine est alterare. Caueat igitur sanitatis cōseruator: ne vtatur aliquo sapiente naturam medicinalem ad cōseruandum licet bene ad p̄seruandum. Amplius hora cōmestionis eligatur frigida: et si non sit possibile eligatur locus frigidus et sint hore cōmestionis tales q̄ post eas homo possit quiescere et tandem dormire. Non etiam imēdiatē

Dietavi-
tanda.Lib⁹ pri-
mus non
sit lubri-
catus
carius
dieta de
fructib⁹.Electio
fructuū.Medicia
lis cibus
phibet.Hora co-
mestiois.

f. iij.

Terttia

post cibum est exercitandum sed primitus quiescendum et dormiendum: non tamen vituperatur sed laudatur lenta post cibum deambulatio ante somnum ut cibus descendat ad fundum stomachi in quo fit cibi melior digestio. Quod autem iuvat de cibi digestionem est primitus parum dormire super dextrum latus ut cibus descendat ad fundum stomachi: deinde longiori tempore super sinistrum ut digestio perficiatur. Nam decubitus super sinistrum latus plus confert digestionem omni alio decubito. In hoc enim decubitu epas amplexatur cibum in stomacho sicut gallina ouum in pulli generatione et sic cibus in stomacho perfectius digeritur. Sed in fine somni iterum iacendum est supra dextrum ut facilius cibus transeat ex stomacho ad epas et superfluitates digestionis prime facilius descendant. Et est diligenter notandum: quod si contingat aliquem a propostio vel casu recipere cibum alicuius male qualitatis: puta acetosum vel falsum vel ponticum satis est rationabile post eundem recipere cibum qualitatis contrarie ad corrigendum maliciam primi: verbigratia: si quis recipiat cibaria acuta vel salsa et post talia recipiat ante eorum digestionem res humectantes et dulces vel saporem non habentes erit conueniens regimen: similiter intelligatur in alijs. Amplius summopere est cauendum quod post cibum digestionem inchoata non bibatur aqua vel vinum in quantitate notabili. Hoc enim est de his que digestionis ebullitionem interruptunt: sicut patet in potu bulliente si super infundatur aqua frigida: nam ab ebullitione desistit. Non est igitur bibendum donec cibus de stomacho descendat. Quod si sitis necessitatem inferat modicum aque suggendo paulatim bibat. Et quanto plus fuerit frigida tanto minus de ea sufficiet. Amplius scias quod bibere vinum post cibum digestionem inchoata facit cibum descendere de stomacho indigestum et facit accidere opilationes et carum egritudines et similiter putrefactionem. Amplius scias quod vehementer famelicus non debet primo recipere cibum subtile quod si contingat stomachus terrebitur a grosso nec postea grossum recipere aut digerere potest: et sic cibus grossus corrumpetur. In tali igitur casu premittendus est cibus grossus paulatim ante subtile: non enim postea terrebitur stomachus a subtile. Causa autem huius accidentis est ex eo quod in stomacho vehementer vacuo et inanito est calor intensus cuius subtilis non est proportionatus. Unde recepto cibo subtili propter stomachi forte desiderium et cibi subtilis paucam resistenciam dispergitur cibus ad omnes partes stomachi: et sic quedam repletio fantastica causabitur: et sic os stomachi claudetur: et terrebitur natura a cibo superueniente grosso nisi tantum interueniat spacium quod predicta repletio fantastica sedetur que non causabitur si cibus grossus recipiatur primitus in stomacho vehementer vacuo et famelico. Nam cibus grossus non dispergitur propter eius inobedientiam ad singulas partes parietum stomachi sicut dispergebatur subtilis. Amplius sollicitandum est in numero comestionum: et in hoc est multum consideranda consuetudo: et obseruanda vel paulatim si sit mala omittenda. Qui igitur in die semel comedere consuevit non subito se transferre debet ad duas comestiones nec contra: subita enim mutatio nocet. Et in hoc multum considerare debet medicus: verum experimentum illud quod potest ratione sciri: hic breuiter est dicendum. Quidam enim sunt quibus vnica con-

Fameli-
cus ex gros-
sis cibari-
is rusest re-
ficiendus.

Regula
nūeri cō-
mestionū

mestio in die naturali videtur sufficere: verbi gratia: quorum virtutes sunt
 satis fortes et membra non multum resolubilia. Et parum exercitantes
 se et qui sufficientem cibum vnica cōmestione sumere possunt: et in humo-
 ribus fleumaticis habent habundantiam. Et vniuersaliter quorum cor-
 pora humida sunt et cum hoc cibaria quibus vsitur sunt aliquantulum gros-
 sa et viscosa et multum nutriencia et non facilliter resolubilia. Talibus
 enim sufficit cibus semel in die naturali: nisi consuetudo sit ad contrariū.
 Sunt autem alij quibus non sufficit vnica cōmestio in die naturali: sicut
 illi quorum virtutes sunt debiliores et calor est fortis ad digerendum et
 resoluendum: et quorum corpora sunt resolubilia et macillenta et ad sic-
 citatem naturaliter vel accidentaliter declinantia et vtentia cibo subtili
 facile resolubili et digestibili et in q̄titate minori et cum hoc multum ex-
 ercitantia. His igitur competit bina cōmestio in die naturali. Mediocri-
 bus vero et temperatis sufficit comedere ter in duobus diebus sic q̄ in-
 ter vnā cōmestionem et aliam interueniat spacium sexdecim horarum.
 Sunt autem quidam quibus non sufficit bina cōmestio in die naturali.
 Sed debent cibari ter vel quater in die: sicut senes conualescentes et
 pueri et vniuersaliter debiles. Senes enim sunt sicut lucerna extinctio-
 ni parata. Vnde si eis cibus non sepe administratur calor consumitur
 extinguitur et si vna vice multum administratur eorum calor suffocatur
 vnde isti indigent sepe comedere et parum. Conualescentes sunt huius-
 modi: indigent enim cibo vt deueniant ad proprium statum: sed quia
 eorum calor est debilitatus non possunt multum cibum simul digerere.
 Bonū est igitur q̄ parciatur eorum cibus vt corpus confortetur et ca-
 lor naturalis non labore indigerendo et eadē ratio est in pueris. Com-
 plexionibus igitur hominum consideratis dicemus q̄ fleumatici melius
 possunt ieiunare et colerici minime: sanguinei autem et melancholici me-
 diocriter nisi q̄ melancholici magis se tenent ex parte fleumaticorum: et
 sanguinei ex parte colericorum. Et inter hos omnes temperati medio-
 cres existunt. De etatibus etiam patet q̄ infantes et specialiter animo-
 si minus possunt ieiunare et senes a senectute maxime et mediocres se-
 habent medio modo. Nec igitur sunt que secundum rationem dicere pos-
 sumus de numero cōmestionum. Est autem diligenter notandum: q̄ sunt
 quedam cibaria que non sunt simul edenda puta lac et acetum et vniuers-
 saliter acetosum nec lac et pisces: nec lac acetosum cum raphano: nec
 carnes volatiliū post risum conditum cum lacte: nec vti debemus oleo
 vel pinguedine in condimento ciborum que in eredo existerunt vase. Am
 plius multum est considerandum quando competunt cibaria grossiora
 in mane vel in vespere. Et saluo iudicio meliori puto q̄ nisi reuma im-
 pediat q̄ vespere grossior cibus et maior in q̄titate competit et specia-
 liter supposita noctium longitudine sufficienti: et quod homo dormiat
 de nocte. Nam digestio fit in quiete: et in somno quiescunt virtutes
 animales et fortificantur naturales. In somno enim melior fit dige-
 stio in stomacho in epate et in toto corpore: sed suspecti de reumate ab-
 stineant a cena aut parum cenent et longe a somno. Amplius dili-
 genter est notandum: q̄ aliquis volens sanitatem conseruare non mul-
 tum bibere debet: nec in principio mensē nec in medio sed differre de-
 bet potum vsq̄ prope finem cōmestionis et tunc tantum bibendum est q̄

Senes et
 pueri et
 qualescē
 tes sepi⁹
 et p. 112 co
 medere
 debent.

Et statū cō
 sideratio

Grossa ci-
 baria.

Tertia

vera sitis sedetur. Est autē vera sitis quedā estuatio in stomacho causata ex cibo recepto qui habet quodāmodo stomachum calefacere et exsiccare. Est enim fames appetitus calidi et siccitatis: et sitis frigidi et humiditatis: et talis estuatio maxime contingit circa finem comestionis. ideo tunc est bibendum et non ante nisi parum. Sciendū autem quod triplex est potus: quidam enim est permixtius alius sedatiuus: et alius est sitis delatiuus. Potus igitur permixtius potest recipi simul cum permixtuo cibo. Unde de saluo meliori iudicio puto quod talis potus non debet differri usque ad finem comestionis sed debet recipi in principio medio vel fine. Et iste potus maxime competit quando sumuntur cibaria grossa actualiter sicca et virtualiter sicut patet in laborantibus comedentibus panem siccum. Sed potus sitis sedatiuus regulariter et in hominibus bene dispositis debet differri usque ad finem comestionis. tunc enim est vera sitis propter estuationem cibi calidi et siccitatis. Non enim multum rationabile est quod simul vigeat sitis et fames: quia sunt appetitus ad contraria. Potus autē delatiuus maxime competit completa prima digestionem: et tunc regulariter non est malum bibere ut cibus facilius transeat a stomacho ad epar et preparet stomachus ad recipiendum alium cibum: et si forsitan contingat aliquē sitire non precedere comestione et sine fame potest prenoscari a medico sitis illa esse innaturalis: et in tali casu interdum potest competere ante cibum: sed quod hoc ex limitibus regiminis sanitatis non plus loquimur de isto. Potus autē qui regulariter competit in regimine sanitatis non est aqua sed vinum vel aliquid proportionabile vino: puta ceruesia vel cerusarium vel pomerium vel melicratum vel aliquid simile: quibus omnibus vinum est melius. Et quia de his omnibus inferius tractabitur in speciali volo transire. Vinum autē quo uti debemus in regimine sanitatis non sit acutum nec igneum: nec grossum: nec dulce: et in estate sit album vel roseum: et in hyeme rubrum vel subrubrum et sit clarum et subtile et saporis amicabile et odoris suavis. Et est hic diligenter notandum quod quorundam magistrorum opinio est quod magis eligendum est vinum debile sine aque admixtione: quod vinum forte cum aqua fractum et specialiter corporibus temperatis colericis et sanguineis: sed istorum opinioni nullatenus acquiesco. Nam vina debilia cuiusmodi sunt gallicana multum sunt corruptibilia. Unde facillime corrumpuntur. Et huius rei signum est quod si vinum debile gallicanum dimittatur in aere per noctem in mane inuenitur corruptum. Unde puta quod vinum forte fractum cum aqua multum est convenientius in sanitatis regimine nisi casu in quo vinum debilius non sit adeo debile quod sit nimis corruptibile in natura sua sicut vina gallicana. Ex his igitur patet quod nectar non competit in regimine sanitatis in via potus. Et vniuersaliter vina sapientia naturam alicuius pharmacorum vel ratione vasis vel ratione permixtionis. Etiam patet quod vinum nouum defecatum seu clarificatum magis competit in regimine sanitatis quam vinum antiquum. Et est notandum diligenter quod interdum aliquis patitur sitim mendosam in qua non estuat officium stomachi: sed guttur et pulmo arefcit et os et palatum vel propter puluerem aut motum aeris et calorem et siccitatem. Et in tali casu non expedit bibere sed sufficit gargarizare vinum bene lymphatum aut aquaticum propter partes partem cras humectandas: vel si magis placet succosos fructus masticare et abstergere vel modicum succi deglutire propter gutturis asperitatem et ariditatem.

Triplex potus.

Potus permixtus.

Potus sedatiuus.

Potus delatiuus.

De vino.

Opinio aliquorum.

Nectar non competit.

De siti mēdosa.

statem erit expediens. Amplius scias quod in tali stitu interdum iuuat attractio aeris frigidi per os et nares. Et est diligenter notandū: q̄ scdm̄ diuersitates complexionis etatis et sic de singulis attenditur diuersitas in administratione vini vel potuū aliorū. Quibusdā em̄ complexionibus cōpetunt vina fortiora et quibusdā debilioza: et quibusdā plus quibusdā vero minus: et quibusdā grossiora et quibusdā subtiliora. Et similiter intelligitur de etatibus et alijs. Homines igitur calidioris cōplexionis indigent vinis debiliozibus et subtilioribus et indigent maiori quantitate. Et homines frigidioris cōplexionis indigent vinis fortioribus et minoris quantitatis. Amplius habentes neruos debiles indigent vinis debilibus: et habētes cerebrū forte et neruos fortes securius possunt vti fortioribus. Amplius debiles indigent vinis et potibus magis nutritiuis et fortes minus. Amplius melancholici indigent bonis vinis. Tum quia frigidi et vinū calefacit. Tum quia tristes et vinū letificat. Tum q̄ habēt paucos spūs et eos vinū multiplicat. Quantitas autē mediocris potus quē homo habet recipere in mensa ad sitim sedandam et ad cibi permixtionē est quatuor librarū minutarū: sicut quidam sapiens testatur et experientia docet. Sed q̄ritas potus offerendi sicut nec aliorū potest litteris certis scribi: sed coniectura veritati propinqua. Quidā em̄ sunt quib⁹ sufficit minor quāritas et quibusdā maior: et in hoc multū debet attendi q̄ritas cibi et qualitas. Nam scdm̄ aliā et aliā cibi q̄ritatē et qualitatem diuersificabitur potus q̄ritatis: sicut etiā diuersificat sitis naturalis. Vñ q̄ plus comedūt et cibaria maiorē estuationē in stomacho inducentia plus sitiūt et indigent ampliori potu. Et q̄to sitis est maior et intēssior ceteris partibus potus debet esse debilior et in q̄ritate maior et ecōuerso. Amplius in exhibitione potus debet multū considerari q̄ritas et q̄ritas stomachi capientis. Habētes em̄ stomachū siccū multū sitiūt et magnā q̄ritatē potus sustinere nō possunt. Et prius est de habētibus stomachū humidum. Nā isti paucū sitiūt et magnā q̄ritatē potus sustinere possunt. Hec igit generalia sufficiūt de cibo et potu: q̄ inferius de his tractabit in speciali.

Consideratio circa etatē et cōsuetudinē.

Capitulum septimum de somno et vigilia.

Sonsequens est determinare de somno et vigilia ei cōtraria. Nā regule ex his sunt in regimine sanitatis plurimū necessarie. Est igitur diligenter notandū q̄ somni utilitas in sanitatis regimine si debite administratur est valde magnū bonū. Est igitur pendere q̄to somno natura iuuatur. Nā per somnum calor naturalis qui operat̄ circa materiā nutrimenti in interioribus cōfortatur in quibus viget alimēti digestio: et sic melior fit digestio. Amplius per somnū quiescūt omnia mēbra exteriora a suis operationibus. Et q̄ digestio fit in q̄te magis tūc viget digestio. Ampli⁹ p̄ somnū virtutes animales que fatigate sunt refocillantur et cōfortantur siquidem erāt fatigate p̄ motū p̄ quietē somni fortificantur. Unde in omni motione corporis cū ceperit quis dolere statim q̄escere remediū est. Non est autē vera requies nisi in somno. Nā in vigilia organa sensuū sunt in actu sc̄do et sic non potest corpus vere q̄escere. Vñ etiam mēbra motiua non vere quiescere possunt in vigilia propter col-

Utilitas somni.

Terttia

ligantiam et propinquitatem ad organa sensu qui sunt in actu scdo: propter hoc igitur non potest homo esse diu sine somno. Si enim somnus fuerit moderatus: cibus digeritur et corpus impinguatur: dolor dissoluitur: animus confortatur: calor naturalis augmentatur: humores temperantur: et mens clarificatur. Amplius somnus est calefaciens et humectans: digestio autem viget per calidum et humidum. Et sic apparet quod somnus bene adiuuat digestionem. Et quod senes sunt frigidi et siccus et male digerunt indigent maxime somno: quapropter Galienus in etate senectutis prouocabat somnum cum comestione lactucarum: sed quod lactuce sunt frigide ipsas cum aromatibus comestabat. Et sicut somnus debito modo exhibitus multas habet utilitates: sic et vigilia moderata et debito modo exhibitae. Nam desiderium auget et famem excitat: partes exteriores confortat: et spiritus ad exteriora mouet sine quibus non possunt membra exercitari quod tamen exercitum est multum necessarium. Et sicut somnus et vigilia moderata sanitatem conseruat: sic etiam si in debito modo exhibeantur sanitatem corrumpunt. Unde immoderatus somnus preparat corpus ad apoplexiam epilepsiam et paralysim et stuporem. Et ut sit ad unum diceret generat egritudines humectantes et reumata et splenes et nervos laxat et pigritiam efficit et desiderium deicit apostemata et febres frequenter generat. Vigilia autem immoderata corpus desiccatur et virtutes animales debilitat et digestionem diminuit et preparat corpus ad egritudines consumptiuas. De vigilia autem in naturali que est res contra naturam et de somno innaturali et ex quibus causis possunt prouenire non est hic dicendum quia hoc exigit regimen sanitatis et ingreditur curam egritudinis. Sufficit autem ad presens scire quod somno et vigilia in corporibus sanis possunt uti bene et male. Dicamus igitur modum utrumque somni. Scierdum igitur quod post comestionem competit somnus: non quidem immediate: sed tantum immorandum ut cibus descendat ab orificio stomachi. Nec est post immediate laborandum nec mente studendo disputando vel legendo vel corpore exercitando. Nec enim impeditur cibi digestionem: sed quiescendum est: et audienda sunt aliqua musicalia quibus homo non sit multum intentus vel alique hystorie. Quod si forsitan tardetur cibi descensus ab orificio stomachi parum et lente est deambulandum quousque sentiatur cibus descendisse ab orificio stomachi. Si enim quis ante descensum cibi a stomachi orificio dormire presumat: generantur rugitus et inflationes et dolores in ventre: et etiam somnus laboriosior et digestio corruptior. Et postquam cibus descendit et fumi mulcebres et suaves fuerint eleuati ad cerebrum inducentes somnum tunc nature est satisfaciendum et dormiendum. In estate quidem in loco frigidiori non reumatico cum pedibus non calciatis. Nam dormire pedibus calciatis inducit visus debilitatem et totius corporis estuationem. Amplius omnia membra totius corporis debent esse cooperta et melius quam in vigilia et specialiter caput et puluinare debet esse altum ne cibus regurgitet ad orificium stomachi et in principio somni parum dormiendum est supra latus dextrum. Hoc enim est iuuans ad perfectum cibi descensum et parum ad digestionem. Quidam autem magni asserunt huiusmodi. Dicunt enim quod decubitus supra dextrum latus iuuat ad digestionem: quia tunc epas supponitur stomacho sicut ignis lebeti. Nec autem imaginatio est falsa. Nam epas non digerit cibum in stomacho calefaciendo ad modum ignis: sed amplectendo cibum in stomacho sicut gallina ouum. Et

Somnus
calefacit
et humectat.

De vigilia.
Hoc unum
solum somni.

Locus dormiendi.

quia dormiendo supra sinistrum latus perfectius amplectitur: ideo perfectius digerit. Non igitur dormiendum est supra dextrum nisi parum propter descensum et deinde supra sinistrum propter digestionem. Et in fine digestionis dormiendum est aliquantulum supra dextrum ut facilius descendant cibus de stomacho ad epar: et superfluitates prime digestionis libere descendant. Quantitas autem somni sicut nec aliorum non potest certis litteris denotari. Debet autem somnus esse tantus quod prima digestio sit completa: et quod cibis transferat ad epar: ubi est locus secunde digestionis. Hec est forte malum intantum prolongare somnum quod secunda digestio sit completa. Hoc autem tempus diuersificabitur secundum diuersitatem complexionum etatum et sic de alijs. Nam qui sunt calide complexionis et habent digestiuam bonam et comedunt cibaria facilia ad digerendum et non comedunt multum in quantitate tales cito digerunt. Unde in talibus forte sufficit somnus breuis puta sex horarum vel octo ad plus. Sed illi qui sunt istis contrarijs. scilicet frigide et humide complexionis habentes digestiuam debilem et comedentes multum et cibaria non obedientia digestionis. Tales utique indigent somno longo puta decem vel duodecim horarum nec tales possunt comedere nisi semel in die naturali. Alii sunt qui medij sunt inter predictos in conditionibus prenominationis: et isti indigent somno mediocri. Amplius in hoc multum considerare debemus fatigationem virtutum animalium. Nam secundum quod fatigatio vel lassatio fuerit maior et intensior secundum hoc opus est longiori somno et e conuerso. Et quorum est mediocri: somnus debet esse mediocri. Signum autem sufficientis somni est totius corporis leuitas et specialiter cerebri: et palpebrarum et oculorum et descensus cibi a stomacho: et voluntas a scellandi et minigendi. Scauitas autem palpebrarum et cerebri et totius corporis et somnulentia et eructatio sapiens naturam cibi preassumpti significat somnum non esse sufficientem. Et est diligenter notandum quod in quantitate somni sicut et in alijs considerare debemus secundum experimentum. Experietur enim homo quantitate somni vna die. Et sic etiam consequenter et proculdubio perpedit quantum dormire ipse debeat. Hec autem experientia debet fieri supposito regimine eodem et equali seu temperato in predictis diebus. Et est diligenter notandum quod homines temperati vel prope supposito regimine equali in ceteris: tantum appetunt somnum quantum oportet et est eis necessarium. Nam optima natura tantum appetit quantum est ei necessarium. Et hoc est verum nisi consuetudo obuiet. Sed in corporibus lapsis non est considerandum in appetitu. Quidam enim plus appetunt somnum quam oportet: et quidam minus sicut in exercitio superius memini me dixisse. In corporibus igitur temperatis utentibus regimine temperato potest dici quod quantitas somni est equalis quantitati vigiliarum vel prope. Amplius est sciendum de qualitate somni quod somnus quanto profundior tanto melior et loquor de somno naturali: de somno enim innaturali ut stupore non loquor. Et nota quod conualescentes et exercitati forti exercitio et multum comedentes dormiunt forti somno et profundo. Amplius est sciendum quod corporibus temperatis non competit dormire supra ventrem propter colli tortionem et stomachi compressionem: licet in habentibus digestiuam debilem conferat digestionis. Amplius sciendum est quod nullo modo dormiendum est supine. Hoc enim preparat corpus ad egritudines prius nominatas puta ad incubum et

Quantitas somni.
Tps somni

Signum.

g.ij.

Tertia

Prono-
sticatio
egritudi-
num.
Tertia
primi.

apoplexiam et stupore et similia. Hec enim figura dormiendi facit superfluitates declinare ad posteriora et sic retinetur et non incedit per suos canales qui sunt in anterioribus et sunt causa predictarum egritudinum. Amplius sciendum quod somnus naturalis et bonus est ille qui diem non impedit. Hanc dormire de die corpus preparat ad malas egritudines que superius dicte sunt. Hanc dies est luminosa cum strepitu et apta exercitio et vigiliis: et nox est apta somno. Tunc quia frigidior: tunc quia obscurior: tunc quia quiescentior: et quo ad animam et quo ad corpus. Hoc igitur tempus est magis aptum ad dormiendum et dies ad laborandum. Et ideo concluditur quod versus noctem melius est plus recipere de cibo et specialiter nisi noctes sint valde breues quia melius fit digestio in nocte ratione somni et quietis et frigiditate aeris. Sed suspecti de reumate et passionibus oculorum et aurium et ceterorum sensuum abstineant a cena. Et est diligenter notandum quod completo somno studendum est diligenter emundare corpus a superfluitatibus multiplicatis non solum per secessum et urinam: sed etiam per alias partes tussiendo et rascando et nares mundando et caput pectinando et manus et faciem cum aqua tepida lauando.

Capitulum octauum de accidentibus anime.

Emissio
superfluita-
tum.

Sicut accidētium anime correctio ad philosophum moralē pertinet ut anima bonis habitibus informetur: sic ad medicum ut corpus in debita sanitate conseruetur. quot enim modis alterat ex necessitate corpus tot sunt purgationum genera: et quod anime accidentia ex necessitate alterant corpus et eorum correctio et moderatio ad medicum pertinet. Hanc sicut mali homines sunt malicia complexionis sequentes sic plerumque eos sequitur complexionis malicia.

Unde iracundi ex frequenti ira ultra modum calefiunt et similiter suo modo intelligatur in aliis: huiusmodi autem anime accidentia quorum correctio quodammodo pertinet ad medicum sunt: ira: gaudium: timor: tristitia: tedium: et verecundia. In ira quidem mouetur calor et spiritus subito et impetuosus ad extra non totaliter relinquendo radicem sed acceditur in radice primo et postea mouetur ad extra. Sed in gaudio calor et spiritus mouetur paulatim ad extra: et iterum totaliter radix puta cor relinquunt denudatum. Vnde mulieres et debiles corde ex continuo gaudio syncopizant quod non contingit ex ira. Vnde contingit hominem mori ex gaudio et non ex ira. In timore calor et spiritus subito mouentur ad intra et in tristitia paulatim sed in tedio et verecundia duobus mouentur motibus: modo ad intra modo ad extra sicut patet in tedio quod est tristitia de eo quod futurum est et inducit vigilias: dato enim quod calor moueatur ad intra ex eo quod tristatur: mouetur tamen ad extra ex eo quod futurum est. Vnde tristitia talis vigiliam inducit: sed tristitia de eo quod iam preterijt inducit somnum: et similiter in verecundia spiritus primo mouetur ad intra et deinde reddit ratio et consilium et dilatare illud quod est constrictum et egreditur exterius et rubificat colorem. Et sic manifestum est quod anime accidentia alterant corpus. Vnde igitur ira calefacit corpus quia accendit calor et spiritus in corde et dissipatur ad singula membra: et precipue in habentibus calorem fortem et multos spiritus. In habentibus enim calorem debilem cum irascuntur et vindictam appetunt calor non potest cum feruore dissipari ad extrema corporis: et sic remanent exteriora membra al-

beſectia et frigida nō obſtāte q̄ calor ſit accenſus in corde. Uſi videmus multos iratos appetētes vindictā in actu ire liueſcere ⁊ in talib⁹ nō eſt ira p̄fecta ſed eſt quodāmodo timor cū ira. Sed gaudiū corpus inſrigidat per viam reſolutionis ⁊ diſtractionis caloris ⁊ ſpūs a fonte caloris Sed timor inſrigidat ſubito p̄ viā ſuffocationis. Sed triſticia inſrigidat paulatim ⁊ p̄ viā deſiccationis ⁊ priſis. Non ſolum autē p̄dicta accidenſia aīe que ſe tenent ex p̄te appetitus irāſcibilis ⁊ cōcupiſcibilis alterant corpus: ſed etiā quedā imaginationes que ſe tenent ex p̄te virtutis cognitiue: ſicut videm⁹ manifeſte q̄ videre res rubeas ⁊ ipſas imaginari mouet ſanguinē: imago facit caſum. Et ſi q̄s imaginetur doloꝝ: eū quem patitur ſori⁹ in aliquo mēbro: incurrit doloꝝ. Unde imago facit caſum. Imaginationes igitur imprimūt in res naturales: ex his ſatis ē manifeſtū q̄ correctio accidentiū aīe ſpectat ad mediā. Dicamus igit q̄ ira nō cōpetit in ſanitat̄is regimine. Ira eſt ſup̄calefacit ſingula mēbra p̄pter feruorē cordis oēs actus rationis p̄fundit: igitur cauēde ſunt ei⁹ occaſiones niſi q̄tum ratio p̄cipit aduerſus illicita: iuxta illud. Ira ſcimi ni ⁊ nolite peccare. Nam in licitis ⁊ honeſtis irāſci eſt cōueniens iterdū q̄uis nō cōuenit in ſanitat̄is regimine. Et eſt diligēter notandū q̄ q̄dam ſunt frigidi ⁊ maleficiati quibus iterdū irāſci p̄deſt in regimine ſanitat̄is. Amplius dico q̄ triſtia nō cōpetit in ſanitat̄is regimine. Nā corū p̄t natura habentis inſrigidat eū ⁊ deſecat ⁊ p̄p̄tē maciē ⁊ extenuatiōnē inducit: cor p̄ſtringit ⁊ ſp̄ritū obtenebrat. et ingenū hebetat ⁊ rōnē impedit iudiciū obſcurat memoriā obtundit. Ideo vitanda ſunt ei⁹ obſiecta niſi q̄tum ratio ſuadet ad deteſtationē vicioꝝ ad mentis pulchritudinē reformandā. Et eſt diligēter notandū q̄ quidā ſunt quoz ſpūs ſunt adeo mobiles ⁊ calidi: ⁊ ſunt adeo pingues ⁊ carnoſi q̄ eis iterdū eſt bonum triſtari vt ſpūs calor hebetetur ⁊ corpus aliquāliter maceret. De gaudio aſit ⁊ mentis trāquillitate ſciendū q̄ gaudiū tēperatū cōpetit in regimine ſanitat̄is: ex eo q̄ eſt vnū de confortantib⁹ virtutē: virtus eſt cōfortatur trāquillitate ⁊ gaudio ſed gaudiū nō debet eſſe exceſſiuū: q̄ inducit ſyncopim ⁊ mortē: ⁊ maxime gaudiū cōpetit his q̄ multū curāt et ſollicitudinib⁹ deſtruitur ⁊ cerebro pungitur. Et ſi p̄ his q̄ ſunt i gaudio cōtinuo ⁊ imoderato iterdū triſtari cōuenit. Sed oimode hoz accidentiū ſup̄fluitas omnis eſt euitāda. Et ſicut eſt dictū de accidētibus aīe tenentibus ſe ex parte appetitus. Ita ſuo modo poteſt intelligi de affectionibus aīalibus tenētibus ſe ex p̄te appetit⁹ imaginatiui. Non eſt cōueniens in ſanitat̄is regimine vt aliq̄s imagineſ nimis intēſe. Nā ex tali imaginatione mouet ſpūs motu iordinato ⁊ relinquit locū digeſtionis et impeditur ſomnus. Et hec breuia ſufficiant de accidētibus aīe dicta.

Imaginat̄io facit caſum

Gaudiū et leticia cōfortant virtutes.

Imaginat̄io nocet.

Capitulum nonū de tēporibus anni.

A ſanitat̄is regimē perfectū: oportet cōſiderare diuerſitatē tempoz anni. Unde in hoc eſt aliq̄d t̄pi ſicut etati ⁊ cōplexioni. Nō idē eſt regimē debz eſſe totaliter in diuerſis anni t̄pidus ſi quidē corpa humana diuerſimode habēt ſe in diuerſis t̄pib⁹ ⁊ ſcōm diuerſitatē cōplexionis corpoz attendit diuerſitas regiminis. p̄pter q̄d ſciendū q̄ ſunt quattuor t̄pa āni: puta ver eſtas g. iij.

Quattuor autūnus: et hyems. Hec autem quattuor anni tpa scdm astrologos sunt
or tēpora scdm mutatiōes solis in vnaquaq; circuli signoz quarta incipientis a pū
anni, cto vernali et est primus gradus arietis et hoc initū est tredecima die
 marcij vel circa. Et quolibet horum tempoz scdm astronomos durat p
 tres mēses et tria signa: et q; sunt duodecim mēses et duodecim signa cui
 libet tpi correspondent tres mēses et tria signa. Durabit igitur primum
De tēpo tēpus puta veris a tredecima marcij vsq; ad tredecimum iunij: et a prin-
re veris, cipio arietis vsq; ad finem geminoz et sic consequenter et scdm hoc oīnia
 anni tpa sunt equalia vel ppe. Medicus autē in temporum distinctione
 non cōsiderat motū solis in circulo signoz q; zodiacus noiatur. Sed con-
 siderat alterationē in corporibus nostris cōtingentē ex tpiibus: et quia p
 experientia videmus aliquā partē anni calidiorē et aliquā frigidiorē:
 ideo coactus est medicus ponere distinctionē in temporibus anni. Illud
 ergo tps anni in quo est maior tēperies in actiuis q̄litatibus et passiuīs
 vocat ver: et q; talis tēperies nō durat p tres menses sed minus. Ideo
 ver scdm medicos est minoris spacij q̄ fm astronomos. Hoc autē tps
 scdm medicos est scdm diuersitatē regionū et annoz: interdum incipit et
 tū et interdū tardius et interdū plus durat et aliquādo minus: et inter-
 dum incipit anteq; ingrediat primū initium arietis: hoc autē tempus est
Estas. tps florū et initū pomoz. Deinde seq̄tur estas et est tps calidū et siccū.
 Hoc quidē tēpus cōmunitur est multo maius vere sed in quibusdā regi-
 onib; plus durat et in quibusdā min;. Et similiter etiā in quibusdā anno-
Autūn. rū reuolutionib; et similiter etiā in quibusdā regionib; citius incipit et in
 quibusdā tardius. Deinde sequit autūnus q̄ est tps recte appositū ve-
 ri eiusdē quātitatis vel ppe cū eo et est tps satis tēperatū in actiuis et
 multū declinans ad siccitatē sicut estas precedens et habet magnam di-
 uersitatem in horis. Unde dies multū est calida et nox frigida: propter
 enim eius subtilitatem et siccitatē facile recipit impressionem caloris in
 die et frigiditatis in nocte. Unde multum distant noctes a diebus in cali-
 do et frigido: quod tamen nō contingit in vere quia aer nō est ita subtilis
 et sicus et nō est a deo passibilis nec tantam recipiens impressionē. Vi-
 demus em̄ q; aqua calida ratione subtilitatis et passibilitatis citius con-
 gelatur q; frigida vel tepida: et similiter intelligatur de autumno respec-
Hyems. tu veris. Hoc autem tempus est tēpus mutationis coloris folioz et pā-
 cipium casus eorum. Et deinde sequitur hyems: et est tempus frigidū et
 humidum cuius initium est finis autumnū puta cum folia ab arborib; ces-
 siderunt: et eius finis est principium veris puta cum arbores incipiūt flo-
 re et aues cantare: et breuiter cum omnia incipiunt pullulare. Finis au-
 tem veris est estatis initium cum fructus et specialiter poma incipiūt ap-
 parere et herbe semen producere. Unde sciendum q; tunc est tempus ve-
 ris cum flores sunt in principio augmento et statu: sed cū flores declinant
 et fructus sunt in principio augmento et statu est tempus estatis. Et
 cū herbe declinant ad semina et semina sunt in principio augmento et sta-
 tu est tempus autumnū: et cum semina declinant et radices sunt in princī-
 pio augmento et statu tunc est tempus hyemis: et quia virtus citius defi-
 cit in floribus et seminibus q; in herbis et radicibus: ideo ver et autūnus
 sunt breuioza tēpora q; hyems et estas. Unde scdm medicos non multū
 approbo dictū illoz qui ponunt dicto:ū tpo:ū certa principia et determi-

natos fines puta festum clemētis esse principiū hyemis et cetera. Scz circa dicta est vnum dubiū valde magnū. Nam qua rōne ver ponit temperatum in passiuis qualitatib⁹ puta in humido et sicco et in actiuis: scz calido et frigido sic videt q̄ autūnus debet esse tēperatus in passiuis sicut ponitur tēperatus in actiuis et specialiter qz solis aspectus est idē in vere et autūno et idem aspectus videt esse causa eiusdē cōplexionis. Et confirmatur: nam illa que sunt eiusdē cōplexionis in actiuis debent esse eiusdē cōplexionis in passiuis: qz mensure qualitātū actiuarū vident p̄portionari mensuris qualitātū passiuarū. Vñ si ver et autūnus sunt eiusdē cōplexionis in actiuis rationabile est qz sint eiusdē in passiuis. Dicat ad hoc breuiter qz nō est simile de vere sequente hyemē et autūno sequente estatem. Nam caliditas supueniens hyemī potētior est in desiccādo et in temperando humiditatē q̄ frigiditas supueniens estati in humefaciēdo. Videm⁹ em̄ qz pannus line⁹ humidus in aere calido citi⁹ desiccatur q̄ pannus siccus humectatur in aere frigido. Amplius siccitas autūni nō est q̄ntitas pure passiuas s; dicit priuationē humiditatis vaporese disperse in aere. Modo constat qz facili⁹ deuenit ab habitu in priuationē quā a priuatione in habitu: et ideo facili⁹ obrēperat humiditas hyemis q̄ siccitas estatis: sed qz ista materia de qua hic loquor est extra regimē sanitatis: idē transito de illa. Sufficit em̄ ad p̄sens scire q̄ sunt anni tpa: et eorū distinctiones q̄tum spectat ad medicū. Modo restat dicere qd est p̄p̄riū singulis tpi: bus de regimine sanitatis incipientes a vere. Dicam⁹ qz ver assimilatur morbo de repletioe. Vñ isto tpe corpora maxime sunt repleta. Et ex isto concludit qz illud tps est magis minutioni aptū et purgationi aliquo tpe alio et hoc est ei p̄p̄riū: et specialiter qz tps est temperatū: et tales euacuationes fieri debēt in tpe tēperato. Ampli⁹ qz in hoc tpe cōmouentur humores: suspecti igitur de egritudinib⁹ repletionabilib⁹ fleuobothomētur et purgētur in vere et p̄pter eandē rationē in eodē tpe vomitus puocet. Et qz in hoc tpe corpora sunt calidiora et humidiora q̄ oporteat. et tps etiam declinat ad calidū et humidū respectu aliorū temporum nō est vten dum rebus multū calefacientib⁹ ex carnibus et potibus: vnde est subtiliandū regimē: corpora em̄ plena nō indigēt multo cibo et potu. Et debet esse exercitiū istius tpi maius exercitio estatis: et minus exercitio hyemis. Amplius qz hoc tpe calor incipit inualescere et sanguis et spiritus qz corpus cōmoueri: bonū est abstinere a calidis et a salis et acutis. Et bonū est sumere in potu syrupos extinguētes inflātionē: puta syrupum nenufarinū violarū rosarū oxizacaram et similia. Et est diligēter notandum qz supposito qz corpus sit sanū et ex tpe precedente nō sit in corpe repletio derelicta. Tūc dico qz isto tpe pōt multum dari de cibo: et cibaria grossiora q̄ in estate: et plus q̄ in autūno: et min⁹ q̄ in hyeme et min⁹ grossa. Hāc isto tpe virtus est fortis et calor innatus et adhuc a corporib⁹ multa resolutio sit a calore inato: et ex fortitudine caloris et obediētia corporis ratione humiditatis: sed qz cōiter hoc tpe corpora sunt plena: et habēt virtutes fortes. Bonū est parū comedere et longis interuallis. Vnde mihi apparet qz ecclesia bene ordinauit ieiuniū in isto tpe: non tñ est rationabile qz in isto tpe homo se multū repleat vna vice sicut faciūt cōiter ieiunantes: melius est enim hoc tpe cibum partiri q̄ multum vna vice recipere. In estate autē nō est tantū exercitandū: nec tñ comedendum: nec grossa

Dubiū
bonum.Cōpara-
tio bona.De. iij.
tpi b⁹ an.
Regimē
in vere.De q̄dra
gestūna.Regimē
in estate.

g. iij.

Tertio

cibaria nec calidam: nec dulcia: nec vinctuosa: nec salia. Amplius vino misce da est multa aqua: et dimittat vinū vetus et forte: et vt sit ad vñū dicere totū estatis regimen ad frigiditatē et humiditatē debet declinare. Amplius comedendū est sepe et parū in vice. Amplius cibaria sint facilia digestionis: et cibaria recipiātur in estate nō solū virtualiter frigida: sed etiā actu frigida. Amplius aqua frigida est bibenda et cū ablutione vtēda. In autūno autē multū sollicitari debem⁹ de bono regimēte. Nam hoc tēpus ppter sue cōplexionis maliciā et corporū nostrorū debilitatē: nō sustinet errorem in regimine: nec pmittit vtī largis nutrientibus nec dietā despicere. Et qz hoc tēps est valde siccū et corpora sunt multū debilia et extenuata: nostrā intentio debet esse tota in corporū humectatione et virtutū cōfortatione. Hoc igitur tēpore oia siccantia corpus sunt euitanda: et similiter virtutē debilitātia. Cauendū est igitur a coitu: qz corpus desiccatur et debilitatur: et similiter a curiositatibus et sollicitudinibus mentis: et a potu multe aque frigide et ipsius balneatione: et sup caput infusione ne ex aqua opilatio cōtingat. Hoc enī eadē facit cadere in febrē. Amplius euitare debet famē et sitim: nō etiā repleat multo cibo in vna hora: vinū autē mediocriter sit lymphatū in pluribus autē regimē autūni est simile regimini estatis quousqz adueniunt pluuie q̄ postq̄ aduenerint a multo malo securos nos reddent. Plus autē sollicitandū est in hoc tēpore humorū correctione et corporū cōfortatione q̄ in humorū euacuatione. Et qz in autūno est multa fructuū copia cauendū est ab his qui generant humorem corruptioni aptū: et hoc tēpus assimilatur morbo de corruptione. Amplius multū cauendū est a noctū frigore et diei calore. Et qz egritudines huius tēporis male sunt et pessime si q̄s incurrat egritudinē statī in principio eidē: eidē est obuiandū anteq̄ cōfirmet. Amplius vinū q̄s bibat in autūno debet esse aquaticū sed nō tantū sicut in estate: et si videamus humores aliquos peccare: bonū est vt euacuetur ante aduentū hyemis: ne propter frigiditatē hyemis cōstringat et sint causa malarū egritudinū.

Regimē in hyeme In hyeme autē plus potest comedi et cibaria grossiora et calidiora et maioribus intervallis. Unde si aliquis sit frigide cōplexionis potest hoc tēpore vtī alleis et cepis et sinapi et eruca. Sed iuuenes et calide cōplexionis eis vtī nō debent. Nam si in presenti eis nō noccant in posterū adueniēte estate deuenient ad malas egritudines nisi succurratur cū minutione vel purgatione. Sunt autē in hyeme quidā multū comedentes et auideret multū vinū bibentes et parū exercitantes: et isti sunt minuendi in principio veris. Et si eorū nutrientia sint grossa et mala succurrendū est cum ventris solutione. Amplius sciendū q̄ isto tēpore plus exercitandū est: hoc etiam tēpus est multū sanitatis cōseruatiū vnde in eo nō egrotat quis nisi a fortis causa: et qui forsan sustinet errorem regiminis. Et qz isto tēpore multiplicatur scuma in corporibus nostris bonū est q̄ alimēta et fructus quibus boies nutriuntur non sint frigida et humida: vnde sunt eui: vnde lactuce et attriplies et portulace. Sed debemus vtī feniculo: petrosilino et boraginibus: saluia: menta: et similiter sic intelligat de fructibus. Vinū autē quo vtendū est hoc tēpore debet esse rosēū non album cū aqua pauca. In hoc tēpore autē cauendū est a minutione: sed interdū possumus vtī purgatione nisi sit frigus nimis intentum. Amplius in hyeme nullo modo est vomendum. Amplius in hoc tempore multum

Regimē in autūno.

Fructus sunt vitā di.

Principis obest.

Regimē in hyeme

cauetudum est q̄ partes pectoris nō sint exposite frigo: et similiter cere
bra et extrema corporū et specialiter pedes. Sunt aut̄ quidam frigidi et
maleficiati qui peius se habent in hyeme q̄ estate: habent enī calorē ita
debilem q̄ frigiditate hyemis calefaciente p̄ antiparitasim nō cōfortā-
tur: sed debilitantur: q̄ frigidū nō solum circūstat: sed vsq̄ ad interiora pe-
netrat et sic calorē offuscat et habet huius simile habemus de quibus-
dam serpentibus qui in hyeme accubūt in cauernis tanq̄ mortui p̄pter
frigiditatē continentis et adueniente estate mouentur comedunt et me-
lius habent.

Capitulum decimum de granis panificis.

Cita sermones vniuersales in opera
tionibus sunt inutiles nisi applicent ad particularia.
Superius aut̄ determinatū est de nutriētibus in ge-
nerali: intendo cōsequēter determinare de nutriētibus
in speciali. Et primo de cibis: sc̄do de potib⁹ tā na-
turalibus q̄ artificialibus. Quo ad cibos erūt no-
uem capitula. Primum capitulū de granis panificis
et pane: secundū de legumibus: tertiū de fructib⁹
quartū de oleribus: quintū de radicibus: sextum de
aialibus: septimū de aialia supstratib⁹: octauū de piscibus: nonū de sa-
poribus et cōdimētis. Sciendū igitur q̄ panis potest fieri ex frumēto et
ordeo et auena et slligine et milio et panico et riso. Non solū aut̄ ex his
granis fit panis: sed ex illis potest fieri panificū. Fit aut̄ panificū ex grano
decocto in aq̄ vsq̄ ad cōsistentiā simile panibus: vnde granū decoquit̄ in
aqua p̄fecte vsq̄ ad spissitudinē: et tūc optime pmiscetur cū aqua et repo-
nit̄ in scutellis vel in scissoribus: et dimittit̄ in frigidari et tunc habet q̄si
figurā panis et potest inscindi sicut panis: hoc aut̄ panificū melius potest
fieri et cōueniēt⁹ ex granis minutis: puta ex milio et panico et riso: ex eo
q̄ p̄fectius cōmisceri possunt cū in aqua decoquūtur: hoc aut̄ panificū nō
est multū i vsu: nec etiā multū cōpetit in regimie sanitatis p̄pter defectū
fermētis et salis. Vnde puto q̄ idē est iudiciū de panico sicut de potagio
ex his facto. Frumentū aut̄ coctū in aqua nō cōpetit in seruādo sanita-
tem. Nam opilationes et sūbricos multiplicat et ad calculū p̄parat. Et
similiter intelligat̄ de pultibus et de omni cibo facto ex pasta azima. Sed
amidū leuius est ceteris propter maiorē desiccationē ipsius frumenti et
humiditatis p̄fectiorē digestionē. Prædictus cibus est multi nutrimētis
et difficile resolubilis: vnde multū exercitantibus et forti⁹ minus nocet:
sed tēperato corpori nullatenus cōpetit. Et si interdū cōtingat vti fercu-
lo de frumēto: primitus frumentū decoquatur in aqua: deinde cōdiatur
in brodio carnū laudabiliū vel lacte amigdalino: et erit cibus cōueniens
illo modo ieiuniorū tēpore: q̄ tarde resoluit̄ et digerit̄ et multū nutrit.
Et similiter potest fieri ferculū ex ordeo: et auena: et riso: sunt laudabi-
liora fercula q̄ de frumento: sed tale ferculū de milio et panico nō appro-
bo: q̄ milū et panicū pauci sunt nutrimētis et difficilis digestionis et ge-
nerant humorē melancolicū et stringūt ventrē. Verū est si post decoctio-
nē in aqua ponat̄ vinū et bibatur abstergit stomachū: et eius superfluas
humiditates desiccet et sudorē puocat: sed quādo ex milio et panico fit

Diuisio
cibozū.
De pane
et panico

De pota-
gio.

De ordo
auena et
riso.

Panis optimus talis cibus oportet q̄ sint exorticata: et tūc vocatur pistum in lingua nostra: sed coctū pmixtū cū vino et aliquantulo salis vocat̄ pistū in vino seu pistinum: et iste cibus est i vsu apud illos de ciuitate vnde sui oriundus et est ciuitas mediolanēsis. Laudabilior panis ē qui fit ex frumēto ⁊ deinde ex ordeo et post ex auena. Panē ex alijs granis nō approbo in regimine sanitatis. Cauendū est aut̄ ne predicta grana vetustate corrupta sint: igitur nō debet esse frumentū antiquū nec imaturū: nec nimis nouū: nec ex mala messe collectū: et debet granū esse frumētī grossum et pōde rosam ad rubedinē declinans: et debet esse panis cū q̄titate aque moderate rata: sic q̄ non sit nimis mollis: nec nimis spissus siue durus et debet esse fermentatus cū aliquātulo salis ne opilaciones generet et vermes ⁊ lapides in renibus et vesica et vt facilius digerat̄: et nō debet calidus esse nec vetustate induratus. Sit igit̄ coctus in priori die. Multū caueri debet q̄ ignis coquens nō sit nimis fortis nec nimis debilis: ⁊ quod sit ex lignis cōuenientibus nō sapientibus naturā farmacorū vel metallorum. Et si queras nutritionē maiorē et puriorem mundificetur a furfure totaliter: et si velimus ventris subductionē aliquatē dimittamus aliquā p̄t̄ furfuris. Furfur enī parū nutrit et ventrē subducit et farina ecōnerio. Amplius sciendum est q̄ mica panis est melioris et maioris et velocioris nutrimentū q̄ exterior crusta. Hec enī generat humorē melancolicū et non multū competit sanis nisi habētibus stomachū humidum et volantes demacrari: ⁊ in fine comestionis plus cōpetit: inuat enī cibi descensum et confortat orificium stomachi.

Capitulum sextum de leguminibus.

Quinq̄ spēs leguminū. Sa. p̄mo de alimētis.

Consequēter de leguminib⁹ est dicēdū.

Sunt autem leguminū que sunt in vsu quinq̄ species: scilicet cicera: pisa: fabe: faseoli: lētes: et si sint alie species poterūt ad has reduci. Horū aut̄ leguminū omniū substantia est inflatiua ⁊ difficilis digestionis ⁊ eius nutrimentū est melancolicū vnde nō multū cōpetūt tēperatis corporibus q̄ diu manent in latitudine sanitatis. Horū igitur leguminū substātia est vitanda. Horū aut̄ leguminū brodiū seu decoctio est v̄tris subductiua et venarū deopilatiua: vnde satis cōuenit t̄pib⁹ in q̄bus hoies v̄t̄. cibis grossis et opilatiuis puta t̄pe ieiunior. In isto enī brodio pueniēter factū vt statim dicit̄ nō sunt nocumēta que sunt in substantia. Unde in eo non est inflatio nec difficultas nutritionis nec malicia nutrimenti. Fit aut̄ hoc brodiū hoc modo. In sero enī ponātur cicera vel pisa in aqua feruētī: et in eadē longo t̄pe manibus cōfricentur. Deinde in p̄dicta aqua tota nocte tēperētur et in eadem die sequenti bulliant duabus vel tribus bullitionibus et postea colētur et colatura reseruet̄: et appropinquāte hora refectionis p̄paret̄ cū cynamomo et croco et aliquātulū vinū addat̄ et deinde vnico feruore bulliat et p̄p̄inet̄ in principio refectionis. Brodiū aut̄ seu pureta cicera ⁊ pisoz rotundozū albozū est melius et cōueniētius ⁊ nature amicabilius et similit̄ eozū substātia. Fabarū aut̄ substantia ceteris leguminibus est deterior et specialit̄ cū cortice exteriori. Est enī magis v̄tosa et difficilioris digestionis et magis melācolica. Est diligēt̄ notādū q̄ cortex ext̄ior est p̄cio

Brodiū.

Pureta.

De fabis

Floris nutrimenti q̄ medulla et ventrē frigit ⁊ medulla larat: et hoc est
 verū in oibus legumibus vnde nō est artificiale comedere simul cū corti-
 ce: q̄ vnū larat et aliū restrigit et sic in corpe fit motus agitatiu⁹: ⁊ hoc
 est verū de legumibus specialiter hñrib⁹ multū corticē: cuiusmodi sunt
 fabe et cicera nigra. Et est vna maneries pifozū alborū rotūdorū hñriū
 corticē exteriorē valde paucum: et subtilum: et ideo securius possunt co-
 medi cum cortice: q̄uis melius sit q̄ depurētur a cortice: et q̄ legumina
 recētia min⁹ hñt de cortice: et i eis minor diuersitas est iter corticē ⁊ me-
 dullā: et facili⁹ digerūtur. Ideo forsan scōm aliq̄s magis p̄petit corpi-
 bus hñanis: sed bñ verū est q̄ legumina recētia sunt supfluitatū pluriū et
 sunt corruptibilioris substantie et habito respectu ad hoc minus cōpetit
 corpibus sanis. Dicamus igit̄ p̄ veritate q̄ legumina sicca expoliata a
 cortice exteriori sunt saniora q̄ recētia nō depillata: sed viridiora sunt sa-
 niora sicca non depillatis. Bonū aut̄ est q̄ viridia decoquātur cū brodio
 carniū laudabiliū: vel cū lacte amigdalarū ⁊ addito zinzibere albo ⁊ cro-
 co. Et si cōtingat legumina sicca comedere nō decoquātur cū brodio car-
 niū laudabiliū: sed bonū est q̄ comedātur cū oleo oliuarū: et cepa alba in
 eodē frixa minurim incisa. Et est diligēter notādū q̄ si cōtingat legumina
 simul cū alijs cibis comedere et specialiter cicera nō debēt comedi i p̄-
 cipio mēse: nā p̄pter eoz ventositatē eleuāt alios cibos postertus sum-
 ptos ad orificiū stomachi et sic ipedit digestio. Amplius legumina sūt dif-
 ficilis digestiōis et sumpra cū cortice exteriori ventrē cōstringūt: et talia
 cibaria in sanitatis regimie nō debēt sumi in principio mense. Amplius
 dicendū q̄ non debent sumi in fine mense post alios cibos. Nam ratione
 ventositatis quā habent sunt causa eructationū ventosarum que eleuant̄
 ad orificiū stomachi et apperunt ipsum et sic exalate alo: a stomacho
 et per consequens impeditur digestio. Amplius legumina et specialiter
 cū cortice exteriori non sunt cū alijs cibis bene pmiscibilia et specialiter
 si recipiant̄ ante vel post: et sic remanebunt in stomacho cū eoz malicia.
 Sed si recipiātur in medio tunc poterūt cū alijs cibis pmisceri: et sic cor-
 rigitur eoz malicia. Ferculū ergo de legumine non sit primū nec vltimū
 sed mediū vt melius malicia eoz corrigatur ex ip̄is cū alijs cibis melio-
 ri cōmixtione. Amplius scias q̄ si legumina comedantur post alia fercu-
 la inducunt somnia mala et melancolica: et ideo nunq̄ comedantur vlti-
 me sed in medio: cum enim digestio in stomacho fiat per viam ebullitio-
 nis si recipiantur in medio cum alijs cibis facilius et melius permisce-
 buntur vt manifestum est consideranti: et leguminum malicia melius et
 facilius corrigitur.

Pisa ro-
tunda.Aut. ij.
con. de ci-
cere.Legumi-
na sōnia i-
ducūt.

Capitulum duodecimum de fructibus.

De fructibus sciendū q̄uis in b̄ia nutri-
 menti nō cōpetit in sanitatis regimine: q̄ nutrimentū
 fructuū nō est laudabile: generant enī sanguinē putre-
 factibilem et parum nutriunt et sunt multarum super-
 fluitatum tamen multi homines existentes in latitudi-
 ne sanitatis vtuntur interdum fructibus propter vili-
 tatem quā sperant consequi in eoz v̄su. Ex quo cōclu-
 ditur q̄ non debēt sumi in quantitate magna illud enī

Utilitas fructuum. quod medicinaliter sumitur et non via cibi: non debet sumi in quantitate magna: nec debet usus continuari. Sunt autem quinq; utilitates propter quas fructus comedi possunt in sanitatis regimine preseruatio. Quarum prima est colere mitigatio: et feruoris sanguinis extinctio: et corporis humectatio seu frigidatio. Fructus autem ad hoc deputati: sunt fructus humidi et frigidi et specialiter recentes et huiusmodi fructus sunt pruna: passica: ficus et uua et specialiter melones: cucumeres: et citruli: et si uelimus hunc sanguinis feruorem mitigare in partibus pectoralibus et specialibus utemur cucumeribus et melonibus post cibum: et specialiter cum bibimus estuationem in pectoralibus: et in cerebro ex aliquo cibo suscepto: sicut ex assaturis et frictis contingere consuevit. Si autem uelimus coleram que est in uenis alterare et feruorem sanguinis in epate et splene et alijs membris mitigare tunc predicti cibi sumantur ante cibum: et superbibentur aqua frigida ut citius transeant ad uenas et magis infrigident: uel uinum limphatum quod magis approbatores autem fructus maxime conueniunt in estiuo tempore et tempore autumni. His enim temporibus corpora sunt magis sitibunda et magis inflammata: et magis abundantia in humore colerico. Et similiter conueniunt magis colericis et iuuenibus et sanguineis. Est autem diligenter notandum quod melones citruli et cucumeres sunt multum difficilis digestionis: et eorum humor est paratus ad putrefactionem et generat febres cronicas. Vnde uerum est quod sitim sedant et feruorem sanguinis mitigant et stomachum confortant: et cucumer melius ualeat quam melo et citrulus. Ad uertendum est tamen quod predicti fructus non sint immaturi et uetustate corrupti et hoc est obseruandum in omnibus fructibus. Sunt autem quidam fructus qui proueniunt ad perfectam maturitatem supra arboris ex qua perfecta maturitate nigrescunt: et efficiuntur araneorum cibus et talium usus non est conueniens aliquo modo. Preparant enim humores ad corruptionem: et buones: carbunculos et antraces multiplicant in corporibus eis utentibus et huiusmodi sunt moracelli quando diutius quam oportet supra arboris dimittuntur: et huiusmodi sunt una maneries cerasorum grossium que uocantur galesionis in lingua nostra. Unde cum percipimus fructus predictos uel alios ad tantam maturitatem peruenisse quod ex eis araneae nutriantur nullo modo utendum eis est. Et uniuersaliter dico quod non est utendum aliquo fructu in cuius interioribus inueniantur vermes: et ille annus est epidemialis ut plurimum in quo fructus inueniuntur vermibus plenus. Secunda utilitas propter quam interdum utimur fructibus est uentris subductio et laxatio. Sunt enim quidem qui naturaliter et accidentaliter sunt constipati plus quam oportet quibus conuenit uti quibusdam fructibus uentrem laxantibus: et huiusmodi fructus sunt ficus: uua: pruna: et moracelli et cerasa matura et persica mollia. His autem fructibus utendum est ante cibum: nec statim eis comestis est comedendus alius cibus sed aliquantulum est immorandum: et superbibendum est brodium uel uinum limphatum: uel aqua frigida ut quidam dicunt quod forte uerum est in hominibus colericis et habitantibus regionem calidam et in iuuenibus et tempore calido: sed communiter melius est superbibere aliquod brodium carnis laudabilem uel uinum limphatum dulce.

De buis.

Bene est autem diligenter notandū q̄ vua est
 triplex immatura: et sit agresta ex ea: et matura viridis et re-
 cens ex qua fit vinum: et sicca que passula vocatur. Prima qui-
 dem ventrem non subducit sed, restringit magis et appetitū re-
 ducit et stomachi calorem refrigerat et multum valet in fluxu ventris
 colerici. Sed vua matura specialiter alba et recens valde et sine nucleis
 et cortice ventrem laxat et ceteris fructibus plurimū et melioris nutri-
 menti existit sicut et ficus. Unde verum est q̄ ventositatē generat et in-
 flationes et ventris dolorem: et si remanserit per duos dies vel tres su-
 spensa melius nutrit et minus laxat nec tantum inflat: et habentes stoma-
 chum plenum cibo et immundum malis humoribus nullo modo comē-
 dant vvas specialiter recentes et sine arillis: velociter enim in stomacho
 immundo corrumpūtur et in stomacho pleno cibi: quia nimis cito dige-
 runt et poterunt exire de stomacho post earum digestionem: quia alius
 cibus nondum digestus est: et sic in stomacho corrumpūtur et alii cibū
 corrūpūt: et similiter intelligitur de alijs fructibus laxatijs: et si aliquis
 velit sumere vvam viridam et recentem: bonum est q̄ primitus infunda-
 tur in aqua feruenti per horam: et deinde ponatur in aquam frigidam:
 sed vva passa magis attinet caliditati et confortat stomachum et epar et
 opilationes remouet: et dicitur q̄ epar impinguatur ex eis et maxime si
 mundentur ab arillis.

Triplex
vuaVua ma-
turaVua pas-
sa

De ficibus.

No ad ficus diligēter est notandū q̄ humida
 et recens velocius nutrit et citius transit de stomacho ad epar
 et magis humectat epar. Sed sicca minus et inflatiua et magis
 aperiens opilationes. Unde verum est q̄ propterea suam dul-
 cedinem si ex eis multum comedatur citius generat opilationem. Unde
 bene nota q̄ ficus sicce et passule pulmonē et pectus mūdificāt et leniūt.

De moris celsi et bathi.

Moris celsi et bathi sciendum q̄ mora ima-
 tura non laxant ventrem sed magis constringunt ventrem et
 habent virtutem repercussiuam et stipticam. Sed matura la-
 xant ventrem et declinant ad humiditatem et caliditatem: et
 nullo modo debent comedi post cibum propter passibilitatem substan-
 tie sue. Dubitantes humorum putrefactionem non vtantur moris celsi
 nec bathi: est enim fructus valde febrilis quicquid alij dicant. Et simili-
 ter non approbo vsum eorum in dispositis ad febrem.

Mora fe-
bricitatis
b^o nocēt.

De prunis.

Mod ad pruna sciendum q̄ pruna matura sunt
 in vsu et nō immatura. Pruna autē matura magis cōueniētia
 sunt magna et figure ablōnge habentia carnem paucam et du-
 ram ad aliqualem siccitatem declinantia et corticem exteriorē
 tenuē: et debēt esse in sapore non vere dulcedinis: sed debet esse eorum
 dulcedo attinens alicui a credin: et huiusmodi sunt pruna damascena:

Prunella. talia enim pruna in frigidant et humectant: et ideo multum conueniunt febricitantibus et ventrem laxant ut dictum est. Sunt autem multe alie maneries prunorum quorum vsum non approbo. Sunt etiam quedam prunella siluestria parua rotunda que crescunt in sepibus que non sunt ventris subductiva: sed sunt restrictiva ventris et ex his fit acaria qui ventris restrictionem causat: debent autem pruna que sumuntur propter ventris laxationem primo poni in aqua frigida per horam: tunc enim perfectius in frigidant et humectant et coleram quam inueniunt lubricando solunt: et sic stomachus melius disponitur ad cibum recipiendum. Et est diligenter notandum quod pruna humida recentia sunt magis alteratiua et laxatiua: Quis sint peioris nutrimenti et plurimum superfluitatum. Sed pruna sicca magis confortant et melius nutrimentum dant corpori: et sicut dictum est de prunis sic suo modo intelligatur de cerasis: verum est quod cerasorum humiditas est subtilis et minus viscosa: unde minus nutriunt quam pruna.

De persicis.

Corruptio cibi. **P**ersicis autem sciendum quod humorem generant putrefactibilem. Verum est quod appetitum confortant nec debent recipi post cibum: quia tunc corrumpuntur: et alium cibum corrumpent. Sed debent recipi ante cibum sicut pruna: tunc enim bene digeruntur et stomachum colericum calidum confortant quia in frigidant et humectant. Et scias quod eorum odor valet contra cordiacam passionem: multum enim confortant habentes eam et habent proprietatem mirabilem resistendi fetori prouenienti a stomacho. Si quis autem habet stomachum frigidum vel debilem: vel plenum malis humoribus: si sumpserit persica in ieiunio bonum est superbibere aliquantulum vini veteris odoriferi ut facilius digerentur et persicorum malicia corrigatur: et specialiter si sint dura. Et sciendum quod persica matura ventrem solunt et immatura constringunt. In omnibus autem predictis fructibus hoc est obseruandum quod non simul recipiantur diuerse maneries fructuum. Unde qui comedit ficus non comedat uvas et sic de alijs. Sicut enim diuersitas ciborum est vitanda in regimine sanitatis: sic multo magis diuersitas fructuum: sic patet igitur secunda utilitas propter quam corpora in regimine sanitatis vtuntur fructibus et modus vtendi eis. Tertia utilitas propter quam homines in latitudine existentes sanitatis vtuntur fructibus quibusdam est ventris constipatio. Sunt autem aliqui qui naturaliter vel accidentaliter habent ventrem magis fluentem quam oporteat. Et isti debent uti quibusdam fructibus constipantibus ventrem: et huiusmodi sunt coctana: pira: melspila: poma: et sorba. Illi enim fructus cum sumuntur ante cibum ventrem constipant: nec debent recipi predicti fructus magna quantitate quia sunt difficilis digestionis et mali nutrimenti. Unde cibus post eos sumptus citius digeritur quam predicti fructus: et permanet in stomacho ultra debitum tempus et sic corrumpitur digestio: sicut patet in carnibus perfecte coctis si posterius in potu buliant. Tales igitur fructus recipiantur in principio mense: et in pauca quantitate. Sed si queramus ventris laxationem recipiantur in fine mense.

De coctanis.

Mater hos autem fructus coctana sunt lauda-
 biliora. Nam cum stipticitate et ponticitate quam habent sunt odo-
 rifera: et ideo sunt stomachi confortatiua magis et similiter
 cordis. Unde multum competunt in reducendo appetitum ex do-
 minio colere defedatum. Bonum est quod inuoluatur stuppis: et decoquantur
 in prunis seu in calidis cineribus: et tunc frangantur per frustra et ponantur
 in optimo vino odorifero: et isto modo melius nutriunt et minus grauant
 stomachum et citius digeruntur. Et sic debet exhiberi habentibus stomachum
 debile: sed coctana cruda sunt maioris stipticitatis et difficilius dige-
 stionis: et ab habentibus stomachum debile et frigidum nullo modo debet sumi.

Prone a
 cant ap a
 petitu.

De piris.

Piris autem sciendum quod quanto pira sunt ma-
 gis odorifera et coctanis in sapore et substantia et colore pro-
 pinqua: tanto sunt stomacho conuenientiora: et pira minus dul-
 cedine participantia cum predictis conditionibus minus sunt
 apta nutrimento et magis sunt conuenientia ad ventrem costringendum
 ante cibum sumpta: vel ad laxandum si sumantur post alios cibos: et eco-
 nerfo pira dulciora et substantie melioris sunt nutrimento magis apta:
 et specialiter decoquantur sicut superius dictum est de coctanis. Et nota
 quod pira et coctana ieiuno stomacho comesta sunt causa fortis colerice et
 incurabilis: et si contingat quod comedant in ieiuno in aliquo casu supbibant
 vinum verus odoriferum in pauca quantitate sicut de persicis dictum est.

Ieiuno
 stoma-
 cho non
 comedant

De pomis.

Pomis autem sciendum quod poma dulcia pos-
 sunt comedi ante cibum et post et magis competunt ad nutrien-
 dum quam pontica acetosa vel stiptica de quibus ponticis similis
 est ratio: sicut de coctanis: et piris: quo ad operationes et quo
 ad modum exhibendi. Poma autem odorifera confortant cor et cerebrum
 et habent proprietatem confortandi principalia membra si sint tempera-
 ta in caliditate: et hoc est verum de pomis acetosis et ponticis. Sed po-
 ma dulcia non multum competunt colericis conuertuntur enim in cole-
 ram. Et nota quod poma habent malam proprietatem in generando ven-
 tositatem in secunda digestionem et tertia: propter quam dictum est a sa-
 pientibus quod possunt generare ethicam et ptisim. Nam ventus generatus
 ex his habet malam proprietatem ad exsiccandum arterias pulmonis.

Poma
 confortant.

De mespilis.

De mespilis autem et sorbis sciendum quod minus
 competunt nutrimento iter celos fructus superius notatos: quod satis
 ostendit austeritas sui saporis et duricies sue substantie postquam sunt
 in arboze maturata: igitur ex his minus est comedendum quam de superius notatis
 et magis recipi debet via medicine quam via cibi. Virtus autem horum fructuum est
 stiptica valde: et ideo satis competunt in fluxu ventris. Sorbe tamen
 sunt delectabiliores mespilis: sed quia mespilis in arboze non mollescunt
 mollicie sufficiente ad esum. Ideo antequam comedantur remolliantur et tunc
 magis sunt delectabiles gustui et minus stiptici. Sic igitur patet tertia

In fluxu
 ventris co-
 petunt.
 De sor-
 bis.

Quarta utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis. **Quarta** utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis est compressio cibi de officio stomachi ad fundū. Sunt aut quidā fructus comprimentes sua potestate et stipticitate: de quibus superius sufficiēter dictū est. Et alii sunt comprimentes gravitate et ponderositate et grossitie sue substantie: et huiusmodi sunt auellane: castanee. Nam isti duo fructus non habēt ponticitatem nec stipticitatem propter quam comprimūt cibum nec aromaticitatem ratione cuius confortāt stomachum: sed deprimūt cibum ratione gravitatis et grossicie substantie que est in eis: et tales fructus non multū cōpetunt corporibus sanis debilitant enim stomachum: quia difficilis digestionis sunt et mali chymi: nec habent dulcedinem ratione cuius stomachus in eis delectetur nec stipticitatem: et ideo auellane humide et virides maxime sunt evitande licet possunt cibum sumptū comprimere: quia nec dulcedinem habent qua placeant ori stomachi nec aromaticitatem qua confortant et corroborāt spiritus: nec stipticitatem nec ponticitatem qua roborant et fortificēt stomachi officium aggregando partes: et ideo generaliter sūt nociue ori stomachi: quia sua frigiditate et gravitate percipiunt: nullum conferendo iuamentum.

De castaneis.

Sciendum quod sunt digestionis difficilis: et generant humorem grossum melancolicum et opilant venas sed inter fructus silvestres castanee et distingūt a glandibus notabile alimentum vult corpori et habent aliqualem stipticitatem et specialiter dū assantur: et ideo cōpetunt post cibum.

De auellanis.

Preparatio auellanarum. **S**ed auellane sunt minus nociue et si auellane aliquantulum torreantur acquirunt quandam stipticitatem et dulcedinem ratione quarum stomachus in eis delectatur et ab eis confortatur sicut et castanee quando assantur acquirunt stipticitatem et dulcedinem maiorem: et sic a proprietate magis competunt post cibum.

De nucibus.

Nuces sicce male. **E**st diligenter notandum quod nuce sicce peiores sunt auellanis. Nam magis vinctuose sunt ratione cuius in coleram conuertuntur et inducunt capitis dolorem: et oculos turbant et vertiginem generant: et specialiter sumptis post cibum et lingue paralysem inducunt et vomitum prouocant et habentes stomachum colericum maxime debent evitare nuce sicce: et quāto antiquiores tanto peiores. Recentes autem minus male sunt: quia non sunt tante vinctuositate: et ideo non generant dolorem capitis nec vertiginem et similia sicut sicce et ratione humiditatis lubricantis laxant ventrem: et si aliquantulum torreantur et comedantur post cibum comprimunt cibū sumptum: et sicce sumant ante cibū cū sicibus et ruta valēt cōtra venenum. Sic igitur patet quod nuce recentes sunt magis cōuenientes corporibus sanis quā sicce: et contrarium est de auellanis.

De amigdalis.

Migdale autē dulces medie sunt inter auellanas et nuces nisi q̄ melioris sunt nutrimenti stomacho magis cōueniētes: et puto q̄ virides sunt meliores ad esum q̄ sicce et antique. Nam sicce habēt quandē vinctuositatē rōne cui⁹ pos sunt inducere nocumēta que inducunt nuces. Amigdale tñ dulces et sicce nō nōnt adeo male sicut nuces: q̄ nō tantā habēt vinctuositatē. Unde diligenter notandū q̄ lac amigdalay siccarum antiquarū non multū cōpetit febricitantibus propter vinctuositatē earum: ratione cuius inducit dolorem capitis et ad coleram pōt cōverti. Sed lac amigdalarū viridissū est eis eouenientius. Et si velimus ex antiquis lac facere carēs vinctuositate. Primo torrefiant aliquantulū et deinde infundantur in aqua frigidā: et deinde pistentur et distemperentur cum aqua laudabili: et deinde cōmoueat lac fortissime et spuma post agitationē remoueat et lac sine vinctuositate remanebit. Est diligenter notandū q̄ amigdale dato q̄ habent multas bonas pprietates tamen inimicantur stomacho: et similiter nuces: auellane: et fistici vt dicunt quidam et pinee fistici tñ minus offendunt stomachum in sua essentia. Et similiter intelligatur de amigdalibus et nucibus: sed pinee et auellane sunt in contrarium. Nam cū modicū exsiccantur minus nocent stomacho. Amigdale sicce nullo modo competunt post cibum: nec ante nisi ad prohibendū ascensum vaporis vini ad caput: vnde ebrietatē phibent. Pinee plus inimicantur stomacho et plus prosunt pectori. Fistici autem minus stomacho nocent: sed prosunt vt dicunt alij prohibent enim nauseam et stomachi subuersionem et cōfortant os eius vel non habent inuamentum vel nocumentū in stomacho vt qdā dicunt. Quinta vtilitas vtendi fructibus in regimine sanitatis est tēpus necessitatis: et in casu in quo alij cibi pro nutritione corporis non sufficerent. Inter fructus humidos ficus et vua sunt melioris nutrimenti et maioris. Reliqui autem fructus humidus: puta pruna: poma: et pira: et similia parum competunt via nutrimenti: et specialiter in hyeme. Amigdalibus et pineis et auellanis et fistici et nucibus vti possumus tpe necessitatis in via cibi et specialiter in hyeme. Amigdale enim recentes corpus impinguant: et estuacionē stomachi suo tpe possunt aliquantulū temperare et cū exteriori cortice sumpte stomachi humiditates consumunt seu mundificant ebrietatē phibent et sumpte post cibū ascensum vaporis ad caput prohibent. Amplius visum cōfortant et pectus mundificant et opilationes laterū aperiant et supfluitates vniuersaliter a viscerib⁹ abstergunt et substantiam cerebri augmentāt et matrici multum cōueniūt bene nutriūt et suauiter dormire faciunt: et vias vrine aperiūt: et gingiuas confortant et cōstringunt cū cortice exteriori masticare: et qñ sicce aliquantulū torrefiunt sunt cōuenientiores stomacho q̄ earum vinctuositas remouet et recentes amigdale magis cōpetunt post alios cibos q̄ sicce et ecōuerso de siccis. Melius enī est q̄ ante aliū cibū comedātur: tantarū igitur vtilitatum fruct⁹ nō est negligēdus. Nuces autē offendūt stomachū et caput et visum et linguā: et solum habēt vnā bonitatē q̄ a veneno pisciū tuentur ante comeste. Non ergo comedantur nisi tpe pisciū et tūc comedātur ante pisces cum ficibus et ruta vel cum piscibus vel post pisces: et omnib⁹

Mod⁹ faciendi lac amigdalarum.

Laudes amigdalarum.

Unicabonitas.

h

Tertia

Auellane.

Fistici.

modis profunt sed credo q plus profunt ante sumpte: et in casu magis ap-
 probo siccas q virides: quavis via nutrimenti et quo ad alia virides sunt
 minus nocive. Evitentur igitur fructus isti quantum possibile est. Auellane
 epar confortant sed nocent stomacho et capiti: et sunt scdm aliquos ita
 nocive sicut nuges: et scdm aliquos parum differunt a nucibus nisi q no
 sunt boni chymi. Non est autem auellana tante caliditatis sicut nux et est
 maioris nutrimenti et minus vaporosa ventrem stringit: et nuges magis
 laxant q stringunt. Fistici autem epar confortant et scdm aliquos stoma-
 chum vt superius dictum est: et possunt comedi ante cibum et post q no
 laxant ventrem nec stringunt quida dicunt q ventrem laxant. Branu pi-
 ni est difficilis digestionis et multi nutrimenti: et plus ceteris fructibus
 oleaginosus et eius nutrimentu forte: et bene mudificat renes et precipue
 membra spiritualia: sed ceteris fructibus plus stomacho inimicatur.

De dactylis:

De dactylis autem sciendum q sunt indigesti-
 biles et caput grauantes et generant humores grossos et visco-
 sos et venas opilant et pectus leniunt et screeare faciunt: tussim
 mitigant et dentes et gingivas putridas efficiunt vt quida esse
 runt. Dactyli autem picipates quandam stipticitate stomacho sunt boni et
 ventrem stringunt. Si autem predicti fructus condiantur cum melle vt
 succaro stomacho minus nocebunt: sed tamen corporibus temperatis eis
 vti no conuenit precipue cu magis condiantur ad voluptate q necessitate.

Capitulum tredecimum de herbis seu oleribus.

**Prima
regula.**

**Oes her-
be male:**

**Herbe
frigide.**

**Herbe ca-
lide.**

Secunda

**Tertia
regula.**

Pherbis seu oleribus que sunt in vsu pri-
 mo ponende sunt regule generales. Prima q oes herbe
 simpliciter male sunt via cibi: nec nutrimentum vant cor-
 pori. Omnes enim herbe p sua naturam declinat ad hu-
 mores melancolicos vel malos: et hoc etiam faciunt a tota
 substantia excepta buglossa et lactuca: hec em duc herbe
 ceteris herbis via cibi sunt meliores seu min⁹ nocive: her-
 be enim frigide puta atriplices: spinargia: et blete generant sanguinem
 aquosum fleumaticu et indigestum et aptum putrefactioni et ebullitioni
 omni ratione humiditatis et passibilitatis substantie et paucitatis calidi-
 talia enim cito suscipiunt calorem extraneum herbe calide: puta menta
 salua: petrosilinū: allea: cepe: synapis: et similia generant sanguine acu-
 tum et inflammatorium: pungitium calidum et siccum: et sic via cibi non
 multum competunt corporibus temperatis: sed tamen via medicine ad
 preferuandum et alterandu possunt sumi sicut illi qui sunt calide complexi-
 onis ad alterandu colera et sanguinem: puta vti herbis frigidis in esta-
 te: et complexionis frigide possunt vti in hyeme calidis ad subtiliandum
 et alterandu. Secunda regula talis est q herbe non debent comedi cru-
 de nisi interdum lactuca et portulaca cum aceto ad compescendu sangui-
 nis caliditatem et estuationem stomachi et epatis: et debent sumi in prima
 dum est tempore frigido: et frigidis calido. et temperatis: puta boragis-
 ne et buglossa omni tempore. In estate igitur cum his addatur lactuca

et spinargia et blete. In hyeme vero criffones: aut petrosilinum: aut pauca folia mente et teneritates viticarū. In vere vero cum boragine et buglossa possunt addi speragi et lupini postquam fuerint preluti. Quarta regula quod herbe non debent comedi cum semine earum perfecte producto et similiter antequam ad perfectum deuenierint augmentum. Quinta regula quod non debent parari cum lacte animalium: sed cum amigdalax: vel cum aqua decoctionis carnis laudabilium: vel cum oleo oliuarum dulci. Sexta regula quod ferculum de oleribus communiter debet sumi in principio mense quia talia fercula communiter laxant ventrem. Contrarium tamen huius conuenit in substantia caulium. Nam dato quod brodium caulium sit laxatiu et specialiter cum parum bulliunt: substantia tamen ventrem constipat: unde potest conuenienter recipi in fine mense et brodium in principio. Unde multum est in artificialia recipere brodium caulium primum et caules simul: quia unum constripit et aliud laxat: et sic causatur in stomacho motus agitatiuus: sed cum abicitur prima aqua non erit periculum in substantia caulium cum brodio secundo vel tertio. De alijs autem oleribus humidis ventrem laxantibus non expedit multum quod abiciatur prima aqua nisi forsitan intendamus magis ad nutritionem et velimus impedire laxationem. Summes igitur caules via cibi non expedit quod prima aqua ebullitionis remaneat: sic enim magis nutriunt et minus laxabunt. Septima regula quod si Septima herbe frigide et humide sumantur via cibi debent taliter preparari quod caurum humiditates temperentur. Unde bonum est quod primo coquantur in aqua: et deinde frigentur in oleo dulci: vel si totaliter decoquantur in aqua permisceantur aliqua habentia virtutem contrariam. Verbigra: cucurbita sunt frigide et humide. Unde bonum est quod primo decoquantur in aqua et inde frigantur in oleo: vel cum eis permisceatur aliqua calida et sicca: puta cepula alba vel feniculus vel petrosilium: et similiter intelligat de calidis et siccis per contrarium. Octava regula est quod illa olera sunt conuenientiora ad nutriendum que minus participat pharmaca qualitate: et sunt ille herbe quarum sapor est minus austerus et dulcedini magis propinquus. Scilicet herbe igitur quod herbe seu fructus ex quibus est consuetum fieri fercula sunt hec lactuca: bleta: attriPLEX: portulaca: caules: cucurbita: melones: borago: buglossa: petrosilinum: allium: cepe: et porrum. Notandum quod ex allio non sunt fercula communiter dicunt etiam quidam magni quod ex melongenis que coiter vocantur albagnie non debent fieri fercula: quia eorum usus nullomodo prodest. Et audiui quod si quis ex eis continue comederet panem quod caderet in insaniam: quidam tamen construunt ex eis cibaria delicata: proiecta prima aqua decoctionis earum: et quando decoquantur cum brodio carnis laudabilium pinguium sunt multum delectabiles et postquam factus est cibus ille temperatus est ut quidam asserunt. Nam carum austeritas remouetur per decoctionem primam: et propter carnes quibus sebo conditur: et quibus secundum se generant humorem melancholicum sicut caules multum tamen considerari debet modus preparandi et illud quod cum eis miscetur ex quo cibi malicia bene potest corrigi. Et etiam oportet multum considerare amicitiam gustus. Nam quando cibus est multum delectabilis lesso proueniens non est multum manifesta. Nam quod melius sapit melius nutrit. Datur enim gustus propter alimentum. De istis melonensis parum curamus in hoc climate septimo et in parte occidentis: quia non

Terttia

inueniuntur apud nos: de alijs tamen aliqua breuia dicemus: et primo dicemus de frigidis.

De lactuca.

Primo de lactuca que et si pauci sit nutrimentum
 sicut et alia olera: tamen inter omnes herbas generat meliorem sanguinem: cum sanguis generatus a lactuca declinat ad frigidum et humidum. Cõpetit igitur in cõplexione calida et tempore calido et ante alium cibum: et potest homo sumere eam crudam et coctam: sed crudam plus alterat et minus nutrit: et cocta eõuerso et non debet abluui: nam ex ablutione efficitur ventosa et inflantia: et intenditur eius frigiditas et humiditas ex quo redditur indigestibilis. Ipsa lactuca in sua natura cito digeritur: sitim sedat: ardorem et calorem mitigat: ebullitionem humoris temperat: lac in mammillis multum multiplicat: appetitum cibi excitat: non soluit nec stringit ventrem: nec urinam prouocat et in medio potationis vini comesta non permittit hominem inebriari: somnum prouocat: sed visum offuscatur. Ad prouocandum igitur somnum multum competit senibus: sed quia humida et frigida debet comedi cum aromatibus temperantibus eius frigiditatem sicut galienus faciebat tempore sue senectutis libidinem coitus sedat. Et est notandum quod interdum potest comedi post alios cibos quando aliquis presumpsit aliqua cibaria acuta valde et calida: tunc enim potest comedi lactuca ad remouendum eorum maliciam. Lactuca est duplex hortulana et siluestris. Siluestris est multum frigidior: hortulana: et in virtute operum: unde non cõpetit via cibi sed solum via medicine.

De bleta.

Bleta declinat ad frigiditatem et humiditatem:
 et alba est melior ad esum quam nigra: et nullomodo debet comedi cruda sed cocta et parum nutrit et minus quam lactuca: et malum humorem generat vel minus bonum quam lactuca: et stomachum debilitat et intestina et assiduatio visus eius inducit ventris dolorem pungitium si comedatur cocta inducit rugitum et inflationem nisi condiatur cum aliquibus speciebus malicie ipsius obuiantibus imo sic sumpta curabit dolorem ventris cum laxando et venas aperiendo. Et est notandum quod bleta est humidior: lactuca unde lactuca est quasi media inter caulam et bletam.

De attriplitibus.

Frigida
 et humida.

Triplikes parum differunt a bletis in comple
 xione et operatione nisi quod attriplites sunt humidiores et ratioe huius ventrem subducunt et parum nutriunt et ardorem colore mitigant et vomitum prouocant et specialiter eorum semen et parati sunt corruptioni: sed iteris prosunt ad salutem: nullomodo comedantur crudi: sola enim lactuca et portulaca comedantur utroque modo. Debent autem attriplites condiri cum oleo: et sale et aceto. Nam simpliciter sumpti sunt mali stomacho.

De spinargia.

Spinargie similes sunt attriplib⁹ nisi q me-
liores sunt stomacho: ventrē enim humectant et humorē aquo-
sum valde frigidū et humidū generant nisi earū malicia corri-
gatur sicut attriplicis. Et nota q spinargia est valde bona gut-
turi et pulmōni.

Prodest
gutturi.

De portulaca.

Portulaca alimentū parū dat cozpoz et illau-
dabile et frigidū et humidum: aufert sitim et cōstipat ventrē:
et aufert dentis stuporē et est bona spleni et precipue semen ei⁹
sed visum offuscatur et appetitum defedat nimius vsus eius et li-
bidinem aufert et vomitum prohibet.

De cucurbita.

Cucurbita generat humorē aquosum nō aufe-
rum: nec vniuersaliter participantem sarmaqa qualitate sicut
ipsum sapor ostendit: parū nutrit et propter passibilitatem sue
substantie parata est recipere corruptionē. Unde quādo ipsum
digestio corrūpitur generat humorē malū valde: vnde non est recipiē-
da in stomacho immundo. Etiam nō debet comedi si sit inconuenienter
parata. Nam his duobus modis cito in stomacho suscipit corruptionē
et ad malū humorē valde cōuertitur. Amplius ex sui natura generat hu-
morem non participantem qualitatis excessum si bene digeratur: quod
ostenditur ex ipsius saporis insipiditate: et sic etiā ex sui passibilitate fa-
cile cōuertitur ad naturam illorū qui cū ea pmiscetur in preparatione:
vnde si permisceatur cū ea quod generat humorē saluginosum: et ipa-
talem humorē generat et sic de alijs. Unde se habet respectu aliorum
ciborum participantū qualitatis excessum ad modum mediū si cum eis
permisceat quod mediū facile cōuertetur ad extrema. Sed quia cucur-
bita est multū aquosa: bonū est cū ea pmisceri cepulā herbā feniculū vel
calamentum: vel organum: q et etiam primo elixetur deinde frigatur.

Non lau-
datur

De caulibus.

Caulis secundum aliquos frigidus sunt et sicci:
secundū aliquos calidi sunt et sicci. Hos autē dicimus q via ci-
bi et eorū substantiā cōsiderādo sunt frigidus et sicci: et generant
humorē melancolicū: sed via medicine et quo ad eorū circūferē-
tiā calidi sunt et sic sunt mali stomacho parū nutriūt et malū humorē ge-
nerant: et peiorē q lactuca et visum obtenebrāt nisi occisi sint valde hūidi
hic enī possunt cōferre desiccādo: somnū inducūt et māstrua et vrinā pro-
uocant eorū substantia post primā et secundā decoctionē ventrē laxant.

Generāt
melanco-
liam.

De caulis siluestribus.

Caulis siluestris nō sunt cōpetentes ad esum
summitates caulū et specialit⁹ eorū occisi pueniētiores sunt stripi-
ce et folijs: et debēt decoq et pparari cū carnib⁹ laudabilibus:

Tertia

et efficacis satis boni nutrimenti et delectabilis ad esum. Caulis multum con-
Ad insectu fortant iuncturas et ab intra et extra. Unde antiquis mulieres cibabant
ras. filios super caulibus ut citius ambularent.

De boragine.

Drago domestica et siluestris: ceteris oleribus

Best conveniētiō: humane cōplexioni ad esum. Est enī calida et hu-
 mida tēperare: et ceteris oleribus meliorē generat sanguinē.
 Et quia borago p̄cipat quādā aspitate ex qua ad esum redditur
 minus delectabilis: bonū est quod cū p̄misceat ex quo p̄dicta aspitas remo-
 ueat: sicut spinargia et blete tenerrime: tunc enī confortat cor et univē-
 saliter oīa spūalia: et est lenitiua pectoris et pulmonis et leticiā inducit.
Uñ X̄sus. Dicit borago gaudia semp̄ ago. Dicit quidā quod si comedatur
 cruda generat sanguinē laudabilē: sed magis quod decoquat cū carnib⁹ ca-
 ponū et apponat aliquantulū de petrosilino ad reprimentū eius hūilita-
 tē: et de spinargis et bletis ad reprimentū eius aspitate. Alię herbe ca-
 lide quibus hoīes cōsueuerūt uti: sūt hęc: petrosilinū: mēta spargi: trifoliū:
 feniculus: apiū: nasturciū: ortulanū et aquaticū: salvia: hysoᵑ. Et his autē
 herbis p̄ se nō sūt fercula. Nā parū nutriūt et generāt sanguinē acutū: et
 adurūt sanguinē iā generatū. Unde tales herbe singulariter nullomodo
 sunt sumende via cibi sed solū via medicīne: tñ his herbis vtunt homīes
 sani ad corrigendū maliciā aliorū olerū in salis p̄pter aliquas utilita-
 tes speciales quibus hoīes for̄ san ab egritudine p̄feruantur.

Uersus.

**Herbe ca-
 lide vsua-
 les.**

De trifolio.

Tricam⁹ p̄mo de trifolio. Hęc enī herba ca-
 lida est et sicca: et p̄cipat amaritudine et stipticitate manifeste
 et ideo via cibi nō p̄petit valde autē est bonū stomacho seu crudū
 sine bulitū sumatur sed parū sustinet decoctionis. P̄dest autē

**Proprie-
 tas bona
 Contra
 morsum.
 scorpions**

cōueniēter exhiberi cū oleo aceto et sale: et stomachū cōfortat et fastidi-
 tos curat et appetitū excitat et puocat cōueniēter decoctio trifoliū si ex ea
 ablat̄ locus mor̄sus scorpionis: vel vipere curat dolorē: et si nō sit loc⁹
 mor̄sus dolorē similit̄ dolori oīno causato a mor̄su.

De speragis.

Speragis autē secūdu quod paucū alimentū dāt

**Uinā p̄
 uocat.**

corporei nō bonū possūt offerri cū olea et aceto: sicut superi⁹ di-
 ctū est de trifolio: et sunt delectabiliores ad esum et stomachū
 magis cōfortātes bulliri in aqua molliūt ventrē: et puocat vri-
 nam et dicit quidā quod nauseam inducūt.

De feniculo.

Feniculus tarde digerit et male nutrit et par

**Contra
 mor̄sū ca-
 nis.**

Unde nō p̄petit via cibi: sed cōfert inflatiōi stomachi. Et si biba-
 tur cū aqua frigida napsē facit. Et si terat cū aqua super mor̄sū
 canis rabiosi cōfert: plus igit̄ via medicīne cōpetit quod cibi. Non
 igitur vtendū est eo in regimine sanitatis nisi ad correctionē malicie quo-
 rūdam aliorū ciborū: sicut iterdū cū lactuca comedim⁹ petrosilinū ad re-

attendū frigiditati et humiditati lactuce: sicut etiā cū cucurbitis decoq-
mus feniculū: et similiter cū rapis ad corrigendū earū maliciā.

De petrosilino.

Sciendum q̄ generat sanguinē valde acutum et incitat ad irā et est aperitiuū ⁊ nō cōpetit via cibi nisi ad corre-
ctionē malicie aliorū ciborū: sicut de feniculo dictū est. Herba autē
petrosilij in cibis postea digestionē cōfortat et v̄tositarē exclu-
dit et est herba satis cōueniēs ad salias. Usus autē hui⁹ cōueniētior est i
tpe frigidō et etate senectutis et regiōe frigidā quā in oppositis p̄dicto-
rū et fit ex eo epulū cū sale cōtra morsum canis rabiosi.

De apio.

Apium satis cōuenit cū petrosilino in cōplexio-
ne et in pprietatib⁹ sed sapor eius est min⁹ delectabilis. Unde
via cibi minus eo vrunt hōies cōiter: nō est tñ tāte siccitatis si-
cut petrosilini: vnde nō tātū adurit pprietatē habet i aperiēdo
opilationes splenis et epatis: sed nocet capiti et incitat morbum epilē-
tium et masticatum facit odorē ozis bonum.

De nasturtio siue cressonibus.

Sciendū q̄ calefacit stomachū et epat ⁊ cōfert
grossicie splenis et sanguinē adurit et parū nutrit et ipius nu-
trimentū nō est laudabile pulmonē mūdificat et renes ad coitū
incitat: appetitū ad cibū excitat: tñ parū ex eo potest sumi in p̄cipio mē-
se cum aceto croco et sale et oleo ad reuocationē appetitus et aliter est
malū stomacho: q̄ ipm nimis mordicat bibitū et linitū retinet capillos
cadentes.

De salvia.

Salvia multū est calida et sicca ideo nō multū
competit per se via cibi. Ipa enī salvia multū cōfortat neruos:
in sanitate hōies multū vrunt salvia. Dupliciter. primo q̄des
cōponēdo ex ea vinū saluiatū quo vino hōies in latitudine sanitatis vrū-
tur specialiter in principio mense. Et cōpetit h̄mōi vinū galiticiis epilēti-
cis moderate sumptū et p̄cedēte purgatiōe aīcedētis materie. Ampli⁹
vrunt salvia i salis: nā excitat appetitū et specialiter cū stomachus fue-
rit repletus malis humorib⁹ crudis et indigestis: et ad eandē intētionē
potest ex ea fieri herbulorū et comedi ieiuno stomacho.

De menta.

Menta multū calida est ⁊ sicca ⁊ parum cōpetit
via cibi i regimie sanitatis verū est q̄ stomachū cōfortat et ipm
calefacit singulū sedat et digerit et p̄hibet vomitū et fleumatū
cum et sanguinē et ad coitū incitat et p̄hibet sputū sanguinis.
Confert ad morsum canis rabiosi et est ppria ad illud.

Capitulum quattuordecimum de radicibus.

Radices
visuales.

Radices quibus homines sani cōster hñtur his temporibus sunt hec: porri: allea: raphanus: cepe: radix pastinata: napi seu rape: et come. De porris alleis et cepis breuiter est sciendum q̄ via cibi nō competunt tēperatis corporibus nec calidis: et specialiter cruda: parū enim nutriunt: et male nutriunt: et generāt sanguinem acutum et pungitiuum: grossos tamen subtiliant et viscosos faciunt et postq̄ decocta sunt perdunt pungitiuitatē et adhuc remanet virtus incisua et subtiliatua. Unde magis cocta cōpetūt q̄ cruda.

De porris.Hō pro:
sunt.

Porri autem sunt calidi et sicci et dant corpori alimentum laudabile et oculis nocent et generant sanguinē nigrum et melancolicū et generant somnia terribilia et nervos ledunt ratione pungitiuitatis eorū: nocent dentibus et gingiuis et nullus colericus nec melancolicus eis vtatur et specialiter crudis.

De cepe. Pertur:
bāt intel:
lectum.

Cepe calide sunt et habēt humiditatē supflūā terrestrem cū humiditate aquosa subtili indigesta. Si comedātur crude generant in stomacho humores malos et putrefactibiles et corruptibiles et generant somnia mala et terribilia et dolorē capitis. Unde nimius vsus earum disponit hominē ad memoriā deperdendam et perturbat intellectū et pducit ad dementiā. Sed si comedantur cocte cum aqua laudabiliū carniū laudabiliter iunant digestiua et minuantur earum nocumenta et temperant cibaria frigida cum quibus decoquantur sed melius est eis non vtī.

De alleis. Tyriaca
rusticoꝝ.

Allea calida sunt et declināt ad aliqualem humiditatem sed minus q̄ cepe: valent cōtra ventositatem et valent in tussi et bene scrare faciunt: sed nocent visui et dolorē capitis inducunt. Unde allea sunt tyriaca rusticoꝝ. P̄dicta acrumina solum cōpetunt his qui slematicum aut grossum viscosum humorē habuerunt. Colerici a p̄dictis generibus acruminum abstineant. De raphano autem et radice que sunt propinqua et in cōplexione et pprietate sciēdum est q̄ multū cōpetunt via cibi: specialiter corporibus colericis generāt enim sanguinē acutū et pungitiuū et est raphanus malus stomacho faciēs eructuationē et generat humorē grossum et si digestiua sit de bilis humorē crudū habet tñ virtutem subtiliatua et incisua. Quidam autē comedunt radicem et raphanū post alios cibos ad cōfortandum digestionē: de quo admiratur. Hali. Unde verū est q̄ experientia docet et dicunt sapientes q̄ si comedatur post alium cibum inuat ad descensum et ventrem laxat. Sed si comedatur ante alium cibum impellit cibum ad superiora et vomitum inducit. Bonum est autem q̄ comedatur cū aceto et sale post alios cibos et in pauca quantitate verum est q̄ oculis nocet et capiti et valet contra morsum scorpionis sumptus intus et extra applicatus et ad coitum incitandum.

Modo
medendi.

De rapis et napsis.

De rapis autem et napsionibus sciendum q̄ in ter radices magis conueniunt ad corporis nutritionem q̄ satis ostēditur ex amicitate sui saporis. Hoc enim commune est omnibus edulij q̄ amara et pungitiua minus alimentum dant corpori quam dulcia. Et quia nape et rape sunt ceteris radicibus dulciores et minus pungitiue magis competunt via cibi sed generāt sanguinē grossum melācolicū et sunt difficilis digestiōis et v̄tose et generāt humorē crudū si digestiua sit debilis: habent tamē proprietatem mirabilē ad confortationē visus et bonum est q̄ depurentur a prima aqua et nullo modo comedi debēt cruda et napsiones sunt rapis laudabiliores. Et incitāt ad coitum et ventrem molliunt et vias mundificant v̄riales.

Incitant coitum.

De pastinacis.

De pastinacis autem sciendum q̄ si fuerint albe poterunt cocte cum carnibus sumi vel sine: quoniam cōferunt eadem iuuamenta ventri et renibus sicut rape: sed expedit vt post sumantur sed minus nutriunt q̄ rape et napsiones et indigestibilitas inest eis sicut alijs radicibus et generant humorem grossum et crudum si digestiua sit debilis et humor qui generatur ab eis est medio-criter malus. Carne autem meliores sunt pastinacis sed multum nocent capiti humido et pulmoni.

Capitulum decimumquintum de fungis.

Nolo autem post tractatus de radicibus aliquantulum loqui de fungis quia maiorem habent similitudinem cū radicibus q̄ cū herbis vel fructib⁹. Sciendum autem q̄ est vna maneries fungorum qua homines vtuntur et specialiter ytalici via cibi postq̄ elixati sunt vel frixi vel conditi cum quibusdā speciebus et sunt saporis delectabilis et vocantur apud gallicos causa pannioli et nascunt in pratis et in terra nō corrupta vbi etiā animalia venenosa non conuersantur. Nascentes autem iuxta cauernas animalium venenosorum et in locis putridis iuxta plātas seu arbores mortiferas sunt mortiferi. Sunt etiam quidam fungi qui a tota specie sunt mortiferi. Fungi non mortiferi meliores sunt sicci q̄ virides et bonū est q̄ cum piris prebuliantur in aqua et cum pulegio frigantur et cum oleo oliuarum dulci et superspergatur puluis quarundā specierū: puta zinziberis albi et cynamomi et sic corrigitur eorū malicia: sunt etiā frigidi et humidi et talem humorē generāt: et eorū substantia est multum putrefactibilis. Et similiter humor generatur ab eis. Male igitur nutriunt et sunt difficilis digestiōis et digerantur si comedantur: sed generant colicam: et ex eis interdum prouenit suffocatio anxietas et sincopis et sudor frigidus: et cura eius est per oximel diureticum cum decoctione hysopi et pulegij et sunt mala stomacho valde et bonum est post eos bibere bonum vinum. Et sum igitur fungorum omnino vitupero salua reuerentia ytalicozum qui eis vtuntur ad voluptatem.

Duplex est fungus

Quidam sunt mortiferi.

Tertia

¶ Capitulum decimum sextum de trufflis.

Ufus fū-
gorū ma-
lus.

Prepa-
ratio.

Mon solum autē homines vtuntur fun-
gis sed etiam idūs seu trufflis. Sic autem nominātur
ab aliquibus. Alij autē nominant tuberas et sunt radi-
ces in terra sine trūcho et folijs figure rotūde coloris
rubei saporis inspidi: dulcedini aliquali appropinquā-
tes et puto q̄ alimentū dant frigidū et humidū et gros-
sum: generant enim humorem non multū malum et co-
meduntur crude et cocte. Substātia eorum est multum terrea p̄pter q̄d
comedantur post alium cibum iuuant ad eius descensum ab orificio sto-
machi. Et dicunt quidam q̄ generant humorem melancolicum et nichil
est eis par. Bonū est q̄ primitus elixētur in aqua cum vitello oui postq̄
primit⁹ sunt excocti et deinde condiantur cum oleo dulci: et addatur
pulis quarundam specierum et post trufflas debet bibi bonum vinum.
Ufus autem continu⁹ est periculosus corpori humano ex eo q̄ inducit
paralysim et apoplexiam: colicam: stranguriam et sunt dure digestionis
grauantes stomachum et multum appropinquantes ad naturam fungo-
rum sed minus mali sunt q̄ fungi. Eligantur autem truffle que inueniun-
tur in terra arenosa libera non nimis aquosa: et dicunt quidam q̄ sicce
sunt deteriores humidis et maxime comedantur in vere et generantur in
profunditate terre per viam putrefactionis. Unde videtur terra inter-
dum effumare in loco in quo generantur et niues existentes in illo loco li-
quefiant penitus et sic caliditatem quandā habent putredinalem. Et ex
hoc opinantur quidam q̄ sunt calide complexionis et q̄ humorem calidū
generant et q̄ incitent ad coitum. Ista tamen non approbo quia di-
ctis sapientum in ista materia non concordant. Securius esset eis nō vi-
salua reuerentia eis vtentium plus ad voluptatem q̄ propter necessita-
tem et vtilitatem.

¶ Capitulum decimum septimū de carnibus:

De q̄dru-
pedib⁹.
Caprioli.

Mia bone carnes bonum sanguinem
generant inter alia cibaria posito q̄ bene digerantur
determinandum est de alimento sumpto a car-
nibus in speciali. Et primo de alimento sumpto a
quadrupedibus domesticis et siluestribus. Et deinde
de alimento sumpto a volatilibus tam domesti-
cis q̄ siluestrib⁹. Primo dicemus de alimēto sum-
pto ex animalium quadrupedum diuersitate: deinde
de ex membrorum eorumdē varietate. Sciendū q̄
animalium quadrupedum quedam sunt boni et laudabilis nutrimenti et
quedam illaudabilis. Amplius quedam sunt facilis digestionis et alia
difficilioris et tardioris. Amplius quedam generant grossiorem et visco-
siozem humorem et alia subtiliorem. Item quedā carnes multi nutrime-
ti sunt alie pauci. Carnes autem laudabilis nutrimenti de numero qua-
drupedum sunt carnes capriolorum iuuenum siluestrium et domesticorū:
et domestice sunt siluestribus meliores. Siluestres vero sunt plus
debito sicciore: sed carnes caprarū antiquarū et hircorum sunt simplici⁹

ter illaudabiles siue sint domesticæ vel siluestres. Ampli⁹ dico q^d carnes porcorum non antiquorum non nimis iuuenū: sed etate mediocriū: puta vnus anni vel duoz tam domesticoz q^d siluestrium sunt multum laudabiles corporib⁹ sanis et fortibus in quibus viget fortis calor. Et puto q^d siluestres sunt domesticis meliores eo q^d domesticæ sunt plus debito viscosiores et humidiores. Predictæ autē carnes si aliquantulum saliantur anteq^m comedantur obtemperatur carum viscositas. Et quidam simpliciter opinantur has carnes meliores esse inter q^d drupedia vel esse simpliciter conuenientiores corporib⁹ nostris et nobis magis proportionabiles et magis nutritiuas. Amplius dico q^d carnes vitulorum lactantium sunt valde laudabiles. Nō laudabiles autem carnes bouum veterū vel thaurorum vel vacca^m domesticarū vel siluestrium. Nam sunt difficilis digestionis et mali chymi et humorem generant melancholicū. Unde earum visus inducit lepra^m et quartana^m et splenicam passionē et similes egritudines melancholicas. Amplius carnes arietum vnus anni specialiter castratorum sunt laudabiles et a quibusdam sapientibus q^d plurimum approbante. Sed carnes arietum non castratoz antiquoz et ouium et agnoz porcorum nō sunt laudabiles nec in sanitatis regimine conuenientes. Predictæ carnes laudabiliores sunt t^{em}pibus quibus habet pascua meliora: tūc enim sunt conuenientiores esui. Unde carnes capraz sunt meliores in estate in qua pullulationes quibus pascuntur sunt pfecte et similiter q^d boues indigent herba profunda pro eoz pascuis sunt in estate grossiores et pinguiorē et esui conuenientiores. Vnes autē scd³ pncipiū et medium veris sunt conuenientes: non enim indiget pascere herba magna et profunda parua enim sufficēter nutri possunt. Ex dictis igitur elici pōt q^d carnes hyrcorum capraz et arietū et bouū et porcorū antiquoz et specialiter nō castratorum et porcelloz lactantiū et agnoz non sunt multum conuenientes in regimine sanitatis: sed carnes vituoz iuuenū et arietū animalium et porcorum annoz duoz vel vnus: etiam castratoz specialiter sunt conuenientes in regimine sanitatis. Quidā autē opinant vitulinas meliores et aliū porcinas mag^{is} approbāt carnes aualis arietis castrati s³ in hoc ē multū cōsiderāda consuetudo et appetitus hominis. Amplius consueuerūt homines sani existentes vti carnibus leporinis et cuniculoz et ceruoz. Et iste carnis sunt melancholice et talē humorem habent generare. Unde tales carnes vū pueniunt ad antiquitatē simpliciter sunt euitande: et meliores aut sunt cū sunt partui ppinque vt siccitas eoz obtemperetur ab etate et p^{re}dicte carnes sunt simpliciter euitāde nisi sint pingues. Nam ex eaz pinguedine obtēperatur siccitas. Vñ quasi idē videtur de carnib⁹ predictis sicut de caprinis siluestrib⁹ et domesticis et bouinis. Nam carnes porcorū proportionabiles sunt carnib⁹ bouum et carnes leporum et cuniculoz proportionabiles sūt carnib⁹ capraz. Sūt alia multa q^d drupedia q^d sunt esui inconuenientia et apud nos non sunt in vsu q^{ui}s tēpore necessitatis homines eis vti possint vt vulpiū et lupozum asinoz et equoz et canū carnes. His enim carnibus homines apud nos non vtiuntur nisi in tēpore necessitatis. Carnes autem vulpinas comedūt quidā venatores tēpore autumnū quia tunc pingues inueniuntur. Impinguatur enim ab vuis. Similiter carnibus canum iuuenum bene pinguium et castratorum vtuntur quod tolerabile est tempore necessitatis. Et similiter intelligitur de carnibus asinoz.

Tertia

Carnes cuniculorum **Suporum.** Deteriores autem his carnes asinorum: equorum: et camelorum: et leonum carnes: et quia omnino predictae carnes distant a complexione hominis non approbo earum usum nisi in magna necessitate. Carnes autem cuniculorum post carnes apri et porci siluestris et caprioli sunt convenientiores in regimine sanitatis. Et est diligenter notandum quod carnes declinantes ad siccitatem non debent assari sed elixari. Et declinantes ad humiditatem debent assari ut earum humiditas temperetur. Et ideo carnes cuniculorum leporum: ceruorum: et vitulorum: et capulorum: debent elixari et carnes porcorum et castratorum: arietum assari: elixatio enim obtemperat siccitatem et assatio humiditatem. Et ex hoc patet quod in temporibus et complexionibus humidis magis competunt carnes declinantes ad siccitatem et assate. In temporibus autem siccis et complexionibus et etate siccis magis conveniunt carnes declinantes ad humiditatem. Inter carnes predictas laudabiles quedam sunt facilioris digestionis ut capriolorum et cuniculorum iuvenum. Et quedam difficilioris digestionis: puta porcorum et castratorum arietum aliquantulum antiquorum et thaurorum iuvenum. Et quedam sunt mediocriter digestionis ut carnes vitulorum unius anni igni castrati et iuvenum leporum. Amplius carni predictarum laudabilium quedam humorem grossiorem et viscosiorem generant ut carnes porcine: vel grossiorem sine viscositate ut cervinae et bovine iuvenes. Et quedam generant subtiliorem sine viscositate: ut carnes cuniculorum et capulorum. Et quedam subtiliorem cum aliqua viscositate: ut carnes agnorum iuvenum. Carnium etiam predictarum laudabilium: quedam plus nutriunt et quedam minus: et alie mediocriter. Exemplum primum: porcus: exemplum secundum: cuniculus: exemplum tertium: castratus aries. Amplius carni predictarum laudabilium convenit diversitatem membrorum considerare. Et primo quidem diversitatem membrorum que attenditur secundum intra et extra: et secundum ante et retro: et secundum dextrum et sinistrum. Quo ad primum sciendum quod communiter et regulariter membra exteriora sunt magis laudabilia in sanitatis regimine interiora. Membra enim interiora puta cerebrum: cor: pulmo: stomachus: epas: splen: et testiculi: renes et intestina non sunt laudabiles nutrimenti vel simpliciter vel non sicut exteriora. Sunt enim difficilis digestionis et generant grossi humorem. Unde de cerebro est sciendum quod est stomacho malum nauseosum et rheumaticum et grossi humoris generativum. Unde si bene digeratur alimentum dat corpori notabile sed nullo modo comedit debet post alios cibos. Bonum autem est quod cum origano vel calamito vel cum aliquo obtemperantibus eius humiditatem viscositatem et frigiditatem in quibus sit virtus incisiva et calefactiva apparet. Et sicut est dictum de cerebro: ita intelligendum est de omnibus medullis et nucha. Et conveniens est quod si comedantur quod primitus assentur super carbones ut earum viscositates et humiditates obtemperent. Notandum quod comestio cerebellorum et specialiter capriolorum conveniens est contra venena et contra morsum venenosorum animalium.

De cerebro. De corde sciendum est quod difficilis est digestionis et tarde pertransiens. Si autem bene digeratur alimentum non paucum dat corpori nec mali chy mi et specialiter cor eduli. Sciendum autem quod cor cervi virtutem habet tyriacalem. De pulmone autem sciendum quod est facilioris digestionis ceteris interioribus quod declarat eius raritas et mollicies: sed alimentum dat rheumaticum et paucum et puto quod non multum malum et specialiter pulmone

eduli. Stomachus autem et guttur et intestina et matrix sunt difficilis digestionis et tarde: et non sunt generantes bonum sanguinem. Splenis autem caro est pessima et eius caro est cachochimica et est mali sanguinis generativa et saporis indelectabilis. Epar est dure digestionis: sed multum nutrit et generat sanguinem convenientem supposito quod nutrimentum sit ex ficibus et passulis multis. Testiculi autem sunt indigestibiles et cachochimici: sed si bene digerantur bene nutriunt. Meliores autem sunt porcorum testiculi. In quantum enim porcorum caro ea que aliorum est melior intantum etiam testiculi. Et hic est diligenter notandum: quod testiculi animalium pro necorum in quibus est iam fermentatum semen et generatum non sunt boni nutrimenti. Habent enim aliquid fetens insinuans naturam spermatis: sicut renunculi habent aliquid fetens insinuans naturam urine in eis generate et conservate. Unde et propter hanc causam renunculi non generant sanguinem simpliciter bonum: sed testiculi animalium iuuenum adhuc coire non potentium in quibus adhuc non est sperma fermentatum sunt satis laudabilis nutrimenti si bene digerantur. Quo ad membra exteriora sciendum quod ceteris partibus anteriora sunt meliora posterioribus quia magis a supfluitatibus depurata et forti calori propinquiora et magis mobilia et communiter minus pingua. Et similiter dextera pars est melior sinistra et vniuersaliter partes carnee meliores sunt non carnis. Partes enim priuate carnis sunt sicut pedes et ostroorum et aures. et inter alias partes pedes sunt laudabiliores et deinde aures: et omnes iste sunt difficilis digestionis et pauci nutrimenti. Laudabiliores autem sunt pedes porcorum iuuenum. Decoquantur autem et elixentur in aqua et post comedantur cum aceto vel synapio. Et interdum decoquantur cum oleribus et interdum cum ordeo et efficiuntur digestibiliores et ptisana efficitur laudabilior et magis subductiva ventris. Pedes autem porci et extremitates eduli lactantis colericis conferunt et specialiter si in tempore calido: maxime condiantur in sulfo. De partibus autem carnis sciendum quod caro est duplex: una est glandulosa sicut mamillarum et testiculorum inguinum et ascellarum faucium et lingue et similia. Omnibus autem carnibus laxis et glandulosis commune est delectabiles apparere secundum esum. Quod autem ex ipsis alimentum bene digestum est bonum humorem generat quod autem minus bene digestum est humorum est rheumaticum aut crudum generat. Ex partibus quidem humidis rheumaticus ex duris autem crudus. Alimentum autem verum quando habet lac insinuat aliquid dulcedinis et propter hoc delectabile est ipsis leccatoribus. Quod autem de testiculis est dicendum dictum est superius. Nutrimentum autem lingue medium est inter nutrimentum carnis firme non spongiose et nutrimentum carnis spongiose. Non enim est adeo laudabilis nutrimenti sicut caro firma non spongiosa: nec adeo mala sicut spongiosa. Lingua vero vituli vel cerui est laudabilior sicut testiculi porcorum iuuenum sunt laudabiliores. Et adhuc sunt meliores testiculi galloorum faginatoorum et pulmo eduli alijs pulmonibus laudabilior et epar eduli est alijs laudabilis. Et stomachus galloorum et cerebrum cuniculorum et cor ceruorum est laudabilis alijs. Carnis autem non spongiosarum nec glandulosa est melior quam cordi propinquior: cuiusmodi est caro costarum et que est iuxta ossa et que est in parte anteriori et in parte dextra: et que est pinguis pinguedine moderata. Carnes autem maxime

De stomacho.
De splene epate.

Testiculi

Duplex caro.

De lingua

i.ij.

distantes a corde et in parte sinistra et sine ossibus sunt minus bone sicut
 carnes natis sinistre. Eligantur igitur carnes in quibus sunt ossa: pingues
 propinque cordi: anteriores et dextre. Et si hic diligenter notandum quod cun-
Proprie culus habet partes posteriores satis bonas eo quod illas partes semper ele-
tas cuni- uat super partes anteriores: et sic per accidens pars posterior est magis de-
coloru. purata a supfluitatibus ut quidam dicunt: et cum hoc ille partes sunt magis
 pingues in cuniculis: sed in hoc est materia considerandi. Nunc restat di-
De vola- cere de volatilibus. Volatilia que communiter sunt in usu sunt hec gallus
tilibus. gallina: capones: et aseres: anates domesticæ: perdices: fastani: pauones:
 grues: malardi: et similes aues siluestres degentes in aquis ut anates.
 Et etiam turtures: columbe iuvenes: strunelli: allaude: pluuerij passeris
 et relique aues minute que capiuntur in bladis ut turdi meruli. Volatilia
 autem que enumerata sunt: quedam sunt laudabilis nutrimenti: quedam
 illaudabilis. Et quedam sunt facilis digestionis et quedam difficilis. Et
 quedam sunt temperate complexionis et quedam dis temperate. Lauda-
 bilis nutrimenti sunt galline et earum pulli capones iuvenes et antiq-
 ue pingues et perdices iuvenes et allaude et turtures et pluuerij coturni-
 ces et aues parue que capiuntur in bladis. Alia autem volatilia ab istis
 sunt illaudabilis nutrimenti difficilis digestionis et inequalis complexio-
Aues de nis: puta carnes anseru: anatum: et pauonum: et malaridorum. Et vniuersi-
gentes in saliter carnes auium habentiu collum longum et rostru longum degen-
aquis il- tium in aquis omnes sunt illaudabilis nutrimenti et difficilis digestionis
laudabi- et generant humorem melancolicum. Similiter strunelli meruli et turdi
les sunt. sunt graues ad digerendum et grosse nature. Passerum autem carnes
 sunt calidissime et a temperamento longissime et multu excitantes coitu.
Volati- Unde non multu conueniunt in regimine sanitatis. Inter carnes volati-
lia lauda- lium laudabilium: in regimine sanitatis quedam sunt temperatiores et
bilis. temperamento propinquiores. Alie sunt minus temperamento propique.
 Temperatiores quedam sunt galline iuvenes et gallinarum pulli et iue-
 nes pingues capones que tamen ad aliqualem caliditatem et humidita-
 tem declinant. Similiter et perdices iuvenes et coturnices. Perdices ta-
 men declinant ad aliqualem frigiditatem et siccitatem: et sunt sicut gal-
 line deserte et habent proprietate constringendi ventrem et elixe. Coturni-
 ces autem sunt satis temperate. Dicunt quidem quod ex comestione cotur-
 nicis fit spasmus et tetanus: sed aliquantulu declinant ad caliditatem et
 sunt subtilis substantie generantes bonos humores et multu competunt
 sanis et conualescentibus. Reliqua autem volatilia superius enumerata
 plus distant a temperamento: puta carnes columbaru iuuenum et turtu-
 rum iuenu. Nam harum antiquarum carnes sunt euitande propter ear-
Contra qua aurem columba mirabilem habet proprietatem in epilepticis et pa-
epilepsia raliticis: et turtures in acuendo ingenium. Horum tamen pulli sunt con-
 uenientiores corporibus sanis: sed declinant ad siccitatem et caliditate.
 Unde euitari debent in regionibus calidis complexionis etate et tempo-
Diavola ribus calidis. Aues parue que capiuntur in bladibus ut allaude declinant
tilia pau- ad siccitatem et caliditatem sed non tantum ut turtures et columbe. Et
ci sunt nu est diligenter notandum quod genus volatiliu omnium est pauci nutrimenti.
trimenti, si si comparentur generi peditantium et maxime porcorum quorum car-

nes nullum aliud nutrimentum excedit in bonitate. Sed volatiliū caro est digestibilior et maxime perdicum et gallinarum gallozum iuuenū et columbarum et allaudarum et anium paruarum que capiuntur in bladis. De interioribus volatiliū respectu membrorum exteriorum proportionabiliter dicendum est sicut in peditantibus dictum est. De intestinis volatiliū similiter est sciendum: q̄ sunt simpliciter in esibilia: quā tamen anium ventres esibiles et delectabiles sunt valde sicut ventres anserum impinguatorum gallozum et gallinarum quorum alimentū infusum fuerit in lacte: sicut autem eorum ventres sic et epata non solum ad esum delectabilia sunt: sed maxime nutritiua. Testiculi gallozum iuuenum etiam sunt boni nutrimenti et multi facilis digestionis. Cerebella volatiliū laudabiliora sunt cerebellis quadrupedum quanto sicciora eis. Ipsorum autem volatiliū que sunt montana cerebra sunt antiquorū cerebris meliora proportionabiliter alijs partibus. Cristas et barbas gallozum non collaudauit aliquis nec vituperauit. De partibus autē exterioribus volatiliū proportionabiliter est dicendum sicut in peditantibus dictum est. Partes enim anteriores sunt meliores posterioribus et dextera quam sinistra et pinguis mediocriter quam pinguedine denudata et propinqua cordi q̄ remota et ossuosa parum q̄ ossibus denudata. Unde sciendum q̄ ale volatiliū et specialiter iuuenum pinguium ydonee sunt ad digestionem et nutritionem: et similiter gallinarū et gallozum pinguium et iuuenum similiter et caponū. Optime quidem sunt ille ale q̄ sunt nutritorum bene et iuuenum: pessime vero que macilentorum et prosectorum. Et est diligenter notandum q̄ volatilia que sunt dure carnis vt pauo et anser et antiquus capo et anas et grus indigent multa mora post eorum occisionem anteq̄ decoquantur et comedantur et oppositū est de volatilibus mollis carnis et facilis digestionis. Non enim indigent multa mora post eorum occisionem antequam decoquantur. Et quanto carnes volatiliū sunt grossiores et minus putrefacibiles tanto indigent maiori mora vt carnes eoz mollescant et fiant magis apte ad decoctionem et digestionem vt eoz aromaticitas reducatur de potētia ad actū ex longa mora. Et pauones maxime indigent longa mora inter volatilia omnia et deinde agrones et grues: et deinde capones antiqui: deinde galline et galli iuuenes. Cetera autem volatilia pauca vel nulla mora indigent. Bonum igitur est q̄ pauo conseruetur per tres dies vel per duos et capo iuuenis vel galline iuuenes per duodecim horas ad minus et capo antiquus per vigintiduas et grues et agrones per duos dies vel diem cum dimidio. Amplius diligenter est notandum q̄ modus decoctionis multum est considerandus in carnibus peditantium et volatiliū. Nam que decoquantur in aqua dulci dant corpori humidius alimentum et facilius digeruntur. Asinata autem et frigida sicciora sunt et tale dāt corporibus nutrimentum: similiter domestica ceteris paribus dant alijs humidius nutrimentū et facilioris digestionis et pluriū superfluitatū q̄ siluestria. Et habitantia in montanis et in locis siccis dant corpori siccius alimentū et minorum superfluitatum et magis mundum et minus resolubile et difficilius conuertibile q̄ habitantia in locis aquosis et humidis. Et debet hec cōparatio fieri in eadem specie et ceteris paribus ex pte etatis habitudinis et similia. Et q̄ limatie videntur habere conuenientiam

De membris volatiliū.

Testiculus galli.

Ala bona.

De mora post occisionem.

Modus decoctionis.

De limatijs.

l.iiij.

cum carnibus peditantis & quidā ex eis quotidie comedunt breuiter hic de eis est transeundum inq̄tū habent alimēti virtutē. Sciendū igitur q̄ carnem habent durā & p̄pter hoc indigestibilē si tamē digeratur maximi nutrimenti existit. Et quia aqua decoctionis earū est ventris subdētius propter hoc aliqui condientes hoc brodiū cū oleo sale et vino vtūtur brodio ad secessum eorum que secundū ventrē. Si autē velis solo nutrimento eis vti carnē huius animalis decoctā in aqua transpone in aliā aquam: deinde iterū illud decoques: et sic secundo et tertio decoques q̄ tenera fiat caro preparata enī sic restringit ventrē et alimentū sufficiens corporibus exebet intantū etiam q̄ multum competit volentibus impinguari. Multas bonas alias proprietates quas memini me scripsisse in consilio per me ordinato ad emoptoycam passionem: in quo etiam loco sufficientius electionem require limatiarum et modum preparationis et iuuamenti eorum.

Capitulum decimū octauum de piscibus.

Pisces sunt nature frigidi.

Consequēter determinandum est de piscibus.

Sciendū igitur q̄ pisces respectu carniū ceteris paribus minoris sunt nutrimenti et facilioris digestionis et nutrimentū eorū est magis superfluum et rheumaticum et frigidum et humidum et minus mansuum. Et quidam dicunt q̄ sunt ad digerendū duri et longā faciunt moram in stomacho et sitim generāt: et si sint ad digerendū duri et longā moram faciunt in stomacho

hoc est ratione frigiditatis et viscositatis: et quia eorū digestionem laborat stomachus et interdū corrūpūtur in stomacho et qualitatem quandā suscipiunt putredinalem et sitim generant. Et vt sit ad vnū dicere carniū laudabiliū nutrimentū melius nutrimento pisciū. Et est sciendū q̄ pisces marini sunt meliores piscibus aque dulcis ceteris paribus. Eorum enim nutrimentum minus est superfluum et rheumaticum et nature carniū magis propinquū: sed quia ceteris paribus pisces marini sunt durioris carnis piscibus aque dulcis: ideo sunt difficilioris digestionis et resolutionis et pluri nutrimenti et purioris. Unde iudicio meo meliores sunt in regimine sanitatis q̄ pisces aque dulcis. Et est diligenter notandū q̄ in piscibus tam marinis q̄ aque dulcis eligendi sunt quorū caro non est viscosa sed frangibilis: non multū grossa sed subtilis: non grauis odoris sed suaui: nec cite putrefactionis sed sufficientis durationis: non mali coloris sed albi et quorū habitatio non est in lacubus: stagnis: nec in locis sordidis: nec in aquis habentibus multas herbas: qui etiam non sint macri nec valde iuuenes nec valde magni. Et qui sunt velocis motus et pauce viscositatis. Et si pisces marini qui capti fuerint in fluminibus multum distantibus a mari: tales vtiq̄ pisces primis cōditionibus supra

Pisces marini.

Pisces squamosi meliores.

positis p̄ ceteris erunt eligendi. Amplius suppositis predictis cōditionibus quanto squamosiores tanto meliores. Et similiter intelligatur de spinis. Hec enim significant puritatem substantie piscis. Inter pisces marinos capti et nutriti in mari profundiori et magis agitato et ad quod est cursus plurimum fluiorum plurimū sunt et meliores. Et ex hoc concluditur q̄ pisces capti et nutriti in mari mortuo non sunt ita laudabiles

sicut qui capti sunt in alio mari. Et similiter capti in mari meridionali nō sunt adeo sani sicut in septentrionali: quod magis est agitati. Et enī magis tempestuosum et velocius fluxus et refluxus. Et similiter intelligitur de piscibus aque dulcis. Nam ceteris paribus quanto aqua est profundior et mobilior: tanto piscis in ea nutritus est melior. Ex his igitur elici potest sufficienter qui pisces sunt vituperabiles: et qui laudabiles de piscibus qui sunt in vsu. In his partibus gallicanis. Et primo dicemus de piscibus marinis deinde de piscibus aque dulcis. Dicamus igitur q̄ bestiales sicut porcus marinus: eanis marinus delphin et morua non multū cōpetūt in sanitatis regimine. Sunt enim difficilis digestionis et grossi humoris et multe superfluitatis. Nec i carnibus predictorū pisciū apparent cōditiones superius enumerate: puta albedo subtilitas frangibilitas et q̄tatis mediocritas mot⁹ velocitas et odoris suauitas. Et si hos pisces et cōsimiles comedi cōtingat non statim sunt comedendi aut coquendi postq̄ capti sunt sed obseruandi sunt per aliquos dies quousq̄ eorum carnes molestant et tremescant sine substantie corruptione. Amplius predicti pisces meliores sunt semisalsi q̄ recentes. Pisces autem perfecte salsi non cōpetunt in sanitatis regimine sicut nec carnes. Nam male nutriunt et parum et tarde. Et de alijs piscibus marinis sciendū q̄ cōsideratis cōditionibus supradictis laudabilibus mihi apparet q̄ rogetus et gornatus inter pisces marinos sunt laudabiliores: nā eorū caro est alba satis subtilis et frangibilis boni saporis et odoris delectabilis et eorū substantia apparet purissima. Et post hoc plagitia et sola: sed horum caro est magis viscosa et minus frangibilis et minus alba et magis grossa et minus subtilis nec horū sapor aut odor est ita delectabilis. Et forte piscis merlengus est laudabilior post rogetū. Non enim est tante grossicie et viscositatis sicut plagitia et sola et eius substantia est satis frangibilis sed consideratis sapore et odore cū colore et substantie puritate et mobilitate deficit in bonitate a rogeto et gornato: et similiter intelligatur de allece. Et morua inuenis satis appropinquat predictis in bonitate cōsideratis predictis cōditionibus est tamen grossior et viscosior predictis piscibus. Salmōes autem et turboti et maquerelli et cōgrini multum deficiunt a bonitate rogetorū. Sunt enī multū grossiores et viscosiores et magis sunt superfluitate pleni. Unde non cōpetūt nisi exercitantibus fortibus iuuenibus robustis cū quibusdam salsis eorum grossicie viscositati et frigiditati repugnantibus. Rogia est propinquo: predictis imediate in bonitate et malicia. Septia autē ceteris enumeratis est deterior: sicut facile est videre cōsideratis cōditionibus superius enumeratis. Omnes enī pisces superius enumerati meliores sunt frixi vel assati q̄ elixiati. Et elixiati in vino cū quibuscūq̄ seminibus vel herbis eorū viscositati et frigiditati repugnantibus q̄ in simplici aqua cocti. Latis autē pisciū specialiter frixorū in multo oleo simpliciter est euitanda. Et vniuersaliter de eorū interiōra euitāda sunt quousq̄ pisciū epata similiter et capita sunt gustui multū delectabilia: sicut patet de epata morue et capite eius: et de oculis quorūdā aliorū sicut melius me nouerūt lecatores. Preter autē hos pisces marinos quidā alij de genere ostracodermaqui qui sunt in vsu. Hos autē solū facim⁹ mentionē de ostris et molis quibus solis gallici vti cōsueuerūt. Aqua decoctionis earū quādā habet viscosi-

Electio
pisciū.Pisces
bestialisRoget⁹ et
gorna sūt
laudabi-
liores.

Merlengus.

Morua.

Salmon.

Rogia se-
pia.Mod⁹ p̄
parandi.

Natura
ostreor.

Parca et
luci? ven-
dosa.
Anguilla
Lampre-
da.

Propo-
tas pisci

tatem ratione cuius ventrē laxat: sed predictorū caro perfecte cocta in plu-
ribus aquis per decoctionē depurata inter alios pisces sufficienter nutri-
trit sicut de limacis dictū est: et ventrē stringit et inter alios pisces plus
stomachū cōfortat et minorū frigiditate precipat. Humor tamen a talib⁹
generatus sicut et ceterorū pisciū est crudus vel fleumaticus: crudus quē
ostreorū dermacū habentiū carnē durā et fleumaticus ostreorū dermacū
habentiū carnē minus durā cuiusmodi sunt et ostree et mole que sunt in
vfu. Humor igitur ab eis generatus fleumaticus est sed minus quā cetero-
rum piscium. De piscibus aque dulcis que apud nos sunt in vfu dicam⁹
quod consideratis conditionibus superius enumeratis: pura coloris albedi-
ne: frangibilitate et subtilitate substantie et sapore et odoris suavitate et
mediocri spūitate et cōpetenti squamositate et veloci motu et aqua in qua
reperiri cōsueverūt bonitate meliores sunt piscibus qui capiūtur in aqua
perrosa corrente versus septentrionē profunda multe agitationis ad quam
non cōfluunt sordicies ciuitatū in qua etiam nō sunt herbe male. Et mihi
apparet quod parca et lucius mediocri obtinent primū gradū supposito quod
sunt pingues. Et deinde vendosse et deinde lociare: quis carpo sit squa-
mosior predictis tamē nō habet carnē adeo albā nec frangibilē nec sub-
tilem sicut lucius et parca et sepius reperit in stagnis. Anguilla autē vato
quod sit laudabilis gustui tamen cōsideratis cōditionibus predictis pisciū est
mala. Sed laprede parue sunt laudabiliores anguillis et minus piculose.
Non enim sunt tante viscositatis nec grossiciei sicut patet ad sensum. Et
sicut dicimus de anguilla inter pisces aque dulcis: sic intelligimus de la-
preda. Unde salua reuerētia vrentiū iste piscis est valde piculosus quis
sit ori saporosus. Horū enī pisciū in aqua similis generatio gnatoni ser-
pentū in terra. Unde multū dubitandū est quod nō sint venenosi. Unde eorū
capita et caude in quibus venenū cōsuevit esse et similiter interior spina
nullo modo sunt edēda. Bonū est etiā propter eorū viscositatē quod submer-
gantur in vino optimo viue et dimittant ibidē quousq; mortue sunt et de-
inde pparētur cū galentina optimarū specierū secundū quod coci magnorū
dominorum consueverunt facere. Laudo tamen quod prebuliantur primo
duabus ebullitionibus in vino et aqua: et illa abiecta decoquātur ad per-
fectionē et fiat galentina vel pastillarura vel asfurarura et cum salamento
appropriato comedātur. Comodos⁹ est tamē maneriē huiusmodi pisciū
dimittere. Jam enī multi ex eorū viu sunt periclitati. Unde cōsideratis
cōditionibus supradictis inter omnes pisces pessimi sunt et minime co-
medendi. De cancribus autē fluuialibus et marinis quasi eadē ratio est si-
cut de ostreis et mollis nisi quod difficilioris digestionis sunt et pluris nu-
trimenti sunt et non facile in stomacho corrumpuntur sicut multi aliorum
piscium et habent quandā viscositatem ratione cuius laxant ventrē nisi
decoquantur in pluribus aquis et sic aqua decoctionis eorū sit maxime
laxatiua. Et eorū substantia ventrem cōstringit et sufficienter nutrit.
Et est eius satis laudabile nutrimentū inter pisces. Et it etiam diligenter
notandū quod pisces corpus humectat et lac et sperma multiplicat et mul-
tum cōpetunt colericis: et loquor de recentibus piscibus. Non sunt co-
medēdi pisces post forte exercitiua vel post fortē laborem quia tunc de
facili corrumpuntur. Amplius habentes stomachū debilem vel malis hu-
moribus plenum non gaudeant in eis piscium. Amplius sciendum quod pi-

scēs grossi et viscosi semisalsi meliores sunt recentes. Et saliti multi tē-
poris non sunt boni. Amplius pisces et carnes nō sunt simul edenda: nec
pisces et lacticia. Nec pisces comedēdi sunt post alios cibos. Amplius
pisces laudabiles parū saliti et in pauca q̄ritate sumpti reuocāt appeti-
tum et ip̄m corroborant specialiter si quis habuerit appetitū ad eos.

¶ Capitulū. xix. de animalū superfluitatibus.

Consequenter dicamus de animalū su-
perfluitatibus que sunt in vsurpata de lacte ouis et san-
guine. Primo ergo dicamus de sanguine. Sciendū igitur q̄ ois sanguis est difficilis ad digerendū et maxime
qui est grossus et melancolicus cuiusmodi est sanguis
boum. Sanguis autē leporis est alijs delectabilior. Et in
multis est in cōsuetudine ip̄m coquere cū epate et cum
quibusdā alijs visceribus. Quidā etiā vtūtur sanguine
porcorū iuuenū et magnozū castratorū: sed sanguis porcorū nō castrato-
rum est indelectabilis et difficillis digestionis. Sanguinē autē capriolorū
iuuenum quidā dicunt esse delectabilē. Amplius quidā dicunt q̄ bonus
est sanguis gallinarū et colūbarū ipinguatorū: et tamē est defior q̄ por-
corū nō castratorū nec ad delectationē nec ad digestionē valet. Multum
tamen deficit a sanguine leporū: sed q̄ ois sanguis est idigestibilis et sup-
flucius secundū quēcūq̄ modū quis ip̄m p̄parauerit nō est vtendū eo in
sanitatis regimine nisi in casu necessitatis.

¶ Sa. san-
guinis.

¶ Ois san-
guis ē in-
digestibi-
lis.

¶ De lacte.

Lacte sciendū q̄ lac est boni nutrimenti fact-
lis digestionis et satis nutrit. Est autē eligendū lac mediocre et
nō subtilissimū cuiusmodi est lac cameli nec grossissimū et pinguis-
simū cuiusmodi est lac vaccarū et pecudū. Eligendū igitur est lac
capre nō enī habet tantū aquositas sicut lac cameli quod nō est aptum
ad nutriendū ratione nimie humiditatis nec habet tantū pinguedinis et
grossicie seu caseitatis et butyrositatis sicut vaccarū et pecudū. Et cum
cōponētia lac sunt magis cōmensurata in lacte et minus excedentia et ex-
cella magis est cōueniēs in sanitatis regimie. Lac enī humidissimū ven-
tris est subductiuū. Et lac grossissimū et pinguisissimū est venarū opulentiū
et ventositatū generatiū et difficilioris digestionis q̄ sit necessariū in re-
gimine sanitatis. Ligat igitur lac corpe nō nimis p̄pinquū ptui nec nimis
distantis a partu nō pregnātis: nutrire in bonis pascuis et in tpe quo re-
periūtur meliora pascua in quo aialia sunt pinguisiora. Et q̄ lac est facilis
digestionis et corruptionis non est comedendū cū alijs cibis et speciali-
ter cū piscibus. Similiter comedendū est cū trahitur ab vrbe. Si enī re-
manet per tempus notabile corrumpitur a continente. Bonum est etiā
q̄ amisceatur aliquantulum mellis vel zuccari vt ipsius corruptio in
stomacho impediatur ventositatum in lateribus generatio et dentium
et gingivarum lesio et capitis grauedo. Usus enim lactis capitis volo
rem inducit et gingiuas laxas efficit et dentes putrefactibiles et corro-
sios causat. Unde bonum est post assumptionē lactis trāsglutire aquam
pitis.

De lacte
capre.

Lac facit
le corrū-
pitur.

Facit do-
lorem ca-
pitis.

mellis et similiter gargarizare et est eo os et dentes lauare et sebo postquam mellis vti eodem modo vino pōtico et specialiter propter gingiuas et dentes. Et si dubitaremus capitis dolorem nullo modo post lac bibatur vinum nisi valde aquaticū. Quia autem magis grauatū ex vniuersa lactis sunt habentes capita debilia et venas epatis strictas et stomachū debilem et immundū. Vtusus continuus lactis serosi nō est periculosus obibus ex vtiuentibus sicut lactis non serosi sed caseati plurimū. Nam lac caseatum plurimū ledit eos q̄ sunt dispositi ad lapidis generationē et venarum opilationē. Pectori autē est omne lac bonū et pulmōni. In quibus autē dubitatur fluxus v̄terris abstineant a lacte seroso quia ventrē facile subducit. De lacte autē coagulato siue ignito siue bullito et decocto sciendū q̄ lac bullitū et decoctū caret substantia serosa: et ideo efficitur difficilis digestionis maioris opilationis et v̄erositatis et grossioris humoris nec tñ cōuenit in regimine sanitatis sicut et cetera. Et similiter intelligitur de lacte decocto cum ferro ignito vel lapidib⁹ ignitis nisi q̄ lac isto modo decoctū acquirat quandā stipticitatez seu stipticā qualitatem ratione cuius stomachū confortat et viscera: et magis q̄ aliter coctū vel non coctum simpliciter. Unde nō ita cito corrumpitur in stomacho. Et est cib⁹ conueniens satis his aquosum stomachis cito descendit cibus anteq̄ digeratur perfecte. Et q̄ lac ventrem laxat ratione cuiusdam nitrositatis in aquositate lactis q̄ totū lac participat et non solū aqua ipsius. Bonū est q̄ cū lacte permisceatur aliqua aqua mixta simul cum lactis ferositate per ignitionem vel ebullitionem totaliter consumatur et sic preparatū lac erit ventris minime subductiuum. Lac autem coagulatum virtute coagulati distinguētis serū a caseo siue ferositate sumptū est minus conueniens q̄ lac simplex propter ipsius grossiciem: nec est ita stomacho conueniens et ceteris visceribus sicut lac per ferrum ignitum decoctū: s̄ si comedatur serum simul cum caseo in lacte sic coagulato: quia est eadem ratio de lacte simplici et coagulato nisi q̄ ratione coagulati min⁹ laxabit ventrem et plus morabitur in stomacho et erit maioris caliditatis: et ratione distinctionis partium lactis natura magis laborabit in digerendo. Vt omnibus consideratis minus competit in regimine sanitatis q̄ lac non coagulatum. Proter maneries lactis enumeratas est vna maneries lactis acetosi et est grossioris substantie: difficilioris digestionis: frigidioris cōplexionis. alijs maneries lactis et minus cōueniens corporib⁹ sanis et ad frigiditatem declinatibus: et specialiter secundū ipsorum viscera non competit: sed dentibus et gingiuis et capitib⁹ sanorum corporum minus obest. Non enim sic capitis dolorem inducit nec gingiuas laxat nec dentes ad putrefactiones corrosiuam disponit: ratione tamen sue frigiditatis dentes ledit et nervos sicut alia frigida. Nam frigidum inimicum est nervis v̄terris et ossibus: et specialiter si tota complexio corporis ad frigiditatem declinet et tempus et etas frigida fuerit et eo magis si cerebrū et v̄tra ab eo a radicali cōplexione declinet ad frigidū. Et vt sit ad v̄nū vice re corporib⁹ sanis nō cōpetit via cibi et minus corporib⁹ frigidis et specialiter tēpore frigidio et etate senili. Corporibus tamē colericis et specialiter scdm̄ eorū viscera et tpe et etate et regione calidis hoc lac satis ē cōueniens et sufficienter digeritur et cōuenienter nutrit: nec i eorū stomachis acetosabitur. Amplius nec in fumos colericos cōuertetur. Calidis igit

corporibus lac acetosum nō solū nō obest sed sufficiēter pdest. Sed habentes renes calidos et meatus strictos nō debēt hoc lacte uti. Nā eius est causa generatiōis lapidis in talibus corporibus et opilatiōis venarum. Si autem habet meatus amplos specialiter secundū renes et vesicam: improporzionabiliter caliditati generatiōis lapidis periculum totaliter est sublatum.

Lac gnat
lapidē.

De caseo.

Caseo vero est sciendum q̄ caseus recens est frigidus et humidus ⁊ grosse substantie et difficilis digestiōis et opilatiuus et lapis generatiuus et nō multū cōpetit via cibi in regimine sanitatis. Et caseus vetus est calidus et siccus propter sal et tendit ad adustionē difficile digeritur: parū nutrit et male et minus cōpetit q̄ recens. Et si aliquis caseus est bonus: medius est inter nouū et veterē viscosum et frangibilē durū et mollē et parū declinans ad aliquā dulcedinē nō nimis salus nec nimis parū nec albi coloris nec spongiosus nec lachrimosus cū inciditur: nec cedens tactui cōprimēti ad modum panis bene fermentati non leuis sed ponderosus: saporis delectabilis et boni odoris: cuius in stomacho mora nō est diuturna: ex bono lacte cōuenienter factus sufficienter vinctuosus. Talis utiq̄ caseus bonus est et inter alios magis est eligendus: et post cibū sumptū nō multū nocere potest in regimine sanitatis. Multa vero quātitate quicūq̄ caseus sumptus in via cibi vniuer saliter est malus: stomachū grauans: et in obediens digestiōis: et opilatiuus et lapidis in renibus generatiuus: ⁊ humorum grossorū in corpore cauatiuus. Solus igitur ille caseus est sanus quē dat auara manus.

Parū
nutrit.

Multa
vtrius
mala.

De butyro.

Cbutyro autē sciendum q̄ ratione sue humiditatis et vinctuositatis plurime nō cōpetit via cibi imo si q̄s eo utatur in quātitate notabili abominationē inducit et facit cibū supnare in officio stomachi et ventrē plus debito laxat et vomitum inducit. Nullo ergo modo butyrū est comedendum via cibi: et in quantitate notabili et specialiter nō comedatur post alios cibos sed ad condimentū cibariorū satis cōuenit sicut oleū oliuarū quous butyrū sit calidus oleo et multū humidus. Et quando utimur butyro ad comedendū cum alijs cibarijs siue ad cōdiendū nō est tantū decoquendū sicut oleum. Nā est maioris passibilitatis q̄ oleū. Unde ex magna ebullitione virtus eius totaliter exhalat: sed oleum est magis viscosum et minus resolubile et ideo plus sustinet de ignis acuitate quapropter ex eo pfectius cibaria condiuntur q̄ ex butyro: sed carentes oleo utitur butyro loco olei.

De ouis

Ouis est sciendū q̄ oua gallinarū ⁊ fastanorū iuuenū et pinguiū sunt bona in sanitatis regimine ⁊ alijs ouis simplicif meliora supposito q̄ sint recētia. Et iter oua recētia gallinarū ceteris paribus oua paruula oblonga sunt meliora. Vñ ⁊ sus. Uersus.

Oua tremula.

Filia presbiteri iubet p lege teneri. Quod bona sunt ova candida: longa noua. Amplius ova tremula sunt meliora duris et sorbilibus: et talia ova sunt multi nutrimenti et boni et facili digestionis et generant sanguinē maxime pportionalē cordi. Unde cōualescentibus senibus et debilibus maxime cōueniunt specialiter vitellū. Et albumen oui nō est malū si non sit induratum. Album tamen durū simpliciter est euitandū. Oua autē i cineribus indurata et frixa in patella quousq; sunt idurata respectu tremulorum pessimum dant corpori nutrimentū et sunt difficilioris digestionis et multarū supfluitatū. Sorbilia autē sunt facili digestionis et leniunt pulmonem et pectus: ventrem subducunt: et minus nutriunt q̄ tremula.

Sorbilia

Cocta autem et indurata sunt difficilioris digestionis et mali nutrimenti et tarde pertransiunt. Meliora autē coctis et assatis sunt que vocantur suffocata seu in aqua et oleo preparata cū aliqua portione salis vsq; ad aliqualem consistentiā decocta et nō indurata. Nam indurata sunt similia coctis et assatis. Sic igitur preparata nōstris corporibus in regimine sanitatis sunt magis cōuenientia. Oua autē anserū: strutionū et aliorū volatiliū in regimine sanitatis predictis sunt minus cōuenientia vel simpliciter euitanda. Amplius ova que dicūtur ova venti que sunt sine coitu masculi minora sunt alijs: et minus cōuenientis saporis quā nō cōpleta nec ita digesta sicut alia. Unde puto q̄ in regimine sanitatis sunt minus cōuenientia.

Oua āserū et anatum.
Quavētī

De melle et zuccaro.

Uta in regimine sanitatis vtmur melle et

zuccaro: ideo de istis duob; cōspicūter est aliquid dicēdū: q̄tū sufficit ad regimen sanitatis. Sciendū igitur q̄ parū nutriunt: sed eorum nutrimentum est satis laudabile. Et nutrimentū mel-

Mel et zuccarū generāt coleram.

lis calidius est nutrimento zuccari et senibus et fleumaticis et natura frigidis cōuenientiss. Corporibus autē calidis natura et iuuenibus nō cōuenit mel. Nam in corporibus taliū i colerā rubeā faciliter cōuertetur: et corpus non nutriet: sed a sua cōplexione naturali distrahet: zuccarū etiam talibus corporibus ratione sue passibilitatis in coleram cōuertit cōsuevit. Corporibus igitur in caliditate notabiliter lapsis nō cōpetit mel: nec corporibus etiā tēperatis in etate: tempore et regione calidis: quibus zuccarū possit talibus corporibus aliquādo cōuenire. Colericis tamē iuuenibus et in estate non cōpetit: sed in alijs cōpetit: puta fleumaticis et melancolicis: et sanguineis: et temperatis in quibus non est tante caliditatis dominium q̄ zuccarum in eis ad coleram cōuertat. Eligatur autē mel ver-nale: saporis dulcis: coloris pallearū inter albū et rubeū: substantie nō liquide sed viscosē: sit mel rosis quod est mel apū tēperatius. Hoc tamen mel apud nos nō colligitur nec inuenitur: sed in partibus meridiei valde calidis et specialiter in mōre pessulano. Multum etiam consideranda est natura arborum: super quibus inuenitur mel rosis. Nam secundū q̄ arbores sunt alterius et alterius nature: sic et mel. Si enim inueniatur mel super arboribus calidis erit calidius: et super tēperatis vel frigidis erit minus calidum. Et similiter intelligatur de melle apum. Multum enī cōsideranda sunt loca habitationis apum: et ex quo roze: et super qua specie floris vel arboris nutriuntur. Est autē quoddam genus mellis quod

Electio mellis.

est acris: cuius natura est venenosa: quod est simpliciter euitandum. Mel coctum cum aqua vel sine aqua et despumatum: plus nutrit et minus subducit: et est minus ventosum. Et si quis assidue mellis crudi comestione inducit vomitum. Mel autem cum aqua coctum est magis vrine prouocatum quam decoctum sine aqua.

Capitulum. xx. de saporibus et condimentis.

Consequenter est dicendum de condimentis et saporibus.

Ea enim ex quibus cibaria conduntur sunt in sanitatis regimine non modicum utilia: tamen quia per condimenta gustui efficiuntur delectabiliora: et per consequens digestibiliora. Nam quod est delectabilius est ad digestionem melius: tum quia per condimenta additur bonitas: et corrigitur malicia. Ea autem ex quibus cibaria communiter conduntur: sunt sal: oleum: sagimen et butyrum. Experientia enim docet quod comestibilia que comeduntur sine sale sunt ori insipida: et stomacho minus acceptabilia. Sal igitur comestibilis addit bonitatem saporis et maliciam existentem in comestibilibus ab humiditate quadam idigesta et aquosa aufert. Et sic perfectius cum sale digeruntur et decoquuntur quam sine sale. Salis enim proprietas est humiditatem extraneam desiccare: et deinde fortius quod manet constringere et adequare. Et ex dictis potest eligi sufficienter que cibaria in eorum condimento indigent pluri sale: et que pauciori. Nam cibaria superflua et humida et cum hoc grossa: indigent pluri sale. Cibaria autem sicca non superflua subtilia: indigent paucum condimentis minimo sale et intermedia eorum indigent medio sale. Ex dictis igitur elici potest que carnes sunt convenientes saliture: et que minus. Et similiter de piscibus. Nam carnes minime apte saliture: sunt carnes subtiles: sicce non superflue: ut carnes volatilium: puta gallinarum: et pedicium: et fastanorum et allaudorum et cuniculorum: et leporum iuuenum et similia. Et per oppositum carnes superflue et humide saliture sunt maxime convenientes saliture. Nam dato quod sunt grosse et superflue: non tamen sunt humide: sed sicce. Et similiter intelligatur de piscibus. Nam pisces habentes carnes subtiles non superfluas nullo modo conveniunt saliture. Et specialiter si sint parui: sicut sunt pisces petrosi: sicut parca: et vendosia: et similes pisces. Pisces autem bestiales habentes carnem duram et superflucam et cum hoc humidam sunt saliture maxime convenientes sicut patet de porco marino et balena. Nam sal si non falsis preualent: dum salitura non fit longi temporis. Sic igitur patet quod salis condimentum in sanitatis regimine est necessarium. Amplius in defectu carnis ad condimentum olerum et leguminum non sufficit sal et aqua: sed indigemus oleo et butyro vel sagimine. Nam quia legumina et olera sunt nature melancholice et terrestris: bonum est ea condiri cum aliquo unctioso eorum terrestritatem obtemperante: ex quo etiam sapor eorum efficitur delectabilior et suavior: et per consequens ad digerendum et nutriendum meliora. Oleum autem oliuarum inter olea ex quibus cibaria conduntur est utilissimum: et nature amabilius. Oleum autem nucum multum

Proprietas salis.

De piscibus.

Pisces bestiales

Oleum oliuarum.

est calidum et siccum: et similiter oleum lini: nec eorum sapor est sic natura amicabile. Oleum autem papaveris quo utitur aliqui est boni saporis et odoris. Sed declinat ad frigiditatem. Unde sic non competit in regimine sanorum. Oleum autem amigdalorum dulcius est satis laudabile: et propinquum temperamento. Et in defectu olei interdum utimur autiro: sicut supra dictum est in capitulo de lacte et animalium suppositivibus. Sanguine autem et specialiter porci interdum utimur ad condimentum cibarium propter defectum et propter quasdam causas que superius dicte sunt. Saporum delectamenta ad voluptatem magis quam propter necessitatem a leccatoribus fuerunt primitus adinventa. Unde non multum sunt necessaria in sanitatis regimine: immo interdum talium saporum delectamenta inferunt nocumenta. Nam propter talium saporum placentiam homo plus comedit quam natura requirat. Unde homo existens sanus et in naturali dispositione tales saporos non appetit nec via cibi: nec via potus sicut consideranti patet. Et si aliquis sanus tales saporos appetat hoc forte est ex consuetudine. Et quia consuetudinem iam indutam difficile: immo impossibile et damnosum est subito permutare. Quod dum est enim aliquid consuetudini. Ideo intendo hic breviter de saporibus pertransire. Primum autem quod in saporibus omnibus est observandum: supposita corporum sanitate est quod ex eis parum sumatur et quanto sapor plus distat a temperamento et a natura cibi et potus: tanto minus sumatur de eo: et quanto sapor est temperatior et nature cibi vel potus propinquior: tanto plus potest ex eo sumi. Amplius considerandum est quod temporibus calidis saporos declinent ad frigus vel ad calidum valde parum: et in tempore frigido econverso. Materia igitur saporum in estate sit veritutum: vel aggressa de summatibus vitis: vel acetum: vel succus limonum: vel citrangelorum vel granatorum cum zucaro et aqua rosata et amigdalibus et panis assatus infusus in aliquo supradictorum: si ne alleis et speciebus calidis. Et interdum in saporibus qui fiunt in estate potest addi aliquantulum serpilli et petrosilini ad obtemperandum frigiditatem predictorum. Materie autem saporum competentium temporibus frigidis: sunt sinapium: eruca: zinziber: piper: cinamomum gariophi: allea: salvia: menta: serpilum: et petrosilinum: vinum aqua carniū: acetum non forte sed propinquum nature vini. Et in temporibus mediocribus sunt saporos mediocres eligendi. Amplius diversificantur saporos ratione cibarium pro quibus fiunt. Nam alia et alia cibaria indigent alio et alio sapore: sicut sciunt dominorum coci. Castratorum igitur elixatorum et similiter vitulorum et capreolorum et huiusmodi sapor conueniens est salsa viridis. In estate quidem aceto et agresta cum paucis speciebus sine alleis: puto cum petrosilino: zinzibere albo et agresta: et aceto et pane asso infuso in aceto vel agresta: in hyeme fit eadem salsa cum plus sufficere sinapium vel eruca. Sapor autem carniū bouinarum et elixatarum est piperbulitum quod fit ex pipere: et pane asso et aqua carniū: et pauca aqua in hyeme. Et in estate cum pipere pauco: et multa agresta. Et idem sapor est satis conueniens carniū porcini: et specialiter in hyeme: et potest sufficere sinapium vel eruca. Sed quando comeditur eruca debet pistari cum amigdalibus: et distemperari cum aceto in estate et hyeme.

eum optimo vino. Possunt etiam carnes porcine frigide comedi in estate cum aceto et petrosilino in principio refectionis. Sunt autem predictae carnes pastilentur et specialiter porcine et bouine. In hyeme quidem apponatur cepe album cum puluere specierum forti et cum agresta. Et in estate cum puluere specierum dulci in pauca quantitate sine cepis: cum veruto et cafeo butiroso. Vel possunt apponi cepe parue et in parua quantitate. Si autem pastillatura sit ex carnibus subtilioribus: non apponatur cepe: sed in estate lac amigdalorum cum agresta et pauco puluere specierum dulci: et in fine potest apponi ouium conuassatum cum agresta: sed in hyeme loco agreste apponatur vinum: et plus de speciebus. Assature autem cuniculorum et pullozum iuuenum conueniens sapor est: salsa camelina in aqua basis et cyanomomum: et panis mica cum agresta quidem in estate: et cum vino in hyeme. Assature porci sapor conueniens est: liquor descendens conuassatus cum optimo vino et cepis in hyeme: et in estate viridis salsa superius nominata. Et potest sufficere sinapium in hyeme: vel eruca modo predicto preparata in estate. Assature autem perdicum: fassanozum: et columbarum: et turturum nullo alio sapore indigent nisi sale. Caponum autem et gallinarum elixatarum conueniens est sapor aque decoctionis eorum cum aliquantulo puluere specierum dulci: et precipue si in predicta decoctione addatur saluia: hyssopus petroselinum per hoc in hyeme: et in estate sufficit sola aqua cum aliquantulo croci addito succo summitatum vitis. Sed caponum et gallinarum pinguium pastillarum sapor nichil penitus est apponendum: nisi aliquid quantum pulueris specierum et in fine agresta supradicta in estate: et optimum vinum in hyeme. Sapor eorum conueniens in assatura in hyeme (alaba allea dicitur) bullita cuius compositione coci sciunt. Vel potest sufficere vinum cum eis conuassatum cum aliquantulo pulueris specierum laudabilium: et specialiter vinum dulce. Sed in estate sit vinum debile vel agresta: et minus apponatur de puluere specierum. Assature anserum: et anatum: et similia in aquis degentium sapor est piperata: nigra et bullita. In hyeme quidem sine aceto et agresta et cum vino. In estate cum vino et agresta et pauciori pipere quam in hyeme.

De pastillis,

Assatura

De elixatis,

Saporandi modus,

Sapor autem degentium in aquis.

De saporibus et condimentis piscium.

Piscibus autem sciendum est generaliter quanto sunt grossioris carnis: et difficilioris digestionis: et plurimum supfluitatum: et humidioris nature: tantum indigent saporibus calidioribus et acutioribus. Et hoc est verum non solum in piscibus: sed in carnibus. Unde sequitur quod pisces bestiales et specialiter porcus marinus siue assatus siue elixatus indigent salsa fortiori et acutiori. Et huiusmodi sapor est piperata nigra bullita et alleata alba bullita. Et quanto pisces marini et dulcis aque magis appropinquant ad predictos pisces: tanto magis indigent saporibus similibus. Anguilla autem et murena: et lampreda requirunt pro sapore gelatinam ex fortibus speciebus: cuius compositionem nouerunt coci magnozum dominorum. Anguilla autem et murene interdum comeduntur in assatura: et tunc sapor conueniens est salsa viridis cum fortibus speciebus et vino in hyeme: et cum debilibus speciebus et agresta: et aceto in estate. Et similiter intelligat de cetro. Sapor autem salmonum elixatorum est piperata nigra bullita. Fortis

Anguilla et murena.

k

Terttia

Merlengus.

quidem in hyeme: et debilis in estate: sicut de porco marino superius dictum est. Merlengorum elixatorum: vel assatorum: vel frixorum: et alia huiusmodi sapor est synapium dulce: vel cruce superius descripta. Rogatorum et gonatorum sapor cum elixantur est salsa camelina. In hyeme quidem acutior: et cum vino in estate quidem obtusis speciebus agresta. Assatorum autem et frixorum sapor est salsa viridis superius nominata. In hyeme quidem est acuta speciebus: et cum vino. In estate vero obtusa speciebus: et cum agresta et aceto. Vel assatorum salsa conueniens et apud gallicos vsitata est vinum in quo disparatum est zinziber album: bullitum: et sup assaturam proiectum et hoc in hyeme. Sed in estate sit idem cum agresta et pauco zinzibere. Frixorum piscium paruoꝝ aque dulcis sapor conueniens est salsa viridis. Sed elixatorum in aqua sapor conueniens est synapium: vel cruce: vel cepe albu de coctis cum eisdem. Lucius elixatus vel barbellus similiter pre falsa requirunt salnam viridem superius nominatam. Et similiter si frixentur vel assantur: vel vinu vel agresta in quibus distemperatum sit zinziber album bullitum: et sup assaturam proiectum. Cancroꝝ sapor est acetum simplex in estate: et in hyeme vinu vel acetu cum puluere quarundam specierum. Distemperarum autem sapor si frixentur est agresta simplex in estate: et cum puluere quarundam specierum in hyeme. Potest etiam ex eis fieri potagiu: vel ferculum croceu: vel albu cum amigdalis. Hec igitur sufficiant de saporibus.

Cancer.

Capitulu. xxi. De potibus naturalibus et artificialibus

Quomodo determinandum de cibis in spali: consequenter est determinandum de potibus. Sciendum igitur quod quidam est potus qui est medicina pure: quidam est potus pure: et quidam est potus et medicina simul. Potus qui est pure medicina est sicut syrupus digestiuus vel laxatiu: vel nectar seu claretu ex forti vino et speciebus: quod datur in fine ad confortandum virtute digestiuam in stomacho solum. Potus autem qui est potus et medicina simul est (verbigratia) syrupus violarum rosarum vel nenupharis qui in estate exhibentur ad sitim consequendam: et malam distemperatam accidentalem remouendam. Potus autem pure potus est qui datur ad cibi delationem: vel permixtionem: vel estuationem: vel sitis a cibo inducte remotionem: sicut superius memini me dixisse in capitulo de comestis et bibitis in generali. Potus autem pure potus est duplex. Naturalis et artificialis. Naturalis est duplex: scilicet vinum: et aqua. Isti potus sunt in vsu apud nos. Et inter potus de his sapientes latini: arabes: et greci fecerunt mentionem: quibus aliquae gentes vtantur lacte loco potus: et aliquid oleo: et aliquid syrupis quibusdam in sanitatis regimine. Sed quod hoc modo non est consuetum apud nos: et puto quod non est artificiale: de his potibus nullam facio mentionem. Potus autem artificiales qui apud quosdam nostrum sunt in vsu sunt hi: ceruissa vel ex ordeo vel ex auena: pomerium: cerasium: boschetum seu mellicratum: potus artificialis. Sed quod de aqua sufficienter dictum est in primo capitulo secunde partis huius operis: de ipsa ad presens nichil penitus est dicendum. Sed de vino: de quo superius in capitulo de

Potus artificialis.

comestis et bibitis dicitur in generali. Sciendum quod quis in sitis extincti-
 one aq̄ sit conuenientior potus q̄ uinū: tñ omnib⁹ consideratis uinū est po-
 tus cōuenientior in regimine sanitatis q̄ aqua. Itā dato quod in sitis reple-
 sione q̄ est appetit⁹ frigidū et humidū: hñōi aq̄ uniuersaliter melior sit: qz
 frigida et humida naturaliter: tñ in cibi p̄mixtione et eiusdē delatione ad
 partes corporis extremas uinū p̄ualet aqua. Itā uinū ratione sue sub-
 tilitatis in substātia et actione facili⁹ cibis p̄miscetur: et sp̄aliter qz natu-
 ra magis delectat in eo: ideo citi⁹ attrahit ip̄m: et alijs cibis p̄miscet. Et
 specialiter qz hec p̄mixtio fit p̄ uiam cuiusdā ebullitionis: quā uinū ma-
 gis inuat rōne uirtualis caliditatis: et aqua impedit ratione frigiditatis.
 Et sic patet quod uinū p̄ualet aqua in ciboꝝ p̄mixtione. Et simili modo p̄-
 ualet in eoz delatione. Itā uinū est optim⁹ penetrator: qz d̄ ei attribuitur
 ratio subtilitatis sue substātie: et rōne sue caditatis uirtualis. Talia enī
 sunt multū penetratiua: et p̄sequens uinū est magis delatiuū q̄ aqua: in
 qua nō est uirtualis caliditas: nec substātie igneitas et acritas. Uñ aq̄
 mora trāseundo impedit oēm cursum: sicut memini me superi⁹ dixisse in
 capitulo p̄mo sc̄e ptis hui⁹ operis. Ampli⁹ motus alimēti ad mēbra est
 a uirtute attractiua. Et qz mēbra magis diligūt uinū q̄ aquā: plus iuuat
 bit ad delationē nutrimentū ad mēbra q̄ aqua. Amplius ex alio: aqua nō
 est ita cōueniens potus ut uinū: qz aqua impedit alimentū nutrire: eo quod
 nō nutrit. Si igitur p̄miscetur cū eo quod nutrit: illud utiqz min⁹ nutrit.
 Uñ quāto cib⁹ est magis aquaticus: tanto est min⁹ nutritiuus. Bonū est
 igitur quod uinū p̄miscetur cū cibo quod nō solum non impedit nutritionē: imo
 multū iuuat: qz uinū est maxime nutritiuū: et maxime restauratiuū: et ue-
 locissime nutrit. Amplius uinū p̄fortat calorem naturalē et spiritū: et totū
 corpus calefacit q̄ multū faciunt ad nutritionē. Et aqua rōne sue frigiditatis
 paralyticat: et mortificat: et oēs aie opationes destruit. Uñ non po-
 nit pedes in opationibus nature per se. Uñ ip̄ius solius nō uidetur aliq̄s
 usus nisi forsan quod in acutis bibat morbis. Amplius uinū habet alias bo-
 nitates quas nō habet aqua. Est enī bon⁹ penetrator in toto corpore: et
 fleuma grossum incidit: et resoluit ip̄m: et coleram rubeā cū uina et sudore
 extrahit: et colerā nigrā calefacit et facit exire: et flectit ip̄ius nocumētū:
 et materias coagulatas dissoluit. Ampli⁹ ingenij clarificat: iram cōpe-
 scit: tristitiā remouet: gaudiū inducit: libidinē incitat et imundicias expel-
 lit: audaciā causat: auariciā fugat: liberalitatē iducit. Et ut sit ad uinū di-
 cere: uinū reddit hominem uirilē et sc̄m corpus: et aqua femineū. Uñ cete-
 ris paribus nō bibētes uinū sunt effeminati respectu bibentiū uinū. Uñ
 cōpertū est quod quidā nō bibens uinū puimor: et postea p̄suet⁹ bibere uinū: me-
 lior sc̄m aiam: et sc̄m corpus effect⁹ est. Sic igit potus uini p̄uenientior
 est in sanitatis regimine q̄ pot⁹ aq̄. Immo nō approbo potū aq̄ simplicis in
 sanitatis regimine. Has bonas p̄p̄tates uinū h̄ debito mō exhibitiū. Et
 si idebite exibeat⁹ vsqz ad ebrietatē: rōnem rōnalis aie et lumē extinguit: uir-
 tutē bestialē irrationabilē iducit: p̄cupiscibilē et irascibilē p̄fortat: et rōni
 inobediētē reddit. Et sic remanet corp⁹ sicut nauis in mari sine gubernā-
 te: pp̄t qz fauet cui nō ē fauēdū: et laudat quod nō ē laudādū. Et iterdū fa-
 cit loq̄ pessima cū ira et sup̄flua sup̄bia: et finalit̄ facit opari pessima: puta
 adulteria et turpissima homicidia. Ampli⁹ idebite sūptū cerebrū et ueruos
 mirabilit̄ ledit: et palisy: et stuporē: et cefas h̄iorales egritudines iducit.

Uinū op-
 timus pe-
 nctrator.

Uinū fili-
 us natu-
 re dicit.

Uinū cō-
 fortat uir-
 tutes.
 Laudes
 uini.

Indebite
 sumptum
 multa ma-
 la facit.

h.ij.

Tertia

- Et ut sit ad unū dicere:** cito tales moriuntur et senescunt: et talibus melius esset quod biberet aquam quam vinum. Ut igitur non cadat error ex vini administratione: cuius debite administrati tot sunt iuuamenta et indebite non minora nocumenta ponende sunt regule que obseruande sunt in potu vini. **Prima regula.** Prima regula est quod vinum stomacho ieiuno et corpe famelico non est bibendum. Facit enim cadere in spasmodum: et mentis lesionem et alienationem. Et si aliquem contingat si tunc ieiuno stomacho: sciat hanc sitim non esse veram: nec naturalem. Nam sitis vera et naturalis est propter estimationem factam a cibo preassumpto: quod in proposito esse non potest. In tali igitur siti non est bibendum vinum: nisi simul aliquid comedatur. Potest tamen a sedatione sitis bibi iulep: aut aliquis syrupus appropriatus: vel zucarum rosatum cum aqua. Stomacho vacuo igitur nullomodo bibatur vinum. **Secunda regula.** Secunda regula est quod inter duas comestiones cibo sumpto adhuc in stomacho non digesto: vinum non est bibendum quia digestionem interrumpit: tunc quia facit indigestum cibum de stomacho descendere. **Tertia regula.** Tertia regula est quod post forte exercitium non est bibendum vinum. Nam hoc multum ledit nervos et cerebrum. **Quarta regula.** Quarta regula consideranda in vino est quod vina mixta cum aqua pauca citius inebriant: et ad cerebrum et ad nervos citius penetrant: et specialiter sint vina grossa. **Quinta regula.** Quinta regula est quod malis cibis et fructibus comestis et digestis in stomacho non debet bibi bonum vinum et subtile eo quod faceret maliciam ciborum ad membra citius penetrare. Et hoc est verum in quantitate notabili: sed si bibat in quantitate pauca ad intentionem permixtionis: corrigit maliciam ciborum malorum: et digestionem confortabit. **Sexta regula.** Sexta regula est quod si in eadem mensa vinum forte bibatur et debile incipiendum est a debili: et ultimo forte est bibendum. Nam digestio in officio stomachi est debilius que vino forti confortabitur. Amplius vinum forte cum maiori permixtione suscipitur: et sic stomachus totum cibum perfectius amplectitur: et os stomachi perfectius claudit. Amplius si vinum forte recipitur ante: dubitandum esset ne ratione subtilitatis et actionis ante perfectam digestionem descenderet a stomacho et reliquum cibum indigestum secum traheret. Et specialiter que cetera membra diligunt vinum forte plus quam debile et sic citius traherent quam esset oportunitas. **Septima regula.** Septima regula est quod vinum quod bibitur ad cibi permixtionem: debet recipi simul cum cibo: nec debet expectari sitis: quia vinum quod bibitur ad sitis inducte a cibo extinctionem debet sumi in fine totius digestionis: et plus vel minus secundum quod maior vel minor est sitis. Sed vinum quod est potus delatius sumi debet completa prima digestionem et parum ante horam suscipiendi alium cibum sequentem. Et talis potus specialiter competit quando cibaria primitus sumpta fuerint grossa et substantia et actione. Nec debet expectari sitis ad talem potum suscipiendum. Nam talis potus preparat stomachum ad suscipiendum sequentem cibum et iuuat transitum cibi ad epar: nec debet esse talis potus magne quantitatis: ut cito possit digereri. Non enim imaginandum est quod ante digestionem ipsius in stomacho transseat ad epar. Sed si talis potus delatius esset aqua non oportet et expectare eius digestionem nisi penetrationem ad epar. **Octava regula.** Octava regula est quod quantum cibum est grossior et sicior: et frigidior potus permixtionem et delatius debet esse maior et e converso quando cibus est calidior: subtilior: et humidior: potus permixtionem et delatius debet esse minor. Et specialiter quanto cibus est grossior: et frigidior: et digestionem loquacior: tanto vinum permixtionem vel delatius debet esse subtilius et fortius. Et quanto cibus est subti-

lior: et calidior: et digestibilior: tãto pot⁹ debet esse debilior. Unde forti⁹ vinum bibendum est cum carnibus bouinis et pullinis: et fortius bibendum est cū piscibus et carnibus regulariter. **Nona regula** q̄ quãdo quis est valde stibundus: tunc vinum eius debet esse subtilius et colore remissius. Et quanto aliquis est minus stibundus: eius vinū potest esse fortius et rubicundus. Vina enim fortia cōuenientia non sunt ad extinguendum stim. **Decima regula** est q̄ pueri et nutrices nō debent bibere vinū nisi parum et valde debile: et aquaticum. Senibus autem competit vinum forte: et odoriferum: et saporosum. Unde pueris dare vinum specialiter forte: est ignem addere igni. Et est alia ratio. Nam pueri habent nervos debiles: et cerebrum valde passibile et debile: vnde cito leduntur a vino. Etiam vinum non est bene proportionabile complexioni eorū ratione sic citatis vini. Sunt enim pueri valde humidi nec comedunt fortia cibaria ad digerendum: et cum hoc habent digestiuam fortem: et spirituum multitudinē. Et sic pueris et nouiter natis nullomodo est vinū exhibendū: nisi valde parū: et sic ad vinum paulatim assuescant. Et quanto magis procedunt in tempore: tanto magis et securius potest eis ministrari vinū. Et specialiter cum comedunt cibaria grossa: et ad digerendum difficilia et ad membra difficiliter transcuntia: et in eis colera multiplicatur quam vinum extrahit cum sudoribus et vna. **Undecima regula** est q̄ habentes cerebrum debile: naturaliter siue accidentaliter non bibant forte vinum odoriferum in quantitate notabili: sed vinū debile et aquaticum. Et similiter habentes epar calidum et stomachum: abstineant a vinis fortibus et calidis. Et similiter habitantes in regione calida. Similiter qui sunt complexionis calide et cōplexione totali: minus indigent vinis fortibus: et calidis: et subtilibus. Et contrariū est de eis qui sunt frigide complexionis: et habitant regionem frigidam. **Duodecima regula** est q̄ vina aquatica valde sunt euitanda via potus. Magis enim sunt medicinalia q̄ potatiua: et vina noua sunt adhuc indigesta: et impura: et ventosa: et opilatiua: et dissenteriam inducunt. Sed vina mediocria etate: non defecata sunt magis ceteris eligenda. **Decimatertia regula** est q̄ inebriari vino semel vel bis in mense cōpetit in regimine sanitatis: vt quidam asserunt: tum propter somni prolixitatem ex quo virtutes quiescunt animales: et fortificatur naturales: tum quia sequitur sudor: et vna vel vomitus: ex quibus superfluitates a corpore resoluuntur et remanet corpus mundum. Hanc tamen regulam non approbo: nisi in his qui vtuntur malo regimine. In vtentibus bono regimine hec regula non est obseruanda. Et circa hanc regulam obseruandum est q̄ inebriatio nō sit fortis: cuius nocumētum in cerebro sit notabile. Nam talis inebriatio plus debilitat virtutes animales: q̄ quies sequens confortaret easdem. Debet igitur inebriatio esse debilis que somnū inducat: et sollicitudinem penitus amoneat. Fortius enim inebriari vituperabile est moribus et natura. **Decima quarta regula** est q̄ si bibat vinū nō solum i ratiōe potus: sed ad corporis nutritionem: et restorationē: et impinguationem: sicut contingit in macilentis naturaliter vel accidentaliter tunc cōpetunt vina dulcia et grossa sufficienter colorata. Talia enim vina sunt sufficienter nutritiua: et deperditi restauratiua: et corporum impinguatua. Unde cōuenientiora ad impinguanum corpora macra. Et per oppositum si intendamus non

Nona re gula.

Decia re gula.

Undecia regula.

Duodeci ma rta.

Decima tertia re.

Decima quarta rta.

k. iij.

- Vinum dulce.** nutritionem: nec de perditorum restaurationem: nec impinguationem: sed magis consumptionem: macilentiam: et desiccationem: vt contingit in his que sunt multum carnosae et pingues: tunc vina subtilia in substantia et actione non dulcia: sed sapore acuta modicum colorata sunt eligenda. Et similiter aperta si sint venarum subtilia et strictarum. In habentibus enim venas strictas dubitandum est exhibere vina grossa: que sint opilata. Unde si quis esset macilentus et cum hoc haberet venas strictas: non esset securum ei exhibere vina dulcia grossa et rubea. **Decima quinta regula.** quinta regula est qd si vinum detur propter cibi permixtionem: tunc vina subtilia non dulcia: sed sapore amabilia: odorifera: non austera: nec pontica: colore mediocria: ad albedinem aliqualem declinantia: sufficienter fortia eligenda sunt. Talia enim vina bene sunt cibarijs permiscibilia et sufficienter penetrantia: et digestionem non impediunt: et stomachum ad sequentem cibum melius preparantia. Et talis potus cibi debet esse permixtius et delatiuus. Si autem detur vinum ad sitis extinctionem: tunc vinum album: subtile: debile nature: a que propinquum est eligibilis. Tale enim vinum magis humectat: et in frigidat et per consequens melius extinguit sitim. Et quanto sitis est maior: tanto tale vinum est conuenientius. Et in isto casu in fine comestionis eligibilis est vinum dare album aquosum et subtile: quando scilicet vinum bibitur ad cibi permixtionem et sitis sedationem. Et si vtrumque vinum bibatur ad vnam intentionem tunc semper incipiendum est a debili: vt in isto capitulo superius dictum est. **Decima sexta regula.** Decima sexta regula est quia si vinum detur ad spirituum confortationem et a fortiori eiusdem reparationem et virtutis etiam confortationem: tunc debet dari vinum subtile: odoriferum: saporis delectabilis: mediocris coloris sufficientis fortitudinis. Et tale vinum debet sumi cum paucis cibis. Et debet esse depuratum ab vtraque superfluitate: et debet sumi in pauca quantitate. **Decima septima regula.** Decima septima regula est qd si exhibeatur vinum a stomachi et viscerum contentiue fortificationem eligemus vina grossa: pontica: nigra vel rubea: sicut contingit in habentibus fluxum: ventris propter debilitatem contentiue stomachi. Sed si intendamus confortationem digestiue stomachi competunt vina subtilia: vel mediocria in substantia et colore boni odoris: et conuenientis saporis: et sufficientis vigoris: et aliquis spiriticitatis. **Decima octava regula.** Decima octava regula est qd vina alba sunt debiliora et magis aquosa: deinde nigra frigidiora ratione terreitatis et non aqueitatis. Et rubea et rufa sunt calidiora ce-
Vina gallicana. teris. Et hoc est verum comparando vina eiusdem territorij aduicem et non aliter: vnde vina rubea et rufa gallicana non sunt ita fortia sicut sunt multa vina alba que reperiuntur: sicut consideranti est manifestum. Debet igitur fieri comparatio inter vina eiusdem manerie et territorij. Unde videmus qd vinum primitus est valde album: et in temporibus processu cum defecatur et purificatur efficitur minus album. Et vinum quod in principio est minus rubescit in temporis processu efficitur magis rubrum. Et hoc est manifestum signum qd nigredo et albedo attestatur minori caliditati vini et rubedo et rufedo maiori. **Decima nona regula.** Decima nona regula est qd vinum factum debile per admixtionem aque laudabilis eligibilis est postquam naturaliter debile: supposito eodem gradu debilitatis in vtriusque. Et specialiter quando debilitas vini est valde magna: sicut est debilitas vinorum

gallicanorum. Nam vina sic naturaliter debilia multum sunt corrupti-
 bilia et putrefactibilia: sed vina debilia per admixtionē aque nō sunt pu-
 tre factibilia: sicut manifeste possumus experiri. Nam si dimittatur vinū
 gallicano in vitro per noctem: in mane sentitur sapor corruptus: et appa-
 rebit color corruptus. Sed non erit sic de vino debilitato per aque ad-
 mixtionem. Sed secus esset vbi non-esset tanta debilitas naturalis sicut
 per aque admixtionē: tunc enī eligibilis esset vinum debile naturaliter:
 quia natura magis laborat indigerendo: quod est minus homogeneum.
 Et vinū debilitatū per aquam est huiusmodi respectu vini debilis natu-
 raliter. Et hanc regulam memini me superius dixisse in capitulo de co-
 mestis et bibitis in generali. Vicesima regula consideranda est q̄ cū vi-
 nis fortibus: subtilibus: et fumosis bonū est q̄ amisceatur aqua: et suffi-
 cit ad repressionem fumositatis vini: que tamen nō facit substantiā vini
 ad cerebrum velocius penetrare. Unde pauca aque q̄ritatis sufficit ad
 repressionem fumositatis que tamen non sufficeret subtiliare substantiā
 vini vt facilius penetraret rōne cuius penetrationis cōtingit inebriatio.
 Sic igitur appositio paucissime aque impedit fumationē ad caput: rōne
 cuius potest p̄tingere capitis grauedo et dolor et nihil iuuat ad penetra-
 tionē substantie vini ad cerebrū et nervos: ratione cuius posset continge-
 re inebriatio. Sed maior q̄ritas p̄dicta iuuabit ad vini penetrationē ad
 nervos: et specialiter si vinū sit grossum et forte et non impedit vini for-
 titudinem quin posset inebriare. Et si plus apponatur de aqua: virtus
 vini totaliter destruetur: sic q̄ inebriare non poterit. Sic igitur approbo
 q̄ in omnibus vinis: specialiter fortibus et fumosis: si indigeamus forti-
 tudine vini sine fumositate aliquid ponatur de aqua. Unde etiam potest
 sustineri q̄ cuiuscūq̄ quantitatis aque appositio: iuuat substantie vini pe-
 netrationē. Unde si bibat vinum in q̄ritate immoderata: iuuaret ad inebri-
 ationem: sed si bibatur in quantitate moderata non inebriabit. Et sic
 iuuabit ad inebriationem: et tamen faciet ad fumositatem vini recipien-
 dum. Bene enim stat simul substantiam vini esse magis subtilem: et ra-
 tione illius magis penetratiuam. Et sic indebite sumptam magis inebria-
 tiuam: et tamen eandem substantiam esse minus fumosam. Nam fumosi-
 tas plus debetur vino ratione qualitatis que repressa est per admixtio-
 nem aque pauce: et inebriatio et debetur ratione substantie in bibentis
 substantiam cerebri et nervorum: cuius penetrationem iuuat admixtio
 aque modice. Et in hoc est materia subtilis considerandi. Vicesima
 prima regula q̄ si intendamus pectoris et pulmonis mundificationem
 et ventris laxationem: tunc vina mediocris substantie sapore dulcia sunt
 magis eligibilia: et specialiter si non dubitamus opilationem venarum.
 Vicesima secunda regula consideranda est q̄ vinum eligibilis et meli-
 or in sanitatis regimine est vinum medium seu equale inter vetustatem et
 nouitatem: clarum ad rubedinem trahēs: bonū habens odorem et equa-
 lis saporis: quod nec acre: nec acutum: nec dulce: nec fumosum: nec gros-
 sum: nec valde subtile: sed ad subtilitatem declinans sit q̄ etiā inter for-
 titudinem et debilitatem obrinet mediocritatem: quod etiam non creuit
 in saxosis et lapidosis montibus: nec in terra simpliciter plana et ara-
 bili: sed in terra montuosa sicca a sole versus meridiem discooperta.
 Quod etiam non creuit in regione nimis calida nec nimis frigida. Et

Vicesi-
 ma r̄ta. 6
 vinis fu-
 mosis.

Vicesi-
 ma prima
 regula.
 Vicesi-
 ma secunda
 regula.
 De vino
 medio.
 Electio
 vini.

Vinagre ex his concludi potest q̄ vina cypriana: nec greca: nec garnacina cōueniūt
 ca non cō in sanitatis regimine via potus. Nec vina gallicana et eis similia: sed ta
 ptunt. lia vina sicut sunt vina debilia: et de bersilitico: et de sancto porciano. Nec
 ista lau- enim vina sunt cōuenientia via potus in regimine sanitatis. consideratis
 dantur. eorum coloribus: substantiis odoribus: saporibus: et locis in quibus cre
 uerint: et consideratis eorū effectibus quos homines in seipsis iam dudū
Vigessi- experti sunt. **Vigessimatertia** regula est q̄ homines q̄ vtuntur multo vi
 ma tertia no: vel ex natura: vel ex consuetudine: vel ex quacūq; alia necessitate: nō
 regula. debent vti multo cibo. Vinum em̄ est cibus et potus. Unde videmus po
 tatores tabernas quotidie sequentes respectu aliorū hoīm pauci victus
 Quomodo em̄ natura potest digerere multum cibum et multum potū.
 Pro certo male. Et bonū est q̄ talis qui vult repleri vino in suis cibis
 quibusdā diureticis vtatur: vt vinū citius transeat de stomacho: et non
 accidat repleto nauseatiua: que si accidat prouocet vomitū: et hydro
 mel bibatur: deinde euomat iterum: deinde lauet os suum aceto et melle.
 Nec dentes et gingiue propter vomitū remaneant infecte: et faciē cū aq̄
 frigida: vel aqua rosarum irrozet parum. Amplius volens repleri vino
 non comedat rem dulcem: sed vinctuosam: puta micās panis vinctuosas
 et carnes pinguedine mixtas: post cibū cum bibere voluerit amidalis
 vtatur et capparibus. Amplius caules cocti cū carne et oleo p̄parate: et
 condite cum sale eisdem conueniant: vt vino repleri possint sine lesione.
 Et vniuersaliter omne quod vaporē vini alleviat valet ad idem: sicut se
 men caulium ruta sicca calamentū: ameos: et similia. Amplius sciendū q̄
 cibaria grossa in quibus est viscositas: conglutinatio: et dulcedo ebrieta
 tem impediunt: quia tarde penetrāt: et sic impediunt transitū vini et eius
 vaporē ingrossant: Quis sint cibaria cū quibus nō potest recipi vinum
 sine lesione que est nauseatiua repletio. Cibaria igitur subtilia et vinctuo
 sa nō dulcia sunt cum quibus sine repletionē nauseatiua et stomachi gra
 uamine plus pōt homo repleri vino. Sed cibaria grossa: dulcia et viscosa
 sunt cum quibus potest plus recipi de vino sine ebrietate: non tamen sine
 grauamine stomachi et repletionē nauseatiua. Si igitur homo velit bi
 bere multum vinum: et dubitet ebrietatem: vel propter cerebri debilita
 tem: vel propter vini fortitudinem: vel propter humorum plenitudinē:
 vel propter ciborum paucitatem: tūc talis cibus grossus dulcis glutino
 sus et viscosus est maxime necessari⁹ et nō pinguis subtilis et vinctuosus.
 Sed si quis non dubitet ebrietatem et velit multū bibere respectu cibi
 et dubitet repletionem nauseatiuam: et stomachi grauedinem tūc cibus
 pinguis subtilis vinctuosus est maxime necessarius. Est breuiter hic no
 tandum q̄ amidale specialiter amare ciminum: sel semen caulium: sal
 napticus: ameos in ieiuno sumpta cum aqua frigida impediunt ebrieta
 tem. Et potus aque frigide cum aceto vel cum vino granatorum paula
 tim exhibitis: ebrietatem remouet: et similiter odor thuris: camphore et
 sandalorum. Sed q̄ iam sumus extra regimen sanitatis: ad propositum
 redeamus. **Vigessimaquarta** regula est de vinis artificialibus que apud
 aliquos homines sunt in vsu: puta vinum saluiatum: et enulatum et rosa
 tum. De his igitur sciendum q̄ cum sapiant naturam medicinale nō
 competunt in regimine sanitatis nisi in pauca quantitate. Vinum igitur
 saluiatum aliquis bibere potest in hyeme in pauca quantitate. Nam via

Pro op
 timis po
 tationib⁹
 De his q̄
 ebrietatē
 impediunt.

Ista re
 motent
 ebrietatē

Vigessi
 ma quar
 ta regula.

num a saluia acquirat quendam caliditatem et stipticitatem: et aromati-
 citatem: ratione quorum parum sumi potest in hyeme a stomachi calefa-
 ctionem et eiusdem et cerebri et neruorum et aliorum ratione stipticitatis
 et aromaticitatis confortationem. Sed multum ex eo sumptum non est
 conueniens: nec ad sitis extinctionem quia saluia calida est et sicca in ter-
 tio: nec ad cibi delationem et permutationem: quia totum cibum ad nimiam
 siccitatem et caliditatem faceret declinare. Cum enim vinum de se sit ca-
 lidum et siccum et saluia sit multum calida et sicca: totum aggregatum mul-
 tum declinabit ad siccitatem et caliditatem: quod non est bonum in sanitatis
 regimine. Amplius si bibatur vinum saluiatum in magna quantitate: quod
 vinum a saluia acquirat quendam durecitatem et substantie subtilitatem: *De vino saluiato.*
 intantum quod eius decoctio prouocat vnam: et menstrua erit causa descen-
 dendi cibum a stomacho ante ipsius digestionem perfectam: et causa tra-
 situs vini ad cerebrum et neruos ante digestionem eius in stomacho et
 epate. Saluiatum igitur vinum in magna quantitate nullo modo est biben-
 dum: sed habentes neruos debiles vtantur eo in pauca quantitate quia
 in magna quantitate plus lederet quam vinum simplex. Est autem hominum
 consuetudo tale vinum bibere ante alium cibum: quod forte ex hoc fit: quod
 saluia habet virtutem incitandi appetitum. Et sic vinum saluiatum primo
 sumptum incitabit appetitum ad cibum qui sumi debet. Amplius vinum
 saluiatum multum confortat neruos totius corporis: quod melius ex eo
 fiet si sumatur in principio quam in fine. Amplius vinum quod recipitur in pro-
 cessu debet sumi ad cibi permutationem vel sitis extinctionem: propter quorum nul-
 lum debet bibi vinum saluiatum. Nam quantitas que ex eo bibi debet: debet
 esse minor quam oportet ad predicta. Si tamen post omnem cibum parum su-
 meretur ex eo cum nebula vel pane tosto ad officium stomachi roboran-
 dum: et digestionem in eo confortandum: forte esset laudabilius quam sume-
 re claretum vel alia vina acuta valde: vel alia que multum sunt fumosa et
 capitis repletiva. Bene autem considerandum est quod vinum saluiatum fiat ex
 saluia que in loco creuerit vbi serpentes non fuerint nutriti et conseruati.
 Libenter enim consueuerunt serpentes morari vbi crescit saluia. Quare
 vbi saluia sit apponatur ruta: quia serpentes fugiunt rutam. Non igitur
 recipiatur saluia: nisi in loco vbi est magna copia rute. Vinum autem rosatum
 in estate est conueniens propter temporis feruorem et in complexionem ca-
 lida et in habentibus viscera calida: et in his qui dispositi sunt ad fluxum vel
 vomitum colericum. Sed in sanitatis regimine vinum simplex est magis
 conueniens. Quidam autem plus bibunt tale vinum propter voluptatem quam
 propter necessitatem. Vinum autem enulatum multum confortat cor et membra
 adiacentia. Habentes autem cor debile et stomachum et specialiter pro-
 pter frigiditatem et humiditatem: vtantur vino enulato in pauca quan-
 titate: sicut dictum est de vino saluiato. Et sine dubio enulatum in multis
 esset conuenientius quam saluiatum. Et hec sufficiant de regimine vini.

De ceruisia et alijs potibus.

Ceruisia autem consequenter est notandum

et de alijs potibus: puta bocheeto: et pomerio: et ceraseto: et si-
 milibus si qui sint alij. Sunt enim quidam qui propter penuriam
 vini vtantur predictis potibus non tamen potus adeo conue-

Tertia

Proprietates ceruissae. nientes in sanitatis custodia sicut vinum. Sciendum ergo q̄ ceruissa potest fieri ex auena: et ordeo: et frumēto. Et scdm̄ q̄ fit ex alio et alio grano: est alterius et alterius cōplexionis. Omnis tamen ceruissa de quolibet grano facta grossior est q̄ vinū: et multū difficilis ad digerendū opilationes in visceribus facit: et maxime tamen noua. Inflationē et ventositatē generat et capitis dolorē inducit. Et interdū fluxū ventris et appetitū deijcit. Sed bene verū est q̄ multū nutrit: et corpus impinguat si bene digerat. Que autē cōficitur ex rebus inebriantibus: puta ex grano quod nominat lolū pessima est inter oēs dolorē capitis maxime generans: et nernus ledens. Diuersificatur enim scdm̄ granorū diuersitatē. Nam que fit ex ordeo plus attinet frigiditati: et q̄ fit ex frumento plus attinet caliditati. Simplicius que fit ex ordeo et auena minus opilat et minus generat vētositates et minus nutrit. Et q̄ fit ex frumento magis nutrit et magis opilat. Et quāto ceruissa est grossior: tanto deterior: et quāto subtilior: et clarior: tanto melior. Alij autē sunt potus artificiales que fiunt cū melle: qui sunt calidi et sicci: et multū opilatiui venarū: epatis et splenis: et generant multas inflationes: et maxime quādo est q̄titas in eis maxima melis: et maxime quādo mel nō est coctum sufficienter: et ventrem laxat. In colericis igitur non cōpetit talis potus: et similiter si epar et splen fuerint opilata. Sed talis potus congruus est habentibus cōplexiones frigidās: maxime si habeant in intestinis et stomacho multū flegma q̄ virtute sua incisua et absterfua incidit et mundat et ventrē euacuat. Vñ in his soluit ventrē. Et hec memini me dixisse cū de melle tractaui. Cerasarinū autē et pomeriū sunt propinquoza nature vini q̄ ceruissa. Et puto q̄ in regimine sanitatis sunt cōgruentioza sicut patet considerantibus colorē odorem et substantiam predictorū potuū: in quibus sunt magis congruentes cū vino q̄ ceruissa. Isti tamē potus sunt minoris caliditatis aromaticitatis: et confortationis membrorū et nutritionis q̄ vinū: et ideo minus congruētēs in sanitatis regimine. Vñ hos potus et similes si q̄ sint: ore possimus laudare: s; corde et ope nos et n̄fos dilectos vino optimo copulare.

Capitulum. xxi. de indumentis:

Differentia vestimentorū.

Prima regula.

Cuia possunt homines vti vestibus et indumentis debito modo et indebito: et talis indumentorum vsus est necessarius in sanitatis regimine determinandū est in isto capitulo de indumentis et vestibus quātum sufficit in proposito. Vestes autē et indumenta vel sunt de lino vel de bombace: vel de serico: vel de lana: vel de pellibus. Regule igitur seruande in vestib⁹ et indumentis sunt hec. Prima regula est q̄ vestes et indumenta sunt propter membra exteriora defendere a nocimento exteriori: puta calore vel frigiditate plus tamen a frigiditate. Tempore enim calido nudum incedere membra denigrat et cutem adurit: et totū corpus plus debito calefacit. Et similiter tempore frigido si quis sine vestibus vel cū paucis incedat multū grauat corpus sicut consideranti est manifestū. Bene igitur considerandū est q̄ tempore frigido homo non incedat sine vestibus corpus defendētibus a frigoze continētis. Et similiter in estate q̄ non incedat cum vestib⁹ corpus plus debito calefacientibus vel sine vestibus totaliter: vel cum ita

paucis vestibus vel subtilibus q̄ corp⁹ a calore cōtinentis possunt minime defendere. Et igitur diligenter notandū q̄ vestes ⁊ indumēta defendunt corpus a frigiditate cōtinentis tripliciter. Primo quidē quia phibent applicationē frigiditatis cōtinentis ad corpus: q̄ frigiditas cōtinentis nō attingit corpus immediate sed mediantibus indumētis. Secūdo q̄ humores ⁊ vapores calidos circa superficiem corporis retinēt: ⁊ sic ibidē multiplicati calefaciūt corpus exteri⁹. Tertio calefaciūt corpus nostrū suo calore essentiali ⁊ virtuali: q̄ calor quodāmodo de potētia ad actum reducit a calore ⁊ spiritu corporis nostri sicut piper puluerisatū supra manum: calefacit manum sua essentiali caliditate q̄ reducit de potētia ad actū a caliditate nri corporis. Interdū indumēta possunt calefacere sua actuali ⁊ formali caliditate: puta quādo vestes calefaciunt ab igne: ⁊ sic calidi industur. Nec tñ caliditas actualis cito recedit: ⁊ remanet virtualis ⁊ potentialis caliditas quodāmodo reducta a calore corporis nri de potentia ad actū. Secūda regula consideranda circa vestes ⁊ indumenta: est q̄ quāto tēpus est frigidius ⁊ vētosius ⁊ aer subtilior: tanto plurib⁹ indigem⁹ vestibus. Et specialiter qñ corpus est rarum multū et passibile: et cū hoc frigidioris cōplexionis. In hyeme igitur ceteris parib⁹ indumēta plura sunt necessaria: ⁊ in nocte q̄ in die: ⁊ stante vēto q̄ non flāte: et in tēpore pluuioso q̄ sereno. Nam tempore sereno sol magis potēs est calefacere q̄ pluuioso. Amplius homines rare cōplexionis puta quorum muscoli non sunt densi: sed multū porosi: et quorum carnes non sunt dure: sed molles: tales vtiq̄ plus timēt frigus: ⁊ plurib⁹ indigent vestibus. Similiter etiā ceteris paribus senes ⁊ fleumatici ⁊ melācolici pluribus vestibus indigent. Nā tales maxime leduntur a similibus sue crassi: et a contrario iuuantur ⁊ sic colerici ⁊ sanguinei paucioribus indigent vestimentis q̄ fleumatici vel melācolici. Sed tu diceres cōtra: colerici sunt rariore: et p̄ consequens passibilior: ⁊ sic indigent pluribus vestibus q̄ melācolici: quorum compositio est durior. Dicendū ad hoc q̄ non est inconueniens aliquem colericū quo ad membra exteriora esse cōpositionis durioris: et minus passibilis aliquo melācolico. Unde dato q̄ regulariter compositio sequatur complexionem ⁊ eidē proportionē: interdum tamen contingit contrarium. Sic igitur stat simul q̄ aliquis sit colericus ⁊ non rarus melācolicus ⁊ non densus. Ceteris igitur paribus ex parte complexionis regula compositionis posita est vera: ⁊ maxime esset vera si cum caliditate complexionis esset duricies compositionis: ⁊ cum frigiditate complexionis esset raritas compositionis. Postest etiam dici q̄ regula compositionis dicta non simpliciter tenet: nisi supposita eadem complexione: vel q̄ non sit repugnantia ex parte complexionis: sed respectu compositionis simpliciter tenenda est. Plus etiā facit caliditas complexionis ad hoc vt aliquis minus indigeat calefacientibus q̄ raritas compositionis ad hoc q̄ ledatur in frigidantibus. Unum enim contingit in ratione actiui resistentis: puta complexionis caliditas: et aliud in ratione passiui puta compositionis raritas aut densitas. Tertia regula est q̄ homines qui plus exercitantur ceteris paribus paucioribus indigent indumentis. Nam per exercitium calefaciunt membra exteriora: et superflue humiditates membrorum consumūtur membra aequaliter indurātur: ⁊ impassibilia efficiunt. In quiescentibus

Tripliciter defendūt corpus a frigore. Exēpluz de pipea re.

Secunda regula.

In hyeme.

Dubium de colericis.

Tertia regula de exercitio

Terttia

autem membra exteriora sopita sunt et calor in eis: et ideo oportet quod per indumenta confortentur: et quodammodo de potentia ad actum reducantur.

Quarta regula est quod seruietes in stupbis et qui in earum domibus commorantur: quando contingit quod se exponunt continenti aeri frigido: indigent pluribus vestibus: tum quia plus leduntur a frigore: quia consueti sunt in calore. Sicut enim ab assueto non fit passio: sic ab eo quod est contrarium assueto corpora nostra maxime patiuntur: et hoc contingit in proposito: tum quod eorum porositates sunt aperte et rare: et sic frigiditas continens potest perfectius et citius subintrare et membra ledere. Et propter hanc causam in primis frigidioribus indiget homo plurimis cooperimentis: propter hoc quod subita mutatio ad frigus nocet: et pori inueniuntur aperti.

Quinta regula est quod in somno aliquis indiget plurimis cooperimentis quod in vigilia. Nam in somno calor trahitur ad interiora ad loca digestionis: et membra exteriora remanent calore et spiritu denudata respectu vigiliarum: et sic aperta nata sunt magis ledi frigiditate continens. Et membrum maxime frigidum maximo indiget cooperimento: et hoc est cerebrum.

Unde caput in somno maxime est cooperiendum: et specialiter quod in somno eleuantur vapores ad caput in frigidantes ipsum: quod in cerebro conuertuntur in substantiam aqueam. Unde puto quod in somno magis est caput cooperiendum quam alia membra sed in vigilia magis cooperienda sunt alia membra: quod in vigilia multus calor et spiritus mittunt ad cerebrum propter virtutes animales interiores et exteriores quarum operationes vigent in eo: et sic in vigilia calidum est sufficienter: sed in somno caliditas non est ita fortis immo est contrarium ut dictum est. Partes autem spirituales scilicet pectorales maxime debent cooperiri non solum in somno sed et in vigilia.

Nam partes pectoris difficile est tueri a frigore quia aer frigidus continue inspiratur et expirat et reuma continue descendit a cerebro ad partes pectoris et pulmonis. Etiam est in illis partibus magna quantitas ossium que frigida sunt: non obstante igitur cordis caliditate propter predictas causas partes pectorales sunt maxime cooperiende. Extrema autem putamus manus paucioribus indigent cooperimentis: et specialiter in vigilia quia sunt quasi in motu continuo. Sunt enim organa deputata ad operationes transeuntes: et adhuc manus paucioribus indigent cooperimentis quam pedes ex eo quod sunt in motu magis continuo et eorum opus cooperimentis impeditur et sunt propinquiores fonti caloris scilicet cordi: et prope manus sunt arterie multe in quibus inuenitur pulsus fortis in quo significat calor fortis et magna influentia cordis. Unde quia operationes manuum ad quas sunt deputate a natura que sunt valde multe exercentur multo calore et spiritu: ideo ad easdem manus natura corporis regitua mittit multum calorem et spiritum et sic non indiget tot cooperimentis sicut alie partes.

Pedes etiam sunt in multo motu: et operationes ad quas deputati sunt exerceri non possent cum multis cooperimentis et sic non indigent pluribus cooperimentis sed indigent adhuc plus quam manus et sic a principio et communiter assuetus est ex causa finali hoc: et hec consuetudo iam redacta est in naturam. Membra autem faciei nullis cooperimentis indigent vel paucis nisi magna imminente necessitate. Nam ad faciem natura multum mittit calorem propter operationes sensuum que vigent maxime in partibus faciei. Que etiam operationes cooperimentis communiter exer-

ceri non possent. Sexta regula sumitur ex parte habitudinis. Nam habentes membra exteriora carnosia paucioribus indigent cooperimentis habentibus ea denudata a carne: minus enim omnes tales leduntur a frigore quam denudari a carne ceteris paribus. Septima regula sumitur ex parte indumentorum et vestium in quibus plurima diuersitas inuenitur. Quedam enim indumenta sunt magis calida quedam minus alia vero mediocriter. Indumenta enim de pellibus coeter et ut in plurimum sunt alijs magis calefacientia et inde indumenta ex pannis laneis subtilibus et mollibus densis sufficenter grossis: vnde de indumenta de bobace: et deinde de serico et ultimo indumenta linea. Si- bus enim indumentis sunt minus calida: et de bobacinis et sericis que minus lixata est et magis pilosa est magis calida. Vestis enim serica lixata multum est frigida et similiter bobacina et similiter de vestibus laneis que magis est subtilis et rara et lixata et non lenis sed aliquatulum aspera est minus calida: et que minus subtilis et satis densa et lenis nullomodo lixata est talis utriusque lanea vestis calidior est inter omnes. Et de vestibus laneis similiter dicendum quod quanto subtilior rarior asperior minus pilosa tanto minus calida: et pro oppositum quod quanto grossior densior lenior magis pilosa: tanto calidior. Et de pellibus sicut quod quanto pellis habet pilum densior et maior et lenior: et ratio est calidior. Et est notandum quod pelles diuersificantur secundum diuersitatem aliam a quibus sumuntur. Sciendum igitur quod consideratis conditionibus supradictis et aliam naturam sunt vulpine sunt multum calide et sicce et sic multum confortant nervos: vnde multum coepetunt palyticis et arthriticis et vniuersaliter omnibus passionibus nervorum et coepetunt etiam his qui sunt valde pingues et voluit eorum corpora macrefacere et desiccare. Pelles autem cuniculorum et leporum sunt his proportionales nisi quod non tamen desiccant. Vnde puto quod in regimine sanitatis sunt magis congruentes pelles de biuria consideratis conditionibus prius enumeratis: satis est calida: nam pellis est satis grossa et habet pilos multos et densos et lenes sufficenter magnos et cum hoc est nitida valde et pediculorum minime generatiua et habet pilos fortissime adhesionis: vnde tales pelles satis apud me commendate sunt. Pelles autem ouine sunt calide et humide consequentes complexionem aliam cuius sunt. Vnde multum confortant corpus et calorem naturalis et corpus impinguat: vnde melancholicis et siccis et macilentis multum coepetunt sed est pellis inter omnes nitida minime et multorum pediculorum generatiua. Ut igitur sit ad vnum dicere pellis ouis sequitur complexionem aliam cuius est que cum sit cutis dense et spisse pilositatis: fortis adhesionis et multe pilositatis plus calefacit: et pro oppositum si sit rare cutis et rare pilositatis et minus calefacit et si habet pilos asperos et duros desiccant: et si humiles et lenes impinguat et humectat et hoc est vniuersaliter verum in omnibus indumentis. Ex dictis igitur satis concludi potest quod homines calide complexionis iuuenes tempore calido regione calida sufficienter pingues et carnosii indigent indumentis subtilioribus raris paucis pilositatis et rare: et pro oppositum frigide complexionis senes et tempore et regione frigidis macillenti et rari indigent indumentis grossioribus multum pilositatis et dense. Amplius si queramus corporis desiccationem et macilentiam vel superfuitatum in membris consumptionem bonum est quod indumenta sint dura aspera et non multum rara et specialiter indumenta que prope cutem ponuntur. Vnde volentes se macrefacere et membrorum suorum

Sexta regula.

De diuersitate vestium.

Vestis serica.

De pellibus.

Pellis vulpina.

Pellis cuniculorum.

Pelles ouine.

Regime secundum diuersitatem complexionum.

rum supfluitates desiccare vti debent indumētis lineis asperiorib⁹ durioribus et grossioribus ⁊ talia indumēta sepius mutare. Et p̄ oppositū quorum membra sunt macillenta ⁊ paucarum supfluitatum volentes im pinguari debent vti indumentis lineis mollibus sufficienter densis. Ex viciis autem elici potest q̄ quāto indumenta sunt leuiora ⁊ minus pilosa ⁊ magis laxata tanto induātur immediacius carni: ⁊ quanto asperiora et duriora ⁊ minus frangibilia tanto induātur longius a carne: vnde vestes linee ⁊ similes induūtur magis prope carnem ⁊ vestes lancee induūtur longius: sic enī minus leditur corpus ⁊ vestes melius conseruantur.

Capitulū. xlii. De volentibus continere.

Regimē
continen-
tium.

Noniam quidem sunt venerabiles vtri q̄

viuere volunt continenter et tamen volunt viuere sani.

Ideo de meliori eorum regimine intendo vnum capitulū breue imponere. Scimus enim q̄ et si actus veneris seu coitus sit vtilis in sanitatis regimine non tamen necessari⁹. Unde aliqui sapientum qui fuerunt locuti de sanitatis regimine de coitu nullam penitus fecerunt mentionem.

De coitu

Multi enim sunt qui viuunt sani sine coitu sicut alij cum coitu. Non est igitur coitus necessari⁹ ad necessitatis cōseruationē indiuidui: licet ad cōseruationem speciei necessari⁹ sit. Possibile igitur est hominem viuere sanum sine coitu: sicut patet in multis virginibus preteritis et presentibus. Igitur ponende sunt he regule quibus homo potest se a coitu preseruare et continenter viuere. Prima regula sumitur ex parte cōsuetudinis. Sciendū igitur q̄ deassuescere actum est de his q̄ maxime redunt hominem continētē. Sicut enim mulieres nutrices cum deassuescunt lactare non generatur lac in earum māmillis et sic pueros nutrire nō possunt: si etiam mēbra generationis cū deassuescunt coitū ⁊ spermatis emissionem sp̄ma in eis nō multiplicat nec fermentatur et p̄ consequens ad coitū minime stimulat⁹: et sic continētēs de leui efficiuntur. Est vltim⁹ genter notandum q̄ si quis fuerit cōsuetus ad actū coeundi longo tēpore nō est securum hanc consuetudinē subito relinquere sed paulatim. nā subito permutare cōsuetudinē est res periculosa in sanitatis regimine

Cōsuetudo
ē alte-
ranatura
Modus
euitandi
coitum.

Consuetudo igitur paulatim est mutanda et hoc fieri pōt si quis volens mutare consuetudinē coeat tardius q̄ consuevit ⁊ cū turpioribus mulieribus ⁊ cum vetulis ⁊ cū meretricibus ⁊ vniuersaliter cū mulierib⁹ quorum actus et aspectus sunt horribiles et specialiter in actu coeundi imaginari debet actus turpitudinis et q̄ eodem actu ratio absorbetur ⁊ succumbit ⁊ homo brutis adequatur: et q̄ ex hoc actu nullus actus virtutis nec bonus habitus in nobis augmentat quoniam in hoc actu ratio nichil iudicat: nec de bono: nec de malo: immo eius iudicium totaliter annullat et specialiter q̄ ex hoc actu homo distrahitur a multis operibus virtuosis: q̄ mulier furatur cor ipsius sapientis. Quibus his itaq̄ cōsideratis ⁊ sepe homo leuius ⁊ facilius continebit. Amplius scias q̄ venationes et ludox species et tristitie puocationes ⁊ dignitates assumpte sunt ex his que iuuant hominē continere ⁊ sup oia seruire philosophie ⁊ studijs literarū ⁊ specialiter moralibus studare ⁊ bellozum actibus insistere hec omnia iuuant q̄ plurimū continere. Amplius Neubothomia ⁊ stupa sic

De fleu-
botho-
mia.

ea exercitium forte et balneū multum iuuat ad cōtinendum hoīes. Omnes em̄ qui coītu nō vtuntur plus alijs vtentibus debent fleubothomari et sepius staphari stapha sicca et sepius balneari et plus exercitari. Ex his enim oībus materia spermatica confirmitur et desiccatur et minus in corpore multiplicatur. Amplius volentes cōtinere debēt vitare cibaria hoīem ad coītum incitantia vel sperma multiplicando vel calorem incitando vel spiritū ventosum in mēbris generatiuis congregando. Que aut̄ sint ista cibaria scriptū est in sc̄da parte huius operis capitulo de regimine sanitatis sumpto a diuersitate mēbroꝝ. Ibidem enī queritur q̄ et qualia cibaria sunt et volentibꝝ cōtinere totaliter euitētur et vtātur desiccātibus materiā spermaticā: bonum est q̄ vtant̄ in frigidantibꝝ mēbra generationis et cū ventositas sit forsan de incitantibꝝ ad coītu ppter erectionem bonū est q̄ euitent v̄tosa et q̄ vtātur consumētibꝝ ventositatem et sperma desiccātibus. Desiccātia sperma que dā sunt frigida que dā calida. Frigida sunt vt lentis et aqua lentū decoctarū cū semine caulis et nenufaris et coriādrī et semine lactuce et aqua lactis sine butyro vehemētis acetositas et acetum etiā semen portulace. Hec igitur cōmesta seu bibita sperma desiccāt et caliditatē ad coītu incitāt et alterant. Fiant igit̄ ex eis pulueres et electuaria vel potiones quibꝝ hoīes volentes cōtinere possent vti. Amplius scias q̄ inungere mēbra gñationis et renes cum oleis frigidis et siccis et cū oleo iusquiami vel papaueris ē ex his q̄ sperma desiccant: etiā incedere nudis pedibus desiccat desiderū coītu. Sunt etiā multa calida que sperma desiccāt puta liliū semen rute et herba et semē agnicasti: calamentū: euforbū: myrrha: et ciminū: vnde dyaciminū est desiccātū materie spermaticæ valde et si q̄s sit calide complexionis et in tpe calido vtatur aceto. Amplius scias q̄ iter dū submergere membra gñationis in aqua frigidissima: est de his q̄ auferūt desiderū coītus et specialiter hoc fiat tpe illo quo homo ad coītu stimulat̄ vel ex natura vel ex inordinatione appetitus. Amplius in habentibꝝ renes calidos valde et genitalia: lamina plūbea minutissime perforata et subtilis valde aliquo oleo frigido et sicco inuncta multū desiccat coītu si potteretur ligata ad renes. Amplius cibaria eoz nō debēt esse multi nutrimenti nec calida et humida: sed nutrimenti pauci declinat̄ ad siccū et frigidū. Hec debent esse cibaria ventosa: nā ventositas incitat ad coītu et specialiter cū caliditate et humiditate sicut patet in cicere in quo est caliditas et humiditas et ventositas: et similiter in naponibus et pastinacis et similiter in fabis et pineis excorticatis et similibus. Amplius volens cōtinere insistant vigilijs et minus solito comedāt et nunq̄ sint ociosi: vnde circa aliq̄ sollicitari siue agibilia siue speculabilia multum detrahit hominē a desiderio coītus. Ocium enī alimenta ministrat non solum huic vicio: sed multis alijs. Volens igitur de leui viuere caste sic suum ordinet viuendū modū: quia preter horam somni nulla per ocium transeat: et laudo q̄ continere volentes vtantur agnocasto in balneis in suffumigationibus: et eorum camere et lectus sternantur agnocasto. Habet enim mirabilem proprietatem in isto sicut diu testificati sunt multi sapientes. Multi enim sunt quorum ex dimissione coītus stomachus et cor debilitatur. Bonum est igitur intēdere ad ipsoꝝ stomachū confortandū cū medicinis bibitis et cōmestis seu emplastris stomachū confortandū calidis seu frigidis seu tē:

Cibaria
spermat
desiccati
ua.

Anguen
tum.

Submer
sio in aq̄
gelida.

De ciba
rijs v̄tosi
sis.

De agno
casto.

Cōfortatio peratis sicut melius videbitur expedire scdm diuersitatē pplexiōis cor-
tio stoma-
chi & cor-
dis. poris & etatis & similia: & que sunt illa satis dictum est in prima parte hu-
ius operis in capitulo de mēbrozum conseruatione vbi tractatur specia-
liter de stomachi cōfortatione et pportionabiliter intelligatur de corde
hoc em̄ mēbrū debilitari cōsuevit ex dimissione coitus & que sint cordia-
les virtutes & medicine simplices cōposite in preallegato capitulo sus-
ficiēter dictū est. Amplius dico q̄ tales maxime assiduent exercitiū par-
tū superiorū sicut est lapidis eleuatio & vniuersaliter omne exercitium
in quo pectoralia et brachia exercitent plus q̄ inferiores partes. Itā q̄ ta-
le exercitiū supfluitas in mēbris supioribus cōsumet et in eis nō multi-
plicatur ex dimissione coitus. Membris autē inferioribus administrari
debent vnguenta et emplastra frigida et sicca vel calida et sicca sperma
exiccantia quod horū magis videbitur expedire: sed regulariter melius
est q̄ talia emplastra vel vnguenta declinet ad frigiditatem semp̄ q̄ decli-
nent ad caliditatem vel nimiam siccitatem: et quādo ex administratione talium
emplastroꝝ videbimus q̄ materia ventositatis erit cōsumpta: tunc pote-
runt administrari embroce declinātes ad aliqualem caliditatem et subtilita-
tem: puta de camomilla agnocasto et semine canabis. Amplius scias q̄
in volentibus cōtinere vomitus est cōgruentior q̄ farmacia. Timef̄ em̄
q̄ farmacia nō faciat descēdere materias. Amplius fleubothomia de sa-
phenis interioribus cauillarū pedū maxime cōpetit his qui ex coitus di-
missione incurrūt cordis debilitatē et stomachi. Amplius scias q̄ saphi-
rus et smaragdus et topasius reddunt hominem castū et continentē.

Capitulū .xxiii. De iter agentibus.

Prima
regula.

Mutatio
regimie.

Secūda
regula.

Consequēter dicēdū est de regimie iter
agentiū. Circa quod regimen dande sunt regule. Qua-
rum prima est. Quod intendens iter agere ex necessi-
tate debet in modo viuēdi cōsuetudinē mutare. Alius
enim debet esse modus viuēdi itinerantiū et non itine-
rantiū: nam propter laborem qui in eis contingit est du-
bitandū ne in malas cadant egritudines nisi suum regi-
men permutent ab eo quod cōsuetum est. Hec tamē cō-
suetudinis permutatio non est fienda subito: sed paulatim et ordinate.
Oportet igitur qui iter agreditur vt vtatur ordine et in principio sui iti-
neris parū plus solito exercitetur et sic paulatim ad exercitiū itineris af-
suecat: et si in suo itinere necessariū fuerit vigilare paulatim assuecat et
anteq̄ iter arripiat: et similiter intelligitur de fame et siti. Unde in hoc
casu summe oportet ad nō cōsuetā transmutare: debet etiā assuescere ad
cibū quo in itinere proponit vti. Maius em̄ periculū est ita arripere his
qui non consueuerunt et in debilibus et senibus q̄ in consuetis fortibus
et iuuenibus. Et circa illos in quibus maius periculum iminet maius stu-
dium est ipendendū in mutatione consuetudinis ad ea que itinerantiū
sunt necessaria. Secūda regula est ex parte cibi et potus: nam cibi itine-
rantium debent esse facilioris digestionis et melioris substantie et p̄p̄in-
que mensure et non multi. Et vt sit ad vñū dicere suum nutriens debet
meliorari vt bene digeratur et superfluitates in venis non cōgregentur.
Et que sunt huiusmodi cbaria dictum est in capitulo de cibis & potibus

in speciali. Amplius non debet equitare stomacho pleno cibo ne eius ci-
 bus in stomacho corrumpatur. Et si necessitate habet bibendi bibat aquam
 ne per eam augetur sonitus et ventositas et dilatio sui in ventre. Expe-
 ctetur igitur cibus vsq; ad horam hospitandi: q; si forsan comedere oino
 sit necessarium parum comedatur ne necessitas bibendi immineat. Unde
 itinerantes summe euitare debent olera et fructus et quicquid generat
 humorem crudum nisi interdum gratia medicaminis. Amplius non debet fastidi-
 tus cibo iter arripere. Dormiat igitur primo vt fastidium resoluatur: nec
 etiam valde famelicus vbi enim est indigentia et fames magna: non oportet
 laborare vel itinerare: prius enim confortanda est virtus: sed quia itine-
 rantia potest necessitas imminere tolerandi famem tandiu q; desiderium
 destruat totaliter comedendi vel multum minuatur: bonum est scire ci-
 bos cum quibus homo diutius potest sine cibo permanere. Sciendum igitur
 q; cibi facti ex epatibus assatis et pile facte ex amigdalibus et oleo amig-
 dalino et anetino et adipe vaccino conueniunt: si enim vna ex eis comeda-
 tur fames longiori tempore tolerabitur. Amplius sumere oleum viola-
 tum bullitum in quo sit dissolutus adeps vaccinus facit diu tolerare fa-
 mem tantum q; si quis sumeret vnam libram talis conditi sine deside-
 rio notabili quasi per decem dies permanere valeret et sicut dictum est
 de fame ita intelligatur de siti. Quia enim sitim interdum tolerare oportet
 determinandum est de medicinis sitim extinguentibus quarum vna est
 lens et semine portulacae pistatum cum aceto et sint seminis portulacae: drag-
 m. iij. et distemperentur cum aceto et aqua sufficientibus et euitentur que si-
 tim faciunt quorum vnum est pisces et omnia salsa et dulcia et locutio mul-
 ta et fortis deambulatio. Nec igitur sunt euitanda. Et si quis multum si-
 tiat bibat aquam cum aceto quia est ex his que sitim extinguunt sicut prius
 dixi. Tertia regula sumitur ex parte fleubothomie et farmacie: nam si ali-
 quis propter plenitudinem indigeat aliquo istorum fienda sunt antequam inci-
 piatur iter que si non fiant est dubitandum de febris et apostematibus
 et membrorum exteriorum infectionibus: et si tempus sit frigidum et humo-
 res sint corrupti non multum calidi et membra interiora fortia et sint humores
 aliquantulum grossi et adusti multum est dubitandum de lepra. Bonum est igitur
 ante principium itineris fleubothomare vel farmacare secundum q; me-
 dico melius videbitur expedire: ex hoc enim redditur corpus agilius et
 ab egritudinibus securius: nullo igitur modo volens iter arripere hoc fa-
 ciat sine consilio boni medici. Quarta regula sumitur ex parte caliditatis
 continentis. Sunt enim multi qui itinerare proponunt et coacti sunt in tempore
 calido qui multum studere debent ne eorum membra maxime cerebra a ca-
 lore continentis ledantur. Sepe enim ex hoc homines incurrunt capitis do-
 lorem fortem et febrem effimeram vel putridam et alias egritudines quas
 non est necessarium hic enarrare. Cooperiantur igitur capita eorum vt de-
 fendantur a sole optum possibile est. Amplius itinerantes hoc tempore sol-
 licitare debent de eorum pectoribus vt scilicet non desiccantur ne super ca-
 lefiant propter exercitium et aerem attractum qui est valde acutus et calidus
 Debent igitur epithimare et insigere eorum pectora et specialiter cordis
 regionem que est sub mamilla sinistra epithimantibus frigidis et humidis
 et vnguentis frigidis et humidis pura cum muskallagine psyllij et succo por-
 tulacae et similibus. Amplius tempore calido antequam dieta incipiatur et dato

Ad toles
radu fa.

Ad toles
radu siti.

Tertia
regula.

Quarta
regula.

Modus
seruandi

Tertia

Quod aliquis non fuerit famelicus bonum est omnino aliquid comedere conueniens ad resistendum tempori puta ius hordei et syrupum de fructibus et similia. Cum enim equitant et in eorum interioribus nihil existit multum debilitantur ex resolutione et non erit quod restauret. Sumas igitur aliquid ex predictis vel similibus et non incipiant dietam antequam descendat ab officio stomachi. Amplius bonum est quod secum deferant unguenta frigida et humida nota puta oleum violatum et rosarium nenufaris et unguentum populeon ex quibus unguentur eorum spina et pectus hora post horam et multi sunt qui iuuantur ex balneo in aqua frigida cum incurrunt aliquam lesionem ex caliditate continentis: melius est tamen ne hoc subito fiat sed parum expectent et deinde ordinate ad ipsum procedant. Amplius si quis timeat malos odores ex aere et venenosos: nares simul et os ligare debet et obturare et in hoc tolerare dolorem et antequam incipiat dietam debet sobbere lac sine butyro in quo fuerit infusum cepe minutum fortis incisionis et sepe comedere et sic non nocebunt sibi odores. Bonum etiam est odorare oleum rosarium et sobbere et bibere oleum de cucurbitis. Ex hoc enim remouetur venenosorum malicia: et si quis iam ex talibus odoribus nocentium incurrerit proiciatur super eius extremitates aqua frigida et facies ex ea lauetur et comedat olera frigida et super caput eius fundatur ex oleis frigidis et siccis notis et omnino a coitu caueat et si coierit confert ei vinum temperatum et pisces saliti ad appetitus stomachi reuocationem et confortationem: vinum quidam temperatum ad virtutis confortationem et sitis sedationem. Et si febre cauerit lac ei competit nisi capitis dolorem patiat: quia nutrit: humectat: alterat: et facile digeritur: et si febrem patiat et non putridam sed effimeram competit lac acetosum et si sitim patiatur immensam post illos aeris odores venenosos se curet os lauando et gargarizando et hora post horam parum transglutendo et postquam sitis mitigata fuerit bibat et antequam bibere incipiat bibat parum olei rosarii mixti cum aqua et post aquam bibat. Amplius bonum est quod tales qui calore continentis lesi sunt maneat in loco frigido et pedes abluant aqua frigida et si fuerit sitiens aquam frigidam bibat et nutriatur ex cibo qui cito digeritur. Quinta regula sumitur ex parte frigiditatis continentis nam in tempore frigido itinerare magnus est timor: licet homo multum se custodiat. Nam ex frigore continentis interdum totum corpus stupescit spasmodatur et mortificatur et apoplectici moriuntur et interdum membra exteriora: puta pedes manus et oculi ex tali frigore plurimum patiuntur intantum quod interdum putrescunt et cadunt et consequenter sequitur mors. Multi etiam ex frigore continentis cadunt in appetitum caninum. Bonum est igitur quod in tempore frigido volentes iter arripere procurent vestes ceteris calidiores et que sunt iste vestes superius dictum est capitulo de indumentis et quia frigus subintrare consuevit per nares aures et os et ceteras corporis porositates: bonum est quod meliori modo quo possibile est obstruantur ne frigus subingrediatur: et quia in capite et facie sunt multe vie per quas frigus potest subintrare. Debet medicus sollicitari circa cooperimenta capitis et faciei. Et quia interdum membra faciei ut oculi sunt nobiles et necessarii et ex frigore consueverunt incurrere lesionem: puta ruborem et interdum apostema et magnum dolorem sollicitandum est in eorum custodia: cooperiantur igitur oculi et inuoluamur

Unguenta.

Contra malos odores.

De febre.

Quinta regula. De frigiditate.

De cooperimentis.

tur panno subtili sic q̄ ex eis nichil sit discoopertum nisi quod est necessa-
 rium: faciem etiā a venti oppositione quanto plus poterit remoueat. Bo-
 num est etiā q̄ talis coopertura sit super totam faciem et non solum sup
 oculos: et pannus quo oculi teruntur nō debet esse calidus. Si enī ocu-
 lus ex tali ligatura fuerit calefactus plus leditur a frigore: nā aqua ca-
 lida citius cōgelatur. Unde debentes itinerare non debent se opponere
 caliditati ignis aliquo modo: et si predicta nocumenta acciderent oculis
 vaporem cum aqua decoctionis camomille vel sticados vel aneti et simi-
 lium. Et si videamus necessitatem fiat fleubothomia et farmacia: et quia
 istud pertinet ad regimen curatiuum non scribo plus de ista materia.
 Simpliciter pedum: cooperiantur igitur calidis cooperimentis sicut de to-
 to corpore dictum est. Et anteq̄ homo se exponat itineri pedes speciali-
 ter sunt multum fricandi et deinde ex oleo oliuarum veteri fricādo sunt
 inungendi vt caliditas de potentia ad actum deducta per fricationē me-
 lius conseruetur: et si sit oleum de sticados vel camomillinū vel anetini
 vel ab arboze cedri melius extremitates a frigore defendētur. Fiat igitur
 tur hec fricatio et inunctio hora post horam secundum q̄ necessitatem
 videbimus magis imminere et facta fricatione et inunctione cooperiantur
 et inuoluantur pannis lineis mollibus immediate et deinde supponatur
 lana succida et supponetur plantis pedum et deinde calcietur calcis seu
 caligis calidis et deinde calcietur sotularibus vel ocreis largis in qui-
 bus pes et pedum digiti moueri possint: talis enim motus est de his que
 maxie defendūt pedes a frigore: et quādo pedes ⁊ digiti pedū in frigidā
 tur et perfecte moueri non possunt siue mora redeundum est ad fricatio-
 nem et inunctionē vt predictum est: ⁊ q̄ multum laboret in eorum motu.
 Et dicunt aliqui q̄ submersio extremitatum i aqua frigida confert in ta-
 li membrorum stupefactione sicut videmus in pomis congelatis. Si enī
 ponantur in aqua frigida redeunt ad naturam suam: et si ponantur pro-
 pe ignem minime: sic etiam ymaginantur de extremitatibus multum in-
 frigiditatis q̄ melius est q̄ submergantur in aqua frigida q̄ igni appo-
 nant de p̄punguo. Forte enī p̄ antiparistatim mēbrū in frigidatū in aquā
 frigidā positū calefit. Nā frigiditas aque circūstans et quodāmodo ra-
 tione humiditatis mēbrū arefactū et quasi a frigore cōgelatū remolliet
 sicut videmus glaciē in aqua remolliiri caliditatē mēbrorū cōfortat et for-
 tificat: quia vnū quodq̄ contrariū ad presentia sui contrariū fortificatur:
 caliditate igitur in membro fortificata mēbrū totum in circumferentia
 plus calefit q̄ ante. Et specialiter quia membrum est magis aptum susci-
 pere caliditatem: quia remollitum: sed si membra exteriora propter fri-
 gus insensē et non deuenierunt ad viriditatē vel nigredinē mansuam cū
 aliquali priuatione sensus signum est q̄ caro circumferentialis totaliter
 nō est corrupta et mortificata et q̄ cura cadit absq̄ hoc q̄ remoueat ca-
 ro a membro. Bonū est igitur q̄ mēbrū ponat in aqua calida decoctio-
 nis aneti vel camomille vel sticados vel caulū vel naponum et empla-
 stratur mēbrū cū bolo ⁊ si inungat mēbrū aliquo oleorū supradictorū
 aliquantulū prope ignem et post fricationē non erit malū. Si aut viride
 vel nigrū effectū est mēbrū mansue cū sensus et motus priuatione fi-
 enda est scarpellatio sic q̄ sanguis exeat a carne sua et ponendū est mē-

Aqua ca-
 lida citi⁹
 cōgelat.

De ptib⁹
 extremis

Bonū ex
 p̄mētū
 de pomis
 cōgelatis

De itine-
rātib⁹ cō-
tra visio-
nē niuū.

De am-
bulatiōe
forti.

Regimē

De cibis
calidis.

brum in aqua calida ne sanguis cōgeletur in eodem ⁊ deinde epithymā-
dum est membrum cum bolo armenico dissoluto cum vino vel acero : et
deinde lauandū est membrum cum vino calido: ⁊ deinde epithymādum
quousq; membrū redeat ad suā naturalem dispositionē. Et si forte caro
sit omnino mortificata ⁊ remollita putrefacta malū odorē reddēs scar-
pellatio nichil proficit: sed procurandū erit q; caro putrida totaliter re-
moueat qd quomodo fieri debet exit limites regiminis sanitatis. Am-
plius scias q; itinerātis tempore niuis ⁊ ex albedine niuis immoderata
et ex frigiditate continentes consueuerunt oculorū incurrere imobilitatē
et visus destructionem propter nimiam disgregationem factā ab albedi-
ne niuis. Bonum est igitur q; q; hoc tempore itinerare proponit induat
vestimentis nigris et corpus aut caput ⁊ oculos cooperimēto nigro co-
operiat: aut in manu teneat pannū nigrū quem aspiciat. Item talis itine-
raturus tempore frigido nō se exponat diete anteq; comedat ⁊ bibat bo-
num vinum ⁊ subtile ⁊ odoriferū: nec statim post cibi repletionem incho-
anda est dieta: sed postq; natura egit in cibū ⁊ deinde corp⁹ totū calefactū
est: et si omnino sit necessarium ambulare post comestionem : minus est
comedendū ⁊ vinū permixtū cū aliquantulo aque bene calefactū igni est
bibendum ⁊ in principio itineris non est mouendum nec ambulandū am-
bulatione forti ne digestio corrūpatur: sed ambulatione leui quousq; ci-
bus in stomacho quodammodo sit digestus. Si enim ambulatur ambu-
latione forti cibus descendit de stomacho ante digestionem perfectam
et corrumpetur digestio: ⁊ cum aliquis itinerans impleuit suam dietam
et est in hospicio non statim appropinquandū est igni: sed in loco calido
lōge ab igne stare debet ⁊ ignem circuire ⁊ sic paulatim appropinquare
ad ignem: parum enim morandum est prope ignem. Et si corpus homi-
nis itinerantis esset stupidum ⁊ cōgelatum fricandum est totum corpus
in loco calido ⁊ deinde inungendum cum oleis calidis aromaticis: cuius
modi est oleū liliaticum ⁊ anetinum ⁊ camomillinum ⁊ de cinamomovel
de sticados et deinde ponendus est in loco molli et cooperiendus coope-
rimentis mollibus calidis et actualiter ⁊ virtualiter ⁊ permittendus est
dormire et quiescere ⁊ si videamus magnam imminere necessitatem: ho-
mines habentes corpora calida ⁊ lenia debent esse nudi cū eo in lecto an-
te ⁊ retro ⁊ ipm calefacere et fricare eius ventrem ⁊ costas ⁊ pectus: et
deinde bonum est q; eidem exhibeatur parum de assa fetida ⁊ mirrha et
pipee ⁊ vino forti. Amplius aqua carnis est ei conueniens deinde potest
cibari cum micis panis infusus in brodio carniū laudabilium ⁊ in maxi-
ma quantitate bibat de optimo vino: ⁊ eidē lectus mollis preparatur in
quo multis cooperiatur pannis et precipiatur eidem vt dormiat diu et
postq; expergefactus fuerit et conualescere inceperit ingrediat balneū
in quo longam faciens moram diu fricetur. Et ex aliquo oleo: si supra-
dictorum inungatur ⁊ admisceatur predictis oleis castorium: costus mu-
stus: et euforbium. Si autem itinerans nō sit congelatus et stupidus sed
ipsum manū contigerit frigus sufficit fricatio et balneū: et si min⁹ friga-
sus adhuc cum tetigerit sufficit mora in loco calido per vnā horam: ⁊
ad ignem appropinquare paulatim et secundū ordinem. Libaria autem
que quis comedere debet itinerans tēpore frigido: sint calida actualiter
et virtualiter ⁊ in eis cibis vtat nucib⁹ alleis cepis porreis ⁊ butyro. Et na-

es habent in hoc mirabilē proprietatē. Unde itinerātes tēpore frigido secū deportent de nucibus munitiōnē. Unde si nucez ⁊ allea simul pistentur et cum aqua carnium laudabiliū distēperentur multū corpus calefacient et a frigore tuentur si in potu vel cibo sumantur: et ad idem valent calide cōfectiones quibus itinerantes tēpore frigido nō debent carere. Amplius bibere vinū bene forte et in copia et parū comedere de aliquibus cibarijs vinctuosis multū confert ad propositum. Amplius tota nuca ⁊ specialiter principium: scilicet posterius colli inungatur hora post horam vnguentis calidis superius nominatis quibus itinerantes tempore frigido nullo modo carere debent. Ampli⁹ magna cautela est exhibēda in custodia colli et specialiter posterioris partis vbi est principiu nuce totum igitur collū ⁊ specialiter pars illa inuoluatur in volutionibus calidis actualiter et virtualiter et similiter intelligat de posteriori parte cerebri. Amplius scias q̄ itinerantes tēpore frigido debent secum ferre odoramenta calida ad calefactionem ⁊ cōfortationem cerebri cuiusmodi sunt odoramēta calida ex musto et ambra et ligno aloes et similib⁹. Amplius scias q̄ lotio extremitatū in aqua calida salsa quotidie mane et sero est de phibentibus extremitates ledi a frigore. Nam ex hoc extremitates calefiunt et indurant et supsuitates in eis cōsumūtur et sic impassibiliores efficiuntur. Sexta regula regimīs itinerantium sumitur ex debilitate et labore que itineranti contingere cōsueuerūt. Cum igitur fortis labor et fatigatio irineranti contingit cū ad ociū peruenerit ad vnam horam quiescat: deinde balneum intret et in eo permaneat donec caro lenis fiat et rubea: et deinde totū corpus fricetur leniter et minime cū pollice quasi cōprimendo tāgatur seu palpetur et deinde inungatur totum corpus et specialiter iūcture. In hyeme quidē oleo calido anetino vel camomillino vel sicados: et i estate cū oleo rosato ⁊ camomillino: deinde quiescat et dormiat et lecti molliciē augmentet et plura sup se ponat cooperimenta: deinde cū excitatus fuerit a somno ad fricationē iterum redeat ad balneum et fricationem et unctionem et sic ad suam reuertatur cōsuetudinem. Septima regula sumitur ex parte aquarum quibus itinerātes necessarium est vti. Que autem sunt meliores aque et quomodo dinoscūtur superius dictum est: et quia itinerantes non possunt semper inuenire aquam bonā bonum est q̄ secum deportent de luto proprie terre de luto quidē libero nō fetido ex quo cū puenerint ad locū quietis et forte aquā non inuenerint laudabilē ponatur in aqua et fortiter pmisceatur cū eadē et duabus bullitionibus bulliat in eadem et tunc dimittat quiescere donec aqua fuerit clarificata: et si videamus aquas grossas vel turbulētas bulliēdas sunt vel de vase in vas ponende vel distillande per alembicum vel cum filtro cuius extremitas vna ponatur in vase pleno aque et alia in vase vacuo et sic tota aqua existens in vase pleno ad vas vacuum distillando mouebitur et sic aqua efficitur pura et subtilis: vel p colationem et ex farina tortellorū madefacta sic cooperte coletur. Amplius aluminis iameni in aquam positio ipsam clarificat. Amplius scias q̄ comedere cepas et allia et lactucas cū aceto reddit hominem securum a malicia aquarū ⁊ similiter permiscere aquam aceto et diuersas aquas sibiinmicem permiscere: et si aqua fuerit salsa quā bibere oportet ponēde sunt in ea sorbe: mel vel fructus mirtivel citronia et bibenda est cum aceto. Si

Nuces ⁊ allea habēt proprietatē mirabilem.

Unctio nuce.

Odorifera compent.

Lotio extremitatum.

Sexta regula de fatigatione.

Septima regula.

autem aqua fuerit stans et habens in se putrefactionē permisceatur cū succo granatorū vel citoniorū vel pomorū acetosorum et bibens talem aquam debet evitare cibos calidos et nullo modo vinū bibat nisi fuerit debile. Nam tales aque maxime sunt febriles: et si forsan aqua fuerit amara admisceatur zucarum et dulcia comedat: et si aqua ventrem soluit scriptica nota comedat. Amplius si in aqua fuerint herbe in quibus est acuitas comedat cibos dulces et vinctuosos et in colatura aque studeat et si dubitamus quod aqua sint sanguisuga vel alie bestiole que et ipsecepti biles ne forte eas transglutiamus bonū est aquā bibere mediāte panno lineo subtilissimo. Tali igitur panno cooperiat os et per ipsam aquā transglutiat. Aqua vero si fastidium fecerit cū succo granatorū erit bibenda. Et ut sit ad unū dicere aqua per contrariū est corrigenda.

Modus
bibendi
aquam.

Capitulum. xxv. De transfretantibus:

Doctet qui vult mare intrare anteq̄ ma

re intret p̄ aliquos dies cibū eius minuire et minus comedere consucto quod utatur cibis roborantibus stomachum et illa cibaria dicta sunt superius in capitulo de conseruatione stomachi et ceterorū membrorū. Amplius volens mare intrare muniat se pomis granatis et citonijs cum aceto et macianis et optimo vino odorifero piscibus paruis salis et pomis citrangulis et limonibus et optimo cōposito ex piris et coctanis cum

Ista iu-
uant sup̄
mare.

aceto et speciebus: et similiter deportet secum cappares et alia que appetitum confortent et reducant et valent contra vomitū: et similiter deportent secum oliuas salas et radicē que comesta post cibum multū resistit vomitui et specialiter si comedatur cū aceto et sale in pauca quantitate et prima die qua quis nauem ingreditur non intueatur aquam nec caput teneat eleuatū nec bibat nisi forte valde parū: et hec sunt que stomachū confortant et vomitum refrenant: et si contingit dolor et subuersio in stomacho et vomitus: permittendus est vomere aliquibus vicibus: hoc enim ei nō nocebit qui si forte vomitus superfluat retineatur cum his que vomitū refrenant: puta cum pomis granatis et citonijs et macianis et cum odore panis tosti infusi in aceto optimo. Et scias quod semē apij bibitū nauiseam sedat et specialiter si sit torrefactū et in aceto infusum et absynthiū bibitū et amplastratū et odoratū est ex his que idē prohibent. Amplius bonū est quod nutriantur ex acetosis confortantibus os stomachi et vaporum ne ad caput ascendat prohibentibus et hoc quidē est sicut lentes cocte et frixe cū aceto comeste vel cū aggregata et addatur parū de puluere calamēti. Amplius panis assatus et infusus in vino bene redolēte comestus valet ad idē. Amplius mice panis assati lote in aqua frigida comeste cum vino vel simplicia aqua valēt ad idem et si superfluus inuaserit vomitus: querat curam in libris de cura egritudinum.

Semē a-
pij nause-
am curat
Ista ipe-
diūt ascē-
sum vapo-
rum ad
caput.

Capitulum vicesimumsex- tum De confectionibus.

Cia homines sani communiter vtū

tur cōfectionibus et ante cibū et post et stomacho pleno et vacuo et tpe calido et frigido bonū michi videt de cōfectiōibus hic facere vnū capitulū speciale. Sciēdū igitur q̄ hoies cōiter vtūtur in sanitate eorū cōfectiōibus magis ad voluntatē q̄ propter necessitatē. Unde saluo iudicio saniori puto q̄ plus nocēt in sanitatis regimie q̄ p̄sunt. Unde si p̄petūt per aliquē modū corporibus sanis hoc est ad p̄ser-

uandū ab aliquibus malis cōringere possibilibus. Sed hoies eis isto modo cōmuniter non vtūtur: sed ad voluntatē et potus delectationem.

Unde si aliquis comederet confectiones ne potus vini noceret melius esset talibus panem comedere: quia tamen homines eis cōmuniter vtūtur et hanc cōsuetudinē vtēdi dimittere non possunt volo meliorē modū

sunt in vsu et magis delectabiles sunt hee: zinziber conditum zinzibria-

tum cum zuccaro vel cum melle et pineatum et fisticutum et auellane

cōdite et anisum conditum et coriandrum conditum et dragea grossa

et dragea in tabula et zucarum rosarum in tabula et dyaciminum et

cōfectio que nominatur marcepen et nuces confecte cum zuccaro vel

cum melle et auellane condite cum zuccaro et dactili. Harum autem

confectionum quedam sunt conuenientiores in hyeme et complexionē

frigida et in senectute et huiusmodi confectiones sunt: puta zinzibria-

tum et specialiter de india: et zinziber viride conseruatum cum melle

et dragea grossa et in tabulis et nuces condite cum zuccaro et gario

filis et melle et similes cōfectiones calide: et alie sunt minus calide mul-

tum vt zucarum rosatum alexandrinum in pira et in tabula et dyaci-

tonium que magis cōueniunt in estate et complexionē calide q̄ in estate iu-

uenturis et pira condita et cucurbite condite et coriandrum conditū. Nec

enī sunt cōfectiones minus calide alijs. Amplius harum confectionum

quedam sunt que magis cōpetunt tēpore ieiuniorū: puta quando stoma-

chus est inanitus cibo in collatione de sero: et alie sunt que magis cōpe-

tunt post cibum immediate vel ante cibum de propinquo. Confectiones

ieiunantibus magis cōuenientes sunt confectiones minus desiccatiue et

minus acute: in quibus magis reperitur de ratione nutrimenti sicut pi-

neatum et fisticutum et zucarum rosatum et confectio nominata marce-

pen et similiter auellane condite et nuces condite cum optimo melle de-

spumato et paucis speciebus et similiter dactyli conditi. Si enī stoma-

cho ieiuno bibatur vinum sine omni comestione in pauca quantitate inci-

tabit stomachum ad appetitum sequentis cibi quo non indigent ieiunare

volentes: et si bibatur vinum in magna quantitate sine comestione ledi-

tur stomachus et cerebrum et totum corpus: et si de predictis speciebus

comedatur vini nocumentum remouebitur nec stomachus ad appetitū

sequentis cibi preparabitur: nec ex his confectionibus corpus desiccabi-

tur. Sed si comedantur alie confectiones acutiores et calidiores et ma-

gis desiccatiue et plus distantes a ratione nutrimenti non sic nocumen-

tum vini remouebitur: et ad sequentem cibum stomachus incitabi-

tur. Unde zinziber conditum et specialiter de india et dragea gros-

Cōfectio
nes bone
a claudā
de.

Pro iei
nantibus

Quā iei
uno sto
macho
bonum.

Tertia pars.

**Cōfectio
nes post
comestio
nem.**

**De coriā
dro.**

**Tēpus
sumēdi
cōfectio
nes p cō
fortatiōe
stomachi**

sa et carni conditū et anisum conditum ieiunantibus non multum congruunt: sed si quis post cibum immediate velit vti cōfectionibus ad digestio nis cōfortationē in stomacho ⁊ specialiter i orificio stomachi quod est naturaliter frigidius et ad digerendū debilius: tunc zinziber conditum et zinzibriatum et zucarum est eis conuenientius et debent recipi in pauca quantitate et parum valde superbibendū est bonū vinum: et si quis post cibum immediate sumptum consueuerit sentire eructationes ventosas vel comederit cibos ventosos et vniuersaliter habeat stomachū ventosum: tūc post cibum immediate bonum est vti anisi condito et carni cōdito et dragea grossa. Et si quis naturaliter habeat orificiū stomachi debile tunc post cibū vtatur coriandro condito. In hyeme quidē cū puluere quarundam specierū et in estate sine speciebus. Hoc etiam coriandro cōdito potest quis vti tempore ieiunij in collationibus serotinīs et ad obuiandū nocumento vini dato q non tantū appropinquat nutrimento sicut cōfectiones superius nominare. Postq aut stomachi orificiū est clausum nullo modo bibendum nec comedendum species non obstante q magnozum. s. regum et regalū et diuitū consuetudo sit in contrarium: nā ex isto duplex venit nocumētū. Primo quidē: quia ex hoc stomachi orificiū aperitur si cū delectatione suscipiatur: et hec est causa corruptionis digestionis vel diminutionis ipsius in stomacho. Amplius tales cōfectiones citissime digeruntur: et sic digerūtur citius reliquo cibo et post earū digestionē non habentes exitum a stomacho manentes vltra debitū tēpus corrumpūt et totam massam corrūpunt: et si oino quis velit infra duas comestiones cōfectiones comedere et consuetudinē nō mutare meliores cōfectiones sunt que magis digestionem cōfortant et q sunt subtiliores in substantia et actione. Tales enim cōfectiones cū tota massa ptisanaria in stomacho existente citius permiscuntur: et sic minus impediunt digestionē et cū alijs simul digerūtur. Unde saluo iudicio meliori puto q i tēpore hoc marcepen et pineatū ⁊ fisticatū ⁊ dactyli cōditi et nuccs cōdite et auellane cōdite et similiter coriandri conditū non competunt: sed zinzibriatum zucarīnū quod pasta regis nomiatur et dragea grossa et i tabula ⁊ zucarū rosatū magis cōpetūt et dyaciminū ⁊ cōfectio de citonīs hoc tempore minime conferunt. Amplius sunt quidā quozū digestiua est debilis in toto stomacho et quozum stomachus est frigidus et ventosus et calidus bonū est per modicā horam ante cibum calidas cōfectiones comedere et ventositatis dissolutiuas: et sic stomachus melius digerit cibū quē suscepturus est. Debent autē predicte cōfectiones sumi anteq suscipiatur sequens cibus per tantū spaciū q sint deducte de potentia ad actum a calore stomachi et q iam stomachū calefecerunt et ad inferius descenderunt: et puto q ad hoc potest sufficere spaciū vnius hore cum dimidia: nā tales cōfectiones que sunt subtiles in substantia ⁊ actione et in pauca qritate recipiūtur: citissime digerūtur et stomachū cito preparant ad suscipiendū sequentē cibū et cū talibus cōfectiōibus bonū est parum sumere vini boni et optimi cōfectiones autē ad hoc omnino valētes sunt que sunt calide subtiles in substantia et actione et stomachū cōfortant et ventositates dissolunt: et huiusmodi sunt zinzibriatum: et specialiter de india et dragea grossa. carni conditum et anisum conditum et similes cōfectiones.

Quarta pars. Capitulum primum
De paratis cadere in egritudinem.

Dinceps determinare volumus de regimine corporum que parata sunt cadere in egritudinem non quidem ratione naturalis lapsus in complexione quod de regimine talium corporum sufficienter dictum est in prima parte huius. Volumus autem in hoc capitulo mentionem facere de corporibus paratis cadere in egritudinem de propinquo propter causam accidentalem in eis existentem quam causam per quendam accidentiam contra naturam inueniunt percipimus et vocamus talia corpora neutra desinentia que tamen adhuc sunt in latitudine sanitatis: unum autem sermone conuenit preferre in omnibus talibus corporibus quod similis est custodia futurorum et curatio presentium: per eandem enim medicinam per quam curantur egritudines actuales: curantur etiam parati ad eas de propinquo: et sic istorum regimen sufficientius habet per regimen curatiuum. Ne igitur transceamus nostri propositi limites: scilicet regiminis obseruatiui: de regimine talium corporum et de modo succurrendi eorum accidentibus dum adhuc permanent in latitudine sanitatis breuiter pertrahere: et qui de hoc plus scire curauerit legat antiquorum libros de sanitatis regimine vniuersales et particulares. Sciendum igitur quod qui sunt parati cadere in egritudinem: aut sunt parati propter repletionem sui stomachi: aut propter cruditatem seu maliciam humorum que in eis existunt. Quo ad primum temperanda est humorum quantitas: et quo ad secundum corrigenda est humorum qualitas per contrarium: vel ad hunc finem quod corpus ex his possit nutriri vel quod obediatur expulsiō: humorum autem quantitas temperat cum equalitate quantitatis nutrimenti et augmento exercitii et fricatione et balneo et ut cibus eis parciatur et non una vice suam compleat satietatem et si de facili sudet fiat ut aliquibus diebus sudet et tarde comestio post balneum ad spacium quattuor horarum: nisi dubitemus motum colore rubee ad stomachum: tales enim cibandi sunt ante balneum: et si tales sic balneati et cibati sentiunt in lateribus opilationes: videntur de opilationis notis et appropriatis eorum complexioni. Possent autem esse tanta humorum multitudo et plenitudo quod predicta non sufficerent sed esset necessaria stenbothomia et farmacia. Possent etiam tantum peccatum esse in qualitate humorum quod alteratiua contraria non sufficerent: sed essent necessaria euacuantia. Et quod parati cadere in egritudinem habent quedam accidentia et signa egritudinis prenoscitua de his signis accidentibus et de eorum remedijs generalibus volo in hoc capitulo pertrahere: nam de hoc speciali tractare pertinet ad librum de ingenio sanitatis. Incipiamus igitur ab una mala aptitudine egritudinis prenoscitua que est generalis et ponamus eius remedium: et est illa mala aptitudo laboris spontaneus: quando enim aliquis sentit se multum fatigatum ac si fecisset magnum exercitium et membra confracta et dolorosa: ac si membra eius essent percussa proculdubio significari potest egritudo futura nisi remedium adhibeatur: nec remedium huius aptitudinis male coincidit cum cura egritudinis alicuius particularis: et ideo de remedio huius accidentis diffusius est

Duplex
causa egritudinis future.
Humorum temperamentum.

Quatta

tractandum ¶ de remedijs aliarum malarū aptitudinū quartum cura co-
incidit cū remedijs aliarum egritudinū specialiu. Unde etiam sapien-
tes loquentes de regimine sanitatis de remedio huius accidētis longū
faciunt sermonē. Est em̄ hec aptitudo non ad egritudinem specialē vnā:
sed ad multas: nec etiam est aptitudo ad egritudinē huius mēbri deter-
minati: sed totius corporis et omnīū partium eius tam interiorū ¶ exteri-
orū. Bene igitur expedit de hac aptitudine mala et de eius remedijs lon-
giorem facere mentionē. Sciendum hoc q̄ spontaneus labor triplex est
Sponta-
neus la-
bor tri-
plex est.

¶ Quotum spectat ad propositū. Ulceratiuus q̄ est ex humorū mala qualitate
acuta et mordicatiua: vel grauatiuus vel extensiuus qui est ex humorum
immoderata ¶titate: vel apostemosus q̄ prouenit ex humorib⁹ peccanti-
bus in quātitate et qualitate. In oībus his laboribus spontaneis indige-
mus alterātib⁹ vel euacuantib⁹ aut vtroq; modo. Quo ad laborē vice-
ratiuum indigemus alterātib⁹ et corrigētib⁹ maliciam humorū. Quo
ad extensiuum indigemus euacuantibus. Quo ad apostemosum indige-
mus vtrīsq;. Alteratio et digestio fit a natura et cū medicinis cōuenientis-
bus et cibis q̄ habent humorē corrigere et aliquādo somn⁹ et quies et fa-
mes iuuāt ad hoc. Euacuatio fit cum medicinis que prouocant vrinam et
sudorē et ventrē et fleubothomia et exercitio. Hic igit̄ est modus genera-
lis remediandi labori spontaneo. Et vt laboris vlcerei specialius cu-
ram et remediū videamus. Sciendum q̄ humor acutus mordicatiuus est
causa huiusmodi laboris: et iste humor mordicatiuus non solū est coleric⁹
sed melancolicus et fleumaticus. Colera namq; mordicat ppter suū acu-
men: et melancolia propter suam acetositatē: fleuma ppter ipsius salu-
ginem. Isti autē humores q̄ sunt causa laboris: vel sunt sub cute et in po-
rositatibus membrorum vel sunt profunditati in musculis vel sunt in ve-
nis. Amplius aut̄ cum istis humoribus vel sunt humores mucillaginosi
et grossi et viscosi vel non. Et si sint mucillaginosi vel sunt in venis cum
sanguine vel in spongiositatibus membrorum et musculorum cum predi-
ctis humoribus in venis: vel est in multo sanguis vel paucus: pauc⁹ q̄
dem cum tales humores sunt multi et multum elongant̄ a natura sangui-
nis et multus cum sunt propinqui nature sanguinis et fuerint pauci. Si
igitur humores qui sunt causa vlcerei laboris sunt sub cute sufficit exer-
citiū et frictio et balneum et syrupus acetosus et cibus subtilis. Si
autem isti humores causantes laborem vlcerosum sunt locati in carne et
musculis indigemus quiete et abstinentia a cibo. Ista enim adducunt di-
gestionē nec tunc indigemus exercitio: et in sero balneant̄ in aqua calida
et cibentur cibis subtilibus et vrantur syrupo acetoso. Et si accidens se-
detur cum isto regimine bene quidem cognouimus causam et locum. Si
autem humores sint in venis magnis: q̄ scilicet sunt p̄pinqui nature san-
guinis et cum multo sanguine et non sunt humores mucillaginosi fiat sta-
tim fleubothomia. Et si sint cum paucio sanguine et nō sint humores mu-
cillaginosi. Et si sint longinqui a natura sanguinis exhibeat̄ farmacia hu-
mori appropriata: et si in venis sint humores mucillaginosi et grossi nul-
lomodō fiat fleubothomia: sed ante subtiliet̄ sanguis cū subtiliantib⁹ le-
uibus: nam fortia subtiliantia spergunt humores ad membra subtiliatio-
ne. Si sit multus sanguis et humores predicti sunt propinqui nature san-
guinis fiat fleubothomia: et si paucus sanguis et humores distātes a na-

**Colera
acuta est
et mordi-
catiua.
Humo-
res qui
sunt cau-
sa labo-
ris.**

**De hūo-
rib⁹ in ve-
nis.**

tura sanguinis est predictorum humorum subtiliationem fiat euacuatio cum farmacia appropriata. Si autem humores mucilaginosi non sint in venis: sed in membris tunc possunt securius exhiberi fortia subtiliantur: que sunt illa scitur ex libris simplicium medicinarum et compositarum. Signa etiam significantia humorum peccantem et locum humoris scias ex libris signorum. Consideratis igitur vniuersis et pulsis ceteris signis et regimine precedente et complexionem etate et tempore consuetudine et similibus et leuiter deuenimus in cognitionem humoris peccantis et loci et quantitas: sic igitur patet quomodo obuiandum est labori spontaneo vlceratio. Sed labor extensiuus et apostemofus ex necessitate veniunt a sanguine multo: ideo conueniens est patientem primitus fleubothomare si particularia concurrant. Quantitas autem fleubothomie accipitur secundum tempus anni etatem et complexionem et maiorem et minorem plenitudinem: et sunt distinguenda membra in euacuatione huius humoris. Si enim sentiat in capite grauedo fiat fleubothomia de cephalica et si in membris inferioribus de basilica et si in vtrisque membris sentiat grauedo fiat de mediana. Sic igitur satis est manifestum quomodo obuiandum est labori spontaneo qui potest pronosticare diuersas et multiphasias egritudines futuras. Sunt etiam alie aptitudines male et malam egritudinem pronosticantes que pronosticant aliquem egritudinem specialem et in loco speciali que cum remedijs earum generalibus valde communiter enumerande sunt. Dicamus igitur primo quod cum dolor capitis fortis et permanens fuerit vel emigrans timendum est ne aqua descendat ad oculos et dilatetur pupilla et causetur cataracta. Si igitur talis dolor perseuerauerit nec medicinis alleniatur infirmus: infirmati subueniendum est vt arterie que in tympanibus pulsant extrahende sunt et sic per illas humor ad oculos non descendet. Amplus saltus faciei perseuerans et fortis: torturam oris significat cui est subueniendum et cum medicinis ventrem soluentibus: et cum medicinis vomitijs comestio parua vanda erit et a vino abstineat: fortibus etiam euacuationibus et fricationibus: necnon et gargarismatibus et sternutantibus vtendum erit et facies ex forti aceto in quo mentastrum bullierit fricari debet: fortis saltus in toto corpore pronosticat spasimum: et talibus expedit subtiliare regimen: et fortiter euacuare et fricare corpus cum medicinis acutis. Amplius paralisis parua magnam portendit et expedit subtiliare regimen: et fortiter euacuare et cum medicinis acutis fortibus que scribuntur in cura paralisis magne. Similis enim est custodia futuroz et cura presentiu. Amplius faciei et oculorum rubedo et venarum oculorum manifestatio et mobilitas et luciditas et lachrymarum descensus: et claritate luminis pati non posse: oia hec si cum dolore forti capitis affuerint frenesim futuram pronosticant. Succurrendum igitur est cum minutione et clisteribus et medicinis euacuatibus: et ligatione inferiorum et fricatione dolorosa: caput quoque oleo rosato et aceto infundendum erit. In cubus perseuerans epilepsiam portendit cui obuiandum est cum medicinis epilepsie scriptis in capitulo de epilepsia. Tristitia: timor: pusillanimitas: melancoliam significantibus succurrendum est: vt in capitulo decura melancolie scriptum est. Cum aliquis quasi muscas volare ante oculos vel aliquid simile precepit: cataractas: oculos futuras prenotat. Rheumatismus est coris et si frequenter

Humor mucilaginosus.

Signa.

De dolore capitis et que sequuntur dolorem.

De incubo auice. tertia prima et prima tertia.

m.ij.

Tremor
cordis.

Fetor vri
ne.

Signa le
pre

Signa fu
turarum
egritudi
num.

ter acciderit passiones pectoris et pulmonis portendit unde succurrendum est cum minutione et nutrimenti paucitate. Si sudor mali fuerit odoris significat quod egritudo vel febris de colera est propinqua. Quapropter danda sunt que coleram rubeam soluant. Cordis tremor frequens et fortis mortem subitam pronosticat: ideo oportet succurrere cum munitioe et medicinis soluentibus ventrem leuiter. Repletio superflua emoptoyca vel appoplexiam vel vene rupturam pronosticat vel subitam mortem: unde statim cum minutione subueniendum est. Si sensum perturbatio et motuum debilitatio cum repletionem affuerint ne superueniat appoplexia minuendum erit. Succurrendum igitur cum minutione et gargarismo: si grauitas fuerit in dextro lateri: et punctura: et tensio: epatis lesionem significat cui subueniendum est ut in capitulo de egritudinibus epatis dictum est. Egestio magis tincta solito significat quod colera multiplicat in corpore: et minus tincta solito significat opilationem oris ad cistim fellis. Isti subueniendum est: ut in capitulo proprio ad hoc scribitur. Facies palpebre inflata idropisim futuram significant quibus subueniendum est ut in capitulo de idropisim. Egestionum fetor magnus fastidium vel humorum corruptionem significat. Fetor vrine magnam putrefactionem sanguinis significat et febres futuras: fatigatio et dissolutio cum destructione appetitus febrez significat. Appetitine destructio et fastidium significat: vel colicam: vel colericam passionem futuram quibus subueniendum est cum longo somno et cibi abstinentia et alijs que nominantur in proprijs locis: grauitas et intentio in inferioribus ventris cum permutatione vrine a dispositione naturali nocuentum in renibus inchoatum demonstrat ideo cito succurrendum erit: vrine ardor diu pferans vesicam et virgam pustulis hereditabit. Subueniendum igitur est ut dictum est in suo capitulo. Mollis egestio ani adustionem et puncturam faciens dissenteriam portendit. Amplius pruritus ani significat venturas emorroydas si non contingat causa vermium paruorum ibidem existentium. Apostemata parua multa pronosticant apostema magnum. Ex multis paruis glandulis magne glandule suspicio oritur: morphea parua alba magna preterendit que adeo intenditur ut lepra putetur. Multus faciei rubor cum quadam offuscatione et difficultate anhelandi et vocis raucedine lepram significat. Et ut sit ad vnum dicere si aliqua dispositionis corporis sani mutata fuit scilicet ut appetitus fortior vel debilior existat: vel exentia a corpore plura vel pauciora: vel somnus longior vel breuior: vel etiam in somnitas assit vel sudor preter solitum a corpore decurrat: vel ea que a corpore decurrere solebant retineantur ut emorroyde et sanguis menstruus: et vomitus qui statutis horis venire solebat: vel sanguis qui ex naribus fluere consuevit: vel si totius corporis dissolutio fiat: vel ingenij ebetudo aut in ore sentiat sapor extraneus: aut ea que non consueverunt delectationem auferre auferant vel ecounter: aut coelidi desiderium sentiat quis augmetari vel diminui: vel in somno occurrat somnium quod non consuevit vel corporis color conuertatur et mutetur: aut actus preter solitum vel ad vltimum cum alicui non consueta acciderint et augmetari ceperint. Dec omnia egritudinem futuram pronosticabunt. Quapropter cum libet predictorum: et causa subtiliter est uestiganda et eius saluationem festinandum. Amplius quod hic loquimur de regimine preseruatione addenda sunt aliqua

quibus homo potest a multis egritudinibus preseruari: et per cōsequēs in sanitate preseruare. Sciendum igitur quod comedere simul pira siue poma et oua colicam generant et ventositates: illozum dolores et emorroydas: vinum et lac simul sumpta podagram generant. Caseus et piscis simul sumpta colicam generāt passionem: oua frigida sumpta maculas generant et ventositates in quarum remotione stupor accidit: balneari stomacho pleno generat colicam. Coire ante euacuationem vrine generat arenulas. Coire cum duabus mulieribus immediate generat lepram. Vnctio cum oleo violato in introitu balnei preseruatur a scabie. In comestione aquam non bibas: nam potus aque relaxationem siue mollesicationem causat in stomacho. Tres haustus aque calide in introitu lecti sumpti preseruatur a siti. Cum pisces comederis non dormias donec in stomacho sint quasi digesti quoniam torturam faciunt accideret: quod si somnum fugere non potes parum mellis sime vel optimi vini. Si sero comederis: parum comede et mane te inuenies leuem. Unde si quolibet mane vias passas comederis proiectis arillis bonum erit. Si etiā seme l in septimana mira bolanos grossos cum zuccara alba comederis a colericis et sanguineis egritudinibus preseruaberis: et dicūt experimētatores q̄ si vngues in die iouis prescindantur a fissuris et alijs egritudinibus preseruantur. Si semel in septimana vnum haustum aceti sumpseris a dolore splenis preseruaberis. In calciando primo calcia dextrum pedē et inde calciando sinistrum: quoniam valet contra dolorem splenis et apofstematā lateris. Si vis vt dentes nō alterent mūda eos cū ligno perfici. Ad vitandum surditatē mitte in aures semel in septimana aliquantulum de aceto intinctum in oleo delilio. Si vis viuere sanus obserua vt cibus tuus sit equalis et nō plus recipias vna vice q̄ alia: et cū appetitu comedere desinas et cū sitieris bibe ad mediū facietatis: hoc enī corpus cōseruat stomachum confortat: et cibum ad digerandū iuuat: et cū existens in lecto vigilaueris decuba in dextro: et cum dormieris decuba in sinistro somno vt ere duabus ptibus noctis: et cū mane surrexeris frica dentes cū ligno aloes et sale nitro et rossis adustis puluerifatis. Hoc enī dētes mūdicat et dealbat gingiuas: et a fleumate liberat et fetore oris remouet.

Regimē preseruatiuum.

Modus dormiēdi

Cōseruatio dentium.

Capitulum secundum

De preseruando a pestilentia

Huc in regimine preseruatiuo quod

debetur corporibus decidentū restat determinare de regimine corporū preseruandorū ab egritudinibus pestilentialibus nobis cōtingere potentibus ab aere preter naturam. Circa quod breuiter sic pcedamus. Inā primo ponemus signa significātia pestilentia presentē vel futuram. Secundo dicemus aeris rectificationem Tertio dicemus modū preparādi corpora ne ledātur a pestilentia aeris quantū possibile est. Propter primum sciendum q̄ quando in estate multe eueniūt pluuię nubes quoq̄ et multitudo pluuiarum die ac nocte pmanferint: et meridionales venti pfluauerūt: vel aer ita quietus fuerit q̄ nō moueat et cū hoc meridionalis vētus turbidus existat.

Signa pestilentialia.

Quarta

stat. Nec omnia pronosticant epydimiam futuram in fine estatis. Amplius in nocte quando contingunt aeris apparitiones corruscationibus similes et aeris color similis est ictericis venti quoque flauerint post quorum aduentum multa animalia et homines egrotant. Et in nocte videntur in aere radij: et splendor atque egrotantes cito mortem incurrunt: aer etiam difficulter attrahitur: et egrotantium hora fetidum emittit odorem. Et si quoque infirmi multum angustiantur et sitim habent magnam et ipsorum infrigidant extremitates vomunt et emittunt humores fetidos et corruptos. Ex his omnibus aeris corruptio ut pestilentia denotatur. Amplius quod multitudo muscarum et reptilium ranarum mortalitatem pronosticant: et similiter si vides mures et animalia que habitant sub terra fugere ad superficiem terre et exire manifeste: et videas animalia male nature fugere a nidis suis et dimittere ova. Amplius cum videris aerem alterari vno die multotiens et clarificatur aer die alio et oritur sol clarus: et alio die conturbatur: et oritur in velaminibus nebule que est ut pulvis tunc iudicatur quod pestilentia accidet. Amplius quando videris turbiditate et nebulositate: et speraueris pluuiam et non pluat tunc scias quod completio hyemis est corrupta. Pestilentiam autem estiuam malignam significat paucitas pluuię in vere cum frigore: deinde multiplicatur auster et conturbatur aer aliquot diebus et deinde post clarificatur aer ebdomada vna non simpliciter et accidit frigus in nocte: conturbatio et putrefactio et caliditas: tunc iam pestilentia venit et expectatur febris et variole et similia. Nec igitur sunt signa pestilentie vel future vel presentis.

Rectificatio aeris Rectificatio aeris duplex est in qualitate et substantia. In qualitate quidem quando aer excedit in caliditate et frigiditate vel humiditate et siccitate. Sed rectificatio ipsius in substantia est quando in aere non continetur accidit corruptio vel putrefactio vnde cum hoc contigerit. Si igitur aer in qualitate sit multum distemperatus eligenda sunt loca vmbrosa septentrionalia et alta ventosa et respiciatur aeris caliditas frigiditate aque et folijs aromaticis frigidis et humidis: et sic suo modo intelligatur si aer sit distemperatus in alijs qualitibus. Aer autem corruptus in substantia est rectificandus cum aromaticis calidis et frigidis: quod horum magis videtur corporibus expedire suffumigando aerem ex his intentio enim in his suffumigationibus est aeris exsiccatio: et ut aer fiat boni odoris et prohibeatur putredo. Calida autem rectificantia et desiccantia aerem et putrefactioni resistentia ex quibus potest aer suffumigari sunt hec ligna: aloes: thus: mirrha: muscus: costus dulcis: cynamomum: xilobalsamus: stora: terebentina: cypressus: lapdanum: iuniperus: laurus: acorus: asarum: sauiua: squinantum: mel: crocus: et similia. Frigida vero rectificantia sunt hec: sandali: camphora: cortices: granatorum: cistonia: ebanus: rosa. Ex his igitur oportet quod multiplicetur suffumigatio et rectificetur aeris putrefactio. Amplius nullo modo aer sit inclusus non euentatus: nam aeris euentatio et specialiter a plaga septentrionis multum rectificat aerem. Nec igitur breuia sufficiant de aeris rectificatione. Et nos volumus hic apponere suffumigium mirabile et expertum ad rectificandum aerem corruptum. Recipe bedegar: sandali rubet: florum ana. partem semis: xilobalsami: xilaloes: olibani ana. partem vnam et semis: seminis maiorane: cypri: gariofli: zuccari: albi: musti ana.

Rectificatio aeris

Calida rectificantia.

Suffumigium mirabile.

partem semis fudanith vni terantur et bene dissoluant in qna storacis
 abze ana. pars semis fuerit dissoluta. Si quis aut voluerit corpora a pe
 stilentia preseruare oportet vt extrahant humiditates supflue: et inclinet
 eoru regimen ad subtiliatione et desiccatione ex omni modo et minoratioe
 cibi: sed no exercitio: oportet enit no administretur: nec balneu nec etia
 tollatur sitis et rectificetur aer: vt diximus et declinet cibus ad acetosa et
 minore et ex eor: sit caro administrata decocta in acetosis. Amplius vt
 dum est succo limonu et agresta et aceto et iuuat etia succus granatoru.
 Amplius cappares conditi cu aceto et similiter oliue valent ad idē. Et si
 militer zuccaru rosaru: tyriaca: et metridatu valent ad idē cu reliquo re
 gimine. Amplius medicame factu ex ligno: aloes: croco: et mirrha valet
 multu cōtra pestilentia et sumatur i die ex eo circa dragma vna. Ampli⁹
 est sciendu q quādo aer corruptus est in substātia: et putrefactus est ha
 bitandū est in locis cauernosis subterraneis: et quādo in aere est magna
 caliditas habitandū est in montanis ventosis vento septētrionali. Am
 plius sciendu q bolus armenicus terra sigillata aere pestilentiali pre
 bent magnū iuuamentum. Amplius in aere epydimiali propter corrup
 tionem et putrefactione aeris: euitandi sunt fructus humidi: et olera: et
 pisces: et lac: et carnes: exceptis carnibus volucru in montanis degentiū
 et vituli: et hedi: et similiter perdicu: et vniuersaliter res ventre lenificā
 tes hoc tpe cōpetūt: quēadmodū sunt tamaridi: pruna: castia fistula: mā
 na et viola: quādo estas fuerit disposita sicut superius dictū est in princī
 pio huius capituli. Infantes et iuuenes et corpa habētes grossa: et colo
 rem rubeum maxime sunt custodiendi ab aeris pestilentia. Et quando
 estas totaliter cōsimiliter disposita fuerit tunc abstinendū erit a carne et
 vino et a cōfectionibus de melle factis: et fructibus specialiter recētibus
 et dulcibus a balneo et lauacro aque calide abstinendū erit oino: et ace
 to vtendū in omni comestione et agresta et succo fructuū acetosoru: et si
 necessitas cogat comedere carnes superius noiatas comedantur cu ace
 to et succo vne acerbe: et similibus superius in hoc capitulo nominatis:
 et si in corpore sit sanguinis repletio festinemus inanitione si etas: com
 plexio: consuetudo et reliqua particularia cōcurrant. Mansiones quoq
 frigide eligende sunt in quibus est morandū et foramina a parte septē
 trionis sint aperta. Est eni possibile vt hoc regimine vtentes deo auxili
 ante aeris pestiferi dispositione euadant. Quando autem in fine estatis
 multus fuerit calor: et autūnus valde siccus et puluerulentus et frigus
 et pluuie venire tardauerint: tūc eligende sunt frigide māssiones: et recti
 ficandus est aer cu in frigiditatibus et humectatibus: puta cu panis cana
 binis aqua aspersis et appensis. Amplius pauimentū mansiois aqua fri
 gida irrorabi sepe et a labore et coitu et sollicitudie abstinendū est. Am
 plius hoc tpe aqua calida quis lauāndus erit et aqua ifrigidata in potu su
 menda: et a nutriētibus calidis et vino abstinendū erit nisi vinū sit lym
 pharu cu multa aqua. De cucumeribus aut et cytrullis et his similibus
 multū erit vtendū: summope cauendū erit ne in sole sedeat et nullo mo
 do icunct nec comestio post famē tarde et nullomodo tolerāda est sitis
 in dormitione specialiter meridiana eligat loca frigida: pisces quoq si
 comedere voluerit sup carbones assatos comedat: vvas quoq i quibus
 est acetositas sumat in talibus temporibus: singulis diebus bibere aquā

De come
stibilib⁹.Fructus
sunt vitā⁹
di.De habi
tationib⁹.

Quarta

**Nutriē-
tia.**

**Contra
squinan-
tiam.**

ordei confert multum et specialiter habentibus corpora multū calida et sicca: hoc enim regimine vtentes febres acutas calidas et pessimas egri tudines hoc tpe contingere potentes euadent. Quando autē in aere ap paritiones coarscationibus similes q̄ in capitulo isto dicta sunt appa- runt fruct⁹ et olera que in tali tēpore nascuntur sunt euitāda et aqua q̄ in superficie terre est: nō est bibenda: aer quoq; calidus est fugiendus: et do- mus qualibet die aceto et aqua mixtis est irroranda: et si in aere sint odo- res fetidi rectificet aer cum his que sunt boni odoris vt superius dictus est: et fumiget homo cum sandalo et camphora. Nutrientia: sint lentas: acetum et sumac et succus vve acerbe et similia: acetū cū aqua temperatū bibendū et vinum dimittendū. Amplius in hac dispositione multū est sol- licitandū in rectificatione aeris modo quo superius dictum est. Accidit quoq; in multis annis vt squinātia in vere multos inuadat q̄ mala et pe- riculosa existit. Oportet igit̄ p̄uenire cū minutione et v̄tosis in cruris- bus postis et ventris solutione et gargarismis q̄ singulis dieb⁹ et nocti- bus fieri debent cū aqua rosarum in qua sumac madefactū fuerit et cum rob moroz et nucum: et cū his homo p̄seruabit a squinātia si de⁹ volue- rit et contingit etiā q̄ aliqua hyeme appoplexia et paralytis et egritudi- nes et his similes eueniant. Est igitur necesse cū talis fuerit ann⁹ frequē- ter purgare corpus cum pillulis ad hoc appropriatis quas inuenies in libris particularib⁹ et gargarismis et sternutationibus iniunctionibus to- tius corporis que omnia inueniuntur in librorū locis particularibus. Am- plius eorum nutrimentū est minuendum et subtiliandum. Nec breuiter sufficiant de p̄seruatione a pestilentia.

¶ Capitulum tertium de p̄seruando a veneno.

**De colo-
ribus.**

**De sapo-
ribus.**

**Sapor
horribi-
lis euitā-
dus est.**

Moniam autem sanī homines ex ve-
nenti assumptiōe magnū possunt incurrere nocumē-
tum: bonū est in hoc cautelā et studiū adhibere sic q̄
hoies ab assumptione talīū venenosoz valēt meli⁹
p̄seruari. Sciendū igit̄ q̄ non est simile de colorib⁹
inuetis in mixtis ex quattuor elementis et eorundē
saporibus et odorib⁹. Nam colores mixtoz eandē ha-
bent opationem respectu aialīū et respectu hoīs sicut
albedo cigni disgregat visum hominis et nigredo
cōgregat visum eiusdē: sic etiā et has easdē opationes habēt isti colores
respectu cuiuslibet aialis vinētis: sed nō est sic de sapore et odore. Unde
sapor q̄ est delectabilis et amicalis alicui speciei aialīū nō est amicalis
homini: vt sapor ellebori et coloquintide nō est amicalis homini: est
tamē sapor coloquintide porco delectabilis. Et sapor ellebori est amica-
bilis turdo. Volens igit̄ euitare speciem comestoz venenosam nō come-
dat rem in qua participat sapor horribilis nec odor: et specialiter si non
sit cib⁹ per experimentū notus. Dubitantes igitur de veneno permixto
cū cibo ante omnia lauent peroptime os suū cum aqua frigida limpidissi-
ma et purissima: et tunc illo facto masticef cib⁹ diu: et teneatur in ore et
sapor eius notetur et similiter odor. Nam proculdubio si in cibo sit vir-
tus veneni sufficiens ad corpus perimendum percipitur sapor in ore ma-
lus et horribilis. Amplius scias q̄ talis deceptio magis latet in cib⁹:

vehementis dulcedinis vel acetositate: et vniuersaliter participatibus
 saporem excellentem. Dubitantes igitur de veneno debent euitare ciba-
 ria: et similiter fercula ex diuersis composita et diuersorum colorum varias ha-
 bentes species compositionem diuersorum et saporem excellentem valde. In bro-
 dio autem carniarum simplicium et in carniarum simplicibus et in pane simplici-
 tatis cibis simplicibus et potu aque pure cum aqua hec deceptio minime fie-
 ri possit. In vino autem hec deceptio fieri potest de leui. Unde multum consi-
 derare debet sapor vini et color et odor et debet in vase vitreo esse vinum ut
 ipse color et substantia precipi possint: et bibatur vinum album: clarum debile
 nam in tali vino dolus facillime percipitur. Amplius sciendum quod quedam
 sunt que venenum presens non sustinent quin statim mutentur in colore: sicut
 dicitur communiter de cornu serpentino vel lingua serpentina que in presen-
 tia veneni. humefit specialiter si sal saponat eide et sal etiam lingue serpen-
 tine suppositum humefit in presentia veneni et lapis smaragdus colorem mu-
 tat in presentia veneni. Et similiter dicitur de corallo: dubitantes igitur de ve-
 neno talibus debent preueniri. Amplius tyriaca sumpta ante cibum et post
 valet ad idem et similiter metridatum. Multa enim sunt simplicia ad idem
 uolentia puta: ruta: nuxes: auellane: ficus: salvia: tormetilla: bacce: lauri
 et herba tunici que apud Dioscoridem appellatur polomenon bonum est igitur
 dubitantes de veneno his omnibus vel quibusdam preueniri. Et ex his
 aliquid sumere ante cibum et post. Dicunt quidam quod sanguis leporinus
 potatus ante venenum expellit ipsum. Amplius puluis testiculorum visci ex-
 scicatorum valet contra venenum et expellit ipsum: si sumatur ante cibum omnem et
 etiam si sumatur post. Amplius qui dubitat de veneno euitare debet cibi
 specie in qua reperiuntur indiuidua habentia venenum et huiusmodi sunt spe-
 cies fungorum et truffarum et lempredarum. Amplius necessarium est cauere ut
 non sit omnis eius cautela in cibo dato ab alio aut potu. Forte enim acci-
 dit ei vni non estimabit quandoque enim contingit res cadere malinas sicut
 lacertas vel scorpiones in eo quod decoquitur: et in vasis in quibus est vis-
 num. Nam plurima venenosorum diligunt odorem vini et currunt ad ipsum
 et quandoque moriuntur in cacabis: et quandoque bibunt ex eo et vomunt in
 eorum propter hoc oportet ut caueantur detecta: et quod est sub arboribus
 magnis et herbosa loca. Amplius considerandum est quod aqua qua utimur
 non sit aqua stans in qua inueniantur venenosorum species et similiter in-
 telligatur de herbis quibus homines utuntur: interdum enim in talibus
 locis conuersantur animalia venenosa. Interdum etiam signa quibus sapi-
 unt naturam venenosorum in eis conuersantium ex quibus hominibus pote-
 rit inopinata lesio contingere. Quando igitur aliquis in stomacho suo perce-
 rit inopinata lesio incisionem: moridicationem: et inflammationem: angu-
 stiam et sitim: et sudoris exuberantiam: aut somni profunditatem et stupo-
 rem: et frigus aut casum virtutis cum sudore et sincopi. His enim appa-
 rentibus vel quibusdam horum et subito sine alia manifesta causa statim
 est succurrendum cum vomitu prouocato cum oleo sisamino vel amigda-
 larum dulcium: vel accipiendum est butyrum et lac: et cibum multum et vo-
 mendum: et dato quod non sequatur vomitus adhuc bonum est ut virtus ve-
 neni ex hoc destruat vel minuat: et si forsam venenum iam assu-
 ptum de facto descenderit fiant clysteria. Amplius sumatur bolus arme-

De vino.

Que non
patiuntur
venenum.Simpli-
cia ad
idem.

aqua

Signa.

Remed-
ium.

Quarta

nicus cum vino et fricetur totum corpus et tunc inhibeatur somnus: et ve-
 sit ad unum dicere fiant omnia que possunt diuertere venenum ne moue-
 atur ad cor. Unde salua meliori sententia puta q̄ transacta sc̄da vel ter-
 tia die non est malum: sed bonum et vtile fieri seubothomiam. Et si per-
 ceperimus venenum esse frigidum quod scitur ex somni profunditate et
 stupore et frigore bonum est q̄ exhibeantur calida valentia contravene-
 num puta allium vel ruta vel diptamū et similia calida superius enume-
 rata et scripta in aureolis simplicium contra venena frigida: et si venenū
 sit calidum sumatur coriandrū et camphora et similia. Et si fuerit de his
 que interficiunt a tota specie: sicut napellus: sumatur metridatum: tyria-
 ca: semen vitice: agaricus: et coloquintida et semen iuniperi: et serapinum
 et castoreum sunt medicine bone contra venenum: quia faciunt euomere
 et ducunt per se cessum et valent a virtute specifica. Sed quia cura vene-
 natorum et venenorum in speciali magis pertinent ad regimen curatiuū:
 differam hoc tractare quousq̄ componā librum memoriale de cura egrit-
 tudinum in quo laborare propono auxiliante deo et vita comite post hu-
 us operis complementum.

Que in-
 terficiunt
 a tota spe-
 cie.

Capitulum quartum de conualescentibus.

Signa
 non p̄fe-
 cte conua-
 lescentiū.

Regimē
 conuale-
 scentium.

Quoniam conualescentes ab egritudine
 cōtinentur in latitudine sanitatis: determinā-
 dum est hic de ip̄orum regimine in generali. Scien-
 dum igitur q̄ q̄dam sunt p̄fecte conualescentes q̄
 sunt p̄fecte mundificati: et alii sunt non p̄fecte con-
 ualescentes: quia nō sunt p̄fecte mundificati. Si au-
 tem illorum q̄ non sunt p̄fecte cōualescentes nec
 p̄fecte mundificati sunt hec: appetit̄ defectus s̄-
 tis inordinata: dolor capitis: grauedo totius corpo-
 ris et q̄ eorum corpora non redeunt ad eorum virtutem: et confortatio-
 nem et in somnitas et labor in somno et egestio colerica: et similiter itel-
 ligatur de vrina. Nec inq̄ et similia sunt signa imperfecte cōualescentie:
 et in talibus dubitamus de recidiua: nā que relinquuntur in morbis sub-
 uersionem facere consueverunt: talium autem regimen multū appropin-
 quat regimini egrorum: indigent enim mundificantibus et alterantibus
 residuum materie. Vere autem conualescentes in quibus nichil remāsit
 de materia morbi quod scitur ex bonitate appetitiue et ex eo q̄ corp̄ red-
 dit ad virtutem et ad carnes: et q̄ egestiones non sunt humorales et nihil
 ex priori morbo relictum apparet nisi solum membroū debilitas et nihil
 inq̄ conualescentes non indigent aliqua specie euacuationis: sed solū vir-
 tutem confortantibus et facientibus corpus redire ad virtutem et solis-
 tas operationes. Commune est autē omnibus conualescentibus tam mū-
 dificatis q̄ post crism̄ immediate eorum regimen decet esse secundū q̄
 fuit in egritudine duobus diebus continue et parum valde debet appro-
 pinquare ad regimen sanorū: et quanto plus quis distabit a diacretica: tū-
 to plus debet appropinquare regimini sanorum. Conualescentes enim
 subito permutare ad sanorum regimen esset periculosum: et quia ut di-
 ctū est virtutes cōualescentis sunt debiles nichil graue est eisdem admi-

nistrandam nec ex cibus nec ex potibus: nec ex ponderibus nec ex motibus: et similiter intelligatur de alijs. Debent enim conualescentes gradatim perducere ad exercitium facile et equale: et quantum percipimus eorum membra sustinere posse sine leſione et fatigatione: tale enim exercitium est conualescentibus conueniens. Et quia conualescentibus ut plurimum est paucus sanguis: administranda sunt que augmentum faciunt in sanguine. Conualescentium igitur cibi debent esse boni chymi et faciliſ digeſtionis: et debent esse cibi fluidi et potabiles: tales enim cibi facilius et citius digeruntur et debent eorum cibi declinare ad caliditatem subtilem cum humiditate: et sint tante quantitatis quante conuenientius digeri possunt: et quod non causent grauitatem: nec rugitum nec inflationem: nec debet conualescentes tolerare sitim nec famem et sepe debent comedere et parum una vice: et si forte san hec participantur post cibum assumptum minuatur de quantitate cibi. Hora autem cibandi conualescentes est hora diei magis temperata: nec debent conualescentes comedere ad satietatem: nec debet tolerare sitim. Potus eorum sit vinum subtile clarum: boni odoris non fumosum et saporis delectabilis et trahentis ad dulcedinem et non debet esse vinum eorum forte: et nullo modo bibant aquam frigidam multam nec balneantur in ea: hec enim posset esse causa mortis ipsorum repentine. Amplius oportet quod conualescentes quiescant et letentur et gaudeant: et ab euacuationibus abstineant et proprie a coitu. Coitus est enim maxime eis nociuus: vinum cum temperamento est eis conueniens et maxime subtile tenue ut dictum est. Si conualescentium crasis fuit occulta: suscipiendum est de recidua: ideo interdicienda est eis satietas comestio: nis omnino et plusquam alijs conualescentibus: et si videris ipsos indigere euacuatione quod fieri potest per signa superius enumerata in hoc capitulo. Primo confortanda est virtus cum bono cibo per aliquos dies: et deinde euacuandi cum medicina appropriata vel cum fleubothomia quod horum videas expedire. Fleubothomia tamen est euitanda conualescentibus quanto plus possumus quia communiter est paucus sanguis: interdum tamen est necessarium ipsam fieri propter aliquas causas speciales scilicet propter maliciam sanguinis: et propter illud quod remansit in eo de cineritate malorum humorum quarum necessarium est ut extrahatur sanguis malus partatim et augetur bonus. Somnus diurnus non multum competit conualescentibus quia mollificat eos: et si competit: hoc est quod eos quiescere facit: et de regimine conualescentium est quod permurentur ad aerem contrarium aeri in quo erant infirmi. Amplius scias quod conualescens vri debet his que securitatem faciunt a reliquis egritudinis que precesserunt. Verbigratia conualescens a pleureſi lenientibus pectus debet uti ex quibus securatur a pleureſi et reliquis eius: timetur enim in conualescente a pleureſi asperitas pectoris. Amplius non est bonum quod conualescens sudat in balneo ratione virtutis sue debilis. Et si in conualescente multiplicetur sudor: signum est superfluitatis. Interdum contingit quod conualescentes auidi sunt in cibo suscipiendo: et tamen corpus non redit ad virtutem et venter solutus est: et in hoc casu diminuendus est cibus et aque potus: et confortandus est stomachus cum munda citoniorum aromatizata vel non aromatizata: cuius mune descriptionem inuenies in libris particularibus de medicinis compositis: et similiter con-

**Nota cl-
bationis
de potu.**

**De recis-
diua.**

De stola

De ſono.

Exēplū.

Quarta pars.

fortandus est stomachus cū serotis emplastris seu vnguentis stomacho appropriatis calidis vel frigidis stipticis qđ magis videbit expedire. Et quia raro sunt diurni morbi non inferentes passionē alicui membro principali multū considerandū in cōalescentibus si aliquid membrorū principalium incurrat lesionem: et eidem lesioni pro viribus resistendum secundum quod videri possit in libris egritudinū particularibus: et sicut dictum est de membris particularibus ita intelligatur de virtutibus naturalibus et alijs virtutibus. Nam ad illius virtutis confortationē magis est intēdendū qđ magis viderimus debilitatē: quod quomodo cognoscatur et fieri poterit: ex libris scitur particularibus. Nolumus enī omnia conculcare. Et hec de regimine sufficiant cōalescentium.

¶ Capitulum quintū de consuetudine.

Mutare consuetudinē subito pessimū est. hec Avicēn.

Consuetudo est fortis res valde: et transgressio a cōsuetudine nocet nocimento magno: cōsuetudo enī obtinet vim nature: sicut igitur naturā custodire oportet sic et consuetudinē: et specialiter si cōsuetudo sit laudabilis indifferens in bonitate et malicia respectu eius ad quod debet fieri permutatio vnde si aliquis fuerit cōsuetus multū laborare: et velit hanc consuetudinem dimittere et in ocio viuere vel minus laborare vel aliā speciē assumere laboris: et aliud tempus vel aliū modū pculdubio multū grauiabitur ex hoc et similiter intelligatur in cibis et potibus et somno et vigilijs: et in euacuationibus et anime accidētibus. In oibus multū obseruanda est cōsuetudo si sit laudabilis vel parū laudabilis vel indifferens respectu huius ad quod fieri debet pmutatio. Si autē cōsuetudo sit illaudabilis ex qua debeatur puenire ad pessimas egritudines: sicut cōsuetudo comedendi malos cibos et siluestres qui in fine perducāt ex necessitate ad pessimas egritudines. Et similiter coitus immoderatus et similes egritudines. Taliter inq̄ cōsuetudines corrigere oportet et pmutare vel totaliter vel saltē infra terminos latitudinis earū sed hoc debet fieri paulatim et secundū ordinē quedā: nam omīs subita mutatio nocet et specialiter a cōsuetā ad inconsuetā. Amplius debet sibi quis cauere ne vnus rei quantūcūq; sit bonā cōsuetudinem faciat quā ipsum obseruare sit necessarium ex cuius obseruatione cōstrictionem vel attritionē patiatur: verbigratia si quis vno cibo cōsueto semp vtarur: vel aliquo potu vel totaliter ab eis abstineat vel dormire vel moueri vel coire assuescat: et ad hoc grauius astringatur maximū incurrer nocentū si iterdū ab eis dē oporteat abstinere. Si igitur quodlibet corpus se disponere debet vt calorem et frigus patiens esse possit et ad motiones et ad nutrientia sibi necessaria aptum reddatur: et vt somni et vigiliarum horas mansiones et domos lectos et indumenta lesione permutare possit quod quidē poterit fieri si consuetudo non obseruetur ad vnguē: sed interdum ad cōsuetā transimus: oportet enim ad inconsuetā permutare.

¶ Quinta pars. Capitulum primū. De pleurothomia.

Consam fleubothomia & farmacia: ven-
 tosa: sanguifuge: cauterium: vel sectiones: interdum sunt
 intrantes in sanitatis regimine: et vt ad hoc opus nichil
 contineat diminutum determinandum est de his quantuz
 spectat ad propositum: non enim operis presentis est de-
 terminare de his prout faciunt ad curam egritudinis. **Pri-**
 mo igitur determinabimus de fleubothomia et de consi-
 derationibus circa ipsam in sanitatis regimine. **Pri-**
 ma igitur considera-
 tio est qd corpus simpliciter sanum seu eucratum nullomodo indiget fleu-
 bothomia: vnde in corporibus sic eucratis natura non facit aliquam eua-
 cuationem sanguinis: et hoc est signum qd tali corpori sanguinis euacua-
 tio non est necessaria sed corporibus quibusdam lapsis vel a generatiōe
 vel a tempore vel ab vtroq; modo fleubothomia est utilis qd plurimum
 (et notāter dico quibusdam: sunt enim quidam quibus fleubothomia nō
 solum non competit immo etiam valde nocet) quapropter videmus qd in
 quibusdam corporibus lapsis natura sine artis adiutorio facit sanguinis
 euacuationem vel per nares vel per emorroydas vel per os vel per se-
 cessum vel per vrinam remanentibus eisdem sub latitudine sanitatis: et
 quia imitatur ars naturam in quantum potest: nichil mirum si adiuuen-
 rit ars modum euacuandi sanguinem in adiutorium nature. Modus au-
 tem ad hoc conuenientior est per fleubothomiam vel per ventosas vel san-
 guifugas. Non enim est medicina laxatiua que sanguinem euacuet: vel
 si sit non est in vsu nec esse debet: quoniam est venenosa et corporis per-
 emptiua: est enim omnino inartificiale sanguinem euacuare cū farmacia.
 Unde adiudicatus fuit mortui qui talem medicinam per experientiam ad-
 inuenit: quia utebatur ea ad malum et multos perimebat cum ea. **Do-**
 dus autem euacuandi per fleubothomiam est multum rationabilis: nam
 per eam euacuatur sanguis a toto corpore: et similiter omnes humores
 et specialiter a partibus interioribus et sistere possumus cum volumus.
 Unde in fleubothomia non est est tātum periculum sicut in medicina la-
 xatiua: sic igitur patet qd corpora lapsa a generatione vel a tempore aut
 vtroq; modo indigent ea. **Secunda** consideratio est ad sciendum qd sunt
 illa corpora lapsa que maxime indigent fleubothomia ex parte lapsus
 naturalis et ex parte lapsus accidentalis: dicam igitur qd corpora com-
 plexionis sanguinee magis indigent fleubothomia qd tum ex parte com-
 plexionis: et melancolica minime: sed fleumatica et colerica mediocriter.
 Sed colerica plus qd fleumatica. Et ex parte compositionis ceteris pa-
 ribus habentes venas latas et habitudinem carnosam et colorem inter
 rubeum et nigrum pilos multos et musculos bonos et fortes plus alijs
 indigent fleubothomia. Non igitur solum consideranda est complexio
 sed compositio. Amplius consideranda sunt virtus et etas et consuetudo
 obrinet vim nature. Nam ceteris paribus corpora lapsa in naturali
 complexione que sunt fortioris virtutis et perfectioris etatis et magis
 consueverunt magis debent fleubothomari. Virtus enim debilis nō su-
 stinet fleubothomiam: nec etas infantilis nec senilis. Consuetudo etiam
 multum est obseruanda: non solum in hoc: sed etiam in alijs: et sicut di-
 ctum est de lapsibus naturalibus sic suo modo dicendum est de accidēt
 n. iij.

Pri-
ma
co-
nsidera-
tio.

Nulla &
medicina
que eua-
cuet san-
guinem.

Secū-
da cō-
sideratio

Quinta

libus. Unde sanguineus per accidens est maxime fleubothomandus melancholicus autē minime. Colericus et fleumaticus minime. Similiter carnosus et musculosus accidentaliter maxime et extenuatus minime. Et similiter videntes regimine multiplicare sanguinem sicut viuētes in ocio et gaudio: et comedantes multas carnes et assaturas: et dulcia et bibentes bona vina: et non videntes balneis nec coitu nec multū exercitantes: tales inq̄ plus alijs fleubothomandi sunt. Et per oppositū ieiunantes et comedentes cibaria melancholica et multū balneantes: et coētes: et exercitantes: et habitantes regiones calidas in quibus plurima sit resolutio a corporib⁹: minime indigēt fleubothomia. Et ex hoc concludit q̄ in partibus francie homines plus debent fleubothomari q̄ in partibus italie: quia minor multo sit a corporib⁹ resolutio in partib⁹ gallicanis: quia regio est magis frigida. Et similiter in alijs intelligit regionib⁹ frigidis respectu calidarū viuunt etiam magis deliciose et inordinate q̄ sunt cause necessitatis fleubothomie. Unde ceteris parib⁹ viuentes magis deliciose et inordinate indigent plus et sepe fleubothomia. Amplius multū considerandum est ut q̄ debet fleubothomari non sit ebrius nec crapulatus seu naufragiue satiat⁹: nec in stomacho plen⁹ cibo: et q̄ in eius stomacho non sit colera. Unde si quis habeat stomachū multum ifectum colera ante fleubothomiam vomat coleram: et deinde comedat aliqd acetosum stipticum stomachi confortatiuū et post fleubothometur. Amplius habens humores crudos et viscosos et indigestos cum sanguine mixtos nō debent fleubothomari anteq̄ sanguis subtiliet sicut prius dixi. Amplius post balneum vel coitum vel forte exercitium nullomodo est fleubothomandū. Amplius post longā egritudinē cauendū est a fleubothomia anteq̄ corp⁹ fuerit fortificatū nisi specialis necessitas ad hoc cogat: et de hoc superius dictum est i regimine conualescentiū. Amplius homines q̄ conuersantur in artibus multū laboriosis et corporum resolutiōnis minus alijs fleubothomari debent ceteris paribus. Unde seruentes in balneis et stuphis minus sunt fleubothomandi q̄ scriptores et pannosū scissores. Amplius multū vigilātes ceteris parib⁹ min⁹ sunt fleubothomandi. Ampli⁹ habētes stomachū cor et epar debilia q̄b⁹ egritudines frigide accidere solēt non sunt fleubothomandi nisi necessitas vigeat valde magna. Ampli⁹ in tpe calidissimo vel frigidissimo nullomō est siēda fleubothomia nisi vigeat magna necessitate. Ver autē est tps valde aptum ad fleubothomiā ppter ei⁹ temperiē: et q̄ assimilat morbo de repletioe: nā tales infirmitates hoc tpe maxime accidere solent: et nichil est quod adeo tuet a talib⁹ egritudinib⁹ sicut fleubothomia: fiat autē in pncipio veris cū dubitam⁹ de egritudinib⁹ cōtingētibus ex sanguinis putrefactione. Sed in fine veris quando nō est tanta sanguinis multitudo: sed dubitamus de humorū acuitate vel calefactione et ebullitione ratione caliditatis. Autūnus autem ratione sui temperamēti est tempus aptū ad fleubothomiam: et precipue quando dubitamus de sanguinis incineratione. Amplius multum consideranda est aeris dispositio in fleubothomia: vñ aere existente pestilentiali vel nebuloso vel turbido: et flante vento australi: vel qua cūq̄ mala qualitate infecto non est aperienda vena ne aer infectus subintrans venā sanguinē reddat pestilentialem et infectum et sit error peior pioze. Eligatur aer purus et dies clara et luminosa: et vñ

Sallicivē
niunt fleu
bothomā
di sepius

Ver est
optū ad
fleubo-
thomiā.

Autū-
nus simi-
liter ē tē-
pus aptū
ad fleubo-
thomiā.

tus magis deputans aerem cuiusmodi est boreas et non sit v̄tus fortis
 In hyeme tamen est australis ventus eligendus ad aeris temperiē. Am-
 plius eligatur hora diei magis temperata. In temporibus igitur cali-
 dis fleubothomia fienda est ante horam tertiam: et in frigidis circa me-
 ridiem. Amplius dicūt quidam q̄ si sanguis sit colericus fleubothomia
 fienda est in hora motus color: puta a tertia hora diei vsq; ad nonam.
 Et si sanguis sit purus debet fieri fleubothomia a quarta noctis vsq; ad
 tertiam diei. Et si sanguis sit fleumaticus debet fleubothomia fieri a no-
 na hora diei vsq; ad tertiam noctis. Et si melancholia a tertia noctis vsq;
 ad nonam noctis hoc tamen nō approbo: quia fleubothomia semper fienda
 est in lumine diei nisi in casu magne necessitatis. Amplius in fleubo-
 thomia consideranda est etas lune et locus eius: similiter autem et con-
 iunctio et aspectus. Nam in prima quadra lune fleubothomandi sunt iu-
 uenculi et iuencule. In qua etiam etate lune videmus puellas marime
 pari fluxum menstruorū: sed in vltima quadra sunt fleubothomandi senio-
 res et in temporibus medijs mediocres: iuxta illud. Luna vetus veteres:
 iuvenes noua luna requirit. Amplius dicunt quidam q̄ in prima quadra
 lune fleubothomandi sunt calide et humide complexionis: puta sangui-
 nei. In secunda colerici: in tertia fleumatici: et in quarta melancholici.
 Nam prima quadra est calida et humida: secunda calida et sicca: tertia
 frigida et humida: et quarta frigida et sicca: et similiter possemus dicere
 q̄ si vellemus euacuare sanguinem purum fiat in prima quadra. Si cole-
 ricum in secunda: si fleumaticum in tertia: si melancholicū in quarta. Am-
 plius considerandus est locus lune. Nam si luna sit in signo aspectū ha-
 bente ad aliq̄s membrum non fiet fleubothomia de illo membro. Verbi
 gratia luna existente in signo geminorum non fiet fleubothomia de bra-
 chijs: quia hoc signū habet aspectum ad brachia. Et similiter existēte in
 thauro non fiet fleubothomia de vena colli: nec existente in piscibus fiet
 fleubothomia de venis pedum: et existente in ariete non fiet de venis ca-
 pitis. Et luna existente in aquario non fiet fleubothomia de venis q̄ sunt
 in tibijs. Amplius luna existente in signo fixo non est fienda fleubotho-
 mia nisi necessitas immineat: puta luna existente in thauro: leone: scorpi-
 one: et aquario. Eligantur ergo signa mediocria: et mobilia: et si sint si-
 gna calida et humida melius valent. Unde omnibus consideratis: luna
 existente in prima facie libe debet esse bona fleubothomia ceteris parie-
 bus: tum quia est signū mobile: tum quia est signum calidum et humidū.
 Et notāter dico in prima facie libe: q̄ transacta prima facie libe ingre-
 ditur viam combustam: que durat vsq; ad finē secunde faciei scorpionis
 vel circa. Tries etiam est signum conueniens ad fleubothomiam de bra-
 chijs quia signum mobile et calidum. Gemini est signum conueniens ad
 fleubothomiam de brachijs quia signum ca. et hu. mediocre. Sagittari-
 us etiam est conueniens signum ad fleubothomiam quia est calidū et me-
 diocre. Amplius luna existente retrograda nō debet fieri fleubothomia.
 Similiter luna existēte coniuncta signo malignoso et infortuito puta sa-
 turno vel marti non est fienda fleubothomia siue sit coniunctio corpora-
 lis siue per aspectū. Dicunt quidem q̄ luna existente vsq; ad secundā vel
 tertiam diem: non est fienda fleubothomia nec in decima septima die:
 nec in vigesimo quod dictum non teneo quia eius non video rationem.

De hora

De luna.

n. iij.

De diebus autē egyptijs i antiquo kalēdario lune scriptis breuiter me
 expeditio: et dico naturalis quare fuerint maledicti: sed supernaturalis:
 nec fuerunt maledicti apud omnes gentes sed apud illos de regno pha
 raonis. Et si forsitan tempore illo fuisset aliqua mala constellatio: tamē
 per temporis processum iam fuit ista constellatio mutata: vnde nō est ali
 qua ratio quare tales dies sunt obseruandi immo puto q̄ est peccatū in
 moribus: in lege: et in natura. Sed quia opinio vulgi est ad hoc sciendum
 in honorem dei: et etiā homines fleubothomari contra eorum opinio
 nem posset eos ledere et medicis infamiam ponere stante tali vulgi opi
 nione ego obseruabo in vulgo nisi magna necessitas imminet: sed in me
 et meis nullatenus obseruauit: nec obseruabo. Amplius cadit considera
 tio circa inuamenta q̄ plurima in sanitate conseruanda et in egritudine
 curanda. Ex negligētia q̄dem ipsius cū ipsa quis indiguerit accidēt apo
 stemata intus et extra magna et parua: et scabies: serpigo: sinochus: pa
 ralisis: variolę: morbilli: et sputum sanguinis: et pestilentia: et mors su
 bita: et squinancia et lepra: et vniuersaliter ex negligentia fleubothomie
 omnes egritudines sanguinee vel de sanguinis corruptione vel de ipsius
 multitudine vel in censione contingere possunt. In corporibus ergo para
 tis ad tales egritudines nō negligat fleubothomia. Fleubothomie autē
 sunt plura nocumenta quando fit in debite. Ex frequenti enim minutione
 accidit malignitas opilationis ydropisis et festinatio senectutis: et de
 structio appetitus: stomachi cordis et epatis debilitas: tremorq̄ et pa
 ralisis: demūq̄ apoplexia: et postremo omnium virtutum naturalium et
 animalium debilitas et imbecillitas per fleubothomie frequentiam: in
 quibus et quando et quotiens nō oportet solet sepius euenire. Amplius
 circa fleubothomiam: et propter quas causas generaliter fiat fleubotho
 mia: sciendum q̄ fleubothomia fit quinq̄ de causis in generali. Nam fit
 ad euacuandum humorum omnium vel sanguinis multitudinem. Inter
 dum fit ad minuendum partem humorum vt natura potentior sit super
 residū. Interdum etiam fit ad in frigidandum. Interdum fit ad attra
 hendum sanguinem ad aliquem locum. Et interdum fit ad diuertendum
 sanguinem ab aliquo loco. Dico ergo primo q̄ fleubothomia fit ad eua
 cuandum omnium humorum multitudinem vel solius sanguinis: et pro
 pter hoc dicitur a sapientibus q̄ est euacuatio vniuersalis euacuans hu
 morum multitudinem: quando igitur nobis apparuerint signa repletio
 nis venarum magnarum quam impossibile est laxatiuo purgari fiat tunc
 magna fleubothomia: si reliqua particularia concurrant superius nomi
 nata: et fiat fleubothomia de venis magis respicientibus totum corpus
 vel respicientibus partes corporis in quibus magis signa repletionis ap
 parent: et ad hanc intentionem fit fleubothomia in paratis cadere in sy
 nocham vel synochum: vel in similes egritudines repletionis: et quis in
 omni fleubothomia fiat euacuatio tamen hec euacuatio maxime dicitur
 ad euacuandum: quia in hoc casu maior fit euacuatio et de maioribus ve
 nis: et quasi intenditur totius superfluitatis materie eradicatio. Ampli
 us fit fleubothomia interdum ad minuendum partem humoris peccan
 tis vt natura sit potentior in digerendo residuum: et sic ista intentione
 potest fieri fleubothomia propter dominium sanguinis colerici vel fleu
 matici aut melancolici: et talis fleubothomia debet esse multo minor. Et

Alia cōs
 deratio

Hocumē
 ta fleubo
 thomie.

Fleubo
 thomia ē
 euacua
 tio vñs.

debet esse ex venis habentibus aspectum ad partem in qua nobis consistit magis esse talem completionem. De his autem venis et earum aspectibus adhuc dicitur. Amplius interdum fit fleubothomia ad infrigidandum et euentandum et debet esse fleubothomia parua: et isto modo fleubothomia potest fieri non existente peccato quantitatis sed solum qualitatis. Amplius fit interdū fleubothomia vt attrahatur sanguis ad aliquem locum (vt verbigratia) fit fleubothomia de sophenis pedū vt attrahatur sanguis ad matricē. Amplius aliquādo fit fleubothomia ad diuertendū (verbigratia) esto q̄ aliquis patiat fluxum sanguinis nariū vel sputum sanguinis fleubothomia fit de venis inferioribus: puta de sophenis et basilica seu sciatica ad hoc vt sanguis diuertatur ad contraria. Et circa hoc diligēter est notandum q̄ quanto locus a quo fit fleubothomia facit longinuior et directior loco a quo fit diuersio: tanto est diuersio perfectior et artificialior. Unde in patientibus fluxum sanguinis narium perfectior est diuersio per fleubothomiam sophenarum vel sciaticę q̄ per aliam aliquam venam superiozem: tamen bonū est et artificiale q̄ hec diuersio incipiat a superioribus venis et finaliter terminetur per inferiores venas. Amplius circa fleubothomiā cōsiderande sunt vene q̄ in nostro corpe fleubothomari cōsueuerūt. Nolo aut̄ in hoc ope facere mentionem de oibus his que possunt in nostro corpe fleubothomari. Sed de cōmuniōibus et de his de quibus fleubothomando seu fleubothomari faciēdo sepius assueui. Sciendum igitur q̄ venarum harum quedam sunt particulares et alie vniuersales et cōmunes: dicuntur autem cōmunes et vniuersales eo q̄ euacuant a toto corpe: et a locis principalibus totius corporis immediatius et a venis maioribus et per oppositū venedicuntur particulares que immediate euacuant a venis minoribus et nō aspiciunt membra principalia immediate. Nec euacuant sic a toto corpe cum fleubothomantur sicut maiores. Vene autem cōmuniōes et vniuersaliores sunt tres vene que reperiūtur in curuatura brachij quarum venarum superior vocatur cephalica: id est vena capitis: alia inferior basilica: id est epatis vena in brachio dextro vel splenis vena in sinistro: tertia est vena mediana que reperitur in medio predictarum et ideo mediana vocatur: et aliter dicitur vena cordis: et aliter vena cōmunis. Iste tres vene sunt alijs cōmuniōes: tum quis grossiores et maiores: tum quia membris principalibus interioribus propinuioribus et directioribus: tum quia cum venis totius magis colligate et manifestius apparent: et ideo cum fit fleubothomia propter euacuationē a toto corpe rationale est q̄ fiat ab altera istarū venarū: verūtamē est q̄ cephalica magis aspiciat superiores partes. Et basilica inferiores: et mediana medias partes: mediana indifferenter partes superiores et inferiores aspiciat. Est enī cōposita ex cephalica et basilica et quelibet illarū venarum habet ramos qui fleubothomari possunt in defectu illarum venarū scilicet quando nō apparent. Itē coitus inordinatus et vehemens maxime est cauendus propter fetum debite producendum ne semē peruersum recipiatur in matrice vt non generet fleubothomiam. Unde regula est generalis in fleubothomia obseruanda q̄ ceteris paribus vena grossior et apparentior est fleubothomanda. Et est circa illas venas notandum q̄ in fleubothomia cephalice minus imminet periculum: nam sub ea nō est neruus nec artes

De diuersione.

Regula

ria notabilis ex quorum tactu per fleubothomiam possit periculum im-
nere sed sub basilica est arteria magna de cuius apertura dubitandum est:
huius vene apertura non debet esse profunda: et sub vena cordis est ner-
uus de cuius punctura etiam multum est dubitandum cum fleubothomatur:
quia nervi punctura nata est inducere spasmodum. Et quanto hee vene: puta
cordis et epatis sunt minores et profundiores tanto maius est periculi.
Iste autem tres vene et earum rami reperiuntur in brachio dextro et in
brachio sinistro: et interdum sunt aperiende in parte dextra et aliquando
in sinistra. Et circa hoc cadunt considerationes plurime. Prima igitur
consideratio est quod in tempore frigidiore scilicet in hyeme: vel iuxta debet
fieri fleubothomia de parte sinistra et tempore opposito de dextra: et vni-
uersaliter si ex regimine vel ex complexione naturali: vel ex etate non per-
cipiamus sanguinem esse grossum et melancolicum fleubothomandum est
ex sinistra. Et si perceperimus sanguinem fore subtilem et colericum et
calidum fleubothomandum est de dextra. Amplius si velimus attrahere
a dextra fleubothomia fiat a sinistra: et contra: verbigratia. Si du-
bitamus de apostemate in parte dextra extrahemus de sinistra et e con-
uerso. Si autem materia iam sit fluxa: vel per viam coegestionis in loco
congregata seu generata fiat fleubothomia ex illa parte in qua magis
apparebunt signa repletionis. Et est notandum circa diuersionem quod di-
uersio nunquam est facienda nisi per unam diametrum: puta a dextro ad
sinistram: vel deorsum: vel ad sursum: vel e conuerso: secundum enim duas
diametras simul non est fienda fleubothomia diuersoria nisi in casu ubi
esset magna plenitudo. Amplius circa venarum istarum apertione scien-
dum quod maior consideratio adhibenda est in mediana quam in aliis: ex eo quod
huius vene fleubothomia plus debilitat cor. Unde in habentibus cor de-
bile et in paratis ad cordis tremorem et syncopim non fleubothomatur
vena illa. Sed si necessitas occurrat accipiat: vena basilica vel cepha-
lica. Et similiter si perceperimus epatis vel splenis vel stomachi frigiditatem
multum est dubitandum fleubothomare basilicam: et si necessitas
occurrat fleubothomandi loco eius accipiat mediana et sic intelligatur de
cephalica. Ego autem in istarum venarum apertione habeo regulam quod
vena harum trium grossior et apparentior et plenior securius est ape-
rientia. Nam ex hoc conuincitur probabiliter membra super que vena ha-
bet aspectum fore calidiora et fortiora et sanguine pleniora. Notandum
est quod fleubothomia de vena capitis que valet ad infirmitates et ad volo-
res capitis et oculoium: et si non exeat sanguis in prima percussione secu-
re potest iterari percussio quia non est dubitandum de tactu arterie vel
nervi sicut superius dictum est. Fleubothomia vene mediane: que aliter ve-
na corporis et specialiter partium cordis et pulmonis. Et debet fleubothomia
fieri cum cautela: quia sub ea est nervus. Non igitur fiat vulnus nimis pro-
fundum: vena basilica multum valet ad infirmitates epatis stomachi et
splenis et debet fleubothomari cum cautela: quia sub ea est arteria: in de-
fectu vene cephalice brachij potest capi cephalica que est in manu scilicet
in radice pollicis: et valet in casibus in quibus fleubothomia cephalice.
Et quidam dicunt quod valet in illis casibus in quibus fleubothomia vene cordis
et stomachi valet: similiter loco basilice brachij accipiat saluatella que est

Exemplum
diuersione

De vena
capitis.

in manu inter auricularē et medicū et valet in eisdem casibus: sed aperiē
da est cū timore: quia sub ea est neruus: et cū sit fleubothomia de venis
que sunt in manu ponatur manus in aqua calida vt apertura vene rema
net magis perfecta vt sanguis liberius et facillius exeat ⁊ manus fleubo
thomata minus ledatur continente. Nec igitur sufficiant de venis q̄ sunt
in brachijs et manibus que sunt in vsu: de alijs venis que sunt in collo et
in capite: quia non consueuerunt aperiri in regimine sanitatis breuiter
transio. In collo enī sunt due vene quarum vna est in parte dextra et
alia in parte sinistra et in hoibus cantantibus et anhelitum retinentibus
mirabiliter ingrossantur et vocantur guidegi. Harū autem venarū fleu
bothomia valet ad cōstrictionem anhelitus et inceptiōē lepre et ipeti
ginem et serpiginem et egritudinē que comedit carnes que alio nomine
dicitur noli me tangeri: vel cancer corrosiuus. Debet autē stringi collū
vt vene ingrossentur et sedeat infirmus qui debet fleubothomari sup scā
num ⁊ fleubothomator sup caput eius et incidat venā in longitudie parū
postea sequatur ligamentū: et parū stringat ne suffocetur fleubothoma
tus et dimittat eum vsqz mane sanatur eius vulnus. Amplius due vene
sunt post aures quarū fleubothomia valet ad emigraneam ⁊ catharrum
antiquum et tineam et capitis exituram. Hec autem vene sunt in loco cō
cauo post aures et bene apparent cum stringunt guttur et gula: et sunt
in loco vbi apposto digito sentitur pulsus. Apperiantur ergo parum in
longitudine et fac exire sanguinē quantum vis. Amplius in tēporibus
sunt due vene quarū fleubothomia valet ad capitis dolorem antiquum
et apostema palpebrarū et oculoꝝ et ad omnes superfuitates que cur
runt ad oculos et debet sanguis emitti vt superius dictum est. Amplius
est vena in medio frontis inter duo supercilia ⁊ eius fleubothomia valet
contra infirmitates antiquas faciei et turpia vlcera et ad dolozē partis
posterioris capitis. Amplius est vena in puncto nasi cuius fleubotho
mia valet ad frenesim febres acutas et capitis dolorem antiquū et anti
quam rubedinem faciei. Amplius sunt vene in lachrymalibus oculozum
quarum minutio valet ad egritudines oculozum: scilicet ad scabiem et
rubedinem et ad apostemata oculoꝝ nec debet huiusmodi fleubothomia
fieri ex lachrymali versus nasum propter dubiū ex fistula. Amplius sunt
vene in labio inferiori quarū fleubothomia valet ad rupturam: et corro
sionem oris et gingiue et ad fissuras labioꝝ et ad vlcera mala que sunt
in naso. Amplius sub lingua vene quarū fleubothomia valet ad aposte
mata gule et ad infirmitates gule et oris specialiter ad squisiantiam.
Amplius in quolibet pede sunt tres vene que fleubothomant cōmuniter
scilicet sciatica: et sophera et quedā vena que est inter pollicē pedis et di
gitum qui sequitur. Fleubothomia sciaticæ valet ad passionē scie ⁊ renū.
Et fleubothomia sopheræ valet in passionibus matricis et testiculozum
et antiquam scabiem et fleuma falsum corarum et tybiarum. Ad idem
valet fleubothomia illius vene que est iuxta pollicem pedum. Et est di
ligenter notandum q̄ hec fleubothomia plus debilitat q̄ fleubothomia
venarum magnarum et superiorum. Et ideo communiter fleubothomia
earum post prandium: quia tunc temporis virtus est fortior. Amplius
post prandium humores sunt magis moti ad extrema corporis et ad ve
nas minores que sunt in membris. Ratio autem quare magis debilitat

Vene col
li.Vene p^o
aures.Vene sub
lingua.

Quinta

forte est maior diuersio caloris & spiritus a corde. De venis autem maioribus & communioribus que sunt in brachijs fieri debet fleubothomia stomacho ieiuno: ex eo quod tunc sanguis magis distatur in eis & post cibum plus mouetur sanguis ad venas minores & ad membra. Amplius in fleubothomia consideranda sunt que sunt fienda ante fleubothomiam: & que fienda sunt in actu fleubothomie: et que post fleubothomiam. Ante fleubothomiam namque bonum est aliquantulum exercitari & moueri & euigilari ut sanguis sit mobilior et ad euacuationem abilioz. Amplius membrum fleubothomandum est calefaciendum & fricandū vel cū aqua calida irrorandum & lauandum ut vena fiat aptior & sanguis fluxibilior: fiat ad locū fleubothomie. Eligendus est autem fleubothomator iuuenis ex pertus boni visus non tremulus: non ebriosus: non crapulosus: de cuius bonitate & fidelitate habetur confidentia certa: et si forte fleubothomandus esset pusillanimus vel valde debilis et ad cuius stomachum colera fluere consuevit: ante fleubothomiam comedere debet bucellā panis intinctam in vino stiptico vel odorifero vel in succo granatorum quod horum magis videris expedire. Amplius sciendum quod quidā sunt quibus aliquos dies ante fleubothomiā balneādi sunt & isti sunt quorum sanguis est valde grossus et immobilis & vene occulte. Nam per balneum sanguis subtiliatur et mobilior efficitur & vene etiam ingrossantur. Etiam per balneum supfluitates propinque euacuantur & resoluuntur: et sic cū sit fleubothomia de venis magnis nō attrahentur ille immundicie a venis paruis ad venas magnas: et balneum non premittatur immundicie que sunt iuxta cutem attrahentur ad magnas venas: verbigratia. Si immundicie essent in riuulis paruis si fieret euacuatio a fonte magno: immundicie riuulorum possent redire in fontem. Nam fleubothomia per quandam colligantiam que est in venis euacuat ab omnibus venis. In tali igitur casu premittendum est balneum: sed si corpus esset valde plectoricū nullo modo premittatur balneum. Nam magnum periculum esset quod balneū ebullitionem in humoribus et febrem continuam vel apostema in membris principalibus et similes morbos qui consueuerunt ex humorū ebullitione causari. Amplius ante fleubothomiā emittēde sunt feces & vrine ne illarū supfluitatum vapores attrahantur ad venas et inficiant sanguinē: nam vne exinanite per fleubothomiam attrahunt a stomacho & intestinis mediantibus mesaraicis et alijs venis epatis. Amplius in vere et in estate in sanis fiat fleubothomia de dextra parte: et in autumnno et hyeme de sinistra parte. Sed in egris corpore existēte plectorico ante fluxum materie fiat primo de parte opposita: deinde de eadē vbi est egritudo. Et si corpus non sit plectoricum & egritudo sit multū maligna fiat fleubothomia de eadem: sed quocunq; modo res se habeat materia existente venenosa nunq; est diuertenda ad partem oppositam. Amplius in actu fleubothomie multa consideranda occurrunt. Prima quidē consideratio est circa vene appertionem: non enim aperienda est vna cū fleubothomo obtuso hoc enim est causa erroris et non sequitur finis intentus: quia non sit appertio vene qua libere sanguis exeat & potest esse causa apostemationis loci. Amplius fleubothomator non debet fleubothomum manu premendo impellere: sed suauiter blandiendo et furtim vt fleubothomi extrimitas ad interiora vene perueniat: quod si duriter im-

Eligēd⁹
est fleubo-
thoma-
tor fidelis
& iuuenis

Multa
cōsiderā-
da sunt in
fleubo-
thomia.

pellat fleubothomum forte caput fleubothomi rumpetur in vena occulta ruptura aut refugiet vena et non vulnerabitur vsq; ad interiora: sed solum in superficie tunice. Et si fleubothomator post capitis fleubothomi rupturam perfidio se insisterit vt fleubothomandum cum eo fleubothomet augmentabit dolorem et apostema. Et ergo fleubothomator tēptare debet et experiri qualiter fleubothomus ingreditur cutē ante q̄ fleubothomet: et similiter tēptare debet cum secundare vult secundā percussione si fuerit opus secunda percussione vel ad dilationem foraminis: vel ad inflationem noue aperture si defectus fuerit in ictu primo. Amplius fleubothomator cauere debet ne venam impleat et sanguine inflat q̄ fleubothomare querit quia non inflata nec impleta melius tangitur a fleubothomo nec remouetur ab ipso. Et istud verū est de impletione et inflatione imoderata: quia moderata inuat ad impulsū fleubothomi. Amplius cū vena occulta fuerit et ipsius repletio sub ligatura non apparuerit debet solui et postea pluries ligari et inungi oleo calido dilatatio vt camomillino et vnguento cū manu cōprimi ascendendo et descendendo donec manifestetur. Amplius caput fleubothomi debent impelli secundū certā mensuram non nimis profunde ne perforet venā ex vtraq; parte et neruū vel arteriā aliquam vene suppositā perforet. Et debet fleubothomus plus impelli quando vena est multū gracilis et profunda et veluti sepulta in carne. Amplius fleubothomator debet apprehēdere fleubothomū cum duobus digitis videlicet pollice et medio et dimittatur index et palpandum venam. Et debet apprehendere fleubothomū in medio ferri vel circa medium vt firmiter teneat et non vacillet. Amplius cū vena fleubothomanda prona fieri labi ad alterū laterū eius et euadere ictū fleubothomi opponi debet ei ligatura ecōtrario parti illius. Et si equaliter prona fuerit labi ad vtrūq; latus non debet in longū fleubothomari: sed secundum transversum. Amplius ligatura debet esse propinqua loco in quo debet aperiri vena. Et cū ligatura venā occultauerit que prius ante ligaturam apparebat ligatura soluta signanda est vena et cū debet aperiri vena taliter signata debet caueri ne vena per ligaturā labatur a rectitudine signi. Amplius cadit consideratio circa secundationem fleubothomie fiat autem secundatio eadem die ante q̄ vulnus sit perfecte clausum. Hec autem secundatio fleubothomie fit quādo est magna necessitas extrahendi sanguinem et forte propter debilitatē virtutis vel ppter ignorantia medicī: vel quia cetera particularia non cōcurrunt vel non fuit extractū de sanguine quantū fuisset expediens et tunc eadē die apperiat non cū vnguento sed cū fleubothomo nā si aliter aperiretur vena forsā exiret sanguis bonus et subtilis et remaneret malus. Item ista secundatio habet locū i apostematibus quando videmus sanguinē in secūda scutela peiorē sanguine prime scutelle: et similiter intelligatur de tertia scutella respectu secūde. Cōsidera tamē cōstantiā virtutis quia virtute debili existēte non est secundanda fleubothomia. Si voluerit fleubothomiā secundare bonū est inungere fleubothomū vt vulnus non ita cito cōsolidetur. Amplius circa fleubothomiā actualē cōsiderandū est q̄ interdū cōtingit q̄ vena aperta sanguis non exit et hoc potest cōtingere multis de causis. Quarū prima est multitudo sanguinis quare conculcat et ingurgitatur et foramen opilat et non exit: vel exit guttatim vel vulnere existente largo cito exit cū filo

De vena occulta.

Modus accipiendi fleubothomiā.

De ligatura.

Quā non exit sanguis

Quinta

Proba-
tio san-
guinis.

Ad Ebo-
mediam
post fleu-
botho-
miam.

cum vulnus percutitur in circuitu cū vngue et in tali casu bonū est trans-
re et scire et fleubothomati super spatulas percutere. Secūda causa
est grossities sanguinis et tūc nullo adiutorio bñ potest exire: et sic opor-
tet sanguinem subtiliare cū medicinis et cibis subtiliativis notis. Tertia
causa est paucitas sanguinis et hec scitur: qz macer et extenuatus et ta-
les indigent dieta resumptiva et nutriente. Quarta causa est timor et pu-
sillanimitas: aut qz nō cōsuevit et tūc cōpetit mica panis in vino et asplio
cū aqua rosata et vino odorifero et verba consolatoria. Amplius potest
hoc cōtingere ex foraminis paruitate: et tunc elargandū est foramen: qz
aliter sanguis subtilis exiret et grossus remaneret. Amplius egrediente
sanguine tangendus est sanguis qui si frigidus inueniatur statim est re-
stringendus sanguis. Et similiter si inueniatur calidus et subtilis valde
nam in vtroqz casu dubitandū est de sincopi. Si aut sanguis fuerit calidus
et mediocri substantie: vel grossus et vna rubea et spissa et pulsus
plenus extrahendus est sanguis in copia si particularia cōcurrūt. Am-
plius ponatur vna gutta sanguinis cū egreditur supra vngūē si igit flu-
at et nullo modo cōsttat talis sanguis est multū aquosus et est refrigē-
tus: et si nullo modo fluat tunc est nimis grossus et parū est extrahēdus
donec fuerit subtiliatas. Si aut mediocriter se habeat bonitas et medio-
critas significatur et securius potest ex eo subtrahi si cetera particularia
cōcurrāt. Et similiter proficiat vna gutta in aquam et si descendat nimia
grossities sanguinis significatur: et si totaliter supernatet et diffundatur
est nimis aquosus: et si i medio modo se habeat bonus est. Amplius cum
sanguis exit actu a vena bonū est qz digitus supponatur vulnere quando
parū exit de sanguine. Hec enī digiti suppositio deseruit ad duo. Primo
quidem ad hoc vt virtus reuertatur in se et non dispergatur nec debili-
tetur propter subitam euacuationē. Secundo quidē digiti suppositione
detinetur sanguis ad tempus aliquod quousqz malus distans a loco fleu-
bothomie posset moueri. Quando igitur in corpore est apostema et fleu-
bothomia sit ad diuertendū: maxime opetit huius digiti suppositio. Am-
plius consideranda sunt que fiunt post fleubothomiā. Sciendū igitur qz
post fleubothomiam immediate non est dormiendum: nec ambulandum:
nec cum hominibus colloquendum: nec in loco luminoso morandum: sed
statim facta fleubothomia et loco fleubothomato decenter ligato: si fleu-
bothomia fuerit de brachio teneatur brachium fleubothomatum eleua-
tum et alicui parieti appodiatum per aliquod tempus. Hoc autem fit
ne sanguis decurrat ad locum fleubothomatum: quia forte locus aposte-
maretur. Et tunc satis cito ponat se ad quietendum super lectum in lo-
co obscuro: nec aliquo modo faceat super latus vnde facta fuit fleubo-
thomia: et teneat oculos clausos: et solus maneat vsqz ad tempus ali-
quod ne spiritus dispergantur. Et interdum paratur bucella panis tosti
in vino bono: et satis cito ante comedit. Et si stomachus sit mūdus pos-
sunt exhiberi duo oua recentia forbilla: et deinde comedit cibū suum or-
dinarium: Et in illa die sit cibus eius subtilis et bonus: et paucus. Et po-
tius sit bonum vinum cum pauca aqua: et securius in die fleubothomie ex-
cedere potest in potu boni vini q̄ in cibo. In die fleubothomie nullo mo-
do exercitetur: sed maneat cū focis suis in domo sua cum gaudio. Illa
etiam die nullo modo balneatur: nec aliquo modo coeat: nec dormiat.

Nam dormire post fleubothomiā causat cōfractionem membrorū et est causa motus superfuitatum ad intra versus aliquod membrum nobile. Amplius in somno retrahitur sanguis et color: et spiritus ad centrum: et sic posset ratione motus inducti per fleubothomiā et ratione retractiōis que fit in somno fieri in humoribus ebullitio: et sic possit fieri febris et apertio vene. Et specialiter qz in somno mouentur mēbra hoīs motu inordinato et inopinato: scilicet cū quis in somno uoluitur et reuoluitur: quod etiam causa esse possit crepationis vene. Sic igitur post fleubothomiā nō est dormiendū et specialiter ante cibū sed post cibū per duas vel tres horas puto quod non est magnū periculū: qz in tāto spacio humores possunt esse sufficienter quietati. Securius est tamen nō dormire: vel si dormiatur sit valde par sit: et sit cū bona custodia propter periculū quod imminere possit. Et in sexta die a die fleubothomie potest balneare: et quinta die coire: et in quarta die exercitari. Sic igitur fleubothomatus tribus diebus debet esse sine exercitio notabili: et in bono regimine cibi et potus. Et quia fleubothomiā sequitur sincopis valde sepe: et specialiter in habentibus stomachum colericū et spiritus subtiles: bonū est statim facta fleubothomia fricare extrema: et irorizare faciem aqua rosata: aut uino odorifero: et uocentur proprio nomine: et aperiat os eorū cū ligno et detur brodiū galline cū uino et potest dari dyamargariton et pliris cum musto: vel zucarum rosatum. Hec sufficiant de hīs que fienda sunt ante fleubothomiā et in actu. Consequens est de sanguinis inspectione: et de dispositione corporū per ipsum sanguinē cognitione breuissime pertrāsere. Per horam igitur post fleubothomiā inspiciendus est sanguis postquam fuerit coagulatus. Bonū est autē ut sanguis extra hatur in pluribus scutellis: ut ipsius sanguis diuersitas et diuersitas possit melius a medico denotari. Prima cōsideratio est circa hoc: qz si primus sanguis sit peior secundo et tertio: et secundus peior tertio et sic cōsequenter: et ultimus sit bonus: et notabilis bona et rationabilis et sufficiens fuit fleubothomia. Et si sit econuerso: scilicet qz primus sit bonus et secundus malus: non est adeo bonum: immo signum est qz adhuc est fleubothomie: vel farmacie: vel utriusqz necessitatis. In fleubothomia que fit ad diuertendum ubi locus fleubothomatus distat a loco infirmo: hoc sepe contingit et rationabiliter secundus sanguis est peior primo: et est signum perfecte diuersionis. Sed quando fleubothomia fit ad eua cuandum et ex loco propinquo morbo: puta ex eadem parte: tunc primus sanguis debet esse deterior secundo: et secundus tertio. Et si oppositum contingit adhuc est fleubothomie vel farmacie necessitas. Sed in corporibus sanis que nimis distulerunt fleubothomiam sepe contingit qz primus erit melior secundo: et tunc iteranda est fleubothomia satis cito. Secunda cōsideratio est circa sanguinis substantiam. Propter quod sciendum qz in sanguine fleubothomie sunt quinque substantie: scilicet melancolia: fleuma: sanguis purus: colera: et aquositas uinalis. Melancolia enim: est sanguis fex et coloris nigri: et est in infimo scutelle. Et quando est nimia huius fecis spiritus non est bonum signum. Possumus enim iudicare talem hominem esse tristem: inuidum: curiosum: auarum: timidum: et pusillanimē. Et talis debet uti mundificatibus melancoliā et multiplicantibus bonum sanguinem. Fleuma est quoddā albū et mu-

Ista sunt
phibēda

De his q
fiēda sūt
post fleu
bothomi
am.

Signa.

Quinqz
sūt substantie
i sanguine.

Quinta

scillaginofum infpidū quod est quasi simile albumini oui. Hoc enim debet esse in sanguine post melancholiam: et huius non debet esse nimia quantitas. Et si sit talis humoris nimia quantitas: possumus talē iudicare fleumaticum vel naturaliter vel accidentaliter: et esse somnolentum et rudē: et pigrum ad actiones et multi sputi. De isto tamen humore plus debet esse quā de melancholia. Deinde sequitur sanguis purus: cuius color dicitur esse purpureus: vel rufus: vel subrufus. Et huius humoris debet esse maior quantitas: cuius humoris si sit magna quantitas possumus iudicare talem hominem esse sanguineum: et liberalem: et amabilem: liberalem ridentem et rubei coloris: satis audacem atque benignum. Deinde sequitur colera quae est spuma sanguinis crocei coloris trahentis ad clarā et scintillantem rubedinē. Et humoris huius debet esse minor quantitas quā sanguinis et fleumatis: et maior quā melancholie. Si igitur sit magna quantitas: possumus iudicare talem hominem esse colericum et per consequens esse hyrsutum: fallacem: iracundū et audacem: prodigum et ad actiones promptū et vigillem et subtilem. Est est diligenter notandum quod in corpore de melancholia debet esse minimum quia est humor minus conformis vite et deinde colera: et tertio de fleumate et de sanguine plus quā de alijs. Et secundum quandam estimationem veritati propinquam potest dici quod sanguis est duplex respectu fleumatis et fleuma duplex respectu colere: et colera duplex respectu melancholie. Hoc vero scire punctualiter et cum certitudine est valde difficile: et de hoc in alijs perfectius apparebit. Amplius considerare debemus substantiam aquosam que supernatat in sanguine coagulato sicut serum in lacte cum coagulatum est. Est enim sanguis superfluitas et colamentū sicut est serum lactis: et hec est vinalis aquositas: et apparet similis vrine et in colore et in substantia si ponatur in vinali. Et quando talis aquositas est similis vrine hominis sani cuius est sanguis est boni signum: et aliter non est bonum. Et quanto aquositas talis perfectius a sanguine segregatur: tanto melius et melior digestio et decoctio in epate significatur: et cōuersio. Hec enim aquositas debet esse in sanguine ad subtiliandum substantiā ipsius sanguinis ut liberior et facilius per venas magnas et parvas ad membra peruenire valeat. Unde non est bonum sanguinem esse priuatū totaliter tali aquositate vinali. Nam ex hoc significatur siccitas et grossities sanguinis: et paucus potus permixtius et delatius. Et talis aquositas minima solet esse in multum ieiunantibus et vigilantibus: et in his qui vtuntur cibis declinantibus ad caliditatem et siccitatem: et in his qui multum exercitantur et sudant: et similiter in conualescentibus. Amplius non est bonū quod nimia huius aquositatis quantitas sit in sanguine. Nam ex hoc significatur defectus digestionis: vel ratione ciborum et potuum: vel ratione membrorum ciborum in sanguine cōuersionem facere non potentium: et significatur etiam nimia humiditas et frigiditas sanguinis: et corporis debilitas. Unde habentes stomachum frigidū: et epas frigidū: et similiter venas: et vtentes cibis frigidis et humidis: et multum bibentes et comedentes: et specialiter multum bibentes et parum exercitantes: et non multum ieiunantes nec vigilantes: vtentur talem habere sanguinem. Amplius in sanguine est quedam substantia carnosā declinans ad albedinem. Nam sanguis incipit dealbare in venis: et sanguinis digestio vltior vt cōuertatur in membra dealbata.

De aquositate.

De substantia carnosa.

No procedit. Hec digestio incipit in venis magnis: et per venas parvas terminatur finaliter ad membra digestionis tertie scilicet ad membra exteriora solida. Huiusmodi autem substantia quasi carnea manifeste apparet in sanguine post eius digestionem et abluitionem. Et quanto sanguis est pinguior vel humidior et aquosior: tanto minus est in eadem de humore di substantia et quanto sanguis est grossior: nisi temperamentum excedat: et minus pinguis et inaquosus: tanto plus percipitur talis substantia. Ex multa igitur quantitate talis substantie albe bonitas digestionis in venis significatur: et sanguinis obedientia ad conuersionem in membra. Et specialiter si talis substantia inueniatur tractabilis manibus: nec in ea appareret contenta nigra: nec ad tactum dura: et quae digitis fricata quasi pulverisantur. Ex hoc enim significatur ad lepram dispositio propinqua. Amplius si de totius substantie sanguinis ebullitionem cum cultello vel subtili ligno incidat sanguinem. Si enim non restat: sed faciliter incisioni obediatur subtilitas sanguinis significatur. Et econuerso si difficulter diuidatur et incidatur: grossities et viscositas indicatur. Viscositas sanguinis non est sine dominio aliquo humiditatis: sed grossities potest esse cum dominio siccitatis sanguinis igitur grossus sine viscositate non erit glutinosus: nec habet partes adinuicem adherentes sicut partes cathene. Sed sanguis viscosus est glutinosus: et eius partes subinueniuntur adherent sicut partes cathene. Si autem sanguis nullomodo sustineat incisionem: quis diuidatur: sicut apparet in aqua oleo et ceteris liquoribus: que facillime diuiduntur sed non inciduntur: talis inquam sanguis est nimis subtilis: sed talis subtilitas meo iudicio arguit indigestionem. Et quando sanguis de facili perforatur satis convenienter sed non inciditur: tunc arguitur sanguinis viscositas: et talis sanguis ut plurimum est rheumaticus. Et quando sanguis est grossus et non viscosus. Amplius considerandum est circa colorem sanguinis. In spectro igitur sanguine in scutella: si secundum alium et alium scutum scutelle sanguis appareat alterius et alterius coloris: sicut apparet in collo columbe. Significat ex hoc inquam humorum malorum diuersitas cum quadam ventositate eleuante partes sanguinis: ut lumen facillius intret: et secundum alium et alium situm subintrans: alium et alium colorem causet. Hoc enim arguit humorum malorum diuersitatem cum quadam ventositate. Et quia tales non sunt veri colores sanguinis: ideo demum considerare debemus verum colorem et fixum sanguinis: quod color si sit rubeus: obscurus: primo purpureus bonus est: et arguit bonum sanguinem. Et si color sit scintillantis rubedinis arguit dominium colere: et similiter si sit croceus: et si sit spumosus: arguitur ventositas. Et si sit cinericus: vel albus: vel liuidus: potest argui frigiditas et rheumatis dominium: et specialiter si cum hoc sanguis fuerit viscosus: et cetera particularia arguentia dominium rheumatis concurrunt. Isti etiam colores possunt provenire ex adustione: sicut patet in extenuatis et dispositis ad lepram. Color viridis etiam attestat adustionem et specialiter colore. Color niger attestat melancolie: vel per viam adustionis: vel naturali. Amplius considerare debemus sanguinis saporem si placet: quod debet esse dulcis. Si igitur sit inspidus: arguit dominium rheumatis si sit amarus: dominium colere: si ponticus vel acetosus: dominium melancolie vel rheumatis acetosi. Et si sapor sit salus: arguit adustionem in humoribus. Amplius considerandus est sanguinis odor. Nam si boni odoris

Probatio sanguinis.

De sapore sanguinis.

Quinta

et delectabilis est: bonum signum est et boni sanguinis. Et si odor sit fetidus: est magna putrefactio in humoribus. Amplius considerare debemus si sanguis per fleubothomiam extractus cito coaguletur: vel tarde. Si enim cito coaguletur: nimia sanguinis grossities significat. Et si tarde nimia subtilitas et indigestio significat. Et si mediocriter: mediocritas substantie denotatur. Hec sufficiant de considerationibus habendis circa fleubothomiam. De his autem que sumuntur ex parte egritudinum et accidentium non est hic locus loquendi: quia habent videri in curis egritudinum et accidentium. In hoc igitur negotio aliud tempus apponetur.

Capitulum secundum De ventosis.

Ventosam sanam minus videtur ventosis que

fleubothomia: ideo de ventosis breuiter est pertransendum. Circa igitur ventosationem multe cadunt considerationes. Prima consideratio est de utilitatibus ventosarum. Sciendum quod duplex est modus ventosandi. Unus sine scarificatione siue carnis incisione: et alius cum carnis incisione siue scarificatione ventosa. Ventosa sine scarificatione fit interdum ad diuertendum sanguinem ab alio loco ne euacuetur immoderate: sicut (verbigratia) in imoderato fluxu menstruo apponatur ventosa sub mamillis ad sanguinem diuertendum. Amplius fit interdum ad attrahendum. Verbigratia: si apostema sit profundum apponatur ventosa supra locum apostematum ut materia apostematis trahatur ad extra: ut medicaminum virtus possit melius ad materiam illam penetrare. Amplius interdum fit ventosa ut apostematam materia mutetur de loco nobili ad minus nobilem. Amplius interdum fit sine scarificatione: ut membrum ventosatum calefiat: et sanguis ad ipsum trahatur: ut eius ventositates remoueantur. Amplius interdum fit talis ventosa ut membrum reducat ad suum naturalem locum a quo fuit remotum: sicut fit in ruptura inguinis. Aliquando fit ad sedandum dolorem: sicut in dolore matricis et colica ventose fiunt sine scarificatione. Fiunt autem ventose cum scarificatione propter duo. Primo quidem ad euacuandum de venis magnis quibus non immediate: et ventose huiusmodi posite sunt in cruribus et interspatulas. Sed sanguine existente grosso tales ventose parum valent: nisi precedant subtiliantia et ab intra per cibos et medicinas: et ab extra per frictionem et balneum. Ventosa autem in fronte posita valde potest conferre doloris partis posterioris capitis: et ad alias egritudines ad quas valet fleubothomia vene frontis: sed impedit rationem et intellectum. Amplius tales ventose maxime fiunt ad euacuandum sanguinem subtilem que est prope cutem. Unde in his quibus non audemus facere fleubothomiam vel propter etatem: vel virtutem: aut consuetudinem: debemus facere ventosas: et potest fieri talis ventosatio: cum magna scarificatione et parua. Magna quidem cum sit ad euacuandum a toto corpore: et cum parua cum sit ad euacuandum a venis capillaribus: et ab aliquo membro speciali. Et quanto sanguis est profundior et grossior: tanto debet esse maior scarpellatio. Et quanto subtilior et minus profundior: tanto fiat minor scarpellatio. Et scias quod in fine primo anno nullomodo debet ventosari: sed in secundo vel tertio: et sic deinceps potest ventosari. Et dicunt quidam quod post sexaginta annos

non ventosetur. Dicunt quidam q̄ ventosa non debet fieri in nouilunio: nec in sine lune: sed luna existente in magno lumine: et debet fieri hora die secunda vel tertia. Et post horam vnam ventosationis detur cibus. Et q̄ ventosa et fleubothomia in multis conueniunt: et specialiter v̄tosa que fit ad enacuandū: tunc reducende sunt ad memoriā multe considerationes superius dicte sunt de fleubothomia. Sic igitur patet p̄pter quas causas fit ventosa. Secunda consideratio circa ventosas: est scire loca in quibus ventose cōmuniter poni consueuerunt. Sciendum igitur q̄ ventose apponi consueuerunt super caput: et in fronte: et in mento: et in parte posteriori colli: et inter duo cornua in principio nuce. Et consueuerunt poni sub collo supra nucam: ⁊ retro in parte que opponitur cordi et stomacho. Et consueuerunt poni supra renes: et in cruribus: scilicet in parte anteriori et posteriori: domestica et siluestri. Consueuerunt etiam apponi in loco cauillarum. Ad quid autem horum locoꝝ ventose deseruiant: dicendum est consequenter. Quidam dicunt q̄ ventose posite sup caput conferunt amentie et scothomie: et tardant caniciem. Hoc tamen non est vniuersaliter recipiendum pro vero: immo potius in quibusdam corporibus accelerant canos: et intellectum impediunt. Sed conferunt egritudinibus oculorum: puta scabiei: ⁊ bothoꝝ egressioni v̄uee. Sed intellectum impediunt ⁊ faciunt hereditare stuporem ⁊ obliuionē. Igitur in sanitatis regimine nullomodo ventosanda est summitas capitis. Ventosa autem in fronte posita valde: potest conferre dolori partis posterioris capitis et ad alias egritudines ad quas valet fleubothomia v̄ne frōtis: sed impedit rationem et intellectū. Unde non est in sanitatis regimine facienda. Ventosa sub mēto confert paruis pustulis que sunt in ore: et egritudini dentium et gingiuarum: et multum debent iuuare in mundificatione faciei et cutis capitis. Ventosa que ponitur inter cornua occipitij valet grauedini et vacuitati que est in capite: et caput ⁊ faciem alleviat: et doloribus qui sunt in radicibus dentium et gingiuarum auxiliat: et est mirabilis in tumore faciei. Tales autem ventose que ponuntur in parte posteriori et supra nucam debilitant memoriā. Unde nō debent fieri: nisi imminente necessitate: nec assuescendum est ad eas. V̄tose que ponuntur inter spatulas valent egritudinibus pectoris sanguineis: ⁊ a spasmo sanguineo. Sed stomachū debilitant: et possunt esse causa tremoris cordis alterius quam sanguinei. Ventose renibus supposite valent apostematibus coxarum: et scabiei earum: et emorroydibus: ⁊ podagre: et pruritu doisi: ⁊ ventositatibus matricis: et vesice. Ventose in cruribus maxime competunt in sanitatis regimine loco fleubothomie: q̄ maxime repletionem diminuunt: et plus omnibus alijs ventosis. Et tales ventose maxime valent doloribus matricis antiquis: et doloribus renum et vesice: et menstrua prouocant: et posite in parte anteriori valent in apostematibus testiculorum et vulneribus coxarum et crurum. Et posite in parte posteriori valent in apostematibus et exituris que fiunt in natibus. Ventose que ponuntur in cauillis pedum conferunt ad eadem atq̄ cōfert illarum venarum fleubothomia: puta prohibitionē menstruorum: et sciaticę: et podagre.

In d̄bus locis applicat̄ v̄tosa.

Sup caput.

In frōte.

Sub mēto.

Inter spatulas.

In pedibus.

Capitulum tertium de sanguisugis.

Electio
sanguisuga-
rum.

Consequenter est dicere de sanguisugis

Circa quas cadunt quinque considerationes. Prima est de earum electione. Secunda de earum virtute. Tertia de ipsarum preparatione antequam applicentur. Quarta de ipsarum applicatione. Quinta de ipsarum remotione. Potest addi consideratio. Sexta de his que sunt post ipsarum remotionem. Propter primam sciendum quod debent eligi sanguisugae de aquis mundis currentibus et participantibus laudabilibus conditionibus aquarum bonarum superius enumeratis in primo capitulo secunde partis: et in capitulo de balneis: et in capitulo de regimine sanitatis. Et sunt aque in quibus reperiuntur rane mude quibus quidam asserant oppositum huius. Amplius sanguisuga debet esse subtilis sicut cauda muris parvi capitis non coloris viridis: nec nigri: nec alterius mali coloris nec super eas debet esse fila coloris azuli. Eligantur rufe quasi coloris epatis vel habentes venter rubeos et dorsum coloris similis rei super aquam existit viriditas et non sit simpliciter viridis. Si enim sint magne et magni capitis et coloris nigri et diuersorum colorum et sint ex aquis frigidis flantibus in quibus reperiuntur animalia venenosa. Tales inquam sunt venenose et ex eis inquam contingere consuevit sin-copis et apostemata mala sanguinis fluxus et febris et membrorum laxitas et viscera fraudulentia. Propter secundam sciendum quod sicut per fluxum bothomiam et ventositas euacuatur. Plenitudo totius membri particularis: sit etiam per sanguisugas. Verum est tamen quod fluxus bothomia euacuat magis profundo quam sanguisuga et ventosa: et similiter sanguisuga attrahit sanguinem a magis profundo quam ventosa. Nam attractio que fit per ventosam est a calido et a vacuo. Sed attractio que fit per sanguisugam est a virtute anime et tota specie cum spiritu et calore: et ideo attractio est fortior: quia etiam attractum maiorem habet convenientiam cum attrahente: maiorem enim convenientiam habet sanguis attractus cum sanguisuga quam cum ventosa. Si igitur sanguisuga est convenientior ad euacuandum plenitudinem et similiter a profundo quam ventosa. Et est diligenter notandum quod dicunt quidam quod sanguisuga attrahit bonum sanguinem et non malum. et secundum hanc viam non competit nisi in sanguinis multitudine et non in sanguinis corruptione. Sed istorum opinio non consentio: quia sapientium dictis non concordat. Hauerunt enim sapientes quod sanguisuga valet in morphea et in petigine et in serpigine quod nullomodo esset si attrahere sanguinem bonum et relinqueret malum. Sic enim plus noceret quam proderet. Unde puto saluo meliori iudicio quod sanguisuga plus euacuat malum sanguinem et corruptum et attrahit quam bonum propter duo. Primum quidam quia natura corporis retinet bonum et dimittit malum quo non indiget. Secundo quia malus sanguis est proportionabilior sanguisugae quam bonus. Non enim rationabile quod sanguis qui habet similitudinem et proportionem in tota specie cum membro nostri corporis habeat proportionem et similitudinem cum sanguisuga: quia sanguisuga est multum distans a corpore nostro: sed ratioabilis est quod malus sanguis et corruptus qui nullam habet proportionem cum membris corporis nostri vel paucam habet proportionem cum sanguisuga et sic sanguisuga attrahit ma-

lum sanguinem qui est magis ei proportionatus et relinquit bonum. In
 omnibus igitur egritudinibus subcutaneis que sunt de sanguine corrupto
 multū valent sanguifuge et plus q̄ ventosa. Nam ventosa attrahit indif
 ferenter bonū et malum sanguinem: et sanguifuga non. Sed eligit malū
 sibi cōuenientiorē relinquendo bonum. Propter tertiam sciendum est
 q̄ anteq̄ applicentur debent seruari per vnum diem ⁊ procuratur q̄ euo
 mant per constrictionem sic q̄ emittant quod est in eorū ventribus et pa
 rum sanguinis agni vel anatis p̄ficiatur et inde nutriantur et deinde ea
 rum immūdicie cū spongiā vel cum panno aspero remouetur. Propter
 quartam sciendum q̄ quando volumus applicare sanguifugas in loco:
 ante fricetur locus et fomētetur intantum q̄ rubeat ⁊ pori aperiantur et
 sanguis subtilietur et deinde proficiatur sanguifuga in aqua dulci et mū
 detur et loco applicetur. Et si applicari noluerit inungatur locus cū ali
 quantulo sanguinis agni vel luti aque in qua morari consueuit et p̄mitta
 tur attrahere sanguinē quousq̄ appareant vene plene. Propter quin
 tam sciendum q̄ quando volumus eas remouere a membro cui sunt ap
 plicate: hoc potest fieri cum seta caude equi: aut cum aceto tepido aut cū
 aqua salia aut ligno aloes: et demum abluatur locus cum vino puro et
 melle et securius est q̄ apponatur ventosa super locū et si forte sanguis
 fluxus non cessaret aspergatur locus gallis cōbustis et mastice et san
 guine draconis et similibus.

In q̄bus
 egritudi
 nibus.
 De casu.

Capitulum quartum de cauteriis.

Cuia homines sani raro vtūtur caute
 riis et tamē vtūtur eis interdū propter opis cōple
 mentū addem? hic vnū capitulū breue de cauteriis
 que tamen spectat ad regimen sanitatis. Cum qui
 bus autem et quomō fiant cauteria et sectiones nō
 est hic dicendum: hoc enim est chirurgicorum opus.
 Nolum⁹ etiā hic enumerare omnes egritudines in
 quarum cura cōpetunt cauteria vel sectiones. Nos
 lumus etiam hic enumerare omnia loca que caute
 risari consueuerunt: sed solū dicemus generales cautellas et vtilitates
 cauteriozum: et quedam generalia in cauteriis obseruanda. Sciendū igitur
 q̄ multis cauterisatio valde vtilis est in exsiccando humores et in at
 trahendo eos a remotis et profundo ad prohibendum ne corruptio asp
 gatur ad confortandū membriū cuius cōplexionem volumus rectificare
 et ad resoluendum materias corruptas in membro retentas. Amplius
 cauterisatio valet ad retinendum sanguinis fluxum. Et quando cauteriū
 fit ad hanc intentionē vltimā cauterisatio debet esse pfundior et fortior:
 quia si essent debilis faciens crustā que postea satis cito caderet esset er
 roz peior priore. Nam sequeretur fluxus sanguinis peior: et incurabilior
 priore. Moies igitur in latitudine sanitatis existētes qui tamē sunt parati
 cadere in egritudines membrorū exteriorū contingentes ex humoribus
 corruptis debēt vti cauteriis sicut verbigratia ad leprā et ad guttā ro
 faceam faciei: et vniuersaliter ad egritudines deturpātes faciem p̄pter
 humiditates corruptas in cerebro retētas que non habent spiraculū: nā
 tales humiditates descendūt ad faciem et ad totum corpus et causant le
 o. iij.

Utilita
 tes caute
 riis.
 In q̄bus
 morbis
 pfert cau
 terisatio.

Quinta

pram: talibus inq̄ ad preseruandum: et similiter ad curandum cauterisatio est bene utilis. Et si anteq̄ materia descēderit cauterisatio fiat i quatuor quartis capitis quousq̄ cauterisatio perueniat ad os cranei multū est utilis vt humiditates corrupte euentationem habeāt ⁊ spiraculum: ad cetera mēbra corporis et similiter ad faciē nō decurrāt: sed talis cauterisatio inq̄tum peruenit ad craneum multum subtiliter est fienda ne cerebrum ebulliat et pia mater et dura ledat et sic error nouissimus priore peior. Et omnia ista cauteria in capite facta preseruant et curant ab omibus egritudinibus causatis vel causari possibilibus per viam reumatis descendētis a capite ⁊ sic preseruant ab vlcere pulmonis tussis asinate et squinantia: et vniuersaliter ab alijs egritudinibus quarum mater potest esse reuma descēdens a capite: ⁊ specialiter si humores sint valde corrupti et in cerebro coartati. Et sicut dictū est de humorib⁹ corruptis in cerebro: et in capite coartatis qui per cauteria capitis mundificant et desiccantur: sic suo modo intelligendū est de alijs mēbris corporis. Nā in quocūq̄ mēbro corporis sint tales humores corrupti per taliū mēbrozū cauterisationē: mundificantur et desiccantur: et membrum illud purificatur. Unde si tales hūiditates corrupte sint coartate in splene: vel epate aut stomacho vel pectore super membris illis fiant cauteria. Et similiter intelligatur si humiditates corrupte fuerint coartate in iuncturis. Fiant enim cauteria in circuitu iuncture. Sic igitur patent tales utilitates cauteriozū. Hunc restat ponere quasdam regulas obseruandas in cauteris. Prima q̄ nūq̄ fiat cauteriū: nisi corpore prius mundificato per farmaciam: vel fleubothomiam: vel per vtrūq̄ istorū sicut medico videtur expedire. Secunda regula obseruanda est q̄ quando cauteriū fit ad euacuandū: detineatur cauteriū apertū: sed quando fit ad retinendū sanguinem: locus cauterisatus non teneatur apertus. Tertia regula q̄ cauteriū quod fit ad euacuandū: ad minus teneatur apertum quadraginta dies: et quolibet die mundificetur locus semel: vel bis secundum q̄ plus vel minus de ipso euacuatur: et secundū q̄ materia est plus vel minus corrupta. Interdum lauatur locus cum decoctione foliozū edere terrestris et arbozee: vt locus cauterisatus non feteat. Quinta regula est q̄ non fiant cauteria in infantibus vel valde senibus. In infantibus quidem propter membrorum nimiam mollescem. In senibus autem propter nimiam mēbrozū siccitatē. In his etiam etatibus mēbra sunt debilia: non potentia bene sustinere cauteria. Quarta regula est q̄ non fiant cauteria in tēporibus valde calidis: nec frigidis: nec siccis. Sexta regula est q̄ non fiant super musculos et lacertos: sed in fine vel in principio musculozū. Septima regula q̄ interdum fiant super membrum mādans: interdum super membrum per quod tanq̄ per medium mandatur: et interdum sūt super mēbrū cui mādatur: verbigratia. Si materia existēs in cerebro reumatisaret ad oculos per arterias et venas corporū anteq̄ materia suat fiant cauteria super caput: et cum actu suat: fiant cauteria in temporib⁹. Sed cum tota materia fluxa fuerit ad lachrymale: oculi fiant in lachrymali. Interdum fiant cauteria sub mēbro ad quod suat materia: verbigratia. Si materia suat ad faciem: potest fieri cauterium sub mento ad mundificandū faciem. Octaua regula obseruanda in cauteris: est q̄ cauteria que fiunt sub genibus sunt vtiliora ad mundificandū totū corpus et hu-

Regimē
obseruan
dūi caute
risantib⁹

miditates corruptas a toto corpore. Unde talia cauteria satis deberent esse vtilia in cura lepre: et morphee: et sic de alijs. Hoc ego fui expertus in vno ex principibus huius mundi.

Capitulum quintum de farmacia.

C interdum ventris solutio quibusdā

hominibus multū cōpetit in regimine sanitatis scilicet ad preseruandū ab egritudinibus materialibus ex humorū corruptione. Est enī possibile q̄ laxatiua aut farmacia medicina corpus mundificet ab humore qui generari cōsuevit ex negligentia diete et corpis discrasia: vel naturali: vel accidētali. Nam quantūcumq̄ aliquis sit bone complexionis p̄pter nutrientia situestria in se multiplicabit malos humores: a quibus si non mundificetur corpus gra uabitur. Et similiter quantūcumq̄ aliquis fuerit boni regiminis: tamē p̄pter maliciam cōplexionis: et debilitatis membrorū ⁊ spiritūū ⁊ virtutū multiplicabuntur in corpore mali humores: puta colera: fleuma: vel melancolia: ex quorū purgatione preseruabit corpus ab egritudine. Utētes igitur malo regimine: et q̄ sunt male cōplexionis et nō sunt infantes neq̄ decrepiti: et hñtes stomachū et viscera fortia: hñtesq̄ corpus magnū et et pingue: ⁊ sunt gulosi: et multū comedūt fructus: et parū exercitant: et nō multū assellāt: nec sudāt: nec coeūt: tales sūt maxime farmaciādi. Et si non euacuant: nō euadent quin cadent in pessimas egritudines. Et horū oppo siti in cōditionibus enūeratis: minime sunt apti ad medicinā laxatiuam. Et specialiter si vēter eorū sit solubilis: et sint apti ad dissenteriam vel lienteria. Et similiter si eorū corpus sit siccū. In talibus enī medicie laxatiue sepius sumpte corpus debilitāt: et ethycā et ptissim adducūt. Et est diligēter notandū q̄ anteq̄ medicie laxatiua sumat p̄parandū est corpus ad eā ⁊ humores sunt digerēde ⁊ p̄parādi: vt humores obediāt euacuatōi. Quī enī conat materia indigestā euacuare: ipam nō euacuat sed sana mēbra debilitat ⁊ morbo resistētia. Corpus igit p̄parandū est cū nu trimētis mollificatiuis: et vinctuosis: et venarū aptiuis: et priēdus est ci bus. Et vt sit ad vnū dicere corpus est p̄molliedū: ⁊ humectādū nutrime to plurimo balneo et req̄e. Et sit si materia sit grossa ⁊ viscosa subtiliāda est ⁊ icidēda: ⁊ si sit nimis subtilis ⁊ calida aliq̄liter est igrossanda. Verū est q̄ materia existēte furiosa: siue sit furiosa rōne mobilitat̄ materie vel rōne malicie: siue rōne mēbri ⁊ loci: siue rōne t̄p̄ritat̄ et q̄litas: siue rōne accidētis inducti per talē materia: nō debet expectari digestio. Simpli⁹ obseruandū est ne q̄s recipiat medicinā laxatiuā in t̄p̄ibus calidis valde nec frigidis valde: sed in tēperatis: vt in vere vel autūno. Tempus etiā humidū conueniētius est ad medicinā laxatiuā. Multū considerandū est q̄ luna non sit in leone: et q̄ leo non sit ascendens: et vnuer saliter q̄ luna non sit in signo fixo. Si igitur luna in signo mobili et frigido et humido. Unde inter omnia signa mihi videtur q̄ cancer est conuenientius signum ad farmaciā et deinde piscis. Nec enī signa non sunt fixa et sunt aquatica: frigida: et humida. Scorpio est signum conueniens: quia aquaticum: frigidum: et humidum: sed est signum fixum. Dulcū etiam considerandū est q̄ luna non sit coniuncta ioui nec corporaliter nec per

In fine farmaciādi.

In quo tempore sit farmaciā dum. De luna.

Quinta

In q̄ ho-
ra medici-
na sit acci-
pienda.

aspectum: et q̄ etiam non sit coniuncta saturno. Nam coniunctio est ioue debilitat virtutem medicine: et fortificat virtutem naturalem corporis. Medicina autem laxatiua non euacuat humorem: nisi superande virtutes naturales corporis. Amplius cōiunctio cum saturno immobilizat humores: et sic impedit operationem pharmacie. Amplius considerandū est q̄ quedam medicine sunt: super quibus postq̄ sumpte sunt multū est dormiendū: sicut fortes medicine que sumuntur in substantia pillulata. Alię sunt super quibus non tantum est dormiendū: sicut sunt medicine non ita fortes: que sumuntur per modum electuarij. Et alie sunt super quib⁹ parum vel nichil est dormiendum: cuiusmodi sunt debiles medicine valde: et que recipiuntur in colatura. Medicine igitur que recipiuntur in substantia pillulata recipiantur de sero: et superdormiatur tota nocte. Multum autem considerandum est q̄ pillule non sint indurate et petrificate: nec etiam sint nimis molles: sed sint siccate de nouo. Medicine autem que sumuntur per modum electuariorū recipi debent in mediā nocte et superdormiatur vsq̄ ad diem. Et que recipiuntur in colatura recipi debent in auroa: et parum vel nichil est superdormiendum: nec statim est ambulandum: sed quiescendum: quia scimus q̄ medicina quantūcūq̄ sit debilis non operatur in humore: nisi primitus natura in eam egerit: reducendo de potentia ad actum. Et ideo quiescendum est super eam sumptā quo vsq̄ appropinquet tempus operationis: et tunc mouendum est corpus hinc inde: non laboriose: nec in loco valde calido: nec frigido valde. Si enim vis ducere elleborū moue corpus: nec dormiatur aliquo modo donec medicina suam perfecit operationem quia somnus retinet fortes euacuationes. Et similiter medicina sumpta nichil est comedendum donec bibendum: nec medicina compleuerit suam operationē. Sunt tamen quidam debilis nature et rare compositionis: qui non possunt esse sine cibo quousq̄ medicina suam perficiat operationem: et isti debent ante haurium medicine comedere aliquid subtile: leue: facillis digestionis. Et tales etiam postq̄ medicina incipit operari possunt comedere aliquid subtile stipticum: quod stomachum confortet: et medicinam ad inferiora deponat. Sed si necessitas non cogat: cibus et potus totaliter dimittantur quousq̄ medicina perfecit operationem. Scimus autem medicinam suam compleuisse operationem: ex eo q̄ videmus mutationem in egestionibus ad humorem cui medicina exhibita non est appropriata: tūc enim signum est q̄ medicina perficit opus suum: et tunc potest pharmacatus cibari. Amplius est aliud signum: scilicet q̄ medicina exhibita apparet in egestionibus. Nam postq̄ medicina sufficienter est operata: natura eam emittit: et tunc pharmacatus comedat: bibat: et quiescat. Tertium signum est sitis: quam scimus non euenire nec ex acuitate medicine: nec humoris nec ex complexione stomachi. Si igitur medicina non sit acuta: nec etiā humores in corpore qui debent euacuari sunt multum calidi nec etiā pharmacatus sit naturaliter sitibundus: tunc quidem satis patet pharmaceuti operatio. Unde signum est purgationis sufficientis. Sed postq̄ percepimus pharmacum appropinquare ad operationis terminū bonum est q̄ pharmacatus bibat aliquid lubricatum lauatiuum: et sitis sedatiuum: et medicine repressiuum et expulsiuum: et huiusmodi est aqua ordei calidissima: hec enim est lauatiua: et medicine repressiua et lubrica. Et post horā

diei comedat cibum subtilem facili digestionis: et vinum limphatum bi
 bat calidum nichil enim suscipiat actu frigidum: et dimittat illa die om-
 nes fructus: et specialiter frigidos: et humidos laxatiuos. Et specialiter **Regimē.**
 ter ante cibum: et precipue crudos debilitantes stomachum. Et si medi-
 cina fuerit multum acuta et farmacatus multum complexionis calide: et
 tempus calidum: nullo modo bibatur vinum: sed loco vini bibatur melli-
 cratum: vel aqua scilicet zucarata: vel bibatur aqua cocta in vino pau-
 cissimo vel debilissimo alterata. Et est diligenter notandū qd si quis fue-
 rit farmacatus: vehementer purgatus: et forte timeamus vltiorē pur-
 gationem: nullo modo bibendum est mellicratū: nec aqua zucarata: nec
 similia que ventrē laxare possent: sed bibi debet succus citoniorū inspissatus
 per decoctionem cum aqua ferrata vel aliquod simile. Interdū autē
 contingit qd medicina exhibita nō euacuat: vel quia medicina est debilis
 vel quia corpus est debile: vel quia ventositas grossa est in stomacho: qd
 subleuat corpus medicine vel quia vie intestinozum sunt opilate. Si igit
 videamus medicinam non operari: quia virtus est debilis: confortanda
 est cum cibo subtili lubrico: et postea exhibeatur aqua non multum frigi-
 da. Si autem medicina sit debilis demus aquam frigidam non nimis fri-
 goris: et deinde dabimus aliqua compressua pontica: sicut citonia pira.
 Hec enim medicinam ad inferiora deponunt. Si autem ventositas sit in
 causa vel constipatio intestinozum: clisteria sunt competens medicina: et
 dissoluentia ventositatem. Si autem medicina exhibita non operetur: et
 declinet ad superiora: et generet morsum cordis et angustia: et estuationē
 et prefocationem et motū spasmosum prouocandus est vomitus. Et si vi-
 derimus qd declinat ad inferiora non premittantur clisteria fortia attra-
 ctiva. Amplius talium medicinarum maliciam corrigit potus aque ve-
 hementer frigide et balneatio in ea: propter hoc qd frangit acuitatē me-
 dicine et inflammationem: et remouet ferocitatē medicine. Etiam ad hoc
 conferunt tyriace species quia tales medicine sunt de genere venenosorum
 Sed super omnia quādo medicina nō euacuat: confide in clisteriozum be-
 neficijs. Si autem cum his omnibus medicina sumpta non fuerit a cor-
 pore expulsa: et accidētia mala multiplicentur: et medicina et materia mo-
 ueatur ad superius scienda est steubothomia de sophena: et post de basili-
 ca. Vomitus autē magis prouocandi sunt quando medicina generat cor-
 dis morsum et nauseam: et facit singultum et prefocationem. Hec tamen
 contemnenda sunt clisteria. In hoc enim remedio confusus sum vsq; ad
 nunc: et bonum effectum inueni. Interdum etiam contingit qd medicina
 farmaca exhibita euacuat plus qd oportet: et tunc studendum est pmo vt
 medicina a corpore expellatur. Amplius vt intestina confortentur ad re-
 tinendum. Tertio studendum est etiam vt materia diuertatur. Quarto
 vt totū corpus et specialiter cor et cetera membra principalia conforten-
 tur. Quinto etiā in casu forti exhibenda sunt stupefacientia et materiam
 congelantia. Dico igitur pmo qd si videamus medicinā secessinam adhuc
 in corpore manere et corporaliter et virtualiter exhibeamus aliqua lubri-
 ca laxatiua virtutē medicine debilitantia et corpus medicine a corpore ex-
 pellentia quorum vnum et optimum est aqua ordeī calidissima cū mucillagi-
 ne psilij vel citoniorum in potu exhibita. Hec enim faciunt virtutē medi-
 cine debilitari et ipsam a corpore expellunt et ita intelligitur in alijs. Hoc
 p

Corre-
ctio medi-
cinarum.

Remedi- autem remedium est bonum si videamus talem euacuationem superfluum.
um, esse ex virtutis medicine fortitudine. Amplius dico secundo quod virtus contentiva intestinozum in tali casu est confortanda: possibile est enim talem superfluum euacuationem esse non propter medicine fortitudinem sed propter contentivam intestinozum debilitatem. Contentiva autem stomachi et intestinozum confortatur cum stipticis et ab intra et extra. Ab intra autem carne citoniozum aromatizata vel non aromatizata: et ab extra cum oleo rosato vel masticino vel mirtino. Amplius dico tertio quod est studendum in diuersione materie (verbigratia) possibile est quod materia ad intestina suat ab omnibus membris et tunc fricationes et balnea multum competunt ad diuertendum materiam ne moueatur ad intestina. Et ex eadem ratione interdum competunt diuretica et interdum etiam competunt vomitus. Hec omnia enim diuertunt materiam ab intestinis. Amplius quod interdum medicina laxatiua euacuat ultra debitum superando virtutes corporis et vitales et naturales multum studendum est in tali casu in virtutis confortatione. Et quod somnifera et stupefacientia retinent euacuationes fortes in stante magna necessitate non est malum dare aliquam opiataam ad immobilitatem materie et ad stupefaciendam animalis virtutem hoc tamen sciendum est cum magna cautela.

Capitulum sextum de vomitu.

Bona que
 proueni-
 unt ex vo-
 mitu et et
 mala.

Quibus
 non profert

Quamuis homines sani simpliciter et a
 tempore non indigeant vomitu: tam homines in quorum sto-
 machis multiplicatur scuma et colera per vomitu ab egri-
 tudinibus preseruantur et in propria sanitate conseruatur.
 Si igitur huiusmodi homines vomitu vtantur secundum quod expedit eorum stomachus a superfluitatibus mundificatur et digestio melior efficitur et corpus renouatur caput etiam et sensus alleniantur et visus acuitur: quod si vomitus immoderate fiat et vbi non oportet corpus desiccabit epati et pectori necnon oculis et pulmone nocebit: venas quoque que scindit et rumpit ex quo passio accidit et emoptoica: debet enim fieri vomitus ad plus bis in mense in regimine sanitatis hominum predictorum: nec debet talis vomitus in regimine sanitatis fieri stomacho vacuo. Ita talis vomitus laboriosus est nimis. Fiat igitur post cibi saturitatem et summptionem diuersorum ciborum abhominacionem habentium et etiam quoddam modo incissam virtutem. Non debet vomitus fieri frequenter ne stomachus corrumpatur et virtus eius destruat nec debet obseruari certus numerus dierum inter unum vomitum et alium. Habentes autem collum longum et percrus strictum et sine carne et humeros eleuatos ad modum allatum et crura tortuosa tales in quibus non vtantur vomitu ad conseruandum sanitatem eorum et quod oculi multum leduntur a vomitu. Interdum cum aliquis vomere voluerit duos pannulos in rotunditate circinuet et super oculos ponantur et cum alio panno lato optime liget ne inde auferantur donec vomitus sit completus. Et postquam erit perfectus facies aqua rosata est abluenda. In estate quidem cum aqua rosarum simplici. In hyeme vero ponatur in ea aliquantulum ligni aiocis et os abluendum est cum hydromelle vel syrupo acetoso et non statim est comedendum nec tardet comestionem donec facies sit fortis: et si contingat vomitum sitire: sedit eius sitim cum syrupo

cioniorum et non cum inlepe nec cum syrupo acetoso qz ista duo icitat ad vomitū: et q̄ vomuerit comedat carnes pulloꝝ facilis digestionis in galatua vel galentina. Nec de vomitu sufficiat vt cōpetit in regimine sanitatis. De vomitu enim laborioso qui fit stomacho ieiuno ⁊ cum fortibus medicinis non est hic determinandum: quia non competit sanis corporibus: et si interdum forte competeret ad p̄seruandum ab aliquibus malis egrotudinibus. Et eadem ratio est de eo ⁊ medicina laxatiua. Unde eis que dicta sunt superius de medicina laxatiua ⁊ ex his que dicuntur de vomitu in isto capitulo patet quid sit faciendum ⁊ obseruandū in vomitu laborioso qui fit cum medicina forti.

Labozio sus vomitus.

Capitulum septimum de clysteribus.

Cita homines sani sepe et sepius clysteribus vti consueuerunt et similiter suppositoꝝ de his breuiter determinā dum quantū sufficiat ad regimen sanitatis. Sciendum igitur q̄ homines in quoz intestinis feces indurari psueuerunt: ⁊ p̄pter quā indurationē potest colica passio puenire. Sic in quoz visceribus vētositates multiplicari cōsueuerūt vel fleuma muscillaginosum vel ad quoz intestina pauca colera demādatur incitās expulsiuā: tales inq̄ indigent in sanitatis regimine clysteribus vel remolitiuis cōtra fecum indurationē vel ventositatum dissolutiuis contra ventositatē vel fleumatis euacuatiuis: et similif intelligatur de alijs humorib⁹: vel aliquo modo inordinatiuis cōtra defectus modificationis p̄pter colere transisse ad intestina paucitatē: interdum sunt clysteria mundificatiua viscerū ⁊ cōsolidatiua ⁊ restrictiua ⁊ attractiua a remot⁹ ⁊ ipinguatia. Sed qz his nō vrimur in regimine sanitatis de his penit⁹ nulla hēda ē mētio in isto capitulo. Et ē diligēter notandū qz circa exhibitionē clysteriorū multe regule sunt p̄siderāde. Prima regula qz clysteria maxime sūt ad euacuationē intestinorū ⁊ ad p̄sumptionē vētositatu in eis: ⁊ similiter in renib⁹. Qñ suspecti de collica passione ⁊ dolore renū ⁊ specialiter vētosito maxime debēt vti clysterib⁹. Qñ clysteria imediate euacuāt ab intestinis inferiorib⁹ ⁊ renib⁹ ⁊ p̄sequēter a p̄tib⁹ superiorib⁹. Euacuāt ergo ab inferiorib⁹ ⁊ eradicāt a superiorib⁹ p̄ quandā colligantiā inferiorū ad superiora. Scda regula est qz clysteria fortia nō debent fieri nisi materia digesta. Tertia regula est qz clysteria nullomō fienda sunt cibo existēte in stomacho adhuc indigesto qz attraheretur cibus indigest⁹ ad intestina ⁊ ad epar. Quarta regula ē qz clysteria nō sunt nimis frequētāda ne natura debiliter. Quinta regula qz quādo exhibetur clystere propter renes: clysterisandus debet iacere supinus: et si p̄pter intestina ecduer so. Sexta regula qz nō debet fieri clystere in tēpore calido nec in hora calida: s; debet eligi hora aliquantulū frigida. Septima regula qz non debet fieri balneū ante clystere ne in corpore fiat mot⁹ agitatiuus. Octaua regula qz illi q̄ sunt suspecti de emorroydibus et similibus passionibus anti: non debent vti clysteribus. Nonā regula si q̄s timeret ne clystere retineatur poni debet in circuitu anti arena calefacta vel milium calefactum. Que autem sunt materie clysteriorū scitur ex libris simplicium.

In q̄bus cōferunt enemata.

Stomachoreple: tio nō est vandum enama.

Tractatus

Capitulum octauum de suppositoꝝis.

Suppositoꝝia at-
trahūt a
ptribus re-
motis.

Sequēter dicemus de suppositoꝝis quibus sani interdum vtuntur. Sunt autem suppositoꝝia quedam lenia non acuta: puta facta ex melle et succo mercurialis vel ex sapone gallico vel frusto caulis et similia. Et sunt alia his fortiora: vt suppositoꝝia ex melle acuta cū scamonea vel cū eforbio vel cū colozquintida et similibus. Prima quidē suppositoꝝia ordinantur ad ventrem remolliendū. Et secunda ordinantur ad extrahendum materiam a remotis: et specialiter a partibus superioribus. Prima quidē suppositoꝝia magis competunt in regimine sanitatis q̄ secunda.

Capitulum nonum de pessariis.

Pessaria pfor-
tant ma-
tricem.

Pessariis autem sciēdum q̄ sicut se habent ad intestina suppositoꝝia ⁊ clisteria sic pessaria ad matricē. Interdum autem sunt pessaria ad menstrua prouocanda et ad matricē mundificandā. Interdum ad restringendum menstrua. Interdum sunt ad confortandum matricem et vt disponatur ad conceptum. Verū autem pessarioꝝum materia scitur ex libris particularibus. Et de isto memini me dixisse superius de regimine appropriato sexui femineo et in tractatu quē cōposui de regimine sterilitatis. In his etiā locis dictū est de figura et quantitate pessarioꝝū et de modo limitendi pessaria. Et ideo hic pertransio et huic operi finē impono cū dei laude cuius nutu sermo recepit gratiam et doctrina perfectionem.

Tractatus de fleubothomia secundum arnaldum de villa noua.

De cau-
sis fleu.

Fleubothomia est icissio bene omēs humores euacuans: vnde circa fleubothomiā possunt notari quattuor. Primum est de causis quare fleubothomia debet fieri. Secundū est quod et que vene sunt de quibus facimus fleubothomiam. Tertiu est in quibus casibus et de qua vena cōuenit fleubothomia. Quartū est quot et que sunt que debent cōsiderari in fleubothomia. De primo sic proceditur. Vnde dicimus q̄ fleubothomia nō fit nisi quia humores peccant in q̄titate: aut in qualitate aut vtroq̄ modo vt dicit Auicena primo cañ. scñ. quarto capitulo de fleubothomia. Quantitate vt in synocha inflatiua: qualitate vt i causone: vtroq̄ modo: vt i causone. Secundū notabile est circa fleubothomiā de venis quot et que sunt de quibus facimus fleubothomiā: et dicit. Auicena primo canonis capitulo preallegato q̄d quādoq̄ fleubothomia fit de vena: quādoq̄ de arteria: tamē raro. vñ. xxxij. vene sunt de qb̄ facim⁹ fleubothomiā. Prima est in medio frontis: due sunt in angulis oculoꝝū: alia est in sūmitate nasi due sunt sub lingua: due sunt i maxillis interius: et due sunt retro aures:

De fleubothomia. folio. lxxviii.

et sic sunt decem. In vtriusq; brachij iuncturis sunt quinq; vene: quarum prima scdm cardinalem est cephalica: secunda est mediana: tertia cardiaca quarta epatica: et quinta basilica et cu ex vtroq; brachio habeam? decem: et prius decem sunt viginti. In manib? sunt quattuor. vna. s. inter auricula rem et medicu et alia inter indicem et pollicem in qualibet manu. In coxis sunt due vene in vtroq; pede tres vna. s. interius iuxta cauilla: alia exterius: alia in medio pedis: et sic sunt. xxxij. Tertiu? notabile est in quib? casibus de qua vena competat fleubothomia. Unde debes scire q? fleubothomia facim? vnde vena q? est in medio frontis in dolore capitis antiq?ato et in frenesi confirmata. De venis q? sunt in angulis oculor? facim? fleubothomia ppter ruborem oculor? et in voluntaria lachrymaru effusione. De vena que est in summitate nass in frenesi et ad clarificandu faciem: de venis que sunt sub lingua in squinata: de venis q? sunt in maxillis ppter dolorem dentiū: de venis que sunt retro aures in emigranea: de cephalica fit fleubothomia ptra dolorem capitis: de mediana in passione stomachi et membror? sibi adiacentiū: de cardiaca in passione membror? spirituales: de epatica in passione epatis: de basilica in passione membror? spirituales: de vena q? est inter auricularem et medicu in manu dextra fit fleubothomia qm timef de epatica passione: et de illa que est in sinistrū que saluarella dicit in passione splenis: de alijs duab? que sunt inter indicem et pollicem fit fleubothomia in passione oculor?: et licet de venis q? sunt in angulis oculor? magis competat tamē est nimis periculosa: de venis que sunt in cora fit fleubothomia in scabie de humate salso: de basilica interiori fit fleubothomia in passione matricis et membror? genitaliū: de sophena exteriori in passione renū: de vena que est media cōtra malum mortuum. Quartum notabile est de his que debēt considerari circa fleubothomia: et in fleubothomia debēt quattuor considerari: scilicet virtus: etas: tempus: et cōsuetudo. Virtus nā si virt? est debilis nō debet fleubothomari: nam in fleubothomia si sit nimia pditio caloris naturalis et spirituu: tūc virtus magis debilitat. Etas debet considerari: nam que sunt in etate puerili et in etate senectutis cōstituti nō debēt fleubothomari exceptis quibusdam carnosiss senibus multū abūdantib? in sanguine et calore naturali et spiritib?. Medū autē hor? fleubothomari debēt decimoquarto āno vsq; ad sexagesimū. Tempus debet considerari: nam in tpe nimis calido vt in diebus canicularib? nō debet fieri fleubothomia: q? tpe disposito in nimia caliditate fit magna deperditio in calore naturali et spiritu quare paties possit incurrere periculū. Item in tpe frigidissimo nō debet fieri fleubothomia: q? tūc humores sunt cōpacti et cōglobati: et rōne huius cōpactionis et cōglobationis per fleubothomia nō possit fieri expeditio liberalis. Preterea notandū est q? scdm diuersitatē tempor? fleubothomia fieri diuersimode precipim?. Vere nāq; in estate a parte dextra fleubothomia dicimus optimā: q? istis tēporib? magis humores multiplicātur et abūdant maxime in parte dextra: autūno: et hyeme humores frigidī potius dominātur: et hoc in parte sinistra et idē a preilla in istis tēporibus fleubothomia fieri iudicamus. Unde versus. Estas ver dextra autūnus hyem scq; sinistras. Item sciendum est q? quattuor quadre sunt in luna. Prima est calida et humida et cōparatur sanguini: et in ista fleubothomantur sanguinei et terminatur in die septima. Et secunda est calida et sicca: et terminatur

Virt? cōsiderāda.

natur in die decimaquarta: et comparat colericis: et in ista fleubothomantur colerici. Tertia est frigida et sicca: et comparatur melancolicis et terminatur in die vicesima prima. Quarta est frigida et humida: et comparatur fleumaticis: et in ista fleubothomantur fleumatici et terminatur in die vicesima octava. Nec autem omnia intelligi debent quantum est de tempore electionis. Adhuc est aliud tempus fleubothomadi: et est tempus necessitatis: et in isto tempore non considerantur particularia: nam necessitate cogente seu vigente et virtute existente forti in omni tempore anni: et in omni quadra: et in omni hora et die licitum est facere fleubothomiam. Item consuetudo debet attendi circa fleubothomiam: nam si quis usque ad tempus senectutis absque fleubothomia permanserit postmodum non sine periculo fleubothomus adhibetur. Nota quod septem sunt planetæ quibus inferiora generabilia et corruptibilia reguntur et ordinantur. Primus et altior est saturnus: secundus iuppiter: tertius mars: quartus sol: quintus venus: sextus mercurius: et septimus est luna. Saturnus est planeta frigidus et siccus effectissime inimicus vite: nam mors frigida et sicca est velociter inducta. Iuppiter est calidus et humidus effectissime et est amor vite: quia vita stat per calidum et humidum. Mars autem calidus et siccus effectissime sic et sol. Venus est calidus et humidus effectissime. Mercurius est frigidus et siccus et secundum aliquos temperatus. Luna est frigida et humida. Nota autem quod si quis sibi minuat in die sabbati et in mane cum mercurius dominetur in illa hora errat: si vero hora secunda illius diei sibi minuat non errat: quia in illa dominatur iuppiter amicus vite: et sicut dico de istis planetis: ita intelligendum est de omnibus alijs proportionabiliter secundum virtutem et rigorem artis. Sed quæquæ ita fit in medicina non curamus obseruare nisi cursum lune solum cuius ratio hec est: quod luna propinquior est nobis quam aliquis alius planeta et eius influentia manifestior est et sensibilior. Propter enim influentiam lune fluit mare et refluit et crescente luna crescit omne humidum: et decresciente decrescit: et quia medicus est sensibilis artifex: maxime propter illam partem que dicitur practica: ideo considerat cursum lune præ ceteris de qua lûa tales videntur regule. Luna existente in coniunctione nullomodo fiat fleubothomia sic nec existente plena. Ratio prime regule talis est: quod quando luna est in coniunctione tunc non habet aliud de ea: et tunc est minus de humido in corpore viuento quam alia hora: et si tunc aliquis sibi minueret minueret sibi humidum et fieret exsiccatio cum ex duplici parte minueret humiditas: sed si forte sit magna necessitas fiat scarificatio in tibijs: nam sanguis tibijs est grossus et feculentus: unde non est magnus periculum in tali diminutione. Unde accidit parisijs nostris temporibus quod quidam medicus habeat quendam militem in cura et fecit ipsum minui luna existente in coniunctione et statim arripuit ipsum fluxus tam vehemens quod in triduo expirauit: quia eius retentia fuit adeo debilitata propter defectum humidi naturalis quod humidum cibale non poterat in eius corpore remanere. Ratio secunde regule hec est quando enim luna est plena tunc est in corpore viuento plus de humiditate quod in alia hora vel etate: et tunc si quis sibi minueret exiret humiditas magno impetu: et exiret nimis de bono sanguine: sicut enim vides de dolio pleno quod exit vinum magno impetu: ita exiret tunc temporis sanguis: et tunc non posset natura regula

De fleubothomia: folio. lxxviii

re euacuationem vt deceret: natura enim intendit bonum sanguinem re-
 tinere et prauum eicere: sed tunc prauus sanguis et bonus sunt commixti
 quare non potest vnus euacuari sine alio. Et consimilis ratio est ne quis mi-
 nuat de vena brachij vel etiam de alia post prandium: quia tunc sanguis
 plus mixtus est prauus cum bono quam ante prandium: et ita exiret bonus
 sicut prauus. Hunc ad maiorem certitudinem sciendum est quod duodecim
 sunt partes in celo stellato quas duodecim partes duodecim signa ap-
 pellamus: et quibus quodlibet eorum sit primum et quodlibet vltimum: tam enim omnes
 mechanicæ operationes incipiunt ab illo signo quod dicitur aries. Sunt
 autem predicta signa hec. Aries: taurus: gemini: cancer: leo: virgo. et il-
 la sed dominantur alijs et dicuntur signa septentrionalia. Et in istis luna
 est magis obseruanda: quia in istis luna est toti terre habitabili propin-
 quior. Illa vero sex signa dicuntur meridionalia: et sunt hec. libra: scorpi-
 us: sagittarius: capricornus: aquarius: pisces. Hunc sciendum quod luna ha-
 bet speciale dominium supra caput quando est in ariete: et tunc aliquis
 nullomodo est minuendus in capite: quia luna tantam frigiditatem inflige-
 retur supra incisionem et fugatur calor et spiritus naturalis adeo quod possit esse
 mortificatio de facili: et est semper periculum in negotio: etiam sagax medi-
 cus semper debet expectare vel tardare incisionem capitis donec luna exi-
 uerit arietem manet enim luna in quolibet signo per duos dies cum dimi-
 dio et paulo plus: sed de illo plus ad presens non est curandum: quia non facit
 errorem sensibilem. Luna existente in tauro habet speciale dominium supra
 collum et tunc nullomodo facienda est minutio de collo ratione predicta quod
 dictum est de capite. Luna vero existente in geminis dominatur in brachijs et
 tunc: et cetera. Luna vero existente in cancro dominatur pectori et tunc: et cetera.
 Luna existente in leone dominatur venter et tunc: et cetera. Luna existente in libra
 dominatur renibus dorso et pudibundis et pectini et tunc: et cetera. Luna existi-
 ente in scorpione dominatur in cruribus et tunc: et cetera. Luna existente in sagittario do-
 minatur in genibus: et cetera. Luna existente in capricorno dominatur in tibijs et tunc:
 et cetera. Luna existente in aquario dominatur in sphenis id est canillis tibijs
 vel collis pedum et tunc: et cetera. Luna existente in piscibus dominatur in plantis
 et tunc: et cetera. Notandum autem diligenter quod quando luna est in signis
 septentrionalibus tunc dominatur membris principalibus et magis vitæ
 habentibus et tunc nobis propinquior quare tunc maxime est luna seruanda.
 Quando vero luna est in signis meridionalibus tunc membris vilioribus
 dominatur: et tunc est nobis remotior et sine dubio seruanda sed non tantum si-
 cut in alijs. Item nota diligenter quod qui in aliqua duarum primarum regu-
 larum incidit cum aliqua duodecima specialium regularum: tunc est ma-
 gis perniciosum et magis mortiferum. Unde credo quod luna existente in
 coniunctione et existente in ariete si quis vulneretur in capite non euas-
 det mortem etiam de paruo vulnere: et adhuc periculosius est luna exi-
 stente in ariete et plena et sic de alijs proportionaliter intelligendo. Vnde ho-
 mines fatui qui nesciunt causam mirant aliquando vehementer quando a-
 liquis moritur repente recepto paruo vulnere. Luna vero vicesima septi-
 ma: vicesima octava: vicesima nona: tricesima est timenda: quia aut est in con-
 iunctione: aut circa coniunctionem. Luna vero quattuordecima semper est ple-
 na. Unde tredecima quattuordecima quindecima etiam sextadecima est
 timenda et secundum aliquos duodecima: quia est prope lunam plenam. Regula de lu-
 na. p. liij.

Tractatus

na quo ad signa breuis: et utilis: sed debes scire q̄ sol moratur i quolibet signo triginta diebus et paulo plus q̄ non facit errorem. Et debes scire q̄ sol ingreditur signū arietis in medio martij residet in eo vsq̄ ad mediū mensis aprilis et sic de alijs: scito et cognito in quo signo est sol si vis scire in quo signo est luna: hec est regula habes kalendariū ⁊ cōputa quot dies est luna: et adde duos dies et diuide totū p̄ quintū et si habueris vnū quinarium p̄ duo signa distat luna a sole: si aut̄ habueris duos quarios p̄ quatuor signa intellige distantiā ita q̄ lunā intelligo p̄cedere versus orientē. Per regulā ergo tu scis in quo signo est sol: ⁊ p̄ istā regulā scis in quo signo est luna. Verbigratia si ita sit q̄ sol sit in principio arietis et luna sit quinta ipsa erit in principio geminorū: et sic de alijs signis. Nota q̄ sophe ne pedum et alie parue vene cōsequēter fleubothomātur in vespe et post comestione et causa est: quia tūc magis apparēt: tū p̄pter motū factū de die: tū etiā rōne comestiois magis sunt inflate vene ⁊ magis appētēs: etiā q̄ grossi hūiores mouēt̄ x̄sus noctē. Alia causa est sc̄ōs aliquos: q̄ x̄t̄ magis debilitatur ex fleubothomia istarū paruorū venarū qui ex fleubothomia venarū brachij propter maiorē diuersionē caloris et spirituum modo viri? est fortior post cibū quare et cetera. Si vena brachij nō possit inueniri accipitur fermentū bene acre et desuper emplastratur in nocte et in mane apparebit vena ⁊ cetera. Sanguineis fleubothomia in terreis signis magis expedit. Colericis in signis aquaticis. Fleumaticis in signis igneis. Melancolicis aut̄ in aeris signis.

Crata que pigra appellatur sic fit. Recī: pulue-

Yris. ro. rube spice masticis xilobalsami carpobalsami cynamomi cassieligne assari omnium ana. drag. v. aloes drag. lxxx. teratur aloes perse et cribellet ⁊ post cribellationē misceat̄ cū puluere cribellato aliarū rerū et cōficiātur cū melle despumato valet in dolore capitis ex frigida causa ⁊ calida et cōposita: et remouet in fastidiū a stomacho: et ipm̄ in oibus opationibus suis cōfortat soluit colerā et fleuma et oēm materiā quam inuenit in stomacho et intestinis: et vermes interficit et eos educit mortuos et viuos: datur cū aqua calida decoctiois lactucarū vel rosarū vel violarū aut cū aqua calida in frigida causa. Dosis eius est ab vno aur̄. ad. ʒ. ij.

Quando aliquis vult cōponere medicinā laxa

Constituā ex simplicib⁹ medicinis laxatiuis: sumat de vnaquaq̄ quantū sufficit vni dossi ad purgationē postea si totū fuerit cōpositum ex quattuor medicinis accipias quartā totius et si ex quinta quantā et sic in alijs numeris (verbigra) si fuerit medicina laxa. scamonea: loe agrico et colloquītida: sumemus ex aloē. ʒ. iij. et ex colloquin. scrup. i. et ʒ. ex scamonea. scrup. ʒ. et agarico. ʒ. i. et scrup. i. et habebimus in summa ex omnibus collectis simul. ʒ. iij. et scrup. iij. et totius quartā erit. ʒ. i. et quarta vnus. ʒ. et hoc sufficit vni dossi de hoc cōposito ex. v. medicinis sumes quintā partē totius. v. Recī. turbith. ʒ. i. Aloes. ʒ. iij. agari ci. ʒ. i. et scrup. i. colloquin. scrup. i. ⁊ ʒ. scamonee. scrup. ʒ. collectis medicinis simul fit summa de omnibus q̄ erit totum cōpositum. ʒ. v. et scrup. iij. cuius quinta erit. ʒ. i. et quinta vnus. ʒ. et hec quantitas de hoc cōposito sufficit vni dossi in homine vno.

Generalis regula de rob quomodo fit est nominis expositio quid hic dicatur per rob: vbi cū experietur in sciētia itelligas siccū vel humidū actu ale expressum a re post cōcussionē rei et decoctū vsq; ad rei spissitudinem vel quasi vsq; ad syrupidationem: et specialiter quando decoquitur et inspissatur absq; adiuncto fit: et potest fieri ex qualibet re: hoc modo recipiatur res viridis et digesta siue semi digestionis et perfecte contundi tur et exprimitur eius succus cū cocleari vel manibus aut alio modo et colatur illud quod exprimitur a re: et ponitur tunc ad ignem et bulliatur donec eius medietas sit consumpta aut donec eius due medietates consumpte fuerint et despumatur et reseruat et hoc erit rob cuiuslibet rei et erit illius nature secundū q̄ est res ex qua deriuatū fuit: et est preter hoc nobilioris operationis q̄ res ipse secundum quod ipsum si nō fuerit decoctum.

Pillule cocchie q̄ valent ad omnē dolozem capitis et spāliter qui fit ex materia fleumatica frigida et cōposita et propter hoc remouent catharrū et valent in epistia obtalmia et omnibus egritudinibus auris oculorum: et omnū in interiorum sensibilibus sic fiunt. Recip. pul. pigre. ʒ. x. colloquin. ʒ. iiii. et tertiā scamonee. ʒ. ij. f. et turbith sticados. añ. ʒ. vi. fiat pillule ad modū cicerū grossi cum succo ruthe vel apij. Dosis earum est. ʒ. i. et. f. vel. ʒ. i. sola.

Gargarismus qui mūdificat caput et deponit fleuma. Recip. piperis añ. ʒ. ij. sinap. ʒ. v. granozū granati acetosi. ʒ. iiii. terantur et conficiantur cū melle et fiat gargarismus cum aqua calida. Aliud ad idem. Recip. sinapis sansu. añ. ʒ. ij. aceti mellis quantū necesse est misceantur et administrantur. Gargarismus ad paralysim torturam et grauitatem lingue. Recip. sinap. origani. ʒ. ʒ. pipis al. pipis lon. pipis nigri piperis oim añ. ʒ. f. baurach. ʒ. iiii. yso pi succi radiceis lilij celestis radiceis cappari staphyagrie. añ. ʒ. iij. granozū granati tozrefactoꝝ sansucci sicci. añ. ʒ. viij. terant et cōficiant cum melle et dissoluentur cum secaniabin mixto cum aqua et gargarisetur cum eo. gargarismi fiunt contra squinantam et dolozem in gutture: primo in principio cum succo mororum immaturoꝝ et succo corticum immaturoꝝ rum nucum et succo berberum et vino de granatis et similibus cum aqua calida repercutiunt enim materiam a loco et confortant locum ne amplius materiam recipiat. Gargarismus qui fit in augmento confortat locū et dissoluit materiam squinantie. Dissoluatur medula cassie sic. cum aqua calida et misceatur cū succo solatri. Gargarismus qui mundificat et dissoluit omnem superfluitatem gutturis oris et gingiuarum et loca ista omnia confortat. Sumatur oximellis squillitici vel eius acetum et dissoluatur cum aqua calida: vel aqua decoctionis yfopi quod melius est. Gargarismus qui vocem clarificat et mundificat cannam pulmonis et guttur et totum caput et confert ad catharrum. Sumatur yfopus yveros et liquiritia et crocus terantur perfecte et misceantur cum melle. ro. et aqua calida vel aqua decoctionis loquitur quod est melius.

Hippocratis

Caputpurgium appellatur omne illud quo caput purgatur et specialiter illud quod ponitur cum nasali vel quod ponitur in naso aliquo modo vel ingenio per quod purgatur materia ventosa vel humorosa capitis. Scire hoc convenit quod caputpurgium vel nasale non debet fieri nisi post purgationes universales totius corporis. Caputpurgium quod valet ad sodam antiquam ex ventostatibus: et fleumate: et conferens ad dolorem oculorum et aurium tinnitum ex ventostatibus sic fit. **Reci.** fellis tauri mirre musci. an. scrup. i. aloes. scrup. f. terantur et fiant pillule vel lens et cum necesse fuerit dissolvantur cum aqua calida: vel aqua decoctionis fauine quod melius erit et imponantur cum nasali. Aliud ad idem. **Reci.** castorei oppopo. croci galle adip. an. 3. i. terantur et conficiantur et fiant pillule et solvantur cum aqua et ponantur in naso cum nasali vel alio ingenio. Aliud quod abscindit descensum lachrymarum ab oculis et valet ad sodam frigidam et ventosam sic fit. **Reci.** fellis. adip. et fellis tauri sicel succi anta. 3. f. misceantur et fiat caputpurgium ex eis. Caputpurgium quod valet ad emigranem antiquam que fit ex fleumate et ventostatibus grossis sic fit. **Reci.** oppopo. fellis lucij vel alterius piscis. an. 3. ii. lentium amararum. 3. vi. serapini origani. an. 3. i. terantur et cribrentur et fiant pillule et solvantur ex eis. ii. grana ordei cum oleo de amigdalis dulcibus et oleo de auellanis et oleo de se. cucurbite et fiat ex eis caputpurgium in capite omni mens. in principio. Caputpurgium ad sodam ex caliditate sic fit. **Reci.** spody. 3. ii. opi. grana. ii. croci. 3. f. terantur et conficiantur cum oleo de nemufare vel oleo violato cum lacte mulieris puellam lactantis. Aliud ad idem. **Reci.** amuli zuccari an. 3. ii. opi. 3. iii. spody. 3. gra. f. i. croci. 3. f. fiant pillule et dissolvantur cum aqua frigida. Caputpurgium quod valet ad furfures capitis sic fit. **Reci.** camphore croci an. 3. ii. spody tria grana ordei terantur et conficiantur cum albumine oui fiant pillule et dissolvantur cum pondere trium granorum ordei aque fluialis aut cum lacte mulieris et oleo violato et ponatur in naso. Caputpurgium mirabile nostrum quod fecimus conferens ad debilitatem visus et tenebrositatem et pannum et lachrymas sic fit. **Reci.** succi cicoree succi ruthe succi eupathorij succi celidonie et eufrasse fellis tauri: lucij et gruis misceantur et fiat caputpurgium bis vel ter in ebdomada: post purgationem factam omni ebdomada cum pillulis cochis. Aliud. **Reci.** Salamam. i. radix eius. mastice. piritri. turbit. 33. an. tere. et miscere. et pone in paruo saculo lineo: inter dentes et mastica. et fleuma descendet: potest hoc fieri sine purgatione precedente: de mane tamen et ante comestionem. Aliud fit de iure maiore abstracto per nares ad cerebrum.

Incipit astronomia Hippocratis de infirmitatibus.

Hixit hypocras qui fuit medicus et magister optimus. Quisimodi medicus est qui astronomiam ignorat. Nullus homo debet committere se in manus illius qui non est medicus perfectus. Cognoui quod opus erat sciendi astronomiam aspexi libros hypocratis et inveni librum hunc parvum sed optimum. Dicit hypocras quod medicus primo aspiciet lunam quando est plena luminis quia tunc crescit sanguis et medulla in omni homine et medulla in bestiis omnibus: et augmentum in mari et in cunctis mundanis rebus.

Quando infirmitas cadit in lecto. Opus est videre si luna exeat tunc de combustione tunc enim crescit infirmitas quousque veniat ad oppositionis gradus: et quando fuerit in oppositio: aut si fuerit cum malo planeta aut in malo loco: et si aspexerit dominum mortis per hoc potest scire utrum debeat mori vel non si habuerit longam infirmitatem vel curtam. Nunc videamus causam signorum iuxta presentiam lune in eis.

Quam infirmitas cuius acciderit quando luna fuerit in ariete cum marte aut cum sole erit infirmitas in capite propter caliditatem solis et dolebunt ei pulsus capitis. Habet ergo febres calidas et non vadit caliditas ab eo patitur quoque anxietatem et vix loquitur. In pectore quoque nimium calorem patitur et dolor est in pulmone: et habet vehementissimum pulsum. Necessesse est enim ei minuire de vena cordis sanguinem et uti rebus frigidis in potu et cibo minuentibus calorem et habet infirmitas sentire in frenesim. Et quando cum ea fuerit mars aut saturnus morietur ex hac infirmitate infra. vii. dies die quo luna fuerit cum sole per quartum aspectum vel plus: hoc est si luna addat suo lumine. Si luna fuerit in ariete et infortunata aspexerit in quadrato: aut oppositione et si fuerit illa infortunata saturnus erit infirmitas in capite: et etiam ista infirmitas ducet eum extra mentem et faciet insanum: et nunc crescit et nunc minuitur et est simul qui videre non potest. Si non ab astronomia nescis non poteris scire eius infirmitatem. Et si fuerit luna in diminutione luminis aut graduum quando revertitur ad primum aspectum saturni. i. quando eum dimiserit et per alium aspectum eam aspexerit: terminatur infirmitas siue in bono siue in malo: quod si aspexerit infortunata morietur: et si non aspexerit meliorabitur. Et quando luna dimiserit illos aspectus de quibus diximus quod debet terminari: et inuenit iouem vel venerem per aliquam aspectum antequam veniat ad combustionem super eum stabit infirmitas donec luna veniat in aspectum: aut in oppositione solis: et sic illos non inuenit et inuenit mercurium morietur: et si inuenit martem meliorabitur: et hec infirmitas erit de aliquo fleumate albo. Et quando infirmus presentit infirmitatem et fuerit luna addens in suo lumine: et gradibus: et mars et sol in ariete erit infirmitas in capite et in rosan: et nascitur ei apostema in capite de fleumate albo: et extet ei sanguis de naribus et oportet eum uti frigidum et opus est ei medicina unde apostema moriatur: et si fuerit luna cum mercurio in loco solis euadet infirmus: sed primum habebit magnum periculum. Ideo mercurius concordat cum marte in vno negotio: sed mars non facit sic cum saturno: et morietur quando saturnus fuerit in loco solis: sed si fue-

Hippocratis.

rie ipse iupiter cū eo ibidē: vel mercurius aut venus habebit egritudinē diuersam si aspexerit eam mars vel saturnus aliquo aspectu opus ē illi vt det ei medicinā leuem quandoq; sedet: quandoq; se volutat. Pone sedem eius in loco alto et vt possit videre per totum et balneo vtatur: et deat plane: et dormire fac eum plane: et da ei aquam frigidā: et da ei māducare quod vis. Quia quando sic est aspectus non est opus ei dare medicinam iuxta phisicam vel sicut placet. Et quando aspicit eam mars ex opposito vel quadrato illa infirmitas est ex sanguine et sentit caliditatē et siccitatem et dolet in nocte et non potest dormire et habet voluntatem bibendi vinum aut res actu frigidas et est ei necessariū minuere sanguinem: et dare medicinam que eum reddat frigidum et humidum. Et si fuerit in isto saturnus cum luna venerit ad eum et non inuenerit fortunā morietur vsq; ad dies nouem a die quo ipsum primo cepit infirmitas si fuerit addens in suo lumine et gradibus et aspexerit eam mars ex septimo vel quarto et luna venerit ad saturnum et mercurius cum ea erit hec infirmitas ex frigiditate aut siccitate: et erit totus fractus et diruptus et vit pauca loqui poterit: et stomachus erit ei induratus et non poterit digerere calebit interius. Medicina laxatiua erit ei necessaria quia illa infirmitas est de colera alba. Aspice lunā quādo veniet ad oppositū loci in quo fuerit et cum ibi erit habebit magnū periculum et laborē et moritur si nō inueneris cū luna aliquam fortunā in vno signo: et si inueneris cū ea fortunam quoadusq; ad viginti octo dies euadet.

¶ Si luna fuerit in tauro. iiii.

Sed cum aduenerit infirmitas et luna est in tauro et mars et sol ibi cū ea habebit hanc infirmitatē in nocte in pectore et lingua erit sibi cōbusta et habebit magnū calorē in oculis in ore: vadit raro ad sellā et balbutit et habet febrem ex sanguine et nimia sitim patitur: opus est ei medicina laxatiua et sanguis minutio. Manducet quicquid velit: et bibat de frigido caneat de calido. Et aspice quando luna fuerit in trino aspectu ad solem: si diminuitur infirmitas viuet: si crescit moritur quando luna erit in opposito solis: sed si inuenit iouem vel venerem non moritur.

¶ Si luna fuerit in geminis. iiii.

Si luna fuerit in geminis quando accidit infirmitas vel aspexerit eam mars vel saturnus ex opposito vel quarto est infirmitas de eo quod perdit somnum aut quia habuit aliquā tristitiam vel nimiam cogitationem de aliquo negotio dolebit totū corpus et durabit hec infirmitas centum diebus: postea habebit calorē in corde et cū iacet in nocte se multum extendit et dolebit epar et si non fuerit cum luna vna ex fortunis moritur vsq; ad dies. xxx. Cū autē fuerit luna in geminis addēs in suo lumine et gradibus et mars aspexerit eā ex. iiii. vel. vij. erit hec infirmitas ex colera rubea et febres hy et pulsus est ei vehemens minuat et frigidū vtaē. Si autē saturnus fuerit in illo aspectu et nulla fuerit fortuna morietur qū lūa venerit ad oppositum ab illo in q̄ erat quādo cepit infirmitas: sed si aliqua fortuna eā aspexerit euadet: sed magnū periculum habebit. Si fuerit luna in geminis erit hec.

infirmas ex humiditate Et si saturnus cū ea fuerit in capitis parte tunc caue ne minuat. Et non vtaf humidis nec frigidis sed tēperatis. Aspice quādo luna venerit in oppositiōe solis si iuenerit aliquā fortunā inspiciētem eā bono aspectu viuet alioquin moritur. Si vero sit in geminis luna et aspererit eā aliqua fortuna ex vno aspectu viuet et mutat hec infirmitas in aliā: sed quādo dimisit eā fortuna et non innenerit aliquā quousq; venerit in oppositū loci in quo erat nō poterit scire medicus quā infirmitatem habebit: sed tūc euadet quando luna fuerit in oppositiōe p̄dicta. Si autē luna fuerit in geminis et cū ea fuerit sol et mars erit hec infirmitas magna: et vnus ei lacrimabit oculus venietq; in frenesim: et magn⁹ est ei timor et timet multū et apparet ante ipm̄ diuersē figure et pulsus in eo nō inuenitur et pulsus capitis dolet. Caue ne minuat et leuis cibus ei detur et fac eū iacere in loco tēperato. Aspice ergo quando luna venerit ad aspectū quartū primi loci quia tūc moritur. Sed quādo fuerit cū sole et marte et aspererit eā fortuna ex bono aspectu et luna est addēs luminis et gradibus euadet cū luna venerit ad quartū aspectū in quo fuerit primū. Et de ne des ei potionē sed vtaf leui cibo et in alto sedeat.

¶ Si luna fuerit in cancro. b.

Si luna fuerit in cācro quādo venit infirmitas et aspererit eā saturnus ex quarto et septimo est infirmitas quia exiēs a balneo frigus em̄ inuasit et nullū sentit odorē: dolebit ei pectus et tussim habet et parū caloris: pulsus in eo nō inuenit et stomachū dolet et renes et opus est ei medicina corpis mūdificatiua et que tussim reprimat. Si vero nō fuerit cū lūa vel nō aspererit aliqua fortuna donec venerit ad quartū aspectū loci in quo fuerit quando cepit infirmitas ante oppositiōem mori ad decē dies. Sed si aspererit eā fortuna viuet sed magnā fatigationē habebit. Si autē lūa fuerit i cācro et aspererit eā mars ex quarto vel septimo infirm⁹ primū nimis vomit aut habet malū stomachū: opus est ei medicina frigida et stomachi restrictiua. Si vero aspererit eam aliqua fortuna in ipso loco moritur anteq; veniat ad quartū aspectū. Si vero luna in cancro cursu est vacua hec infirmitas est ex potu nimio ex quo vene replete sunt et se nimium distēdi: habet quoq; dolorē in nocte et voluntatē sedendi in alto et discooperto: loquentē audire nō vult vtatur reb⁹ tēperatis q̄ eū in frigescat: quādo em̄ luna venerit ad oppositū cancri euadet. Sed si innenerit martē vel solem cōuertetur hec infirmitas in febres calidas: pulsus non mouetur semper vno modo: minutio necessaria est ei et durat secundū infirmitatē. Si fuerit vt diximus de loco nisi fuit ad quartū gradū. Si autē inneneris a. xc. vsq; ad oppositū habet tunc videre malū in nocte: aut clamat: aut nimis fatigatur. Sed quando venerit ad illum aspectū euadet. Sed si nō innenerit in loco primo fortunā recidiuabit hec infirmitas in aliā. Sed euadet qñ luna reuerfa fuerit ad primū locū. Et si fortunā ibi non iuenerit moritur. Si autē fortuna eā aspererit bono aspectu euadet. Si autē lūa fuerit i cācro et saturn⁹ et iupiter cū ea habebit morbū p. xxx. dies et viuet. Si autē lūa fuerit in cancro et saturnus et mars et venus cū ea erit infirmitas ex fatigatione itineris et quādo venit a nimio exercitio cū muliere voluit se et sit multū debilis. Nō minuat sed vtaf cibo cōfortatiuo. caueat a frigidis

Hippocratis

tate. Cū luna de loco primo venerit ad oppositū et nō inuenerit aliquem planetam euadet quando veniet ad oppositum primi loci: et si fortunam inuenerit tunc euadet et si in fortuna crescit infirmitas et moritur. Si vero luna in cancro et saturnus et mars et mercurius cū ea est infirmitas ex labore studendi vel legendi et est de colera nigra. Quando autē egres- sa fuerit de loco primo et inuenerit fortunam euadet cum luna venerit ad quartū aspectum illius fortune. Sed si inuenerit infortunam habet mori quando in quarto illius infortune fuerit aspectu. Sed si nō inuenerit ali- quem planetam euadet dum venerit ad oppositum. Sed si inuenerit in- fortunam durabit hec infirmitas vsq; dum venerit ad primum locum et euadet. Sed cum luna inuenerit infortunam per malum aspectū quan- do vadit ad oppositum efficitur mente captus. Si nō infortunam inuene- rit cadet in aliam infirmitatem et euadet.

¶ Si luna fuerit in leone. vii.

Quando luna fuerit in leone et aspexerit eam saturnus ex quarto vel sexto erit infirmitas ex fleumate et do- lore habebit in capite. Ita q; vomet intestina et habebit febres multas et nimium durabit hec infirmitas et maior erit interius q; exterius et nimium erit spiriticus: et si nullam fortunam aspexerit morietur dum venerit ad quartum aspectum leonis. Sed si fortuna aspexerit euadet dum venerit ad quartum aspectum. Si vero luna est in leone et aspexerit eam mars ex quarto vel sexto erit infirmitas ex abundantia san- guinis et calorem nimium patitur: et cum due febres accipiunt bibat res frigidas et siccas. Sed si aspexerit eam fortuna ex bono aspectu euadet post fatigationem magnam. Sed si fortuna non aspexerit moritur quan- do venerit ad oppositum loci tempore infirmitatis accepte. Si non infor- tunū primo aspexerit moritur quando venerit ad quartū aspectum. Cū autem luna fuerit in leone in qualicunq; grauamine aspexerit eam mars aut sol ex quarto habebit nimium calorem interius in pectore et pedes et manus frigidus: dolorem in capite opus est ei minui si potest: quando luna est in primo signo: si in illo signo non potest: expectet donec luna ve- niat imediate sui luminis. Anguat quoq; pedes q; tollat frigiditatē. Si mars vel sol cum ea erit est hec infirmitas ex dolore cordis: quando er- go venerit luna ad quartum aspectum primi loci euadet. Quando luna euenerit ex vno de locis quos dixi et inuenerit iouem in itinere vel vene- rem anteq; venerit ad quartum aspectum: opus est ei componere balneū et sedere in loco alto. Si vero saturnum inuenerit conuertetur hec infir- mitas ad vesce vitii et euadet quando luna venerit vel redierit ad pri- mum locum. Et quando luna inuenerit solem vel martem et fuerit saturnus vel mercurius cum ea erit infirmitas sicut diximus ex dolore cordis et erit longa timendum est ne veniat in primum vtatur frigidis non iaceat in loco lucido. Aspice quando luna est in quarto aspectu: et si hec infir- mitas crescit moritur. Si minuitur euadet quando luna venerit ad opposi- tum sed si inuenerit infortunam non euadet donec luna tantum pergat quantum ad locum in quo primo erat.

¶ Si luna sit in virgine. viii.

Cum luna fuerit in virgine et saturnus aspe-
xerit eam ex quarto vel septimo habebit dolorem stomachi et
ventris et tele sustinentis intestina interius habentis apostema
de fleumate albo interius etiā patitur quandoq; et debilis est ei
pulsus et nemo per astrologiā de infirmitate eius potest cognoscere vtaē
frigidis et temperatis : opus est vt sanet apostema ita q; non aperiatur.
Ista enim infirmitas futura est longa si non fortuna eam aspexerit eua-
det post dies multos si infortuna moritur ad dies. xl. Cum fuerit luna in
virgine et fortuna et in quarto vel septimo erit infirmitas cū magno ca-
loze interius et nimīū assellat et pūcit sanguinē et venerū et pulsus est ei
fortis et quandoq; minuit : patitur quandoq; anxietatē habet etiā malū
stomachum vtatur stiptica medicina stomachum confortante sed si luna
non aspexerit eam aliqua fortuna moritur vsq; ad dies. xxx. et si aspe-
xerit viuet. Cum luna fuerit in virgine vacua cursu stomachus infirmi erit
debilis: habebit quoq; fluxū ventris: et quando mittit vrinā pungit eum
vesica: habet quoq; colozem viridē et vrinam vix facit: sed si fuerit cū ea
mars vel mercurius vel sol erit infirmitas magna et vix loquit : op^o est
ei medicina que paulatim fluxū restringat : habebitq; magnū periculum
quādo luna pueniet ad oppositū. Si aspexerit eā fortuna viuet: et si non
moritur. Et si fuerit sicut dictū est prius et inuenerit saturnum cum luna
aut mercuriū aut venerem siue iouē erit infirmitas longa et habebit do-
lorem capitis et non euadet donec luna veniet ad primum locum.

Quando luna est in libra. viii.

Cum luna in libra fuerit et saturnus aspexerit
eam ex quarto vel septimo erit infirmitas ex nimia potatiōe et
maior erit quando luna erit in diminutione luminis et graduū
et in oculo ceperit et tempora ei dolent: pectoris est ei strictio:
tullis et hec est ex fleumate in pulmone: sternutat multum: habet quo-
q; febres leues opus est ei medicina temperata in cibo: si aspexerit eam
mars ex malo moritur: si non viuet cum luna venerit ad oppositum pri-
mi loci. Si autem luna fuerit in libra et aspexerit eam mars ex quarto
vel sexto erit infirmitas ex sanguine et habebit magnas febres: et pul-
sus et in nocte videt pessimas visiones et non potest dormire: et habet a-
postema ex fleumate et est ei necessaria minutio et medicina temperata.
Et si non aspexerit eam aliqua fortuna moritur vsq; ad dies. xxiiij. et si
aspexerit eam euadet cum luna venerit ad oppositum. Quando luna fue-
rit in libra et pegrina erit infirmitas ex dolore pedū et manū iterius ha-
bet calozem et oculos graues quasi violentos et balbutit cū loquit. Me-
dicina ergo et dieta sunt ei necessaria frigida et humida et minutio. Cū
autē luna exierit de loco primo et inuenerit fortunā aut fuerit cū ea eua-
det dū luna venerit ad septimū sin autē moritur. Cum aut luna fuerit in
libra et mars et sol in oppositione erit infirmitas in capite magna: simili-
ter si saturnus cū luna fuerit et oculi eius lachrymātur minutio est ei ne-
cessaria et medicina laxatiua. Et si luna inuenerit venerem aut iouem
quando egreditur de loco isto euadet alioquin moritur.

De luna quando est in scorpione. ix.

Cum luna fuerit in scorpione et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo erit infirmitas ex sanguine putrido aut veneno: si luna fuerit in diminutione luminis et gradus et non aspexerit eam fortuna moritur et si fuerit aspectus in lumine et gradu et fortuna aspexerit eam viuet. Cum autem fuerit luna in scorpione et mars in eodem et iupiter aspexerit eam ex quarto habebit febrem validam. Necessaria est ei medicina laxatiua temperata: et cum exierit luna de loco isto et iunget se ioui euadet. Cum luna est in scorpione peregrina quando primum incipit infirmitas leuis habebitur et vadit et mutat se in malum apostema vero patitur in vesica et pustule ei nascuntur in natibus. Cum autem luna venerit ad tertium aspectum loci in quo fuerit patitur febres calidas: et cum luna venerit ad solem non inuenerit fortunam moritur: si vero inuenerit nascetur ei apostema in alio quo illorum et viuet: et opus est ei vt aperiatur in balneo et non in loco calido vel frigido. Cum autem luna est in scorpione et cum ea mars et saturnus iste infirmus habebit febres calidas et alias frigidas. propter hoc accipiat res que minuunt fleuma: et inde vadat ad sella nec minuat. Quando vero luna egredietur de loco isto et aspexerit etiam fortuna euadet vsq; ad diem decimumquartum: et si non aspexerit durabit vsq; ad viginti dies.

Quando luna est in sagittario.

Si luna fuerit in sagittario et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo erit infirmitas ex fleumate habebit quoq; calorem in toto corde pedes tamen frigidos: durabit vero ista infirmitas vsq; dum luna iungatur saturno bis. Sed si inuenerit fortunam non durabit amplius quousq; luna venerit ad oppositum primi loci. Cum vero luna fuerit in sagittario et aspexerit eam mars ex quarto vel septimo et addiderit in suo lumine et gradibus erit infirmitas quam medicus scire non potest nisi per astronomia: quia non dolet caput. nunc corpus: nunc aliter patitur et cum ei ita accidit quando intrabit balneum et nimis calefacit et nimium frigus intrauit in pectus et in caput: vomit quoq; multum et assellat opus est ei sipticis: sed leui vtatur dicta et leui syrupo preter acetosum. Cum luna exierit de scorpione et inuenerit saturnum moritur. Sed si inuenerit fortunam viuet sed magnam habebit fatigationem. Cum luna exierit a sagittario in secundo vel tertio signo erit infirmitas ex tussi et dolore in pectore habebit. Et qui exierit de isto loco et aspexerit sagittarium ex quarto euadet: et est ei necessaria medicina mollificatiua timeat autem ne balneum intret.

Quando luna est in capricorno.

Si luna fuerit in capricorno et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo et fuerit in diminutione luminis et gradibus est infirmitas ex nimia fatigatione sudor et frigus accipit eum nimis est clausus et sternutat multum stomachus et pectus ei multum dolent: habet quoq; febres ex fatigatione vtatur rebus temperatis et syrupo temperato. Quando autem luna aspexerit fortuna

na euadet sed habebit magnam fatigationem. Si vero non aspererit moritur usque ad dies. xxx. Cum autem luna fuerit in scorpiōe et aspererit eam mars ex quarto vel septimo erit infirmitas ex vomitu: habetque fluxum ventris ardetque ei multum et inflat et habet magnam febrem et sudat multum pulsus est ei in equalis: opus est ei medicina frigida. Si autem luna aspererit fortunam euadet si non moritur usque ad quinque dies. Cum autem luna in capricorno fuerit et mars et sol secum erit infirmus ex nimia calefactione ab igne et fatigatione et accipit eum febris ex colera citrina. Laueat a balneo et se non infundat in aqua frigida. Sed quae exierit luna non euadet usque ad dies septem.

¶ Quando luna est in aquario. xii.

¶ Cum luna fuerit in aquario addens in suo lumine et gradu et aspererit eam saturnus ex quarto vel septimo erit infirmus ex nimio labore: quandoque crescit quandoque minuitur et timendum est de eo et perdit sanguinem. Aspice quando venerit ad oppositum si meliorabitur viuet. Sin autem viuet usque ad dies quattuor. Cum vero luna fuerit in aquario peregrina primo habebit malum in corpore: et dolebit interius: habet quoque febres calidas et durabit multum et habebit magnam anxietatem. Sed quando luna venerit cum sole aspice quando egredietur a sole. Si inuenerit fortunam antequam veniat ad locum in quo incepit infirmitas tunc euadet. Si non inuenerit fortunam moritur. Cum luna fuerit in aquario et saturnus vel mercurius cum ea est infirmitas ex colera nigra. Sed si sit addēs suo lumini et gradibus et inuenerit fortunam euadet. Si non inuenerit moritur.

¶ Quando luna est in piscibus.

¶ Quando luna fuerit in piscibus addens lumini et gradibus: et saturnus aspererit eam ex quarto vel septimo est infirmus ex frigore quod eum accepit habet dolorem in capite et in ventre: et est ei opus medicina calida que frigus expellit. Si aspererit fortuna viuet. Sed postquam euadet vene et nodi dolent ei. Cum vero luna in piscibus fuerit addens suo lumini et gradibus et aspererit eam mars a quarto vel septimo erit infirmitas ex nimio potu et cibo et ex nimio sanguine et colera: est opus ei ut minuat et maiorem dolorem habebit in nocte quam in die. Sed si non aspererit fortunam in ipso loco in quo accepit eum infirmitas moritur. Si aspererit euadet quando luna veniet ad predictum locum. Cum enim luna fuerit in piscibus et venus et iuppiter cum ea infirmus sudauit et bibit aquam et habebit dolorem in oculis: habebit quoque febrem cum frigore et apostema cum calore: opus est ei medicina laxatiua et caloris expulsiua: et quando venerit luna ad oppositum loci euadet. Cum luna fuerit in piscibus: et mars cum ea erit infirmus ex calore: opus est ei ut minuat et si fortuna eam aspererit viuet: si non moritur. Ad confortandum virtutem retentiuam. Elige signa frigida et sicca: ut sunt taurus: virgo: capricornus. Pro ascendente vel quod luna sit in eorum aliquo. Ad virtutem expulsiuam: elige signa frigida et humida: ut sunt cancer: scorpius: et pisces. Humorque planetam aspiciat: ut saturnum: melancolia: solem: iouem: et venerem: sanguis: martem: ve

Tractatus

ro colera: et lunam fleuma. **S**imile tamen caue ne luna malum aspectu
habeat ad saturnum aut mar. **U**odq; luna siue dominus ascendens
tis non sint in quarta et octaua domibus: neq; luna sit ascendens.

Explicet.

Tractatus. Jo. de zantuliete barbâttnt

de dietis totius anni. Et primo quo ad mensem ianua-
rii vti zinzibere bonum est. Reupoticū bibere. Sangu-
nem minuere nō est vtile: q; humores frigidi dominā-
tur complexionī. Calidis cibis et tēperatis vti bonum
est. Electuariū dyagalange optimum est ad confortan-
dum stomachū: cor: et epar: mēbraq; officialia: vti au-
bus bonū est: q; generant subtilem sanguinē et notabi-
lem. Bibere vinū clarū: rubes: odoriferū vtile est ad generandū sangui-
nem q̄ filius nature dicit. Mense februarii vti diureticis calidis vt semina
ne apii feniculi mixtis cū melle condito bonū est: et minuere de police sini-
stre manū: ac vti pillulis de simplici aloes. Testiculos cū optimo vino ca-
lido abluere bonum est: q; ex tali ablutione mēbra p̄ncipalia q̄ plurimū
cōfortant: et digestio meli⁹ p̄curat. Etia aromatis vti tēperate p̄dest.
Mense martii conditū bibere: dulcia comedere ruthā et leuisticū mandu-
care radices p̄fectas in sp̄ibus. Assata comedere balnea ltrare bonū est
Sanguinem nō minuas: nec aliquā v̄tris solutionē facias: q; frigus ex-
mutatione t̄pis suis virtutib⁹ enumerat. Betonica pipere et sp̄ibus aro-
maticis calidis vti bonū est. Propter ieiuniū quo vtunt xp̄iani p̄sulo q̄
oēs pisces fluuiales et lacunales assatos comedas cū oleo: aceto: et cyna-
momo q; hec tria p̄sumptiua sunt pisciū humiditat. Marinos aut recē-
tes cū vino et sp̄ibus cōmedas: legumia nō laudo nec castaneas: q; inflati-
ua sunt: vino albo et citrino vti bonū est. Mense aprilis bonū est sanguinē
minuere. Berthonichā et pipinellā bibere: venā epaticā incidere. Soluti-
onē v̄tris facere: vinū purgare cū radicibus apii feniculi calidis tēpe-
ratis vti: omnes radices manducare: vnguentū balbistici p̄pter stomachi
dolorē: vinū exile bibere: aquā refutare nisi sit bene cocta. Caput pecti-
nare: viridariū v̄stare: ortū videre: plantas pedum et manū cū aqua ca-
lida lauare bonū est: quia fumositates a toto corpore exalātur per fomē-
tationes. Mense maii bis in ebdomada absinthiū bibere semen maratri
comedere: venā epaticā incidere: caput purgare cū yerapigra bonū: q;
calidi humores in collo regnāt illo tpe. Cathaplasma camomille capiti
sponere p̄pter oculorū tepiditatē. Acruiā p̄ interualla comedere: nullius
animalis caput comedere: vinū cum petrosilino purgare. Solutionē fa-
cere bonum ieiuno stomacho spaciātū per piatū aut viridariū ire. Et vis-
num temperatū bibere bonū et vtile est. Mense iunij aquam clarā ieiuno
stomacho. Et interdū lac coctū bonū est bibere atq; crudū p̄pter colerā
reprimendā: siccerā nō bibas: nec sp̄es calidas recipe: neq; irascaris meri-
die: neq; acruibus vtaris. Mense iulij sanguinē nō minuas: neq; ventris
solutiū accipias: neq; vtaris acruibus: q; omne simile suū simile multi-
plicat et facit furere. vtaris salua et rutha et flore apii: quia latet virtus
in reb⁹ q̄ nō patefūt medicis vagipalātib⁹ secreta. Mense augusti: caules

et malas nō comedas cicera ⁊ nalū nō bibas: q̄ dulces liquores patiū-
tur indiscretā cōplexionē. Medullas animalū nō comedas aceto ⁊ pule-
gio cū aqua calida vti bonū. In memetipso oxizaccara vsullum: lactuca
vtri cū aceto nequaq̄ timeas fe. Non vtaris acruibus alliata ⁊ piperata:
cassistur: bis in ebdomada cū frigida aqua ieiuno stomacho fames quia
bonū ⁊ iocundū est. Mense septēbris oīa q̄cunq̄ vis comedas tēperate:
q̄ omnes esce bone sunt. Ideo quia corpora superiora in aprilī: et in se-
ptēbri recta acie inferiora respiciūt. Et ideo peccant miserrimi alkimiste
q̄ non nouerūt planetas ad equare metallis solus deus est q̄ nouit misce-
re totum per totum. Costū et mastice bibere: q̄ multū viscera confortāt
lac ouium bibas: q̄ sanguinem dulcorat et puriorem reddit. Mēse octo-
bris racemis et sicibus siccis vtere: mustum bibe cum gariofilis: por-
ros cū melle comedas q̄ coleram estiuam purgant: purgeris cū dyasse-
ne: q̄ attractiuum est melācolie. Noli cum tristibus cōuersari: nec cū ru-
sticis: quia illo tēpore crudeliores sunt: pillulis de mastice ⁊ aloē glorio-
sum est vti. Mense nouembri: cynamomum bibe: et galanga tibi nō de-
tur in cibis obliuioni. Balneis non vtaris. Ideo q̄ inter terminās ⁊ ter-
minatum est discordia: minuas sanguinem inter spatulas cum ventosis
et super natem venam epaticam solam incide: quia tunc sanguis magis
coagulatus est vtaris pillulis de croco et aloē citrino: non est bonum vti
piscibus lacunalibus. Mense decembris spicanardi vti bonum est: quia
fastidium a corpore expellit: quecūq̄ vis comedere manduca: ideo quia
illo tempore omnia elementa certū habent motum et ventres hyeme ca-
lidissimi sunt natura. Este ad esse temperate equaliter cōueniunt. fructi-
bus crudis non debes vti: nec nimis calidis: ⁊ in nocte aliquo tempore vigila-
re bonum est. Et masticare masticem ad purgandum dentes et caput.
Ego enim in illo tempore post cibum ⁊ carnes pingues comestas cū aq̄
calida prouoco vomitum et multos malos humores receptos p̄ ineptū
distemperantiam purgo.

¶ **Explicit.**

¶ **Uersus ad propositum magistrales.**

Etas per ianum calidas est sumere sanum.
Dinc cape fernozem de police funde cruozem.
Dinc assature tibi sint. Et balnea cure.
Venter soluendus cruoz est pede minuendus.
Rac bibe caprinum gariophila vel cynamomum.
Racruce frondes ac innumeros bibe fontes.
Venam non ledas dum sanum te facere credas.
Dinc calidos vigore cibos hoc mense memento.
Dinc venam pandas species quoq̄ sedule mandas.
Dinc spretis rebus hīs vtaris speciebus.
Dinc vterisq̄ vomo speciebus cum cynamomo.
Sunt apte membris calide res mense decembris.

¶ **Sequitur tractatus
Quid pro quo.**

q. 9.

Pro aristologia longa vel pondus equale

zurumbet. i. zedoarie. ⁊ tertia ponderis de mace ⁊ medietas ponderis de mace et medietas ponderis sui de costo. Et loco longe ponitur medietas ponderis sui de piperet equale pondus zurumbet.

Pro absinthio abrotanū vel origanū vel polii.

Pro abrotano: absinthium vel origanū.

Pro assaro. zinziber vel polipodiū quercinū et pondus ipsius. et feminis acoriet. vi. pondus eius amomi.

Pro acoro in expellendis ventostatibus: vt iuuamento epatis et splenis equale pondus de cimino cum tertia sui ponderis de aristologia.

Pro accatica succus lentisci vel ypoquistidos.

Pro aniso: daucus. i. pastinaca: vel sansuccus. i. maiorana.

Pro aspalto pix liquida: vel semen vrtice: vel cruce: vel agni sperma.

Pro ameos anisum.

Pro amomo ameos vel cassia dupla: vel sauina in duplum.

Pro acanto. i. spina alba: semen litij.

Pro abrongi. i. quodā grano laxatio: quo caremus serapinū.

Pro achante spermate. i. vrtice: sperma lichinda. i. candelabris herba.

Pro auripigmento sandaraca.

Pro agarico epithimum.

Pro antimonio plumbum vstum.

Pro acoro radix acanti.

Pro agarico epithimū: vel euforbium.

Pro alla fetida serapinum.

Pro aloe succus centauree vel stercois bouis vel litium.

Pro apij femine: semen rape.

Pro amigdalis amaris: absinthium vel nuclei persicorū.

Pro amigdalis dulcibus auellane: vel econuerso.

Pro affodilozum radice: succus: vel radix blete.

Pro amigdarū lacte lac euellanarū et econuerso.

Pro ambra stozax calamita in duplum.

Pro armoniaco maiore calamus aromaticus.

Pro armoniaco sale. sal capadociū: vel sal fortiter tritū.

Pro amilo yris illirico.

Pro axungia porcina medulla vituli.

Pro adipe ceruino: adeps lupinus.

Pro adipe vrsino vel lupino vulpinus.

Pro adipe cocodrili: adeps canis marini.

Pro balsamo terebētina distillata: vel oleū laurinū: vel gūmi edere.

Pro balaustia psida: vel cupule glandiū: vel cortex mali granati.

Pro butyro lac vaccinum.

Pro bozagine cicorea: vel scariola.

Pro berberis omnes sandali et spodium.

Pro buzacharam ponitur zinziber.

Pro bolo armeno: sanguis draconis vel puluis balap.

Pro corallo simplicium.

Pro costo enula.
 Pro calognidio semen coriandri.
 Pro cappare genesta.
 Pro cappari radice: radix tamarisci.
 Pro cassia: farina: et cynamomū in duplum
 Pro calamo siluestri rafanus.
 Pro ciminio semen basiliconis.
 Pro cedria id est pice liquida: laudanum.
 Pro cardamomo: charui vel cynamomū: vel piper longum.
 Pro croco: aloē: vel equale: pondus decocto: et quarta ponderis ipsius
 de corticibus cassie lignee.
 Pro cicion galla laudanum.
 Pro camedreos: vel camepitheos: radix: lapatij agrestis.
 Pro cipresso medietas pōderis eius de cortice granati: et pondus ipsius
 de sarco colla rubea.
 Pro coranis pira immatura.
 Pro cretano saxifragia vel grana solis.
 Pro colofonia resina.
 Pro cotula fetida camomilla.
 Pro carui: ciminū vel piper.
 Pro calamento menta aquatica.
 Pro cubebis zedoaria.
 Pro carpobalsamo fructus edere: vel rilobalsamus equali pondere.
 Pro cucurbite succo succus violarū insipidarum.
 Pro capillo veneris in asmate ponitur pondus ipsius de flore viole cō
 medietate ponderis ipsius: et de succo liquiritie.
 Pro cassia fistula mediū pondus est de terebinthina: et triplū ponderis eius
 de carne pessularū: et octava ponderis eius deturbat: et quandoq; ponit
 loco pessularum liquiritia.
 Pro cicorea scariola.
 Pro cynamomo: cortex cassie lignee aut duplum ipsius decubebis.
 Pro castoreo: ruta vel equale pōdus de acoro: et medietas ipsius de pipe
 Pro cordeuenu: arcamel: et squinantum.
 Pro carcolli auellana bacce lauri.
 Pro cucumere agresti: radix titimalli.
 Pro cipressi fructu cupule glandium.
 Pro cocodrilli adipe: adeps canis marini.
 Pro cerui adipe: adeps anserinus.
 Pro cipro iuniperus.
 Pro calamento vitica.
 Pro cetaurea poliū. Pro cathmia squāma ferri.
 Pro cornu ceruino caprinum. Pro careos bacca lauri.
 Pro cimolea id est terra hyspana artemisia.
 Pro diptamo lilifagus. Pro sacculis ficus.
 Pro dauci semine semen pastina: vel milacinū id est ciminū.
 Pro dragonica abrotanum.
 Pro doronigis zurūbet equali pondere eius: aut due tertie ponderis
 eius de gariofilis.

Tractatus

Pro darsesaban. i. arbor dicta asphaltu fructus aliembit. i. due tertie pon-
 deris ipsius: et inuamento neruorum pondus ipsius de assaro: et medietas
 ponderis eius ex doronigi.
 Pro epithimo semen colocynthide vel cuscute.
 Pro enula centaurea: vel centonicum.
 Pro ebulo sambucus: et ecouerso.
 Pro eleboro nigro satirion. Pro galbano serapinu.
 Pro eupathorio camepiteos: vel podus eius de assaro: et medietas pon-
 deris ipsius de absinthio. Pro elefante sandaracha.
 Pro ecleptario rosa. Pro erugine squama ferri.
 Pro euisco radix capparit. Pro folio spica inda vel nard.
 Pro fu. lilifagus vel spica.
 Pro flore syriaco radix lapacii. Pro fenugreco semen lini.
 Pro fimo lupino fimus caprinus vel canis.
 Pro fraxino sauina. Pro ferri squama spuma ferri.
 Pro felle bouis fel taurinum. Pro folijs oliue folia plantaginis.
 Pro floribus amigdalarum viole.
 Pro felle vrsi fel tauris vel perdicis.
 Pro faufel equale pondus sandaloru rubeorum: et medietas ponderis
 eius ex coriandro recenti.
 Pro filipendula radix lapacii agrestis.
 Pro galanga herse gariofilatum.
 Pro gliconio. i. pulegio isopus. Pro gisastercos: chimolea.
 Pro gentiana pondus eius cum dimidio ex assaro: et medietas ponde-
 ris eius de radice caparis vel enula.
 Pro gummi arabico grana prunox: vel ceraforum: vel dragaganti.
 Pro hermodactilis in doloribus iuncturarum pondus eius.
 De folijs achane et medietas ponderis eius de bdelio.
 Pro ireos thimum Pro lentisco semen pastinace.
 Pro lacte ficus lac mororum. Pro libantidos piretrum.
 Pro olitico polygonia: vel succus arnoglose: vel amigdalaru: sed secundu
 Auicenam pondus equale ex faufel et sandalo aggregatis equaliter.
 Pro lentisci semine semen pastinace.
 Pro lentisco radix posigonie.
 Pro leucopipere nigrum in duplum.
 Pro laudano pulegium vel populeon.
 Pro lupi adipe adeps vulpis. Pro lilifago calamenti.
 Pro lauri bacis serpillum. Pro litargiro squama ferri.
 Pro libani cortice libanum in duplum.
 Pro lenterides cocognidium.
 Pro lepore marino cancer flumialis.
 Pro lini semine insquiami. Pro mororu lacte succus eius.
 Pro mirabolania succus meu.
 Pro medulla ceruina succus edere nigre vel albugo oui.
 Pro mirra psillium. Pro malua fenugrechi.
 Pro mirto sumac.
 Pro mororu succo folia rubi.
 Pro mandragora lachryme oliue vel assari.

- Pro melliloto pondus eius et s. de camomilla et mediu de folijs ficus.
 Pro musco pondus equale castorei.
 Pro mastice gummi pinee: gummi cipressi equaliter.
 Pro mirra medietas ponderis ipsius de pipere nigro secundu Auiceni.
 sed secundu constantinu scriptum est pondus eius de amigdalibus amaris vel
 calamus aromaticus vel caustum amarum.
 Pro melle lapam.
 Pro meu psilium.
 Pro mororu succo folia rubi.
 Pro maratru radix sparagi.
 Pro myrre lacte succus edere.
 Pro muce vomica catapucia.
 Pro nardo syriaco squinantum.
 Pro nuce muscata spica equaliter.
 Pro opio miconio mandragora vel castoreum.
 Pro oppoponace lac ciclaminis.
 Pro selipte pumex.
 Pro oppoponaco galbanu.
 Pro oleo rosato oleu de semine absinthij.
 Pro opio papaueris succus mandragore.
 Pro oxirodino vinu austerum.
 Pro oleo veteri adeps porcina vetus.
 Pro oliua egyptiaca ad arcem in duplum.
 Pro ozimo sissimbium.
 Pro pistachijs nuclei pinearum.
 Pro pipere iuniperu vel zinziber.
 Pro pampini folijs folia edere vel rubi.
 Pro pipere nigro piper albu in duplum.
 Pro politerico capillus veneris: vel zinziber.
 Pro passulis vacilli.
 Pro polio in extractione vermiu et prouocatione vrine et menstruoar
 pondus equale de lignis granati viridibus et due tertie poderis ipsius
 de corticibus lignoru cassio lignee.
 Pro policarpo absinthium.
 Pro policarpi semine: semen apu.
 Pro ponsiligono croci in duplum.
 Pro petrosillino semen apu.
 Pro reubarbaro radix mirice duplu reupontici.
 Pro rosis siccis folia persici sicca.
 Pro ribes acetosa.
 Resue capitulo de rob ipsius.
 Pro resina terebentina.
 Pro rose syriaco radix lapacu.
 Pro spica inda: Galienus: Quicenna: et Serapio conueniunt q loco eius
 ponatur fu. i. valeriana.
 Pro setaragi rubea.
 Pro satyrion semen eruce: vel vitice vel stincus.
 Pro simpitho. i. consolida magiore centaurea.

Pro spodio antipodia.
 Pro sticados camedreos.
 Pro stasifagria piretum.
 Pro sumac myrtum.
 Pro scariola cicozea.
 Pro scamonea cucumer agrestis: vel lac titimali vt enso: bñ.
 Pro ssamo semen lini.
 Pro secacul buceidem.
 Pro sepo ceruino: medulla cerui: vel adeps anseris.
 Pro sepo arietino camedreos.
 Pro sticados lactuca viridis.
 Pro salamandra viridis lacerta.
 Pro sissimbrio flos striacus. i. matue vel ozimum.
 Pro sinapi nasturcium.
 Pro squilla bulbum.
 Pro sipie osse pumex: vel mastix.
 Pro sidia syrupus malorum granatorum cum calida con.
 Pro sepo hircino adeps vulpis.
 Pro sanfuo semen saturegie.
 Pro squinanto carstamomum.
 Pro syriaca litar girum.
 Pro sandaria sulfur viuum.
 Pro turbit esula.
 Pro tamarisco scolopendria.
 Pro tartaro nitrum.
 Pro terebentina mastix.
 Pro thimo saturegia.
 Pro tamarindis pruna damascena.
 Pro titimalis scamonea.
 Pro tutia ossa mirabolanzorum.
 Pro tapse succo succus camedreos: vel cameleunte.
 Pro tamarisco radix genestre.
 Pro titimallo cameleunta.
 Pro v: si adipe adeps vulpis.
 Pro vua passa dactili.
 Pro vino granatorum vinum austerum.
 Pro visco de quercu succus turbisici.
 Pro xilobalsamo lignum edere vel leuco radix.
 Pro sancte flores sepie.
 Pro ipoquistidos mandragora.
 Pro isopo thimus vel sanfucus.
 Pro ypericon semen aneti.
 Pro ipoquistidos medietas ponderis ipsius de cortice oui adusto ab in
 to et. vi. ponderis eius de gallis .x. ponderis ei^o de gummi arabico.
 Pro zurubet in venenosis eqle pondus. .x. f. de dirugi: et due tertie pon
 deris ei^o de raxaracon siluestri: et medietas pōderis ei^o de granis citri.
 Pro zinzibere piretrum.

Explicit tractatus quid pro quo.

Tractatus subtilis et utilis
Auerrois de venenis.

Omnēs species mortiferoꝝum partiunt̃

in duo genera sub quibus sunt species q̃si infinite. Primum est eozum que occidunt a forma specifica: q̃ composita ex quattuor elementis sunt cum in mixtione illorum sit singularis modus et resoluunt de illis secundū q̃titatē illozum receptorum: donec ex eis est factū aliquid vnum: ita est in specie illoz qui occidunt a forma specifica sua q̃ adepta sunt formā verā ex mixtione elementoz que infusa sunt ibidē et facta est contraria vite hominis. q̃ spiritui eius et calori qui regit ipsum. Et ista sunt sicut succus laurole et nappellus et species titimali: et metalla et alij lapides similes illis. Genus secundū est eozū que occidunt a forma complexionata idest qualitatibus primis istozum: et hec sunt tres species vna est q̃ occidit per caliditatem eius mirabilē quia extinguit calozē naturalē: vt in lucerna in conspectu magni ignis vel propter solē maxime calidum vt in leone ex quo est anacardus et gume: et consimilia his: et sub hac specie ingrediunt̃. omnia q̃ occidunt propter nimiam et supflūā caliditatem: donec dicantur vlcera tinea et adustina vt vitriolū et viride eris et calx et auripigmentū et cantarides et litargiriū: et a fodili: et rexagal et sulphur et es vstū. Et etiā alia que occidit qualitate mala venenosa contraria nature vt species omnes solutiue cū attractione vt scamonea: hermodatili: eleborus albus et niger et esula: et similia: et hec etiā occidunt solutione et vomitu et quamuis attractio illozum sit a forma specifica et aliquando sit inuatiua: et aliquando nocitiua: tamen propter quantitātē magnā et continuationem. Species secunda trium specierū est eozū que occidunt qualitate frigida mirabili que est de primis qualitatibus vt scorpio camphora opū et huiusmodi donec extingunt caliditātē naturalē: et hoc manifestū est quia frigidū occidit calidum. Tertia que occidit propter humiditātē mirabilē q̃ opilat ductus spiritus vitalis qui est in corde: et conductus spiritus sensibilis et motiui qui est in cerebro: et reddit hominem quasi mortuum: et hec sunt opū et psiliū coriandrū pisces maligni et similia: omnia enī hec humectant humiditate magna que obturat meatus spiritūū naturalū virtutū corporis et animalū et cū humiditate multa et corūpunt caliditātē naturalem: quia multa humiditas calozem in frigidat. Quarta qualitas est siccitas quam predixi iam vniuersaliter in quantitate calozis quia illi coniunguntur.

Amplius oportet tibi dare experimentū

quo cognoscas qd istozum generum sit assumptū per ea que apparent tibi in accidentib⁹ egri. accidentia generis a forma specifica occidentium sunt sincopsis magna et lingue tenebrositas faciei frigus extremitatū: vertigo et murmuratio in somnietas multa et inuersa tiorū omnia ista accidentia cum superuenerint in

firmo incontinenti post cibum iudica q̄ sumpfit venenum occidens a forma specifica sed vomitus insomnietas: non sunt accidentia propria sed vniuersalia. Et incipiamus medicinam vniuersalem duorum generum et discamus q̄ est vomitus vt celeriter prouocetur cum butyro vacino resolutum in aqua in qua bullerit saluia: anetum et his similia. Quia colata in ipsa butyrum resoluatur et oleum oliuarum: et oleum de auellanis: et hoc fiat ter vel quater ⁊ liga extremitates fortiter: quia cum hoc trahis humores et spiritus ad ipsas et conduces caloris virtutē similiter. sed saluia anetum et similia sunt calida: quare non conuenit eis vti in omni vomitu nisi secundum q̄ dicam in posterum. Post vomitum redeas ad curandum infirmum de veneno cum medicina appropriata illi generi veneni sumpti da sibi in potu tyriacam de. lxx. rebus ad pondus. ʒ. vnius cū vino odorifero in quo bulliat modicum saluie. Et multi dant in potu confestim cognoscentes venenum metridati. ʒ. i. resoluti in vino calido in quo bulliatur saluia et origanum ieiuno stomacho. facies stare cū illo sex horis postea ciba ipsum pulla parua elixata sine aliqua specie cum aliquantulis micis panis in brodio eius et pota aliquantulum de vino temperato calido. Et omnem maneriem venenati custodi a somno ne dormiat quantum potes donec vomitus multus fuerit prouocatus ne venenum tempore somni impellatur ad cor cum calore naturali. Qui tunc sepelitur intus in corpus. Item caue a multo cibo et de graui potu et serua ipsum in modum cantilenarum et similium: et postq̄ quieuerit sex horis post cibum faciem da ei de tyriaca donec cognoscas omnia accidentia pertransisse que erant ante. Et si non esset tyriaca vel metridatum tolle nuceas et de auellanis et de folijs ruthe trite: similiter cum aqua in qua bullerūt capari ⁊ da potui. Et si stipticum ventrem haberet facies clistere de surfure violis et oleo oliuarum semel aut bis et post solue ipsum cum cathartico imperiali acuto secundum q̄ requirit virtus eius et da catharticum hoc in mane resolutum cum vino: et hoc post clistere si est stipticum et si fuerit non constringas nisi fuerit ultra debitum. Et in die mundificationis non cibetur nisi bene fuerit mundificatus et sitim habuerit et caue multum aerem frigidum tempore hyemis: et a magno calore in estate. pro parte in die mundificationis et comedat leuia et pauca duobus diebus post mundificationem hoc est regimen illius qui bibit venenum occidēs forma specifica. Item curatur alio modo aperiatur venter equi et camelī et euisceretur ⁊ patiens nudus in ipso intromittatur in quo moreretur donec permaneat ibi caliditas. Deinde paretur aliud in quo intromittatur confestim cum sit tractus ab illo ⁊ hoc faciat in tribus vel quattuor quousq̄ sanetur. et oportet q̄ iste sit princeps magnus et ad multos hominū sufficiunt hec predicta. Canon scribens medicinas que conferende sunt bibentibus venenum in forma speciali idest qualitate sua et ante regulam medicinarum. scias accidentia que indicant quale sit hoc venenum. Scias ergo q̄ omnis homo qui venenatur veneno caliditatis occidētis que est prima species trium: et si non corrodit: sed inflet comedentes vt Anacardus et in tantum q̄ homo sumens ista stando in aqua frigida calefit actu quous non sit de corrosiuis. vt vitriolum. et omnia accidentia eius sunt adustio fortis cum siti: sed si sint anacardi soli nō veniunt ad fortem adustionem. sed maximam habent sitim: sed si fuerit de corrosiuis accidit illi

adustio fortis. et ebullitio cum doloribus fortibus ledentibus stomachū
 et intestina. Et similiter his qui comederunt comestionem valde bulliē
 tem qui sunt exusti multiplicantur in ipso vomitus et est accidens conue
 niens omnibus. et aliquando accidit ei stranguria et febres acutissima.
 Cum ergo videris hec accidentia. iudica q̄ venenum assumptum est pro
 pter formam complexionis scilicet in qualitate calida et humida vel q̄li
 tate calida incensua. Horum enim curatio est. vt prouoces vomitum. ses
 cundum ordinem supradictum pluribus vicibus. et certe propter multū
 incendium aqua in qua debet resolui butyrum non bulliat anetum nec sal
 na nec consimile: quis in hoc non oportet vti aliquibus calefactiuis. sed
 tantum rebus humectatiuis delectabilibus que tollant calorem et siccita
 tate que adurunt membrum interius. et ideo recipe semina frigida la
 ctuce fenugreci et aliquātulum liquiritie: pruna iuiube. Bulliant in aqua
 vsq̄ ad consumptionem medietatis et cola: post resoluatur in illis buty
 rum vaccinum ⁊ bibat. et prouoca vomitum. semel vel bis. postea accipe
 zuccari violati de seminibus papaueris et an. vntiam. i. que liquefiant in
 aqua predicta cum oleo amigdalorum dulcium vntias. ij. et si non repe
 riatur oleum amigdalorum dulcium mitte loco eius oleum oliuarū dul
 cium lotum in aqua frigida vel oleum violatum si vomit bene: si nō pro
 uoca vomitum donec vomat. et post differat donec bibat multotiens lac
 mulieris et asine mixtum cum aliquo predictorum oleorum. et si illa la
 cta non reperiantur pone lac caprinum et va etiam potui lac amigdalorū
 rum et lac seminum frigidorum multis vicibus. postq̄ vomitus cessauerit
 fac ei stringere vt diximus supra et post constringere. mundifica ipm̄
 cum pulpa cassia manna et zuccaro violato et fiat aqua vbi viole semina
 communia an. vntiam. i. iuiube sebesten duo pruna. ʒ. liquiritie mundate.
 vntiam vnam ordei excorticati. vntia semis. Omnia coquantur in duab⁹
 libris aque donec redeat ad libram vnam colatam post. Recipe medulle
 cassie fistule zuccari violati manne an. vntiam scilicet liquefiant in alia a
 qua predicta quam bibat mane calidam non frigidam et nō comedat do
 nec mundificatus fuerit: hunc patientem custodi ab omni carne calefaciē
 te: et ab omni cibo calido et similibus. et comedat pullos valde paruos
 et bibat vinum valde temperatum. et regatur regimine febricitantium.
 si curatur cum dei auxilio. abstineat a tyriaca quia adderet malum malo
 Accidentia speciei secunde scilicet occidentium qualitate frigida vt scor
 pio et camphora sunt qui comedunt puluerem scorpionum siccorum. aut
 bibunt vinum in quo ipsi moriuntur. aut oleum in quantitate magna vel
 attritione multa. in fridatur corpus eius valde intus et extra. et minui
 tur appetitus eius et desiccantur caro eius et oculi eminent ⁊ facit in car
 nibus eius puncturam accuum et diminuuntur et attenuantur vsq̄ quo
 moriantur. Cura huius propria est vomitus vt siebat cum rebus occiden
 tibus sua forma. et post hec bibat tyriacam. vel metridatum secundum
 supradictum modum et postea habeat oleum amigdalinum dulce cū cō
 dita zuccari et oleum ipsarum et illo vtatur.

Explicit opus Auerrois de venenis.

Tractatus Auerrois de tyriaca sequitur.

r. ij.

Aquit magnus medicus Hamech Auerrois postquam prius: deo gratias egero dicam quod quidam ex amicis meis cuius honore teneo: me rogauit ut eius dictis satisfacerem via experimendi et rationis: de illa medicina de qua locuti sunt medici in loco sui que dicta est tyriaca et de eo quod exiit de operationibus suis. Et dicam quod causa que prius excitauit uelle antiquorum ut componeretur tyriacam fuit: ut sanarent per eam accidentia mala que accidunt a potu venenosarum medicinarum vel quocumque modo ledantur ab illis: et iste quidem sunt medicine que comprehenduntur sapientia perfecte nota tunc quo leditur, et sunt nocte etiam medicine specialiter et speciales in curatione earum. accidit tamen nobis interdum ut non esset nobis nota que ex omnibus illis esset que corpus ingressa fuerat et si nobis manifesta esset, contingit ut non esset apud nos medicina particularis nota opposita illius medicine venenose. Ob hanc igitur causam visum est illis qui antiquos secuti sunt ut componerent medicamentum bonum ex multis medicinis singularibus, ut per hoc opponeretur ex qualibet illarum cuilibet ex venenis, et ut ex illo opponeretur cuilibet veneno, siue sit nobis scitum particulariter siue non: siue etiam apud nos medicina particularis nota opposita illi siue non nota et illud quidem quod incitauit uelle eorum ad hoc est: quoniam cura hoc modo est facilius medico et infirmo. Utilitas autem quam ex hoc consequitur medicus est quoniam postquam id habuerit non oportet ipsum inquirere de causa particulari egritudinis, tollitur igitur cum hoc de labore quantitas magna quoniam quicquid ipse consequitur ex rectitudine in via curationis cuiuslibet egritudinis, non est nisi in excogitatione vel cognitione cause, et hoc quidem est bonum ex magnis fundamentis in medicina et quod ista fiant ex magnis utilitatibus inuentis in tyriaca communiter est per se notum. Sed utilitas que est ex compositione puenit quo ad medicum et infirmum, quoniam si medicus interdum cognoscit, causam egritudinis particulari, non tamen est apud eum parata medicina propria singularis illius tempore quo auxilium datur egro, et cum prolongabitur tempus inueniendo ipsam morietur interim eger. Nec ergo sunt inuamenta tyriace simul de quibus nullus dubitat. Et post hec queram si compositio medicine huius que dicta est tyriaca efficax est in qualibet ex medicinis venenosiss, si detur in quantitate medicine propria illi veneno, et an virtus eius sit equalis, an fortior, an debilior ipsa, et quam indigeat studio subtili et profundo multum patet et quod ad hoc nos mouet est, quoniam possibile est quod alia ex medicinis propriis et specialibus alicui egritudini: ex quibus composita est tyriaca permutteretur ex aliquibus aliis ex ipsis quia debilitata est virtus earum que erat specialis illi egritudini et non curet eam propter hanc causam. Amplius quod ex medicinis singularibus propriis et ingreditur tyriacam est pars modica. Et propter hoc dixerunt quidam medicorum, quod si tu poneres in hoc medicamentum quantitatem modicam medicine proprie huic accidenti: non conferret sui paucitate quanto minus conferret tyriaca si de ea modica quantitas ministraretur, que composita est ex contrariis debilitatibus virtutem propriam illi medicine proprie illi accidenti. Nam si tu acciperes quamlibet de illis per se non perderit sui paucitate quomodo ergo perderit tyriaca que ex contrariis

est composita. Dicemus ad hoc q̄ in qualibet parte ex minimis partib⁹ tyriace inuenies omnes species virtutū medicinarum simplicium singularium que ipsius summam ingrediuntur: videlicet q̄ in parte qualibet eius verbigratia, virtutem opij et euforbij ⁊ aliarū medicinarum ex quibus ipsa cōponitur: sicut inuentus est in qualibet parte pomi color odor et sapor ⁊ simul inuēta sunt quattuor elementa in quolibet composito ex eis. Et quoniam essentia elementorum cū insunt in via generationis cōmitionis et ipsorum virtutes in his que sunt cōposita ex eis vidētur esse debiliores virtutibus ipsorū extra virtū. Tunc si res tyriace se habēt sicut dictum est: videtur q̄ omnes medicine ex quibus ipsa cōponitur sunt in qualibet parte eius: et q̄ sint debiliores in ea virtutibus ipsarum extra eam. Et credetur ex hoc q̄ virtus tyriacea esset debilior in qualibet ex egritudinibus simplicibus virtute medicine singularis pprie illi egritudini. Sed hoc credere est falsū: qm̄ manifeste est declaratū medicis: q̄ tyriaca curat egritudines fortes: de experimento tyriace est res q̄ nō versificatur de alijs compositis nisi parū ⁊ raro. Quod autem in cōposita inueniatur virtus maior virtute singularis ei⁹ declaratur tibi inuenies enim q̄ generatur ex aqua ⁊ terra res durior ⁊ grauior quolibet illorum: et est illud plumbum: ⁊ iterū inuenies in genere ignis fortioris calefactionis q̄ sit ignis in sphaera sua. Verū res tyriace que sic est nō est scita nisi experimēto: nō per viam rationis. Et possibile est q̄ hoc sit in aliqua ex medicinis singularibus tyriace: preter q̄ sit in oibus eay. i. q̄ aliquibus sit fortior virtus eius q̄ sit sic virtus medicinaꝝ ex quibus cōposita est. Et post hoc dicā siue sit sic siue nō sit: non est dubium in hoc q̄ tyriaca p̄dest cōtra venena. et dicitur etiā q̄ sit potus eius scdm̄ mensuram congruam speciei veneni: et q̄ etiam sit ⁊ scdm̄ mensurā fortitudinis ⁊ debilitat⁹ ei⁹ virtutis: ⁊ iste quidē mensura nō sunt note per viā rationis sed nō nisi p̄ viam experimēti. Et iam quidē dixerunt hoc antiqui in libris suis: nunc autē dicam in hoc qd̄ est credibile ⁊ rationi ppinquū. Et ppria causa p̄pter quam inuēta est tyriaca fuit vt curarentur per illā nocumēta venenora que sunt in animalibus sicut lacerta ⁊ canis rabioso ⁊ venenora que sunt in plantis: sed nō confert ei q̄ dicitur napellus: sed iuuamentū eius scdm̄ q̄ est in egritudinibus est quoniā proculdubio confert egritudinibus generatis ex humoribus corrumpentibus complexionem ⁊ formam corporis: sicut maliciam humorum ex quibus fit lepra: et malicie cōplexionis que acquiritur ex paralisi et confert appoplexie maiori et epilepsie ⁊ ventositati generate in corpore ex supfluitatibus naturam egredientibus nō tamen omni ventositati. sed illi tantum que est sicut illa ex qua generatur colica et dicitur stomachi violentus. Et quando egritudines iste facte fuerint ex melancholia existente in sine malicie: et flegmate quod multum elongatur a flegmate naturali. Sed egritudinibus que sunt ex flegmate ex melancholia nō existentibus multum extra equalitatem. i. extra rei naturam si confert tyriaca vel non. ad hoc inquirendum necessarium est studium multum. Et hoc quidem dicimus propterea quia concordant omnes in tyriace quod non confert egritudinibus generatis ex sanguine et colera. Restat igitur certificare quod dictum est: si tyriaca confert egritudinibus ex flegmate et melancholia que non exeunt terminum naturalem exitu multo. vtrum curet ea tyriaca sicut curat ea quolibet ex mediis

Auerrois

cinis scitis vel non. In principio tamen eius quod dicturi sumus est vide
 re vtrum tyriaca conferat corporibus sanis ad sanitatē conseruandā ita
 vt nō fiant eis egritudines aliquę vel non cōferat nisi tantū ad preserua
 tionem corporis ab egritudinibus magnis. Et vtrū generaliter preser
 uet corpus ab egritudinibus que generantur ab humorib⁹ frigidis duo
 bus siue sint fortes. siue sint debiles: et si non p̄fert generaliter ad hoc si
 fortasse confert quibusdā egritudinibus q̄ non sunt magne v̄l si fortassis
 nō confert. Et dico q̄ in inuamēto tyriace in cōseruatione sanitat̄ ingre
 ditur studiū difficile: nos em̄ inuenim⁹ omnes medicos et nō solum Salie
 nū immo oēs alios ab ip̄o q̄ dicunt q̄ ad hoc q̄ dictū est etiā cōfert et q̄
 nobiliores ex nobilib⁹ sui t̄pis et vitiores vtebātur ea singulis diebus: et
 quidā ex eis vtebatur ea bis in die: et ille q̄ vtebatur ea quotidie potest
 eam securius habere q̄ ille qui non bibit de ea nisi ter vel quater sine no
 cumēto: et hoc quidē scripsit Salienus in libro suo quē fecit de tyriaca.
 Et dixit Abohali q̄ tyriaca confortat a tota specie calorem naturalē et
 dat ei multitudinem virtutū illoꝝ per que curātur omnes egritudines:
 et dat sanitatem oibus membris. Radix tamē verborū Salieni est in his
 multū cōtraria: et est q̄ medicine q̄ conferunt venenis sunt medie iter cor
 pora et venena: et hoc dixit in libro suo vbi de simplici medicina: si em̄ nu
 trimentū tantum est id q̄ conseruat sanitatem p̄fectam et medicina con
 seruat sanitatē lapsam. Venena vero sunt que destruit sanitatem et me
 dicine existentes in tyriaca sunt medie inter corpora et venena et omne cō
 positum declinat in virtute sua versus latus materię vincentiū sed sup̄
 me vincētes in tyriaca sunt vincentes venena que destruit sanitatē: si id
 quod vincit cōtrarium magis forte est fortius ex quo sequit̄ q̄ medicine
 existētes in tyriaca sunt fortiores medicinis p̄seruantibus sanitatem la
 psam et medicinis curātibus egritudines que cōiter eueniūt sicut etiā he
 dispositiones sunt debiliores venenis in ei⁹ compositione. Quidē ergo q̄
 tyriaca sit media inter corpora et venena. si est medicina fortior medijs et
 debilior venenis: ergo nō cōseruabit sanitatem q̄ conseruant medie nec
 curabit egritudines quas ip̄e curant: quā est fortior oibus eis: et si cōser
 uat sanitatē aliquā erit illa sanitas illi⁹ qui est p̄paratus cadere in egrit
 tudines humorū similiū venenis: et si iterū curabit non curabit nisi q̄ ex il
 lis est et manifestū est q̄ species istarū egritudinum in homine nō sunt nisi
 paucę: ideoq̄ dicem⁹ q̄ p̄seruat sanitatē illoꝝ qui timēt ne cadant in egrit
 tudines istas: et dicūt quidā. s. Auicēna de virtutibus cordis q̄ illum qui
 cōtinuat vsū tyriace: nō oportet timere ne opetur in ip̄o medicina venē
 nosa: sicut dicit Salien⁹ de illis regib⁹ q̄ cōposuerūt metridatū et p̄serua
 batur complexio eius sup̄ eis in vita naturali. Et quidam dicūt q̄ nō cre
 ditur: quoniā cū venenosa medicina sit p̄traria corpori hominis nō euadit
 corpus ab ip̄a quin in ip̄m opatur: nisi postq̄ factū est simile veneno: quo
 niam id q̄ in aliud nō agit est tale quale id. p̄culdubio est ei simile et res
 que in aliā agit ei est cōtraria. Et iam quidē declaratum est in libris an
 tiquorū et inter eos nō est diuersitas in hoc: et si corpus hoīs in quo dixe
 runt nō operari venenū simile veneno et venenū contrariū est cor̄pori hu
 mano: tunc manifestū est: q̄ corpus hominis illius per vsū tyriace est
 factum diuersum a corpore alioꝝ hoīm nō est possibile vt remaneat hō:
 et si remanet: nō remanebit quin t̄pe pauco transacto redeat ei⁹ cōplexio

ad cōplexionē illorum qui habēt humores venenosos. Si vero dicat ali quis q̄ q̄ corpus hoīs nō patitur ab opatione venenosorū: nec ei nocent: nō est hoc dicendū est simile. i. non conuenit rōne similitudinē q̄ habeat cū venenis: sed hoc cōuenit q̄ virtute medicine liberātis a veneno corp⁹ hoīs est effectū ex toto frū veneno: adeo q̄ veneno resistit taliter q̄ venenum in ipm nō pōt: sed hoc est factū qm̄ cōplexio illius est in vltimo cōtraria cōplexioni medicinarū venenosarū et est fortior venenis: intantū q̄ in ipō nō opabuntur et vincet homo venenū ita q̄ nō vincit ab ipō. Ad hoc dicem⁹ q̄ si sic est videt q̄ corpus homis redeat in hoc simile: certe verū est medicinis vincētibus venenū interi⁹ assumptis: nō autē exteri⁹ approximatis medicinis vincētibus venenū: et esset corpus mediū inter medicinas et venena: et videt q̄ nō remaneret ei⁹ cōplexio in termino naturali si fieret simile medicinis talib⁹ exteri⁹ approximatis: et ille q̄ pmutatur a termino naturali: ea pmutatione quam diximus: possibile est vt corrūpatur: et hec corruptio erit egritudo pculdubio. Et si reperiat non eius cōplexio redeat scdm̄ modū quem dixim⁹ erit simile ei. s. veneno. Quidā dicūt q̄ fuerūt vsi tantū q̄ cōuertebatur eis in nutrimentū: et hec est res que egreditur viam nature: et de cōsuetudine quidē artis medicine nō est vt res exerceat in corporib⁹ naturalibus: que egrediuntur viā naturalē: et corpora q̄bus nō confert scdm̄ plurimū in regimine sanitatis vsus tyriace: sed egrotare facit illa nō iuuatur: etiam per illam in curatione egritudinis: si egritudines ille essent debiles ex his nō similib⁹ venenis. Inquit Zuerroys hoc est q̄ dicem⁹ in hac re: et ego quidē iam p̄cepi socijs meis famosiss in arte medicine: q̄ curabāt filios regis vt p̄hiberent eis vti tyriaca in regimine sanitatis: et nō vterētur ea cōtinuo. Et q̄ nō p̄siderauerunt. s. vsus tyriace dānificauit multū eos: q̄ p̄tinuare vsus tyriace nō est credo bonū in cōseruatione sanitatis corporis cuius cōplexio est sicut cōplexio q̄ est temperata scdm̄ plurimū in hoīb⁹: et si sic est nec meliori cōplexioni q̄ medici considerāt que reperitur raro vt dicūt: sed sunt eā cōmemorati vt sit eis sicut scatera ponderanti q̄ q̄s ex corporib⁹ ab eqlitate lapsis fuerit: sicut etiā nō inuenim⁹ cōplexionē in qua generātur egritudines similes venenis nisi parū. Et si sic est totū quod dictum est oportet vt nō vtatur tyriaca in p̄seruatione sanitatis que est tēperata in pluribus hominū: et maxime in illis q̄ sunt ex eis sunt iuuenes. Ista enim sanitas que scdm̄ plurimū est reperta in hominibus: dignū est vt dicatur naturalis: quia res naturalis est in ea secundū plurimū vel secundū maiorem victoriā. Sanitas autē que est in fine perfectionis: et nō est inuenta nisi parum: sicut etiam sanitas que est in fine melancholie non est reperta nisi parum. Et hec sunt due extremitates que sib̄iuncte sunt cōtrarie: et id quod inter eas est manifestum q̄ est inuentum scdm̄ plurimū: et si sic est hec erat illa species sanitatis ad cuius cōseruationē facite sunt medicine q̄ ab egritudine defendūt futura. Ad cui⁹ etiam egritudinis curationē facite sunt medicine q̄ curāt egritudines q̄ scdm̄ plurimū reperitū in his t̄pibus: quoniam medicine quibus curamus istas egritudines sunt genus aliarum medicinarum a medicinis quibus curantur venena. Medine enim quibus curamus venena sunt medie inter medicinas et venena: et radix est vt non vtatur medicus in curationibus egritudinum medicinis cū quib⁹ curatur venena: et hec duo ḡna medicinaꝝ sunt

in homine et natura diuersa. Sed quoniā egritudines que exeunt naturā aliarū egritudinum sunt similes venenis: et simulantur etiā medicinis que curāt venena sui opatione operi medicinarū que curāt egritudines ideoque tyriaca est cōposita ex duabus medicinarū speciebus: et generatur in ea cōplexio mediā inter medicinas que curant egritudines et iter medicinas q̄ sunt medie iter medicinas et venena: et ppter hoc possibile est vt curet egritudines aliquas ex egritudinibus alijs ab his q̄ simulantur venenis illas em̄ iuuāt vel id quod est minus eis parū: et melius in eo qd̄ dixim⁹ est vt p̄pinentur medicine curātes egritudinem egritudinibus tantum: cum propinari debent curando corpus: et medicine curantes venena venenis tantū: sed quoniā tyriaca est cōposita ex duabus speciebus: resultat hec medicina aggregata et approbata in egritudinibus et venenis: sed nō oibus egritudinibus ḡnalter: sed tantū vel illis duabus speciebus supradictis vel eis q̄ sunt eis p̄xime. Sed qm̄ distinguere has duas species egritudinū quandoq̄ est difficile medico: ideo necessariū est vt bene p̄uideat medicus dando tyriacā in curatiōe egritudinū: et p̄pterea studeant medici in mensura potus tyriaca plusq̄ in alijs medicinis cōpositis: quoniā in tyriaca sunt medicine curantes venena: et si vtant eis in egritudinibus necessariū est vt faciant hoc cū cautela magis: et ideo in egritudinibus sit minus de potus eius: q̄ sit potus cōtra venena: et diuersificent potum tyriace in venenis secundū fortitudinē veneni et eius debilitatem: et similitudo que est inter medicinas que curant venena et medicinas q̄ curāt egritudines quas iā diximus: est q̄ oēs species opationū quas efficiūt medicine in egritudinibus sunt eodem cum eis quas cōplet medicine p̄prie venenis. i. curātes venena: quoniā sicut quedā ex medicinis proprijs egritudinibus sunt q̄ curant egritudines suis qualitatibus id est caliditate frigiditate h̄miditate et siccitate: quādo egritudines sūt ab illis et est vt quelibet curetur suo cōtrario. i. calidū frigidū et ec̄uerso. Et similiter etiam sunt ex medicinis venenosorū que operantur in eis suis qualitatibus p̄prijis. Et sic sunt ex medicinis egritudinum quedam que curāt suis virtutibus sc̄dis et tertijs: sicut dissoluēdo aperiēdo et leniēdo et faciēdo totū quod purgat mēbra ab humoribus: et attrahit eos a corpore. i. a mēbris nutritionis: et motus et sensus et mēbris virtutū cōmuniū inter alia: id est a mēbris virtutis extimatiue potētie anime: similiter sunt ex medicinis venenosorum quedam que illud faciunt suis virtutibus sc̄dis et tertijs amplius sicut sunt ex medicinis egritudinū: quedam que curāt eas per id quod sequitur in cōpositis mixtionē cōtrariarū qualitatum et quod vocat Galienus totam speciem: similiter etiam sunt ex medicinis venenosorū que faciunt illud a tota earum specie: si venenū sit operans a tota specie: et hec venena sunt deteriora omibus alijs sicut egritudines que a tota earū specie sunt mortifere sunt deteriores oibus alijs: intantum q̄ non inuenitur eis cura: nisi acciderit q̄ inueniretur medicina que curaret illam a tota specie: et si totum est sicut dictum est: quoniā tyriaca vnit in se duas species medicinarū simul videtur michi q̄ curet venena curatione perfecta. curet etiam egritudines similes venenis: sed egritudinibus que non sunt huiusmodi plus nocet q̄ prodest: sicut nocet medicine fortes approximate in egritudinibus debilibus: et sic nocēt etiam medicine curātes in cōseruatione sanitatis: sed medicine

conseruantes in curatione egritudinū non imprimūt effectum de quo sit curandum: et iste medicine sunt cibus et medicine simul. Et ego quidem intellexi de antiquis medicis: quod ipsi non curabant nisi cum cibus qui erāt cibus et medicina: et hoc erat quoniam homines temporis illius prohibebantur per leges et decreta eorum ab usu malorum nutrimentoꝝ: et a malis cogitationibus. et cogebantur exercitari a magistris ipsoꝝ exercitio cōuenienti cōplexioni eozum cuiuscunqꝝ. Et secundum hoc videtur michi quod tyriaca non erat eis necessaria nisi contra venenum: et forte si esset eis necessaria ad curationes egritudinū non sumebant de illa nisi modicum: quoniam Galienus et preter eū multi, ex antiquis vident quod plerime ex egritudinibus que accidunt tempore nostro, sunt non venose sicut pleurests: et apostema membrorū principalium vt cordis epatis et membrorū similitum eis: et preter istas multe ex egritudinibus exeuntibus naturā aliarū exitu multo et que interficiunt subito. Et si totū est ita ille qui vitur isto tempore tyriaca vel precipit alijs necesse est vt sit sapiens in fine sapientie perfecte, presertim cum voluerunt vti ea in curatione egritudinū vel in conseruatione sanitatis specialis: scilicet eius qui paratus est labi in egritudinem humorū similitum venenis. Et hoc quod diximus sic intelligere possumus: quod genus idem medicinarū curat egritudines aliquas, et preseruat copus ab eis: sed melius est vt dicam quod egritudinem curātes sunt fortiores medicinis que preseruant. Oportet etiā vt sint medicine a medico scite i fortitudine: et debilitate sua: vt sciat fortitudinem earum et debilitatem: secundum gradum tenoris egritudinis ad quam parati sunt labi: sicut oportet etiam medicum scire medicinas cū quibus curat secundum gradum egritudinis: in fortitudine et debilitate. Cūqꝝ sciuerunt totum hoc scilicet genus egritudinum: que sūt ex humoribus: et que ex venenis: et genus medicinarū et compositionē cuiuslibet illarum, et essentiā tyriace et eius generationem ex duabus speciebus medicinarum, et propter quam causam a primordio fuit inuenta eius compositio, etiam que sit eius cōpositionis causa secunda, possibile erit ei vt sciat qua hora non vteretur. Et ego narrabo tibi nūc: vbi licitum sit ea vti et vbi non: et dicam illuc etiam quod dixerunt de ea homines et quod experti sunt de ea: et quod verificatum est de natura eius in hac re: et eius operationibus in corporibus humanis, et dicam quod cōsuetudo medicorum est diuidere egritudinem in simplicem et compositam, et iterum subdividunt simplicem in malam complexionem cum materia et in illam que est sine materia: et in illa que est sine materia non vtuntur tyriaca: siue sit calida siue sicca: et cū fuerit in fine violentie sue: sicut febris ethica, siue etiam sit egritudo vniuersalis vel propria vni membro, in mala aut complexionem cum materia vtuntur ea quando fuerit ex flegmate et melancholia existentibus in fine malicie: et non vtuntur ea in egritudinibus sanguineis: et colericis, nisi quando colera fuerit multum exiens naturalem terminum: et in ipsa est etiam multa cautella necessaria si cum ea sit febris non vtemur ea parum nec multum, si vero non est febris et fuerit colera eruginosa vel praxina ex quibus fit vomitus vel fluxus ventris fortes. In his etiam oportet vt sit cautella maior: et est quoniam cum colera sit calida non est licitum vti ea in peccato eius: sed quando hec species colere non recipit digestionem nec absolutionem a medicinis ei con-

trariis: et tyriaca inualefcit super ea et eius substantiam destruit et extrahit de corde: et ideo videtur q̄ in ea conferat si detur: et ordo vere curationis in hoc est vt aspiciat medicus ad duo mala: et q̄ fortius est id curer: quia fortius est periculum eorum deueniendū ad mortem subitanā. In fluxu autem diurno causato ab humoribus frigidis et humidis. videtur michi q̄ tyriaca sit conueniens ad curam: et iam dixerunt medici q̄ tyriaca curat fluxus ventris diurnos. quorum causa ignoratur. et videtur michi q̄ hoc dixerunt quoniam sicut in tyriaca sunt ex medicinis venenorum: quorum causa ignoratur. sic etiam in ea sunt ex medicinis egritudinum: que simulantur venenis. Ego tamē vidi diurnum fluxum: qui erat ex colera et melancolia adustis. et preceperunt vti paucitate tyriace et mortuus est: et propter hoc secundum me laudabile est vt non utatur alijs tyriaca in fluxibus diurnis: nisi in eis qui sunt de materijs frigidis ex membris frigidis. Si autem fuerit ex humoribus adustis equalitatem exeuntibus nō utatur ea nisi exitus esset ad adustionem similem venenis. si vero fuerit adustio parua. tyriaca in eis adustionem auget. Utetur tamen ea in fluxibus et vomitibus in quibus timetur aduentus mortis: sicut in illis qui propter nimiam comestione accidunt: et dicunt q̄ multum confert in hoc et dixerunt q̄ confert in fluxu diurno et non dixerunt si fluxus sit ex humoribus colericis aut frigidis et hoc dictum sic esse non potest: et utitur tyriaca in fluxu sanguinis nariū et in stringendo fluxum sanguinis per anum vel ex menstruis. quando superfluit quoniam tyriaca confert multum: nam propter nam ingrossatur sanguis: propter illud quod est in ea. de opio: et confortat virtutem continentem sanguinem in venis: propter id quod est in ea ex stipticis medicinis: quoniam ostensum est nobis et manifestum: quoniam sanguis naturaliter est in eis et Galicenus dabat eam bibere ei qui expuebat ex pulmone: propter sanguinem accidentem ex ulceratione rerum acutarum descendentium a cerebro. Et eius quidē inuamenta in hac egritudine sunt multa: et sunt ista quoniam sedat et tollit tussim eius qui habet eam propter opium qui est in ea: et desiccatur vulnus ppter medicinas desiccaturas humiditatis accidentalis que est in ea et puocat somnū: et maxime quando est recens: et alphasomia secundum q̄ michi videtur est melius sanguini ex pulmone exeunti: et confert in alijs membris a pulmone: quoniam est efficacius in congelatione sanguinis. et augmento somni et sedatione tussis. Et q̄ nobis iterum ostendit q̄ tyriaca curat fluxum sanguinis vnde dicit q̄ sit: est illud quod dixerunt q̄ tyriaca confert moribus animalium ex quibus causatur fluxus sanguinis: similiter igitur prodest in consolidatione vulnerum pulmonis. Et dictum antiquorum est: q̄ tyriaca confert a principio et hinc forte causate a pthisi et confert vulnere pulmonis a principio et in fine. et confert etiam omnibus egritudinibus neruorum. quia egritudines neruorum sunt ex humoribus frigidis: et curat apoplexiam et paralesim. et curat torturam faciei: et spasim: et tremorem quando sunt ex materia que non est calida. Et quidam dixerunt medicorum q̄ alicui ex speciebus spasmi scilicet ei que est ex calore nocet. videt michi q̄ si hoc accidat nō est nisi per viam accidentis. non per se quia scilicet in neruis fiat egritudo calida: et dixerunt q̄ confert venenis materiarum corrosuarū super quas tempus est prolongatum. et videtur mihi

chi q̄ si sic est prodest quoniam ipsa incidit et frangit materiam illius veneni quod est in sine malicie : et quoniam desiccatur vulnera que accidunt post theasimon. Cave ne des cam quando ipsa sunt ex colera et q̄ sint antiqua : quoniam quando sunt antiquiora vtuntur in eis medicinis fortibus ad mundificationem vlcis. Item quando intromittuntur trocisci de arsenico et hec vlcera consumunt carnes : et maxime quando sunt in membris que velociter recipiunt putrefactionem : et quando sunt in mēbris calidis et humidis. et quando sunt in locis expulsionis : sicut in renibus et vesica. et dare tyriacā in principio est vtile valde : et hoc est manifestum : et etiam in egritudinibus insipientibus cutem vt est serpigo impetigo morphea alba et nigra et scabies et tyria et similibus illis : et dixerunt vt vtatur tyriaca homo in ydropisi : et hoc incedit via rationis. si cū ea non sit febris et si nō est ex causa calida. et dixerunt q̄ in hac egritudine detur cum aceto. et hoc quidem est accidentale quoniam acetum ledit epas : sed miscetur ipsum quia videtur q̄ acetum addat siccitatem et diureticitatem. melius tamen est vt hoc fiat in ydropisi que est causa splenis. vel possibile est vt detur acetum in duricie epatis que est propter ydropisim : et postq̄ fecerit q̄ ydropisim diminuat vel datur propter aggregationem medicinarum mollitiuarum que sunt in tyriaca ad dissolvendum duriciem et acetum multum confert in hoc admixtum medicinis mollitiuis. et possibile est q̄ hoc sit verificatum propter experientiam quoniam ratio non transcendit hoc nec debet hoc imutare dissolutionem : quoniam vtile est in quantum vult ratio. nec oportet tamen vti ea donec videatur id per experientiam. Iste quidem sunt plures ex egritudinibus cum materia in quibus secundum plurimum confert tyriaca. que sunt ex melancholia et flegmate : et illis ex eo quod est compositum ex eis. Et vtitur etiam eam doloribus quorū causa est ventositas grossa naturam egrediens sicut ventositas colice supra. et non detur in colica cuius causa est sanguis vel colera vel apostema : et vniuersaliter nō detur in aliquo dolore qui generatur ex apostematibus : quia apostemata que sunt cum dolore secundum plurimum sunt de genere apostematū calidorum. Et da eam in dolore stomachi renum et vesice si cum eis non est apostema nec expectetur post ipsum. Et dixerunt quidam q̄ detur tyriaca in dolore elateris : sed non detur nisi postq̄ dolor fuerit prolongatus propter humorem ventosum vel sine febre. Et detur in potu indifficultate partus sicut medici narrauerunt et indiget cautela : quoniam secundum plurimum interficit embriorem : et quando moritur fetus sit difficultas pariendi maior et possibile est q̄ non conferat in difficultate partus nisi difficultas partus sit ex debilitate virtutis expulsive vel propter mortem embriorem et quia tyriaca expellit sanguinem menstruorum expellit embriorem. In egritudinibus autem compositis que sunt sicut apostema et de febribus duarum specierum dicit Galienus q̄ confert si fuerit quartana et post apparitionem digestionis sed ante digestionem facit crescere febrim et causa huius est quoniam humores post eorum digestionem mouentur ad expulsionem secundum motum nature : quoniam natura illo tempore immutat humores corruptos : et si detur in principio mouentur immutatione violenta : et corrumpuntur et expanduntur per corpus : et crescit inde febris / et causa huius est :

Auerrois

quoniam digestio naturalis completur in tempore determinato et scito.
 Et iam narravit Galienus ondimio philosopho cūq̄ conuenerunt medi-
 ci romanivt daretur ei tyriaca in principio febris sue cuius causa erat me-
 lancolia excresebat ex ea febris ⁊ conuenerunt q̄ prodesset in febribus
 diuturnis in quorum paroxisimorum principio accipit frigus et cōfert fe-
 bri que accidit cum forti tremore: sed secundum sermonem Galienimpe-
 dit digestionem: quoniam fortitudo tremoris et frigoris non accidit se-
 cundum plurimum nisi ante digestionem nisi intelligam⁹ q̄ digestio quā
 nominat Galienus sit tantum digestio in febre melencolie quādo iste hu-
 mor non digeritur nisi tempore longo: et propter ista febris prolongat.
 Febres autem fleumatice naturaliter sunt minus longe q̄ febres melen-
 colie et recipiunt citiorem digestionem: et etiam tyriaca in his aliquam
 digestionem facit anteq̄ digerantur per seipsas: non tamen est debitu-
 m vt tyriaca in his egritudinibus nisi post timorem de morte egri et violē-
 tia istorum accidentium quoniam materie iste sunt similes venenis. In
 apostematibus autem calidis non datur nisi et maxime si cum eis est fe-
 bris: sed in apostematibus duris prodest si datur in potu: similiter quan-
 do sunt in membris principalibus ⁊ eadem ratio est in melēcolia q̄ gene-
 rata est ex humoribus grossis. Medici autem conuenerunt vt detur in
 potu in qualibet ex egritudinibus cum reconueniente ei sicut p̄ceperunt
 in dolore lateris cum decoctione assari: in dolore renum cum decoctio-
 ne arimon id est grane: et hic est necessaria p̄missio si detur cū decoctio-
 ne grane vel non. In anno vero cuius aer est totus calidus dari p̄hibetur
 quoniam multis accidunt apostemata. Et dicam nunc modum secundum
 quē potest tyriaca curare has egritudines: et generaliter quomodo curat
 eas quelibet scilicet alijs ex medicinis in anno tali et non vixerit me-
 dici in hoc causam sufficientem: illud autem q̄ inuenitur in hoc dictū ex
 principijs naturalibus est q̄ totum q̄ speramus de medicinis in operati-
 onibus primis et secundis et tertijs. Et generaliter in hoc quod dictum
 est tota spes est propter operationem caloris innati existentis in corpo-
 re et totum est ex p̄cepto dei: et hec virtus que digerit humores ⁊ ex-
 pellit extra corpus est ex calore naturali sed attribuitur medicis. quoniam
 quando medicine mutantur ad calorem naturalem sicut mutantur ligna
 ad ignem redditur in his duobus fortior calor sic et medicine: et hec vir-
 tus si non ex principio naturali: id est calore naturali non p̄ferret illa me-
 dicina: sed medicina est illa que dat hanc virtutē calori naturali sicut in-
 uenimus species eius q̄ combustibile est q̄ mutatur ad opera ignis: et
 hoc quidem est manifestum opificibus qui operantur cum bona combus-
 tibili specie. Et in hoc erravit Auicenna qui dicit q̄ tyriaca confert calo-
 ri naturali propter generalitatem virtutum que sunt in ipsa: et seruat sa-
 nitatem corporis: et adiuuat etiam virtutem caloris in curatione egritu-
 dinis sicut iuuat ipsum in curatione venenosorum propter generalitatē
 virtutum que sunt in eam. Et non est vt Auicenne videtur quoniam vir-
 tus caloris cum quo conseruatur sanitas corporis iuuatur in hoc tantum
 per vsum ciborum bonorum ex eis que comeduntur: et res que ipsum iu-
 uant in curatione egritudinum que accidunt sunt medicine que adiuuant
 in quantum in eis est virtus propria contra illam egritudinē et res q̄ ip-
 sum adiuuant cōtra venena sunt medicine q̄ dicte sunt cōtrarie venenis.

Tyriaca autē sicut diximus quia adiuuat calorem naturalem qui operatur in venena adiuuat etiā in curatione egritudinū que sunt similes venenis. Et propter hāc etiam eandem causam conseruat etiam sanitatem que est propinqua vel mutetur in egritudines duras: et in hoc etiam tyriaca est similis calori naturali quoniam ipsa inquantū sensibiliter et ad oculū est res vna sed si eam consideres inuenies in ea compositiones plures et similiter est esse caloris naturalis: quoniam cum eum inspexeris inuenies etiam ipsum vnum: sed cum eius operationes consideraueris inuenies eas plures. Et tyriaca quidem est iuuamenti in medicina in rebus determinate scitis et temporibus. Et postquā iam deuenimus ad hunc locum non remanet de eo aliquid de quo loqui volumus vel de quo nullus eorum quos nominauimus locutus est preter nos. Firmatur tamen hoc dictum meum ex dictis antiquorum: et hoc solo quis meretur laudem et honorem: et non solum ipsi qui iam preterierunt. Verum etiam qui ex hominibus futuri sunt neque remansit hic loqui nisi in quantitate et mensura potus eius. Iste tamen mensura non sciuntur per rationem sed verificatur experimento sicut accidit in compositione tyriace et aliarum medicinarum mirabilium et nobilium quoniam iste sunt compositae per rationem et post hoc omnes verificate sunt per experimenta: et propter hoc omnes medicine que compositae sunt per rationem nisi prius verificentur per experimentum sunt dubie et diminute: et propter hoc res compositae medicinarum quas daturi sunt alicui nobili experiantur prius in aliquo et post deent eam illi quoniam cum verificatum fuerit per rationem quod bona est et post hoc approbata fuerit per experimentum quod virtus eius est contra rem quam intendis id est dirigens ad finem quem querit: tunc securare potest ea vti ubi voluerit. Illud autem quod cogit antiquos inquirere quantitatem potus tyriace est id quod cogit eos ut ponderaret et mensurarent medicinas in quantitate: et qualitate: et dicunt hec medicina est in hoc gradu et hoc pondere computantur quoniam ipsi sciunt quia oportet quod virtus medicinarum sit fortior egritudine ut operetur in corpore operationem similem operationi medicine magne et fortis virtutis id est facientis corpus egredi terminum naturalem: quoniam si sic esset illa curata generaretur alia. Propter hoc igitur oportet ut diuersificetur fortitas in medicinis secundum diuersitatem virtutis patientis et complexionem regionem et etatem: et particulam patientem. si egritudo est particularis: et tunc medicina fortior est: tanto eius mutationes in corpore sunt fortiores: quoniam omnis medicina est contraria corpori sed confert sibi inquantum contrariatur egritudini que est in ipso. et propter hoc oportet ut virtus medicine sit fortior egritudine sed non multum: quoniam superfluitas forte faceret egritudinem nouam illa remota: et quia medicina non confert naturaliter nisi tempore egritudinis. ideo impossibile est ut conferret perfectam sanitatem. seruat tamen sanitatem lapsam. et diuersificatur medicina in hoc secundum existimationem futuri lapsus. et secundum species egritudinum ad quas paratum est labi: et sic iam manifestum est quod tyriaca confert sanitati que parata est labi ad egritudines magnas. vel ad egritudines que vadunt et recedunt. et ista sanitas est sanitas decrepitorum quorum virtus est debilis et ideo plus confert: scilicet ad sanitatis conseruationem decrepitis quam alijs hominibus. quoniam

ab eis nõ recedit debilitas: et præter decrepitos confert magis senibus; Iuuenes autem oportet vt non vtantur tyriaca neq; parum neq; multũ nisi eis acciderent egritudines quas iam diximus: et quia medicina in quantum medi. ina est contraria corpori humano: oportet quia ea vtitur circũspiciat quã titatẽ eius et magis cũ medicina est fortior. et quia virtus tyriacæ est contraria humano corpori in fine contrarietatis: oportet vt sit quãtitas que datur in potu de tyriaca minor quantitate aliarum medicinarum: et oportet vt sit eius quãtitas scita. In medicinis autẽ que purgãt oportet vt inquirent per rationem. et aspiciant quantitatem quam dant in qualibet egritudine: et post hoc verificetur illud per experimentum et oportet vt sit scita quantitas medicine quam expetitur: et possibile est vt diuersificati sint medici in aliquibus earum diuersitate magna. Hunc autem narrabo illud quod Salienus in hoc dixit: inquit datur in potu de tyriaca illi qui timet ne in potu suo ponatur venenum: et illi in cuius cibo ponitur venenum; et maxime postq; vomuerit totum quod de illo comedit: et da illis ter vel quater et non facies hoc donec habeas testimonia vera q; venenum sumpserit: et detur illi etiam quem momordit aliquod animalium venenosorum: vt illi quem momordit lacertus: vel aliquod ex animalibus aquaticis: et detur illi quem momordit animal: post cuius morsum inuadit sitis fortis: et detur morsu a cane rabido: quoniam morsus istorum est morsus malus: et detur morsu ab aliquo ex animalibus marinis habẽtibus venenũ: et illi quem pupugit aliquod ex animalibus paruis vt vespis. et sicut aial quod dicitur rutela: et illud interficit: et possibile est vt sit aranea: et sit mensura que datur magis q; pondus duorum danic: et sit parum vel plusq; mensura que dicitur albẽdacha cum pondere vnciarum. xv. vini limphati parum: et non sufficiat ea vna vice ad atrahendum malum morsum: immo si vis timorem abicere oportet vt eam potet multotiens: vt tyriaca vincat dolores a quibus corpus dubitatur periclitari perpetuo: et detur febucitantibus febre que inuadit vna die et dimittit alia: et tremori et magis cum egritudo est cum dolore: et in qua cõtinuatur dolor in reibus et vesica si dolor est: propter egritudinem que dicta est habasam: et in qua dubitaueris apostema futurum in aliquo membrorum habundantium multo sanguine: vel in membris principalibus vel in matrice vel in pulmone vel in statione in testinorum: que dicta est colica id est lapis in vesica: et detur etiã multotiens illi qui habet apostema epatis sui et illi qui habet fluxum sanguinis multum vnde cunq; sit: etiam si sit ex pulmone: et habẽt in ventre dolores et torsiones: quoniam cum datur ei statim cessat torsio et dolor: et detur illi qui non digerit cibum suum intantũ q; eius appetitus minuitur: et illi in cuius stomacho accessit statim cibus: et nauigantibus de quorum cõsuetudine est vt bibant aquas malas: et detur eis in potu pondus. iij. ð. cum tribus coadit vel quattuor aque calide: et hec mensura est instrumentum paruum vitreum et bibat eam ante cibum et detur in potu: ei qui habet dolorem in vesica cum vino dulci temperato: et illi qui spuit sanguinem: et illi ad cuius pectus descendit reuma: et sic quod dabis in potu cum aqua decoctionis pollegij: et melius ex eis est q; portatur de terra mayrothij vel de scouonia: vel de libantis: quoniam quãdo tyriaca datur cum eo quod

prohibet descensum illorum humorum: et sit quod dabis in potu de illa cum tribus coadit eius: et sunt qui curant cum ea dolores aurium fortes quando miscetur cum ea modicum vini dulcis quod portat de morochio. et melior usus eius in hac egritudine est ut recipias modicum lane et infundatur lana in ipsa et desileatur in buccinam auris. Et hoc est quod dicit Galienus super democritum in illis in quibus datur hec medicina et quantum datur de ea et cum quo miscetur. et hoc est dictum quod incedit via profunda id est non manifesta. Antiqui tamen non tantum inquirebant profunde in hoc quoniam loquebantur cum hominibus qui sciebant medicinas perfecte. Et ille qui legit quod dixi et quod dicturus sum intelligat bene ut sciat naturam tyriace et operationes eius et quomodo sunt eius operationes: et cum quo opatur tunc poterit determinare res illas determinatione bona: verbigratia. dictum suum in febribus que inuadunt vna die et interpolant in alio et tremore: et maxime si sunt cum dolore non potest intelligi in febribus simplicibus que inuadunt vna die et interpolant in alio de febribus indeficientibus diuturnis: et per dictum suum in febre que fuerit cum dolore oportet ut intelligas dolorem fortem: et alia accidentia fortia que assimilantur veneris: et in dicto suo ad hec si dubites fortassis quod apostema futurum sit in membris principalibus vel in matrice non oportet intelligi apostema calidum: et hoc est totum quod Galienus dixit contra Dyamocriton et quando datur: et ubi datur et quantum de ea: et inuenies ex dictis suis dari contra venena pondus duorum danic: et maius hoc est pondus albedacham: sed hoc intellectum est ex dictis Galieni licet non bene declaratum sit: et vidi de aliquibus antiquorum qui declarant esse tyriace et locuti fuerunt de ea qui dixerunt maior quantitas albedacha et nimis quod de ea sumitur est quantum faba egyptiaca. Auctor tamen huius libri qui dicitur Almachi declarauit declaratione sufficienti ac dicit ut datur in potu quantitas albedachi illi qui morsus est a lacerto uncias quattuor: aque decoctionis mente: et precepit dari habenti appetitum caninum uncias quattuor: vini quantum est illud: et in ydropisi tribus diebus cum aceto limphato: et habenti lapidem in renibus cum aqua apij. et habenti apostema durum in epate vel splene cum oximelle squilitico: vel simplici tribus diebus. In colica vero potest in gradu superiori pondus albedocha et est pondus quattuor granorum ordei. et ponit in gradu secundo post ipsum quod dicitur mochoala: et precepit ut eius pondus datur illi quem canis rabidus momordit cum pondere vnus danic de pinguedine piscis. da etiam illi qui sumpsit euforbium et opium et similia illis ex medicinis venenosis in potu: et ponit gradum tertium pondus danic vsq; ad obulum: et precepit ut datur illi quem momordit scorpio in potu cum vino et habenti inflationem stomachi et intestinorum et habenti tremorem sine febre. et precepit dari quantitatem vnus faseoli vel lupini mixta cum aqua et vino et mesach coronis datur ictericie que est ex egritudine epatis et herispille et difficultati partus cum uncia vna oximellis squilitici: et precepit in potu vnum danic cum aqua vel succo malorum illi qui patitur aliam quando acciderit ex parte slegmatis quando acciderit vertigo deus in potu quantitas vnus lupini cum aqua saturegie. et hnti palissim vel torturam deus cum decoctione ra-

Auerrois.

dicum. et contra lepram cum decoctione mirthi et cōtra albaras cum decoctione radicum vel cum aqua mellis et precepit vt detur in potu contra venena magna. quādo visa fuerunt magna accidentia terribilia et magna quantitas michaliuerum hec est quantitas multa. et ideo melius est vt detur in potu non tota ista quantitas simul. sed diuidatur multis vicibus. et hoc est quod dicit auctor de potu eius quantitas. et dicitur q̄ reprobatur in quibusdam: et est cū precipit dari in morsu canis rabidi machilla. et in apostemate epatis et splenis. et contra appetitum caninum quantitatem albedachi. Et Auicena ponit maiorem quantitatem potus eius tyriace fortis pondus mechas. et dedit in potu pluribus egritudinibus quantitatem lupinorum. et in medicinis que prosunt egritudinibus. et dedit in potu quantitatem vnius fabe illi qui patitur defectum vocis. Et etiam his dictis concordant plurimi. Alius enim sic: alius alter asserit. et hec quantitas quam dant non confert nisi duobus tantum. et oportet vt relinquatur existimationi medici. quia tyriaca diuersificatur in quantitate potus eius secundum fortitudinem et debilitatem infirmi: et debilitatē venientem et secundum fortitudinem et debilitatem tyriace. varietate sua et secundum complexionem infirmi et etatem et regionem et tēpora anni. et secundum aerem scilicet corruptum in substantia et qualitate. quoniam isti aeri competit solum: et maxime quando cum eo aggregatur aliqua ex speciebus venenosorum. et secundum locum morsure que accidit in corpore. oportet diuersificare quantitatem potus eius quoniam omnia membra non sunt equalia. et hec quidem medicina prodest illi qui vidit a liabor. Et melius quidem q̄ fieri potest in hac re est vt sciatur vniuersale particularis eius quo indiges. Et illi quibus est melius vt detur eis tyriaca sunt decrepiti. quorum virtus est valde debilis. et post hoc sunt senes. sed iuuenes non vtantur ea multum neq̄ parū nisi in magnis causis. id est apud magnam necessitatem et ille cui precipitur potus eius cū vino bibat eam cum vino cocto cuius tertia pars per decoctionem minuta est. et hoc est in ipsa: quia vinum crudum prohibetur eis in potu ex toto et hec necessitas induxit ad hoc et prolongat se multum in hoc s̄ ego illud abreniaui quia non est proficuum. Hunc autem dico q̄ tyriaca quatuor annorum non habet virtutem tyriace que est in somno bonitatis sed eius operatio est operatio aliarum medicinarum fortium. Et possibile est vt conferat tyriaca que est vnius anni quia super ea translucunt quatuor tempora. et possibile est etiam vt conferat etiam que est sex mensium apud magnam necessitatem. Et tyriace operationes non mutantur ab ea spacio. xx. annorum. et est in virtute sua vsq̄ ad. xli. annum. et quādo est vltra quadagesimū annum non pōt perficere neq̄ cōplere operationes suas. Et mutatur etas tyriace secundum medicinas ex quibus composita est qm̄ si bone sunt tenet virtutem suam tempore multo. et facit operationes suas bene et perfecte et si sunt male min⁹ seruant eam. Et oportet vt mel illud quo ipsa perficitur sit bonum et vas etiam vbi recōdita fuerit. et regio etiā vbi facta fuerit. Hunc autē descat postulatio tua: et sufficiat satisfactio scdm̄ tēpus. Laus sit deo etno q̄ michi cōplendi posse largit⁹ est.

¶ Finis.

¶ Explicit opus Auerrois de tyriaca.

Secreta hypocratis feliciter incipiūt.

Dixit hypocrates:quādo in die sexta acuite egritudinis apparuerit apostema nigrum in posteriori parte auris: morietur in decima septima die. Et cum in iuncturis idropici erit apostema vel in pedibus liberabitur post mensem a die qua apparuerit. Si vero supra nasum apparuerit apostema sicut lenes viridis vel nigra: morietur in fine anni a die apparitionis. Et quando febriciens habuerit dolorem in ypodūrijs sinistris: apparuerit in loco apostema: delitueritq; subito: morietur in tertio die: et si pustula nigri coloris fuerit vel pauonis coloris in pollice sinistri pedis: scias qd est pestilentia: et si patiens alienatus fuerit ante tertium diem: morietur in septima. Et si exitura papille vel pustule nigre in lingua febricentis fuerit in die non cretico: pronosticant mortē: et signū eius est qd alienatus est post dolores totius corporis. Cardyaca statim post somnū significat abundantia humorū in corpore et pronosticant mortem subitanam. Cum exierit in palpebra febricentis apostema quasi auelana si nō sensu dolet et gravitate: morietur in tricesima die. Qui multū in somno loquitur pronosticant ipm appoplecticū. Paucitas stitū in febre acuta vel frigiditas pedū pronosticatur mortem decima die. Cum exierit in summitate nasi apostema nigrū subito cum forti dolore morietur in duobus mensibus. Qui caruerit odoratu sine reumate: febrē pronosticatur. Dolor iuncturarū in iuuentute sine causa breuitatē vite significat. Tremor genū post somnum cum remanētia virtutis pronosticat paralysim. Cū in ancha appuerit apostema acutū: morietur in septē mensib⁹. Siccitas lingue in iuuentute post eius leuitatem significat mortem subitanam. Cū in cartilagine auris exierit apostema cū forti dolore morietur in tribus mēsb⁹. Qui patitur ephimerā et effluerit sanguis ab eis naribus: morietur in tertio die. Qui dormierit oculis apertis absq; consuetudine: epilepsiam pronosticatur. Quando febriciens manu huc et illuc quesserit: et viderit mortuos morietur in tertio die. In quo febriciente apparuerint dispositiones insuere: si discooperiat pudenda absq; rubore: et loquitur verba turpia: morietur oino. Alienatio in omni egritudine pessimū. Permanētia sensuum nō pronosticatur euasione omnino. In cui⁹ corpore apparuerit macula celestis coloris et inflāmans omnino morietur in mēse: et si fuerit sine pruritu et ardoie: morietur in septē mēsb⁹. Pustule nigre et viridis coloris mortales: maxime si fuerint cū febre acuta. Cū oculi fuerint obliqui et febre acutam habuerit: cito morietur. Cum sensus odoratus sit insueto obtusus: surdum pronosticatur. Qui appetit comedere in horis nō fueris humores venenosos in eius stomacho pronosticatur: et si fuerint augmentati inferunt mortē. Qui multum studuerit contra voluntatē suam in libris: pronosticatur vigilias vel maniam vel melancoliam. Quem ledūt cito cibaria nocua: debilitatem membrorum principalium significat. Qui multum sufferunt sitim: fortis sunt complexionis. Credulitas significat maliciam intelligētie: sed tēperata magis conueniēs. Qui transuerunt quinquagesimū annum: et accidit eis dolor renum: non curātur. Sed que magis profunt eis: sunt medicine opantes

Tractatus

occulta proprietate et virtute. Qui trāsserit quinquagesimum annum: et accidit ei frenesis: morietur. Iuuenis cui accidit pluresis magna: morietur. Cui accidit febris cū tussis: vbi tussis recesserit: pronosticatur apā in alia qua iuncturaturū. In cuius corpore accidit sepe dormitatio: pronosticatur ipsum mori cito ppter paucitatem spiritū in corpore. Qui piger est ad motū pronosticatur dolorem iuncturarum. Cui sudor assellarum fetet lepram pronosticatur.

¶ Expliciunt secreta hypocratis.

Incipit tractatus de vinis editus a Magistro Arnaldo de villa noua.

Confectio
nis vini
artificia-
lis modus.

Cum instat tempus in quo medicinalia confici solent vina. Ecce quorundam vsuales confectiones quas premente habeo hic describo cum potestatibus siue laudibus eorundem: et receptam similiter electuarij regalis de quo fecit aliquando mentionem. Laudamus inquit vinum de bona vite ad conficiendū et maxime palmeum. i. coloris palmarum vel sicut est album cum sit in substantia subtilius et receptibilius impressionum et colorum. Est etiam amplius vinum palmeum siue album ex parte habens operationem vini debilem que sufficit ad deferendum virtutes rerum ex corporatarum in eo per singula membra cum apprehensione et delectatione nature. Hec sui quadam ex superanti fortitudine remitti ac fluere facit qualitates actiuas earum que in eo exemplificantur sicut est gremum aut simile que elongata sunt a cōsuetudine periti medici in hac parte. De hoc quoque vino intellexit gal. cum dixit vinum quoque palmeū est melioris saporis et odoris q̄ cetera vina: et vina quedam fortia per se ipsa vbi expedit sunt medicina et vbi non efficiuntur sicut venaria id est venena. Volentes ergo ad huiusmodi vsus confectionum vinum quod in hoc artificio laudem meretur habere eligere incipiamus et recipiamus mustum de vitibus albis de bono loco et cum eo ceteris proportionibus res secundum medicine semitam ex virtutibus imponamus. Sed claudamus in vase boni ligni more aliorum vinorum et conficietur et perficiet ibi quasi a natura quod arte est apprehensum vel comprehensum. Res autem que posse sunt in musto dum per naturalem ebullitionem ipsius musti adinuicem interius colluctantur ex spoliatura virtutibus ipsarum: et incorporatur virtus earum musto et depuratur vinum illud minus operationem illarum rerum tanto melius quanto delectabilius suscipitur et est penetrabilius per singula membra virtus huiusmodi ex vini delatoris actionis disseminatur vnde vbi vigoratur fortius et citius resistitur nocu- mentis quando administratur sicut et vbi oportet. Et illud est presertim de iuuamento q̄ in hac ebullitione nō soluitur virtus rerum neq̄ alterat neq̄ debilitat sicut quando fit cū igne cū quo si fiat fit leuitissim⁹ aut lentissimus continuatus sine fumo. Et illud ad secretum q̄ quando fit in vete- gere et cooperiatur foramen vegetis cum scutella parua vt fiat exaltatio

ventositatis cum modica elevatione a latere vno reprimatur qd ascendit ad interiora. Et quando fit cu igne vas cooperiatur tuc autē non emittatur nec amittit de virtute ipsarum. Et quando fit cum igne oportet metiri qd res de decoctione sustinet et regere ignem illud quidem non est parue considerationis. Sed quando fit in vegete excusatur ab hoc et reliquitur operationi nature. Et vino quidem inest ex se proprietas magna in natura humana. Inquit enim ruffus absolute loquens de eo dicens. Vinum non solum confortat naturalem calorem verum et turpitudinem sanguinis clarificat et aditus totius corporis maxime venarum aperit epatis opilationem auferat tenebrosam fumositatem tristitie generatiuam a corde expellit: totiusq; corporis membra corroborat: vt non solum sua bonitas in corpore: sed etiam in anima ostendatur. Facit enim illam gaudere et obliuisci tristitie: et confortat eam ad inuestigandum subtilia et difficilia contemplandum: eiq; tribuit sollicitudinis audaciam et largitatem: de eius labore et dolore dimittit et preparat preparationem in instrumentis: vt spiritus et anima cooperantur cum eis. Etiam sumptum secundum quod expedire omnibus est conueniens etatibus temporibus et regionibus et ipsum idem est senibus pro eo quod eorum siccitati obuiat medetur iuuenibus vero cibis pro eo quod natura vini nature iuuenis est similis. Pueris vero cibus et medicina in eo quod auget ipsorum calorem et nutrimentum: medicina vero quod eorum quoniam attraxerunt humiditatem desiccant: nullus autem philosophus infans eius sum vituperat nisi secundum tritatem commixtionis a que cum eo. Sapientes vero assimilauerunt ipsum tyriace magne: quod ipsum est rerum contrariarum optimum quia calefacit corda siue corpora frigida naturaliter et per se et in frigidat calida per accidens. Valeret cum sua subtilitate perferret et ad loca longinqua deferret secum aquam ad membra que indigent refrigerari sic sitis et humectat. Idem est quod ipsi per seruatores scientie medicine elegerunt vinum et descriperunt de eo capitula multa et in eo decreuerunt tunc fieri in vsu humano vtiliorem quoniam est nature humane amicissimum et recepturum omnino bonorum ciborum et rectificator maior. Rectificatus est enim auer. in dictis suis: quod neque cibis: neque medicina expolietur ab ea nunquam. Et filius mensue de consolatione medicinarum reubarbarum pro meliori preparatione iussit emolli in vino et illud vinum laxatiuis potibus immisci et idem emphi sciuit vt sit ingenium medici ad conuertendum saporem medicine in gustum cibi sicut melius possibile est vt natura delectetur amplectetur illam: ne exilia terreatur aut nauseatur. Ad hoc enim vinum bene est aptum. et ex hoc sermone ingeniatu sunt nonnulli modernorum diuersarum preparationum modos inuenire. Ita vt alij cum pulueribus: alij cum cibis et potibus: alij cum vnctionibus: alijque aliter multipharie multisq; modis medicinalia: sed et medicinam laxatiuam iubent humanis corporibus applicare quod gal. et auicen. et alij peritioribus non placet ex eo: quia natura impeditur a diuerso et potissime quod occurrit per eam in operatione obuiatio nature commote in opposito quod est: quia membra ex parte ad se trahunt ex cibo alimentum ad circumferentiam: et ex parte humorum trahitur virtute medicine ad centrum: et quia ad huiusmodi transgressionem se excusat asseritur semper istam obuiationem fieri in corde quod nutritur pro eo quia membrum: vt dictum est ad circumferentiam alimentum trahunt et super remanentia a conuer-

Hic habetur proprietas vini.

in eo

omnibus

Nota bñ
q: in mul-
tis expri-
t a mltis

stione sua quoniam in quolibet membrum hanc expulsiuā ad vasa euacua-
tionum transmittit et dux forte istius secte est macrobius qui auctorita-
te plurimū iussit pillulas aloeticas sero post cenā imediate offerri et ego
reptaui et reperi iuuamentū et nō nocuentū. Et quidā in medio cibi gra-
te aloe recipiūt ad cassiam fistu. et statim recepte supponunt cibū et
operatio bona et laudabilis sequitur. Et verē medicine que nō sunt vio-
lente et sunt tarde opationis et modice extensionis vigorant et meliorant
si sumantur cū cibo. Redeamus ergo et dicamus quot modis cōfectionū
sunt de vinis et vñs earū secundū rationē est de excellētiōribus. Medi-
cine quibus potest medicus se iuuare ppter delicias i quas venit nris re-
potibus in derelictionē antidotoꝝ antiquoꝝ et nos cū benedictione dei
de cōfectionibus ipsius icipiamus. Adiciamus sup hoc canonē generalē
quem expedit quēq; artis medicine artificē pre oculis semper habere in
omni medicinaliū applicatione: vt videlicet de noibus et causis egritudi-
num et potestatibus rerū singulariū sit instructus vt sciat medicare ra-
tionabiliter et suum iudiciū operi applicare cū cōditionibus generalibus
que ad hoc requirūtur: vt videlicet nouerit discernere inter naturas cō-
plexiones: regiones et tempora: et cōsuetudines: et etates. Et inter hos
effectus qualitātū elementalū actiuarū: et passuarū: et huiusmodi: sine
quorū cognitione panē et carnes comedere sine scientia medici habet du-
bietatē quare cōsultat vnicuiq;. Ne presumat aliquod medicinale offerre
nisi sit medicus vel de periti medici cōsultatōe qm scdm Gal. error i medi-
cina est pro eo q fit in subiecto nobilioꝝ: et vt plurimū nō de facili reci-
pit correctionē. Vltorius aut habeat pūsiō vt vas sit lignēū et de bono
ligno et mundū ab his supfluitatibus et stiptibus in quo vinū introducitur
conficiendū: et sit vinū expressum de vuis bene maturis et mundifica-
tis a corruptione ne propter maturitatē transeat in acetum. Et modus
cōfectionis seu excoꝝporationis rerū que vino admiscentur est triplex.
Et melior modorū est q res ipse decoquātur cū aliqua quantitate musti
et spuma remoueat et hoc donec de musto sit tertia pars cōsumpta et
quiescant per noctē et mane per collatorū ligneum distilletur deinde cū
quantitate cōuenienti ad saporem alterius musti permisceat: et ponatur
in vase et cooperiatur os vasis cū scutella: et ab vno latere aliquantulū
subleuata et obseruetur sic: donec deferyeat deinde bene cooperiatur
et cū oportunū fuerit recipiat ab illo. Alius modus est q recipiant res
sue virides siue sicce. Si virides aut recentes nō inueniant et cōquassare
in saculo de lini ponatur cū musto albo in vassello et tandūdem eiusdem
musti bulliat et dispumetur et predicto vino misceatur: et cū clarificatū
fuerit ex ipso recipiatur. Alius modus est et fit in momēto et omni tempe-
cum igne et taliavina recipiūtur: aut per se: aut mixtum alterius vini vel
aque sicut facit. Et quia naturaliter vinū vt diximus recipit oēs impres-
siones saporis: atq; odoris: elaborandū est cum ipse poterit q res ipse de
decoctione facere possunt cū vino imponūtur ne in his vel eorum aliqui-
bus faciant imutationē fortem. Tūc adde musto mel vel zucarū in debi-
ta qritate qua excessus ille rerū occultet scdm meliorē extimationē vel
si ex cautella precessit: nec possit aliter obuiari temperet illud cum eo q
remouet delectationem eandem vt si supersit amaritudo vel acetositas
temperet cū dulci et sic de similibus. Et si nimis erit calefactū infrigide

Triplex
est modus
cōfectionis
vini.

Alius mo-
dus.

fur et sic cōtraria cōtrarijs rectificentur. Memorandū vero q̄ interdum quedam vinozum cōfectiones oportet ad ignem fieri vt diximus aut qz aliter fieri nequeunt vel quia facta non inueniuntur et necessitas non patitur. Tempus expectationis est q̄ quidem hermetis filij appellauerunt ignem solem et quidam calorem naturalem rerū vitaliū. Et dixerūt eozum aliqui in quibusdam eozū secretozū libris q̄ illud quod operatur calor solis in visceribus terre in mineris in centū annis potest etiā fieri per ignem de vino. Ignis autem facit acquiri aut detegi rebus quibus applicatur alias et alias proprietates et totum nature opus non est occultum deo. Et dixit quidē q̄ de subtilibus que sciūtur ab hominibus nimis est: ergo et quando expedit cum igne aliquid fieri fiat cū cautela quoniā in administrando illum rebus excoquēdis nō est parua pars sollicitudinis: et inde est q̄ pauci quis comedunt frequēter et sepe vituperantur et quidem non auertūt hoc in multis que per ignē sunt magisterijs et ideo in pluribus deficiūt atqz decipiunt eozum examinationibus.

Uinum mirabile pro melancolicis.

Vinum mirabile pro melancolicis cardiacis ex adusta colera laborantibus presertim in vijs epatis vinaris et venarū et pro naturaliter colericis: tollit em̄ tristitiā et inducit leticiā et facit hoīem cōposite rōnis et totū cor colerici hoīs in melius disponit et icineratōes humorū rectificat: valet p̄tra oēs q̄rtanarios ex adustioe patietes et facit vtētē eo bonū sanguinē habere laudabilē habitū sedz ale rōnalis dispositionē reuuenescere mutu dei Cui⁹ hec recepta. Recī. buglosse mūde ab iteriozib⁹ medullis. lib. i. sene lib. i. rosarū rub. florū boragi. et buglosse. añ. lib. i. cōquassat et ponat i sacculo q̄ ponat i vase capiēte tres sarcinas asinoz et habeat recēs mustū ex pressū albū et medietas eiusdē musti cū dictis reb⁹ ponat. Alia medietas imediate bulliat et dispumet quo facto i vase p̄dicto ponat et tali vino repleatur. Et cū clarificatū s̄neat p̄ totū annū maxime vere hyeme et i vsu habeatur autūpno. Sed quādo est p̄ custodia et regimine sanitatis non ponat sene: sed bene ponitur albi et rubei. añ. 3. i.

Uinum cordiale:

Vinum cordiale est proprie vinū borraginatū et vinū de melissa et vinū de speciebus. Vinū vero borraginatū sive buglosstatū valet pprie cōtra cardiacā maniā et melancoliā et tremorē cordis et mundificat sanguinē et malas aufert suspiciōes et vtile est in omni specie cōpositionis scabiei et lepre additēs leticiā et inclināt ventrē ad lubricitatē et fit q̄ in lib. i. ipsius ponūtur musti lib. vij. vel. xiiij. et bulliātur donec resideat et clarescat et pprie cōfortat regitiā virtutē. Et quādo succus eius clarificatus bibitur cū vino purificat sanguinē et non indiget dulcoratione qz talis succ⁹ dulcis est. Vinū buglosstatū secundū macrobium fit qz radix buglosse bene munde mittat in vino donec virtutem et saporem sumat ipsius et assiduetur: bibere quoniam humores melancolicos et adustos educit per vrinam et rectificat cerebrum in effectum fumositatis melancolicę: ego addo qz dementes et s. iij.

Tractatus

fatuos quos ligari oportet sanat et ad sensum et discretionē reducit. Et testis sit cōscientia michi: quia vidi liberari quandam dominam de vrbē que frequenter ex quacūq; ira vel melancolia efficiebatur fatua loquēs verba vituperosāta q; oportebat ligatam teneri in domo sua donec furia illa cessaret. Et fuit scitum huiusmodi remediū ex doctrina cuiusdam peregrini qui peruenit ad domū illius elemosinā petens.

¶ Sequitur de vino passulato.

Vinū passulatū sic fit: pro qualibet sarcina vini ponatur passularū pinguiū sine arrillis pistatarū. li. ij. et bullant in aliqua q̄titate musti et supponatur aliū musto et in vegete intromittatur et in. xij. diebus erit clarificatū et est bonū odoriferum: et oportet frequēter misceri cū est in vegete: et cū clarificatum fuerit recipiā de eo marie in hyeme: et est vinū senū et decrepitorū et melancolicorū et fleumaticorū et precipue mulieres impingat: lenit pecc̄ et cōfortat stomachū et addit in substantia epatis et cōfortat ipm pprie et calefacit sanguinē et resistit putrefactioni et mouet de nauseaione et mollificatione stomachi que accidit ex corruptione ipsius: et est bonū in tussi et asmate et lubricat ventrē naturaliter et stringit lubricitatē accidentaliter sicut lienteriam et similia: et confortat pprie digestiū retentiū et expulsiū: et valet cōtra sincopin et contra timpanitē et quādo est potissime in eo fleuma et pambulatiū humiditatē seu aquositatē cōsumit et vsus eius prohibet nasci in corpore apostemata si deus voluerit et quia assiduat illud non poterit videre excrescere in corpore suo egritudinem fleumaticam.

¶ Capitulum de vino laxatiuo.

Vinū autē naturaliter laxatiuū fit: hoc modo scindatur vitis per longū et trahatur medulla ex ea in aliqua quātitate et impleatur scamonea vel elleboro nigro: aut esula vel alio forti laxatiuo et stringatur vitis et ligetur sicut quādo inseritur et transibit liquor p̄ducendus ad generationē vuarū per locū illū et inficiet illis et fiet vna laxatiua et vinū laxatiuū. Sic quoq; fiet in primis. Nam paladius in libro suo de agricultura docet facere alia laxatiua cū frequenti adaquatione de sepo capiariū. Et similiter docet facere rosas albas nasci virides vel azulas per eundem modum ponendo colores in medio stipitis plante rose. Et modus iste est de excellentioribus operibus medicine secundum genus laxatiuorum de quibus fieri potest quoniam malicia illarum rerū alteratur tantū per recessum virtutis eaz a substantia que faciunt operationē sine nocumento: licet magis pigre et hec est nobilior excoorporatio medicinarū q̄ fieri potest et pauci sciūt hoc. Et inuenta est iam vna cuius quodlibet granū mouebat sellam vnam et reputabatur ad miraculū et per triduum similiter: nec est forte nec ad mirabile scienti illud. Et qui scit naturas et potentias rerum simplicū et habet ymaginatiū fortē in opere natura facit mirabilia. Et etiā quādo in aqua vel in vino trāsibit virtus laxatiui vt pruna sicca vel vne passe et moventur in vino donec turgescant et lauentur vino et recipiantur

et laxant: et qui nesciunt magisterium mirantur. Beatus ergo ille medicus et non ab re tantum est. Quod est in scientia salomonis siue sapientia hominum nota medicum et. et enim creavit illum altissimus: sed horum multi sunt vocati paucivero electi. Quoniam scientia medicine iam est reducta ad opinionem emothicozum de quibus oster dicit cinorhonia autem uniuersa contemplatur. Qui enim plura singularia ad uniuersale reduxit melior iter eos habetur. Idcirco bene diffiniuit quidem dicens medicina est scientia que nascitur: deus autem benedictus scire et intelligere ac operari nos facit ad beneplacitum suum.

De vino citoniorum.

Vinum de citoniis secundum dyascozidem inquit fit ex citoniis: vinum quod ydromel grece appellatur ex multis compositionibus. Hic vitior est post caniculares estus quecumque ex notis umbribus aqua celestis infunderet mundo vase suscipiatur et in umbra posita sepius quietata coletur. Citonia vero iuxta maturitatem senibus alijs feminibus et lignis interius purgatis et in parua frustra diuisis aqua eisdem immergatur et tandiu cum ea relinquatur scilicet donec succus eorum transisse videatur in colorem vini lento igne fumo bulliat et expumetur et reponatur in vase bene clauso et post septimum mensem pro vino uti licebit ad omnia corporis vicia que scriptica virtute indigent adiunari sicut dissolutionibus et membrorum defectibus et sudoribus dyaforeticis et omnia membra principalia confortat et stomachum et eius vomitum voluntarium nauseam et fastidium remouet valet in omnibus fluxibus et in calefactione epatis et rectificat ipsum sanguinem reicientibus subuenit: et cum vomitibus et cibum adiuuat digestionem suam salientem ad caput reprimat. Ante vero cibum retentiuam seu contentiuam iuuat et substantiam intestinorum confortat et motionem eorum sedat. Et vsus eius leticiam inducit et conuenit omnibus etatibus et complexionibus regionibus sua proprietate secundum Huiuscennam: et sitim sedat et bonum colorem facit apparere et valet in debilitate renu et confortat ebrietati et comestationi nimie predest conalescentibus verum nimius vsus eius inducit opilationem et valet in corruptione et mollificatione stomachi: et est bonum ethicis et prificis inquit aut albugonius. Quando multiplicatur pluuie in vere et in hyeme parantur morti hoies et eorum via euasione uti rob citoniorum. Consimiliter potest etiam fieri suo modo vinum citoniatum assatum excoziatum calidum imponitur in eo et permittitur in eo aliquantulum permanere et bibitur et dicitur supplere necessitate vicem vini predicti.

De vino rozismarino.

Vinum rozismarinum. id est de roze marino. Inquit enim actor. Cum essem in babilonia accepi cum multa sollicitudine et precu in substantia a quodam antiquissimo medico saraceno virtutes rozismarini quas secreto rabi quasi nulli debere communitari retinebat et dixit quod de excellentioribus operibus eius cum vino deinde cum balneo: deinde cum electuario: deinde cum fit ex eo oleum quod

Tractatus

est in effectu balsami: et vinū qđ sit more alioꝝ. Eius proprietates sunt mirabiles: nam ipm est vtile in omnibus egritudinibus frigidis ⁊ rectificat appetitū: ⁊ confortat sua aromaticitate qua aīa dilatat ⁊ sua stipticitate qua substantia ipozum aggregat ⁊ fortificat omnia membra ⁊ nervos qñ lauatur ex eo facies reddit eā pulchrā. Et si caput lauatur ex eo nō cadunt pili imo multiplicantur. Et vsus eius preseruat pprie ab antrace ⁊ ab huiusmodi malis pustulis cōsumit flegma ⁊ melancoliā: ⁊ confortat pprie substantiam cordis: ⁊ hoc facit acquirere ac cōsequi iuuenescētia. Et forte qđ assiduauerit eo nō putrescet corpus ei⁹: et cū abluatur os ex eo reddit odoriferum et consolidat dentes: confortatq; gingiuas et cancrum sanat. Quando lauatur cū eo cancer: ⁊ fistule: ⁊ hñdī vulnē radescat ⁊ rectificat eo. Et quando qđ ex longa infirmitate infirmus siue debilitatus panē assini in eodem vino frequētauerit comedere rectificat appetitū ⁊ confortat eius membrum debilitatū: et cū aqua pluuiali pprie decoctionis eius floꝝū temperatū assiduatū rectificat ptisicos et ethicos: et est secretū ⁊ valet dictū vinū in quotidiana ⁊ liturgia ⁊ quartana: et valet in cardiacis passionib⁹ cordis ⁊ nausea et dissinteriis ⁊ fluxibus. Item ⁊ quod de excellentiorib⁹ operibus eius est vicariū tyriace cōtra venenosos cibos ⁊ venenū: ⁊ est tutela magna tam in potu quā in cibo: ⁊ cōfortat virtutem debilem regitiuam ⁊ est potus pprie paraliticis ⁊ tremulosis ⁊ relaxationi neruoz confert ⁊ podagre paulatine. Et in summa cōfert oibus mulieribus pprie humide complexionis ⁊ rectificat earum matrices ⁊ prodest ad conceptū. Et sit electuariū ex floꝝibus rozismarini ⁊ melle despumato scđm qđ mel rosatū: ⁊ est mirabilis vsus eius ad omnia predicta. Et sit stupha ex illa herba ex floꝝibus quod dicitur balneum vaporosum mediante calore et est balneū vite ⁊ mors senectutis quoniā assiduatio eius facit renouari: vt aquila iuuentutē suā assiduantes balneo ipoz: ⁊ est secretissimū ⁊ sit ex eo oleuz sicut mel qđ gerit vicem balsami: ⁊ est res archana. Cuius magisteriū hoc est implet ampheora vitri floꝝibus eius ⁊ clauditur cum panno duplicato cerato. Aut cū cera ⁊ coopertorio: ita qđ nō respiret ⁊ sepelitur in arena vsq; ad medium et moꝛetur hic per mensem vnū vel plus donec floꝝes dissoluatur in aqua: et separetur aqua illa pura et ponatur ad solem per quadraginta dies ⁊ inspissabitur aqua illa ad modū balsami confortat enim cor cerebrum et ad totū corpus valet: confortat debilitatē neruoz. Remouet pannos et maculas faciei seruat iuuentutem et patitur experientiā balsami qm gutta eius super aquam posita petit fundum ⁊ stabit: et si ponatur gutta eius in sero in oculo non tantum delet maculas: sed omne malum sanat si tribus vicibus vteretur. Amplius res experta est qđ aqua vite siue ardēs que est facta de vino in quo remolita fuerit dicta herba curat flegma salsum scabiem cancrum ⁊ fistulam que nō possunt aliter sanari. Et si fuerit et residerit dicta herba et floꝝes: et ea si inungantur manus vel membrum paraliticum frequenter: vel ad calorem rectificatur ⁊ quandoq; sanatur. Sunt et alie operationes singulares que hic propter operis breuitatem obmittuntur cum sufficiant que dicta sunt.

**Uinum contra opiltionem
Splenis epatis ⁊ yctericiam.**

Vinum contra opilationem splenis et epatis et ycteritiā: ponantur in eo folia et radices citoree scolopēdrie endiue et modicū absinthij et facta bullitione vel bona calefactione ponatur ipsum vinum in sacculo et reteretur ad modum clareti supra predictas herbas et si indigeret aliqua dulcoratione propter amaritudinem ponatur aliquid passularū: aut zuccari seu liquiritie et hmoi: et est mirabile in hoc casu. Et iuamentum quidem vinorum augetur et minuitur secundum bonitatem ligni vasis et maliciam. Inde est quoniam vinum conseruatum in vase thamarisci confert valde spleni.

De vino barbarico.

Vinum barbaricū ad sananduz plagas solo potu. R. de caulibus rubeis et de vrticis barbaricis de carbonibus de canapi et anathassa: aut de radicibus rubee maioris ad pondus omnium aliorum et hec omnia siccentur ad vmbriam: et post pulueriscentur et ponantur in sacculo: et sacculus in vino bullienti ponatur et dimitunt sic esse sepe sacculū ducendo per vas et bibatur de illo mane et sero ad pondus. ʒ. iij. vel parum plus. Et supra plagā ponatur linteus subtilis et folium caulis desuper et curatur et sanatur et hoc pro delicatis. Pro alijs vero datur de puluere quantū digitis tribus sumi potest in vino vel ouo et facit eandē operationē et cū his vulnera intrinseca et extrinseca sanantur quasi diuina operatione. Oportet tamē medicū metiri complexionē vulnerati et eius consistentiā vtrū vel de murmurē vel febrē habeat tunc autē non est ita secura ista operatio alias indifferenter operarentur qui sciunt et fiunt vne iuuatiue et pruna laxatiua et huiusmodi fructus siccī qui reuolutione pellis corrugata humiditate cōmuni bibitur returgescunt. Et sit quod ponatur vne passate in meliori vino albo quod habeatur et turgescunt et implebuntur vino illo. et cōmiscēbūt medulla vuarū cum vino illo et fiunt vne quasi noue et in sapore erūt saporis illius cuius est vinū. Et si ponantur ipse vne vel pruna aut ficus in vino vel aqua in qua euacuata sunt aliqua laxatiua implebūtur humore illo laxatiuo et acquirētur eis virtus laxandi secundum genus ex coportatorum in predicto liquore.

De vino extinctionis auri.

Vinum extinctionis auri. Hoc vinum habet proprietatem magnam in conditionibus multis quod taliter operatur. Extinguatur lamina auri in bono vino. xl. vel. l. vicibus et dimitatur clarescere et diligenter coletur et conseruetur habet omnem virtutem confortandi cor desiccatur superfluitatem omnium aliarum superfluitatum a sanguine et illuminat substantiam cordis et spiritus sua soliditate et sua claritate confortare et suo temperamento temperare et preseruando sanguinem a comestibilium corruptione mundificare et sua grauitate superfluitates ad partes expulsionum inclinare et iuuetutem conseruare et virtutes numeralium preseruare facit in earum operibus et proprie soluit vinam venegatam et sanat epilenticos et insensatos et confert clephenta crossis. Et multi modernorum de nobilibus et maxime

Tractatus

de prelatiis faciunt bullire petias auri in coquina eorum sumēda. Et alii qui recipiunt in panellis cum electuariis. Et alij in limatura sicut in confectione q̄ dicitur dyamargariton in qua intrat veriusq̄ auri scilicet et argenti limatura. Et quidam nituntur tenere frustra auri in ore et saliuā deglutire. Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem et sufficit in modica quantitate. Et est ipsum vinū preseruatium sanitatis et prolongationis vite vt difficile sit credere. Et quidam aliter et aliter diuersis respectibus sicut diuerse sunt hominum considerationes. Et quidam assiduatur tenere in ore. Et si faciūt propter rationem non tamen hoc agunt absq̄ similitudine veritatis. Nam compertū est q̄ tenere argentū in ore tollit stitū et corallus in ore retētus confortat stomachū et ipse quidē corallus suspensus ad collum ita q̄ pendeat versus stomachum prohibet stomachi conurbationē. Et expertus sum q̄ appositum iuuat et depositū deficit iuuamentum. Et si apponitur iuuamentum redit. Et breuiter omne vinū suscipit virtutē et operationē rerum que exvirtuantur in eo scdm̄ modos iam dictos. Et ad ista capitula multiplicanda sufficit ingenium boni artificis et scientia simplicium. Et aurū quidem verum est res perfectissima temperamento equali compositionum in tali proportione elementaria virtutum cui decompositū non est simile et propter id quod habet de virtutibus et proprietatibus a natura insunt ei ex influentia celi scilicet virtutes anime qm̄ scissura facta ex eo non tumescit et propter perennitatē sciētia est quasi stella celi qm̄ ipsum est impassibile neq̄ obūbratur neq̄ dissoluitur et alteratur et est quasi miraculū in via nature cum sit res cōposita et elementalis. Confortat in super et sincerat sup̄ omnia substantiā cordis et mineras vite. et palliat lepram et refrenat illam proprie: quorū operū effectus non reperitur nisi in vero auro puro de minera creato iussu dei. Ideo fallunt in hoc alchimiste. nam et substantiā et colorē auri faciunt nō tamē virtutes predictas in eo infundunt. Immo aduertendū q̄ quando recipitur qd̄ sit de auro dei et non de opere manū hominū. Nam illud propter res acutas et extraneas a natura humana q̄ in eius sophisticatione inueniuntur et ingrediunt̄ noceret cordi plurimū et vite. Et de benedictus creauit illud ad salutem humanā videlicet ad necessitates eius ministrandas opa charitatis moderato vsu. Sed ipsum propter ipm̄ vsu immoderatū et priuatum et modum inq̄ conuertere tota die molitur vanitas hominum q̄ thesaurisunt et ignorant cui congregant ea.

Uinum raspaticum.

Uinum raspaticum id est linguam quadā stipicitate mordens et est prouocatiuum appetitus villos stomachi congregando propter ponticitatem et membris ex calore dissolutis potissime in estate et colericis et sanguineis est medicina: et sit q̄ ponantur aliquę vne acerbe cum maturi qm̄ vne pistantur. Vel quod melius est reseruentur vne et pistentur cum rapacijs in aliqua quantitate et immitantur vegeti cum musto et trahetur. Aut mustū illud a succo et rapaciarum et granorū vuarum que sunt acetosa cum ponticitate que etiam stipitica sunt cum ponticitate alias stipicitate.

Uinum contra obliuionem.

V

Vinum ad memoriā reparandā & ptra obli-
uionē. R. 33. 3. i. piperis longi galāge. añ. 3. iij. garioflis
cubebe. añ. 3. f. nucis indice. 3. i. & f. fiat puluis & liget lē
te in sacco et ponat in vino libf. viij. bulliēti extra ignē
et cooperiat ne respiret & pmittatur clarificari & cū op^o
est assiduetur nec sacculus deint^o remoueat valet etiam
ad calefaciendū infrigidatos & humidos desiccādos et
cōtra omnem discrasia fleumatis & ventositatē.

Vinum quod iuuat stomatichos & melancolicos:

Vinum in quo. r. 3. epithimi bullite fuerit vel
esule per noctē mane colatum et bullitum stomatichos & me-
lancolicos iuuat.

De vino eufrasie pro oculis.

Vinum eufrasie ad oculos ponatur de ipa eu-
frasia in musto et fiat vinū eufrasiatum. Cuius vsu oculi senum
reciuuēscunt & aufert impedimentū eoz defectus visus ab om-
ni homine de quacūq; etate sit in habitudine fleumatica pprie
sue pinguiet est enim q̄ permansit nichil videns per longū tempus & in
fra annū restitutus est ad visum vsu ei^o. Ipsa enim herba calida est & sic-
ca & habet hanc proprietatē. Et quando puluis eius comedit^r cum rubea
id est cū rubea parte eius facit idē. Vel de puluere recipiat cū vino & sup
sunt testes fide digni & credēdi q̄ fecerunt in seipsis et qui nō poterāt le-
gere sine ocularijs et legere postmodū absq; illis in litterā subtiliorem.
Sed vsus vini eufrasati nō habet par in pficiendo. Et si nimis esset vi-
num forte tēperetur cū aqua feniculi. Et si opus est addat^r succara alba.

De vino enule campane.

Vinum i quo steterit enula cāpana p triduu^s
mirabiliter visum clarificat. Vinum cuius tertia pars aq̄ ros-
sarum in quo remollita fuerit tuthia prius ter decocta p die
naturalem aut de aloe dissolutum fuerit cū modico zuccaro collirizatū
abstergit & mūdificat cathicias oculoꝝ cōfortat et clarificat visum & nō
pmittit humores fluere ad oculos & flux^o dispigit & lachrymas pstrigit.

De vino saluato.

Vinum saluatū diuersi diuersimode faciūt
qm̄ aliqui suspēdunt fasciculū saluie in vascello. Aliq̄ coquūt
sed quocūq; modoꝝ fiat ita q̄ nec corruptū: nec alteratū: sed
si in sua permaneat bonitate mirabilis est vsus eius in remollitiōe gingi-
uarū et dolore dentū ex cōmotiōe & p̄cipue oīm neruoꝝ & neruoꝝ mē-
broꝝ & cōfortat mēbra lapsa debilitata ppter abundantia aquosi fleu-
matis sicut in paralisi et hmōi. Et tēperant in mult^s habentib^o dolores &
p̄tractiones spasmosas aneroꝝ cū vnctiōe vini decoctiōis eius & aliquo-
tiēs libreti sunt & est res certa & melior q̄ inueniatur in hoc casu. Et valet
in epilētia prope ex causis stomachi et matricis qm̄ sunt loca neruosa.

De vino absterstonis faciei.

t. ij.

Tractatus

Vinum absterstonis faciet et manus dis-
 soluatur tartarū vegetis albificatū in igne et distillatū
 per filtrum. et cōgelatum in bono vino greco permittat
 donec clarificet et de eo lauent man^o aut facies et nō tā
 gatur donec exsiccet. Et tunc iterū lauetur cū aqua.
 Item facit vinū in quo sic est dissoluta clara oui donec
 sit currens sed expedit renouare omni secunda die. Usus
 autem huiusmodi absterstonis retrahit cutem subtiliat pellem sanguinē
 ad supnciem perducit corrugationes cutis aufert.

De vino yloptico.

Vinum ylopti virtutem habet diureticā dissol-
 uendi consumēdi et attrahendi. Ponatur de ipso vino ylopta
 to de liquiti. Est enim proprie vinum senum et potus eorum.
 Valer in tussi humida et epilentia et multotiens vsus eius sanat eam ma-
 xime in pueris. Et omnia loca humorosa si lauentur cum eo desiccant et sa-
 nat: sicut est pulmo et matrix et aperit vias vocales et facit vocem cla-
 ram. Est enim herba calida et sicca. Ad idem valet vinum liquitricie et or-
 dei mundi. et confert asmati. Item vinum lymphaticum cum quo dissolu-
 te sunt penidie de sero in introitu lecti receptum aperit pectus stricium
 habilitat ad respirandum: confert tussi et maturat catarros. Item dictū
 vinum ylopti assiduatum sanat ydropicos et caducos proprie pueros.

De vino confortante omnia membra

Vinum confortans omnia mēbra principalia
 et sanitatem eorum conseruans fit de zizibere albo. ʒ. i. carda-
 momo domestico. ʒ. ij. cinamomi. ʒ. i. macis. ʒ. ij. coriā dri ppa-
 rati. ʒ. x. rosarū rub. ʒ. i. colatū et clarificatū in mūdovase seruet et vta.

De vino ad confortationē totius corporis.

Vinū aliud ad confortationē totius corporis
 fit decubebis gariofilis zinzibere optimo añ. ʒ. ij. pastular. ʒ.
 i. bulliantur in optimi vini. lib. iij. donec veniant ad duas et cū
 hoc ponatur bullire aque rosas. ʒ. iij. et zuccari: et bibatur ex eo mane. ʒ.
 iij. vel minus. Usus autem eius confortat cerebrum et virtutem anima-
 lem compescit reuma frigidū pambulatiū et confert omnibus senibus
 et valet contra sincopim et lippotomiam id est defectionem cordis cum
 malefactione membrorum et stomachi frigiditate et indigestione consu-
 mens superfluam humiditatem derelictam ex fructibus seu nutrimento
 non diuisam: et rectificat colozem faciendo cibum digeri et fieri bonum
 sanguinem et contra ventositatem et actiones matricis ex frigiditate:
 vel ex nimia humectatione dum naturaliter priuantur a conceptu si biba-
 tur vel pessarisetur. valet etiam contra vomitum et contra lienteriam et
 omnem indigestionē. omnia spiritualia membra confortat. Et est utilissi-
 mus vsus eius cōualefcētibus egritudinibus cronicis et frigidis in qui-
 bus principalia membra sunt infrigidata atq; defecta: et est tyriacavite
 et confert tussi et pectori.

De vino fenculato.

Vinum fenculatum fit proprie de semine ei⁹ valet contra caliginem oculor⁹ excitat ventrē dissoluit ydropicum et cacexiam et ego probavi in pueris et inveni verum. Obulat venenis vel cibis malarum qualitatum et contra tussim et pulmonis causas. Multiplicat lac et sperma: et quando fit cum radice ipsius inuat nefressim et medetur egritudini vesice quoniam purgat materias et soluit menstrua. Et vinum quidem proprie de eius semine tollit nauseā et sedat lateris dolorem: ventositatem expellit digestionē confortat opilationem propter sui amaritudinem aperit. Splenis et epatis et viscerū dolores placat.

De vino anisato.

Vinum de aniso aperit opilationes meatus et viarum interiorum et preseruat a colica et ventositate et rectificat digestionem et eructuosam acetositatē tollit vsus ei⁹ et proprie competit mulierib⁹ quoniam aperiendo poros et subtiliando sanguinem atq³ calefaciendo multiplicat lac aquosum: et quando succaratur est melius et tollit dolorem renum. Et in vitio quidem renum ex ventositate et arenulis non inveni festinus remedium q³ acceptio siue vsus istozum electuariorum ante comestionem: scilicet dyanisi et dia dragan⁹ ti: nam statim faciunt dolorem quiescere: et mundificando renes adducit arenam per vrinam. Et ipsum quidem vinum potest fieri cum igne et sine igne.

De vino senescensum.

Vinum senescens. hyemali tempore valēs multum melancolicis et rheumaticis renes et totum corpus calefacit cruorem emoroydarum tollit: cibum digerit: et bonum colorem facit lumen acuit: canos capillos retardat mentem confortat et in opilatione valet vt yerapigra preter q³ amarescit nec laxat. Quod vinū sic fit. Recit. spice cynamomi carpobalsami xilob. masticis. ʒ. ii. liquiri. pafularum. an. ʒ. ʒ. succari quod placet et potest fieri sine decoctione preter q³ in musko in modum nectaris ponendo species in sacculo i colatorio et reiterare vinum calefactum donec dissoluatur clarum et virtutes specierum exvirtuentur in ipso quod scitur per gustum: et hic est melior modus.

De vino estiuo.

Vinum estiuum. i. proprium in estate sumentum est proprie vinum rosatum. Et potest fieri cum musko de rossis rubeis siccis sicut vinum buglossatum et fit leuius et citius atq³ melius. Et sufficit talis modus videlicet in vino potissime rubeo si permittatur in amphora hora comestionis de aqua rosata quantū placet sapor et odor: et bibatur refrigerat cor membra principalia confortat et custodie membra ne dissoluantur eorum vsus a calore: et dissoluta restaurat: valet contra putrefactionem in febribus proprie pestilentialis

t. iij.

Tractatus

bus: et ipsum quidem vinum ponit tractatum in regimine sanitatis in co-
lericis: et tempore: et locis calidis. Et est medicinale quoniam valet contra lien-
teriam et diarrhoeam et defectum continentie et proprie temperatum cum
aqua pluuiali valet contra vomitum et syncopim. Valet contra dyschole-
sim. Et assiduatio lauationis ventium cum eo confortat gingiuis et os res-
dolet: facit bonum anhelitum et faciei lautio cum eo facit carnem solida-
dam et coloratam: et quando distillatur gutta eius in oculis acuit aciem
oculorum quoniam mundificat ratione vini et confortat substantiam oculo-
rum ratione rosarum.

De vino ebulato.

Vinum ebulatum id est de granis ebulo-
rum et est laxatiuum decoquantur grana ebuli quoniam sunt matu-
ra et proprie tempore vindemiarii cum musto et remoueatur
spuma ebullitionis donec de musto sit tertia pars assump-
pta et in nocte ponatur ad serenam. In crastinum vero per cola-
torium ligneum vel per filtrum quod melius est distulatur:
peinde recipiatur quantitas ipsius musti colati: et ponatur
in alio musto donec placeat tibi color et sapor et mittatur
in vase et expectetur donec ea deferveat: et tunc clarificetur cum clarifica-
tione clare ouorum et in alijs secundum usum illorum quod preparantur vina. Ita etiam
potest fieri de vinis veteribus si placet. Et est simile in operibus vino de
radicibus ebuloz et magis delectabile: sed non sic operosum: et quanto
plus sit de virtute ditorum granorum et magis ad spissitudinem tendens
tanto magis erit laxatiuum et semper gustus probationis sit indicium in com-
miscibilibus huiusmodi confectionum et de virtute eius reperietur in pro-
prietatibus ebuloz.

De vino alberengi: vel allhelengi.

Vinum alberengi id est vinum de aristologia
longa: scilicet de pomis rubeis eius quod scilicet aliquos dicitur
solatrum rubeum: et tempus collectionis eius est tempus vindemiarii cum primo illa sint rubea sicut cerasa plena granis sic-
cut grana ficuum et latent in folliculis et sunt boni saporis cum quadam
amaritudine et colliguntur et seruantur in filo per totum annum in follicu-
lis suis et non putrescunt neque exsiccantur et cum adest tempus operationis
accipiuntur de illis pomis duo: aut tria: aut plura: et conteruntur cum bo-
no vino greco: aut alio bono vino: et colatur: et bibitur: et confestim soluitur
retentio vrine quantumcunque difficilis sit et diuturna et educit mineram cal-
culosam de renibus et de vesica in maxima quantitate visibiliter ita ut ma-
nu colligi possit et inter paulatim usus eius sanat ab huiusmodi passionibus.
Quod si diuturna fuerit egritudo et in senibus saltem cum hoc adu-
torio remediatur et pauciores et leniores sustinentur passiones. Et fuit tempo-
re meo cardinalis quod iam per quadriduum vrine abnegationem passus est tur-
gidus ut vter desperatus nullis alijs sibi proficiendis medicinis de consilio
periti medici per potum vini huiusmodi soluta est vrina in quantitate ut im-
pleretur quasi conca vna. Ex quo solo experimento medicus ille cum par-

us scientia factus est magnus et diues. Et multis quidem deus scientia dat magnam et aufert vilitatem et e conuerso et hoc totum est: quia medicus dicitur abyssus multa.

De vino gramineo.

Vinum gramineum dicitur quod fit de radicibus graminis bene loti. Vnus eius occidit lumbricos a proprietate purgat renes et vesicam de arenulis: aperit opilationes interiores epatis et proprie que fiunt in meseraicis ex cruditate seu adustione et est quod principium in eo statim bibitum mitigat dolorem iuncturarum et podagricorum et arthriticorum conuertit et deriuat materia morbi ad vias vrine quoniam est radix diuretica temperata propter dulcedinem que est in ipsa.

De vino contra quotidianam.

Vinum contra quotidianam quartanam et tertianam notham: et est digestiuum et laxatiuum: vt quod digerit educere bene possit. Recip. esule. lib. i. epithi. ʒ. vi. polipodij cinamomi passularum. an. ʒ. iij. masticis. ʒ. iij. sedoarij gariofil. an. ʒ. i. zuc care quod sufficit.

De vino fracto.

Vinum quod dicitur vinum fractum balens febilitatibus sine nocumento sic fit in tribus vel quattuor partibus aque bullientis postea in ampula ponatur pars vna vini et ampula ponatur in vase in aqua frigida et refrigeretur et secure bibatur. Hoc enim vinum aperit opilationes et ducit materia morbi per viam et multum confortat. Et si non biberit vinum naturaliter fermentetur panis cum vino loco aqua: et vtatur eo et veniet ei appetitus bibendi vinum.

De vino dyamon valente ad generationem.

Vinum dyamon id est ad filios procreandos et retinendos in mulieribus proprie pinguis et frigidis et non in uenculis. Recip. fen. ʒ. iij. zinziberis gariofil. cinamomi. an. ʒ. i. leuistici spice piperis albi. an. ʒ. ʒ. galage. an. carui. an. scrup. ij. cum zuccaro fiat nectar et vsus eius sit proprie in hyeme et limphetur cum aqua passularum: vel liquire: vel cum aqua zuccarata donec commode colari possit quoniam est calidum valde.

De vino aqueo ad decipiendum infirmos.

Vinum aqueum ad decipiendum infirmos consistit cum ampule plene aqua digito supposito obturatur: et in tenendo intronittatur in vas plenum vino rubeo et odorifero: et cum in fundo vasis locata fuerit digitus eleuetur: et ita teneatur diu sub vino: et cum extrahi debet simili modo cum digito supposito extrahatur et feruetur et erit aqua habens colorem vini cum modico sapore cum quo infirmus decipitur.

ʒ. iij.

Tractatus

Vinum pringozum.

Vinum pringozum .i. de pringis qui est calatrapia est secretū q̄ vinū decoctionis eius addito zuccaro statim stranguriam soluit. Et proficit vsus eius in viā generationis et auget materiam.

De vino mellito.

Vinum mellitum sic fit. Permittūtur mozarī vae dulces albe in vite ad solem eleuatis folijs donec passentur et tunc exprimitur mustum ex eis et reponitur: et puenit dulcissimū ad spissitudinem tendens. Quam dulcedinē suscipit ex magna digestionē a sole facta et est nutritibile et generatiuū crassifici et delectabile: maxime tempore hyemis. Et quidam aliter bulliunt passulas in vino bono in aliqua quantitate donec fiat bene dulce: et reponitur in vase vbi mustū poni debet et addunt passulas pistatas et virtus earū trāsit in vinū: et ipse vae resident cū fecibus: et vnusquisq̄s modus est bonus.

De vino gariofil.

Vinum gariofil. tantū cum suspensione gariofil. in sacculo positorū pendunt in multo infra vasetem: sed est vinū nimis desiccatiuū: et habet virtutē dissoluēdi: cōsumēdi: desiccādi: et attrahēdi: et valet cōtra asma āriquū et tussim senū putredinalē et cōtra epilepsiam et sincopiā et cōfortat digestionem et retentiuam et facit anhelitum odoriferum zuccarū autem et liquiditas minuunt de siccitate eius.

De vino aromatico.

Vinum aromaticū fit per suspensiones rerū aromatizabilium suspensarū in sacculo in vase cōtinente vinū vel mustum. Et erit odor et vtilitas secundū genus rerū aromatizatiuū siue frigidatū siue hoc siue illud.

De vino granato.

Vinum granatū est duobus modis aut in colore granorum granatorū: et illud fit aut per cōmixtionē vuarum nigrarum ad albas: aut fit per cōmixtionē et cōuersationem musti super vvas iam expressas et morando cū eis per tridū postea extrahendo sic fit cōmuniter in prouincia: et est bonus modus et siue frigidiora vina et magis cōfortatiua et meliora pro estate quoniā habet frigiditatē et stipticitatem qua cōfortantur mēbra et extractiōe illa super racemos a grams corticibus vuarū qui frigidi sunt et stipticitatē faciūt. Fit et alio modo vinū granatū de vino albo quod est vinū medicinalē et proprie vinū pro estiuo et estuantibus et laborātibz de calore et calefactis: et distomatat lentericis et colericis: et oportet q̄ recipiant mo

Aerato vsuet quando etiam q̄ diu necessitas requirit et de cōsilio periti:
 et ita obseruandum est in qualitate et re medicinali vt dixi quoniam res
 medicinalis est habens mēsuratōnē secundū morbi extēsiōnē ⁊ remissio
 nē. Sumātur ergo grana granatorū pprie magnozū: et fiat de eo sicut di
 ximus in vino de grana ebulozū et illud secundum me pre ceteris alijs
 modis colando et teneo meliorem. Et quidam seruant poma granatorū
 et cū volūt ieiuno aut in comestione vti vino cū virtute granorū exprimūt
 grana per lintheū mundū in vase: et sponunt vino bibendo sicut placet.
 Et melior modus est conseruare poma q̄ succum in ampullis quoniam in
 ampullis de facili recipit corruptionem. Verum ad vtrūq; remedium vt
 in sua per totum annum seruetur integritate. Super vino autem grana
 torum posito in ampula seu phiala vitri superponatur oleum colophia
 le in altitudine trium digitorum et sine corruptione seruibitur. Poma
 autem exsiccentur ad solem et cum exsiccata fuerint in aqua feruenti su
 bito immergantur et extrahantur ab ipsa aqua et ponantur in loco non
 humectoso et a corruptione remoto isto modo sine dubio conseruantur.
 Sunt et alij qui tota estate singulis diebus mane ieiuno stomacho come
 dunt vnum vel medium pomum granatum et superbibunt mensuram op
 timi vini et expectant a cibo vsq; ad conuersionem eius et dicunt preser
 uari a febribus pestilentialibus estuositatibus epydimia et aeris corrup
 tionem et non posse coleram augmentari. Et ego laudo hunc modum pro
 pter delectationē que est in actu vtroq;. Et iste modus intrat regimen sa
 nitatis cum hijs que habent fortes stomachos et sunt parati ad egritu
 dines calidas et putredinales desudatōnes et variolas et qui timent cor
 ruptionem aeris et ignis et pestilentie. Et quidam pulueri sūt de succa
 ro et recipiunt grana cū cocleario et est bonū et valet vsus eorum. Vno
 vinizatum quod est multo melius quoniam ipsum vinum est in numero
 eorum que est cibus et potus et attingit preter hoc ad sanitatis preserua
 tionem. Sed vsus exsiccantū homini sano est nocius cum acetum reci
 piatur per viam medicine non per viam cibi. Et ego multotiens multos
 curauī leuiter et breuiter de calefactōe et effumera propter occursum re
 rum calidarum vt yctericiam et sincopim et opilationem de calida causa
 ministrando grana granatorū in cocleari cum dyarodon ⁊ tria sandali et
 rosata nouglla simul mixtis. Et deus scit q̄ non inueni melius ac citius
 et breuius. Remedium ad rectificandum epar distemperatum quocunq;
 modo de calida et consequentia propter accidētia. vnde sepius palloz fa
 ciei et discoloratio generatur sicut dicitur circa principium tertie et circa fi
 nem prime digestionis coclearium vnum de mixtura istorum trium ele
 ctuarioz etiam sine potu et palliditas siue discoloratio non generatur
 nisi ex defectu tertie digestionis que est in epate in quo fit generatio san
 guinis et humorum sequestratio. Sed hec requirit differentiam que est
 quādo accidit propter caliditatem exuberantem aut frigiditatem ex hoc
 in toto corpore expressam aut circa instrumentum ipsius tertie digestio
 nis quod est epar. Aut in eo: et hoc discernitur ex signis vrine maxime et
 perceptione patientis et confectio predicta in calida habet locū infrigi
 da vero dyanthos et rosata nouella et in omnibus remediandum vsq;
 nam quicunq; magis scit magis proficit scilicet qui egritudinum curas
 per signa et simplicia et cōpositarū rerum naturam melius nouit et cum

Tractatus

hoc sue ratiocinationis operationem et propinquiores veritati dirigit cum ymaginatione facti hic melius et leuius et citius curat et natura quidem vniuersalis non paucis principijs operatur mirabilia et innumerabilia et bono medico et ingenioso pauca sunt necessaria.

De vino contra ventositatē et tussim.

Vinum contra ventositatē et tussim et asma
In ipso enim vino intrat virtus anisi feniculi et liquiri. Ita quod liquoritia in duplo eorum sit et assidue bibere.

De vino aquatico.

Vinum aquaticū est vinū sanctissimū. Et co-

gnoui virum magne auctoritatis qui non utebatur alio vino et pro infirmis non est aliquid melius. Nam sit vno corporalis et vsualis vini et aque et admittit de fumo vini et furore eius propter aquam. et alterat naturalis frigiditas aque et humiditas. siccitate et caliditate remittitur caliditas vini et siccitas frigiditate et humiditate aqua ita ut fiat res temperata et est res temperata et est cautela ut bulliat vnum cum altero prius ut melior fiat permixtio et sit aqua bona fontis vini et inde extimatione preuisum est apud vulgum vinum potendum temperet antequam ad mensam portetur et error magnus est. Approbatur maxime apud prelatos et dominos ut aqua vino cum bibere volunt imponatur ex quo conturbatio ventositas et indigestio generatur. Et de actionibus non inueni nisi alexandrum qui caueret in hoc passu. Et causa impedimenti digestionis est sic diuersitas assumptorum pro eo quod nequit vnita digestio celebrari. Cum autem qualitates que erant contrarie vini et aque fracte sunt et etiam permixte adinuicem quia iam passa est aqua a vino et facta est remissior in sua frigiditate et humiditate et vinum in caliditate et siccitate facta est res temperata magis apta digestionis et incorporationi et ostendit ad locum huiusmodi. Exemplū quia cum aqua vino comiscetur videtur manifeste fieri motus inter ea et ascensus vini et descensus aque tanquam contrariorum repugnantium ad seinuicem comisceri cum primo aliquid steterit effecta permixtio et quiescit et tunc est tempus bibendi.

De vino cui datur odor et sapor in momento.

Vinum cui datur odor et sapor in momento et est curiosum maxime pro curijs seu conuijs regū et dominorum qui volunt se ostendere et habere mirabilem diuersitatem vinorum propter quod est ad honorem et vtilitatem etiam quoniam per hunc modum potest etiam vinum ad multas res medicinales secundum virtutem rei que sibi applicatur. Et modus est breuis et est talis. Ponatur in aqua vite herba vel species aromatica quam delectat per diem naturalem et virtus illius rei erit excoorporata in illa aqua dicta et erit sibi sapor et odor illius et de illa aqua ponatur modicum in vino bibendo et erit vinum in sapore rei apposite in aqua vite.

De vino laxatiuo et mūdificatiuo.

Una laxatiua & mundificatiua sanguinis fit
 unt cū rebus scilicet illā proprietatē habētibz. Et vr sufficiat
 vnus modus pro oibus. Bulliāt in vino res purgātes colerā
 et melancoliā vel fleuma vel sanguinē mūdificātes scdm boni medici cō-
 siderationē: deinde addens decoctioni colate et clarificate aliqd de mel-
 le vel succaro sicut cōditio aut saporitas rei q̄ requirit ad delectationē rei
 recipiētis: et postea aliqd de aromatizātibz in sacculo colet sicut claretū
 et seruet et recipiat sicut oportet. Et est medicus qui ponit turbith in vino
 sine igne ad solē in fiala p tres dies frequēter mouendo phialē et excor-
 poratur x̄tus turbith in vino: et si deficiunt pone i eo vino de puluere zuc-
 cari. Si administras etiā de ipō vino podagricis defrigidat ipos multū
 iuuat seu liberat. Et sic quoq; de reubarbaro ezula elleboro: et alijs spe-
 ciebus laxatiuis fieri possēt: et certe modus curiosus et pulcher est.

**Vinum quod aufert ventositates
 et cōseruat fetum in pregnātibus.**

Vinum quod aufert ventositatē et abozsum
 a pregnāte et cōseruat fetus vsq; ad tēpus cū oi auxilio. Rec.
 seminis apij mēte sicce ameos. añ. 3. ij. masticis gariof. carda-
 mōi rosarū rubeaz maiorū. añ. 3. i. cinamomi cappaz excocis castorei ze-
 doarij yris illirice. añ. scrup. ij. succare lib. ij. fiat de eis claretum addito
 melle q̄tū placet. Et yat eo modicū mane et sero. Et potest etiā fieri ele-
 ctuariū de eisdē cū de sero cubat sumat scrup. i. cū bono vino imiscēdo q̄s
 melius est. Cōfortat cū ligamēta et x̄tutē retentiū adiuuat ad ferēdū
 onus creature et sterilē ppter ventositatē aut frigiditatē vel hūiditatē
 vel matricis superfluā humorositatē. ppter q̄s specialiter frequēter cul-
 pa sterilitatis accidit. Hābitat etiā ad cōcipiendū deo dante.

De vino cōstringente fluxū ventris.

Vinum nobilissimum quod stringit fluxum
 ventris et cōfortat stomachū fit de succo citoniorū depurato cū
 vino et aqua rosata.

Explicit tractatus de vinis.

Incipit epla de accidētibus senectutis et sentit.

Omine mūdi qui ex bina stirpe
 nobili originem assumpsisti: altissimus deus
 vestram clementiā et sanctitatem ad omnia
 optata faciat peruenire. Cogito et cogitauī
 tēporibus multis vfe altitudinē cōplacere
 ascendi in altū et iueni rem difficilē et sepe
 fallibilē ad iudicandū rimatus sum viscera
 terre et inueni ibi vanitatē et tēporis perdi-
 tionem reduxit me fortuna in medium forte
 propter mediocritatē mei animi et in eo in-
 ueni tres doctrinas principi necessarias vo-
 lenti longo tēpore dñari. Quarū vna docet discernere equū ab iniquo et

iustum ab iniusto et ius suum unicuique rectissime exhibere. Et hec conser-
 uant principē in sua lege et homines naturales in bono statu et pace vt
 domino suo non aduersentur sed semper ei seruiant et ipsum diligant to-
 to corde. Alia docet sanum in sanitate regere et egris reddere sanitate:
 et hoc inuenitur licet imperfecte in libris scientie medicine. Et ideo se-
 quentes eius operationem propter ipsius doctrine defectum et intelle-
 ctum occultum errare sepius consueuerunt. Tertia scientia est difficilior
 et obscurior de qua parū peruenit ad nos eo q̄ apud caldeos et gre-
 cos parum habetur vel quia ad eos non peruenit: vel quia sepulta fuit
 ab antiquis: et de hac intentione intendo componere vestre altitudini ser-
 monem minime consuetum vt altissimus deus conseruet in vobis corpo-
 ris vires et thesaurum sapientie vsq̄ ad terminum naturalem quem ipse
 in sua posuit potestate. Et in eo sermone inuestigabo doctrinam que docet
 hominem defendere ab accidentibus senectutis et senij ne veniant an-
 te tempus. Et si venerint quidem omnino partim docet penitus remoue-
 re et que cum tempore venire debent docet absq̄ lesione aliqua per spa-
 cium temporis retardare: nam quedam ex his diminuunt microcosmum
 et decore: quedam ab operationibus humanis vt nec sibi nec alijs vlti-
 proficere plene potest cum suum terminum sic festinat et non solum acci-
 dentia senectutis aliquando accidunt iuuenibus sed senij senib⁹ accidunt
 tota die: et sic ipsi amittunt ex negligentia regiminis et ignorantia pro-
 prietatum rerum quod natura eis diligentissime ministravit. Nam donec
 homo absq̄ accidentibus senectutis et senij consistit: nec decore sensus et
 intellectus: nec virtutes animales in eo et corpore minuuntur et q̄ predi-
 cta inuestigatio sit possibilis sapientes duas vias ad hoc consequendū
 nobis ostendunt. Quarum vna est per regimen sanitatis tradita sapien-
 tibus: vt Aulic. testatur in prohemio sui regiminis vbi dicit ars custodiē-
 di sanitatē a duabus rebus securitatem prebet homini et cetera. Alia est
 proprietas quarūdam medicinarū que ab antiquis fuerunt occultare de
 quibus dyascorides loquitur testante haly supra tegni galieni vicēte cir-
 ca finem possibile est vt sint medicine aliquę que prohibeant hominem a
 velocitate senectutis et frigore et siccitate membrorum et per illud elon-
 getur vita hominis. Itē dicunt q̄ illi qui diu vixerunt vsi sunt medicinis
 quibus prolongata est vita eorum quarū cognitio non peruenit ad gre-
 cos et in libro preterimi in capitulo de mulso legitur q̄ diuus august⁹ in
 interrogauit quendā q̄ longo tempore vixerat quomodo vires corpis tot
 temporibus conseruauit. Responsum est ei posui oleum exterius et mul-
 sum iterius: sed hic sermo occultam habet interpretationē quia cum vi-
 xit oleū exterius intelligitur sicut sonat et qualiter hec inunctio fieri de-
 bet dicam in capitulo de hijs que animalem virtutem excitant. Sed cū
 dicit posui mulsum interius id est nutritia in caliditate et humiditate
 temperata: quia mulsum est res temperata que de aqua et melle fit dum
 modo proportionetur secundū quod cōuenit. Et filius principis abolay
 dicit in secunda parte sui libri q̄ vsus carnis cuiusdam serpentis prolongat
 vitam et confortat virtutem et conseruat sensum et iuuentutē. Item
 dicit Aulic. in quarto casu. in sen. decorationis q̄ si. 3. i. dragagati rubei al-
 ba calay potest depilat canos et loco eorū facit nigros renasci: et in multis
 alijs locis iuueni philosophos et alios sapientes de hac intētiōe loq̄ leniter

tamen transeundo nec inueni ab eis traditū in hac intentione totū quod necessariū esse debet: et ideo de hac materia rescripsi vfe altitudini doctri nā specialē. Postq̄ hoc sic est oportet vos subtiliter inuestigare q̄ antiq̄ occultauerūt scilicet causas senectutis et senij et eozū accidentiū q̄ quādoq̄ cū tēpore quādoq̄ ante tēpus accidere consueuerūt. Sed senectus et senium et eozum accidentia proueniūt ex debilitate caloris naturalis: debilitas autē caloris naturalis puenit ex dissolutione naturalis humiditatis et ex augmento extranee. Unde quedā sunt q̄ humiditatē naturalem cōfortant et restaurāt et restauratā sincerāt. Et quedā q̄ extraneā humiditatē festinant venire et q̄ iam venit purgant et cōsumunt et sic naturali humiditate defensa et dissoluta restaurata et extranea defensa ab augmento et augmentata cōsumpta et purgata. Tunc cōsequēs est: vt calor naturalis cōfortetur et virtus eius releuetur qui fuit ex predictis incommodis debilitatus et tandē canicies cutis deformitas et lesiōis sensus impedimentū quod est senectutis accidēs auferatur. Et hec predicta nō facit regimē istius epistole nisi cōseruato regimine senū sanitatis a sapientibus traditū. Quia sapientiū regimen est principij istius epistole. Sed regimen est additio et cōplementū quod sapientes antiqui occultauerūt. Et hec est via per quem homo ab accidentibus senectutis et senij ne veniant ante tempus. Et post illud venientia retardātur: et per hoc cōseruabitur iuuentus et festina senectus retardabitur virtute dei excessi.

De causis senectutis et de his que causis senectutis obuiant.

De accidentibus senectutis et senij et eozū causis et signis lesionū sensuū.

De cibis et potibus qui naturalē humiditatē que quotidie resoluitur cōuenientius restauratur.

De his que naturalē retardant humiditatē resolui et restaurant sincerant ne cito resoluatur.

De nutriētib⁹ et alijs rebus q̄ accidētia senectutis et senij festinēt vēire.

De his q̄ euacuant et cōsumūt humorē inducētē accidētia senectutis et senij et canos auferunt et tingunt.

De his que calorem naturalem debilitatū ex naturali cursu nature et resolutionis naturalis humiditatis ex augmēto extranee pfortāt et restaurāt.

De his q̄ virtutes et sensus reparāt et cōfortant et iuuentutē cōseruant.

De his que animalē excitant virtutem et corpora confortant et motum alleuiant.

De his que induūt cutem pulchritudine iuuenili et mūdificatione et rubedine et que cutis auferūt corrugationem.

De his que iuuāt et ledunt sensum id est ymaginationē et memoriā.

Quando senescēte senescunt homines nō

propter mundi senectutē: sed propter multiplicationē viuentiū insufficientiū ipsum aerem qui nos circūdat. Et propter negligentia regiminis et ignorantia proprietatum illarum rerum que regiminis defectū suppleūt ex quozū infectione negligentia et ignorantia calor naturalis ante tempus consistendi minui incipit. Et post illud eius diminutio et distemperantia magis acceleratur. ex cuius debilitate accidentia proueniunt senectutis que in tempore consistendi si acci

De regimine

dant possunt auferri et per illud eorū acceleratio potest retardari vt ra-
 pidus ille cursus qui fit de senectute ad senium et de senio ad decrepitate
 non festinet quia circulus etatū plus currit de senectute ad senium vna die
 q̄ faciat de iuuentute ad senectutē in tribus. et sic de senio ad etatē de-
 crepitā fit. Sed debilitas naturalis caloris fit duobus modis. p̄ resolu-
 tionē naturalis humiditatis et augmentū extranee: quoniā calor innatus
 in humiditate existit naturali: et ab augmento extranee humiditatis ex-
 tinguitur qui prouenit ex debilitate digerendi: vt Auicēn. in primo cañ.
 capitulo de cōplexionibus. Sed cause resolutionis naturalis humidita-
 tis et augmentationis extranee per quas calor naturalis debilitatur sunt
 multe: vt in hoc capitulo declarabo. Sed resolutio naturalis humidita-
 tis accidit ex duobus causis. Prima est aer circundans qui materiā des-
 siccāt et calor inatus qui intus est ad hoc adiuvat: quia ipse est causa extin-
 guēdi seipm̄ eo q̄ suā cōsumit materiā sicut ignis lapidis extinguitur cū
 oleum suū cōsumit. Secunda causa est labor pueniens ex motibus corpo-
 reis et alialibus qui sunt necessarij in vita ad resistēdū illi toti: vt ait Au-
 cēna in capitulo de cōplexionibus etatū et generū. Motus aiales sunt ac-
 cidentia animi. Motus corporei dicuntur quibus corpora mouent: alterant
 et mutantur a causis necessarijs male mensuratis. Sed ex augmento ex-
 tranee humiditatis et humoris extranei fit duobus modis scilicet ex vsu
 cibariorū et rerū generantiū innaturalē humiditatē et precipue fleuma-
 ticam et que sunt illa inferius dicā in capitulo de nutrientibus et rebus
 que accidentia senectutis et senij festinant venire. Alio modo fit ex indi-
 gestione ex qua generatur humiditas naturalis et humor putridus. Hāc
 digestio est radix generationis innaturalis et naturalis humiditatis. que
 cum est bona bonā: mala malā generat humiditatē: vt Galienus in tegni.
 et Auicēna in quarto cañ. de rebus que caniciem retardant. Nam ex
 cibus male digestis malus humor generatur: et ex cibus qui naturaliter
 generant malum humorem bene digestis bonus humor aliquando ge-
 neratur. Et nota q̄ non solū flegma appellatur humiditas extranea: sed
 ois humor extraneus putridus: vt Auicēn. de cōplexionibus etatū. Sed
 flegma extraneū est oibus extraneis humoribus deterius. Nam ipm̄ iu-
 uat ad extinguēdū calorem naturalē duobus modis. Unomodo suffocādo
 et altero qualitati obuiādo. Et rasis dicit in capitulo de iuuamētis v̄-
 tris solutionis q̄ hec humiditas generatur ex errore nutrientium et ex
 dicta negligentia et corporis intēperantia. Et per hanc dissolutionē na-
 turalis humiditatis et augmentū extranee inueteratur homo. que inue-
 teratio fit duobus modis vt dicit Aristoteles in epistola ad alexandrū.
 vno modo ex naturali cursu nature et cū tēpore paulatim et successiue: et
 post tempus cōstendū post quod caliditas naturalis minui incipit neces-
 sario et tēpus illud incipit post etatē quadragintaquinque annorū vel qui-
 quaginta annorū: vt Auicēna in capitulo de cōplexionibus generū et etatū.
 Alio modo inueterat homo ex necessitatibus et curis pessimis et hoc
 fit per viam dissolutionis naturalis humiditatis. et fit taliter. Nam diu-
 turne egritudines et mala accidentia dissoluūt et desiccant naturalē hu-
 miditatem que caloris naturalis est fomentum. humiditate desiccata et
 dissoluta calor naturalis debilitatur et in frigidatur: eo debilitato et in-
 frigidato virtus digestiua deficit: et ideo cibaria indigesta permanent

ex quorum indigestione naturalis humiditas desiccatur & extranea aug-
 mentatur et sic membra nutrimento carentia in frigidantur: desiccantur
 et consumuntur: quia non nutriuntur: ut dicit ysaac in libro februm. Sed que-
 ritur que sit ista humiditas et in quo loco est a qua calor naturalis nutri-
 tur que est eius fomentum. Hec humiditas est in cœcavitate cordis & in ve-
 nis eius & arteriis: ut ysaac in dicto libro capitulo de ethica. Preterea in
 membris sunt humiditates diversarum specierum de quibus sunt humiditas
 res parate ad nutriendum et humectandum iuncturas: de illis ergo est
 illud quod est repositum in venis: et illud quod est repositum in membris
 sicut ros ut Avicenna in quarto casu. capitulo de ethica. et forte sapientes
 intendunt quod omnes iste humiditates sunt fomentum caloris naturalis:
 et precipue illa que est in corde et in arteriis et venis eius: quia restaura-
 tur per cibum et potum enchimum et clarificatur per medicamina acce-
 pta per hos et humiditas membrorum per medicamina extrinseca sicut
 minutiones et balnea &c. Postquam vidimus de causis senectutis viden-
 dum est que ipsis obuiant causis de quarum obuiatione sapientes duas
 tradiderunt doctrinas quarum una est scientia regiminis. Alia scien-
 tia est proprietatum quarundam rerum quas antiqui occultaverunt: et
 qualiter sit per regimen Avicenna docet in principio sui regiminis sani-
 tatis dicens ars custodiendi sanitatem a duabus rebus securitatem pre-
 bet homini scilicet a prohibitione penitus putrefactionis et defensione
 humiditatis ne cito dissoluatur: que defensio fit per regimen restauratio-
 nis quod fit in corpore loco eius quod resoluit secundum oportunitatem
 et per regimen prohibens vitium causarum siccitatem accelerare facientium ex-
 ceptis causis que faciunt siccitatem debere esse. Et aliud fit per regimen
 custodiens a generatione putrefactionis: et ob hoc dicit Avicenna. quod regi-
 men sanitatis facit hec predicta et loquitur per sinodochem: quia quod est
 partis attribuitur toti: et gerit vicem persuadentium: ut attente intendant
 omnes studentes huic scientie regiminis: et sic solum regimen sanitatis tradi-
 tum a sapientibus non facit hoc: sed partim. Sed una cum regimine istius epi-
 stole retardat hoc totum quod supradictum est. Altera doctrina est que de-
 fendit corpus alterari cum visu quarundam medicinarum quas antiqui occul-
 taverunt quas res omnes in capitulo regiminis istius epistole declarabo. Sed
 regimen sanitatis sapientium cum regimine istius epistole non concordat: quia regimen
 sapientium docet regere omnes etates: sed regimen epistole docet regere senes et se-
 niores et decrepitos tantum. Preterea regimen sapientium senum et seniorum est pre-
 cipuum: sed istius epistole est finis et complementum et unum absque alio partem perficit.
 Hanc doctrinam regiminis sapientium precipit obuiare causis senectutis cum men-
 suratione sex generum causarum necessariorum que conservant corpus et mutant
 et sic iste cause sunt plethoricæ sanitatis et firmitatis quia quando administrant in
 qualitatibus et oportunitatibus et visu earum secundum quod oportet conservant sanitatem et
 quando non administrant secundum quod oportet et transierunt in illo faciunt accidere egrit-
 tudinem quasi perseverat transitus et multiplicat. collige hoc in teg. Gal. cum expo-
 sitione haty. ibi ubi tractat de regimine sanitarum sed mensuratio harum causarum
 complete fieri non potest ita quod non excedat vel transiit citra quia sapientes precipue
 fieri in actu deduci possit: quia intelligentia est operatione subtilior et sic men-
 suratio completa illarum causarum est impossibilis nisi in corpore meliori formatum
 in quo natura mensurat quod hodie non de facili invenit sed regimen epistole in quo

De regimine

sunt medicine occultate ab antiquis de quibus Dioscorides loquitur supplet defectum mensurationis illorum sex generum causarum secundum possibilitatem rerum mensuratarum. Quis enim aerem infectum a vaporibus putridis delat a ventis vitabit. Et quis cibum et potum mensurabit et somnum et vigiliam et motum et quietem et illa que fluunt et retinentur et accidentia anime quin excedant ultra vel citra ita quod corpus non mutetur ab his nullus. Necesse igitur fuit ut antiqui uterentur medicinis que defendebant corpus alterari ab his causis administratis et secundum mensurationem possibilem supplerent defectum causarum secundum possibilitatem mensuratarum. Et ego collegi vestre altitudini ex libris sapientum et ex reuelatione diuina regimen istius epistole quod est complementum regiminis sapientum vsus cuius defectum supplet et defendit naturalem humiditatem dissolui et extraneum augmentari in tempore consistendi et post tempus illud defendit eorum dissolutionem et augmentationem accelerari ex quibus incommodis calor naturalis debilitatur. ex cuius debilitatione senectus et eius accidentia habent prouenire: sed vsus istius regiminis epistole non prodest negligentibus doctrinam regiminis sanitatis sapientum et precipue in regimine quod debet fieri post tempus consistendi. Quare ergo sapientes scripserunt regimen sanitatis et proprietates rerum que sunt in hac epistola penitus dimiserunt cause sunt multe quarum vna est quod magis necessarium fuit quod scientia que non potest sciri absque magno labore et subtili ingenio a sapientibus traderetur quam illa que a legente taliter facilliter potest fieri. Preterea regimen sapientum docet regere omnem etatem: omnem complexionem: et omnia membra: preter tria instrumenta sensuum occulta. et omne esse hominis et omne corpus sanum. Sed regimen epistole non docet nisi supplementum regiminis senum et seniorum quod antiqui non scripserunt sapientes. videlicet defendere senem ab accidentibus senium et senium ab accidentibus decrepitate etatis: quia non inueni scientiam perfectam inuentam et completam ab aliquo sapiente nisi in senectute: ut liber principis philosophorum ad alexandrum testatur: quia in illa etate ratio est valde clara: licet memoria sit aliquantulum diminuta in non utente: sed in quibusdam istarum medicinarum de quibus sum locutus loquor in epistola hac in experientia et vsu: et in quibusdam non: quia non est possibile cuilibet homini experiri et uti in rebus omnibus eo quod tria contradicunt. scilicet sumptus et potentia: et fama vulgi. inter que faciam mentionem de vi rerum sermone occulto que inter alias res quas in hac epistola scribam obtinent principatum. Quarum vna iacet in visceribus terre. altera natat in mari. tertia repit terram. quarta vegetatur in aere. quinta assimilatur medicine que egreditur de minera nobilis animalis. Sexta egreditur de minera animalis longe vite: et ideo sermone occulto de his loquar attendens preceptum principis philosophorum ad alexandrum dicentis: quod omnes occultas proprietates detegit est transgressor quandoque diuine legis. Preterea dubitauit ne ad manus infidelium deuenirent quod esset indignum: quia omnes que plantis animalibus lapidibus diuinitus sunt collate non debent recipere inuamentum: sed supradicte res indigent preparatione quedam electione. nam in quacumque re altissimus deus posuit proprietatem et inuamentum ibi posuit nocumentum in contrarium pro custodia. ut in tyro: et ellebor:

Senum et senioꝝ. folio.cxxviii.

et auro: vt nullus ex his operationem nobilē et sublimē consequi possit. q̄d cetera vbicūq; altissimus deus posuit pprietatem ineffabilē sibi quādam posuit similitudinem: vt quilibet homo clari intellectus suā cognosceret operationem. Nam plurime res faciūt quod ostendunt vel sua forma: vel materia: vel sua essentia: vel suo colore et durabilitate et corruptione. Nā id conseruat q̄d diu conseruatur: et id corrūpit quod cito corrūpitur et id facit ad cuius similitudinem res quelibet denomiata est et formata et hoc est q̄d antiqui occultauerūt: et adhuc nostris tēporib; est occultatū nisi vir in speculatione sapiens et in operatiōe longo tempore sit expertus. Et nota q̄ ex quibusdam rebus et medicinis predictis pōt separari virtus a suo corpore vt de omnib; medicinis q̄ sunt ex plantis et animalib; et ex quibusdā separari nō potest velut de omnib; illis q̄ sunt spisse substātie: vt metalla: et que sunt de genere lapidū vt coralli iacinti et similia: et hec sunt subtiliter terende in vltimo et pprie cū voluntas nostra est vt perueniant ad finem elongationis: vt Auicēna in sc̄o casū. de iudicijs quarūdam medicinarum extrinsecus. Sed hec contritio nō pōt fieri in metallis nisi per combustionem: et hoc est q̄d credo ait auicēna in capitulo de lepra et argento et auro facere in quinto casū. in cōfectione de iacincto. Sed quidam alij preceperūt soluere medicinas spisse substātie vt aristoteles ait testāte ysaac in gradib; capitulo de margaritis dicēs vidi quosdam homines eliquasse gēmas de quarū liquore albe moꝝphee lote plene curate sunt. Sed medicamina subtilis substātie vltimo nō sunt terenda: vt ad aliam nō conuertant operationem vt galienus dicit de cymino testante auicenna. Quedā autē istoꝝ medicaminū sunt laxatiua q̄dam confortatiua. Sed de quibusdam laxatiuis potest separari virtus a corpore et de quibusdā nō separāt: vt ab omnib; rebus asperis auicenna dicit in capitulo de scabie: q̄ ipse precepit in capitulo de regulis solutionis ventris et vomit; q̄ necesse est in quibusdā regionib; et cōplexionib; ne medicinarum corpora ponderent. Sed virtutes earū tātum. Et rassis in capitulo de simplicibus laxatiuis p̄cipit de mirabolanis facere decoctiones et syrupos in quib; sola virtus solutiōis et confortatiōis remanet. Et hoc ideo p̄cipiunt sapientes vt natura deportet medicamē ad loca lōginq̄: vt excludat inimicū nature sicut iohannes damaſcen; precepit in medicina que facta est cib;: q̄ earum virtus absq; corpore plus operat sola q̄ iuncta cū suo corpore in hac nostra intentione: q̄ calor naturalis fatigatur in separando virtutem rei a corpore q̄d est durum terrestre et eo fatigato debili; portabit virtutē ad instrumēta sensuū: vt ea possit deopilare et sup̄suam destruere humiditatem et ad mēbra quarte digestionis currere vt virtutem digestiua carnis et cutis confortet ex q̄bus debilitate proueniūt quedā accidentia senectutis vt patet in moꝝphea. Preterea calor naturalis nri corporis nō est semper potens in oibus medicinis separare virtutem a corpore suo terrestri. Sed cū virtus sola datur absq; corpore calor naturalis nō fatigat nec virt; medicine destruitur a digestionib; in deportando eā ad mēbra similia partū et instrumēta sensuum: et ita virtus rei suam operationē complebit calorē naturalem non fatigando: et cum hoc cōcordat galien; testante ysaac in cap. de lepra dicens nullū vidi hominē infectū curatum nisi biberit vinum in quo ceciderit vipera. Et iohānes damaſcen; in suis amphiſimis oportet ad pur

De regimine

gandum intra pullos humores vt medicina in similitudinē cibi conuertatur per ingenium ⁊ arbitrium medici. Alius dicit oportet medicinā que ad tertiam transit digestionem ⁊ auidē recipiat ⁊ scdm quosdā cum re conuertibilis: sicut est lac et ius gallinarum.

De accidentibus senectutis ⁊ senii ⁊ eorum causis ⁊ signis lesionum sensuum.

Accidentia senectutis ⁊ senii sunt hec: canicies: palliditas: ⁊ cutis corrugatio: debilitas virtutis et virium: diminutio sanguinis ⁊ spirituum: lippitudo oculorum: multitudo mulscillaginis: excreatus putridus: debilitas anhelitus: insomneitas: ira et inquietatio animi: lesio instrumentorum sensuum in quibus virtus animalis operatur. Et de omnibus videamus et ex qua occasione quodlibet accidens habet prouenire: notato tamen ⁊ quedam ex predictis accidentibus accidunt in tempore consistendi: quedam senibus necnon predicta omnia in senibus possunt prouenire: sed quando accidunt in tempore consistendi: tunc predicta accidentia non dicuntur senectutis accidentia: s; infirmitates ⁊ remouebuntur tanq; egritudines que omnibus etatibus accidere consueuerūt. Et principalis causa omnium predictorum accidentium est debilitas caloris naturalis que fit duobus modis vt superius dictus est. Canicies contingit ex flegmate putrido egrediente a stomacho vel a cerebro vt ysaac dicit ⁊ non solum videtur hoc accidens ex solo flegmate putrido: vt Auicenna in capitulo de complexionib; etatum: sed hic humor putridus generatur multis modis. Unus est ex usu quarundam rerū que humorem putridū inducentē caniciem generant vt infra inuenies capitulum speciale. Alius est ex debilitate caloris naturalis qui exit a corpore ⁊ abundantia frigoris vt aristoteles in fine libri de animalibus. Itā calore naturalis debilitato cib; priuatur digestionē ⁊ tunc humor putridus inducit hoc accidēs vt haty supra tegni. s. vbi tractat de regimine senū. Et qñq; hoc accidens contingit in pilis ⁊ capillis: ⁊ tūc difficile est ad remouendū postq; venit: sed est nimis difficile ad defendendum ne ante tempus veniat. Item dicit aristoteles in loco supradicto q; pili cooperti citius canescūt q; discooperti: nā coopertorium phibet ventū ⁊ ventus phicit putrefactionē. Itē pili tymporum canescūt citius q; posteriorū: q; in parte anteriori cerebri est plus de humiditate ideo citius putrefit. Et qñq; prouenit canicies ex infirmitate cutis vt in morphea ⁊ barrabas ⁊c. Et tunc accidit ex debilitate caloris illi; mēbri: nam cibus puenit ad quodlibet mēbroꝝ ⁊ digerit a calore naturali illius mēbri ⁊ a virtute digestiua illius mēbri. Cū ergo ille calor debilitat corrūpitur ille cibus ⁊ tunc accidit mēbro infirmitas ⁊ occasio. Itē dicit q; qñq; accidit q; multi infirmanē ppter quā causam pili canescunt ⁊ post infirmitatē reuertunt ad suā dispositionē: ⁊ causa ei; est debilitas naturalis caloris in decoctiōe cibi ⁊ in mēbro ⁊ qñ sanitas reuertitur nigrescūt pili: ⁊ ille erit similis seni q; mutatus est ⁊ factus est in uenis. S; auicēna dicit in quarto de dispositione pualescentiū q; ideo capilli albescūt: q; priuatur nutrimento: eo q; exit ⁊ spargitur humiditas in

Senum et lentoy. folio. crviii.

nata que facit nigredinē: sicut accidit segetib⁹ qñ desiccātur albecunt. Postea qñ portatur aq̄ redit eorū viriditas: et ita qñ dispositiones bone sunt redit nigredo et hoc nō pōt accidere nisi i etate p̄sistēdi. p̄d: et ea in vnoquoq; mēbro existit virtus naturalis sc̄dm cōplexionē eius q̄ cōuertit nutrimentū in similitudinē mēbrū: s; diuersa x̄ute in similitudinē alteri⁹ si nō bñ p̄mutat. Ex hac diuersitate puenit firmitas in cute: vt auicēna in p̄mo cāñ. de x̄tutibus naturalib⁹. Item qñ cutis virt⁹ et mēbrū est debilis corrūpit naturā et cōplexionē nutrimentū eius qđ in ea penetrat et in illo nutrimento corrūpto corrūpit et cōuertit om̄e nutrimentū qđ venit ad illā materiā ad naturā suā sicut bona cōplexio cōuertit materiā corrūptā ad rectificationē et facit eā puenientē velut narrat. S. et sc̄tate auicēna in cap̄lo morphea q̄ est quedā arbor q̄ mutat de venositate ad comestibilitatē ex trāsp̄lantatione sicut arbor q̄ est in p̄sa cuius fruct⁹ sunt venosissimi cū trāsp̄lantant in egypto sunt comestibiles et si iterū trāsp̄lantantur in p̄sa redeūt fructus ad venositatem. Et p̄pter predictā causam fuerūt inuēta medicamina q̄ ponūtur in exteriorib⁹ sicut infūctiones et lauaciones et c. Hāc talia medicamina sunt magis p̄p̄inqua in curationē egritudinū puenientū ex nocumētis quarte digestionis q̄ intrinseca q; virt⁹ medicinarū sumptarū intrinsecus frāgitur qñq; a prima et sc̄da digestionē q̄ cū puenit ad quartā opatio eius iam fracta est ita q̄ nō p̄dest vt vult auicēna in cap. de lassitudine ex se veniēte et sic infūctiones p̄fortant virtutē quarte digestionis. Et est verū q̄ medicamēta exteriora sunt magis p̄p̄inqua interiorib⁹ humore purgato vel humore nō peccāte in interioribus. Sed qñ humor peccat p̄mo debet corp⁹ ab humore nociuo cōplete purgari: deinde caro et cutis cū puocatione lōgi sudoris mūdificari. Tertio virtutē mēbrū p̄fortant: q; nisi virt⁹ mēbrū confortet et ad suā naturā reduncatur humor regenerabitur et p̄cipue qñ melācolici humores inferūt lesiones. Sed ad purgationē humoris corrūpti in q̄rta digestionē dixerūt quidā q̄ sola virtus laxatiuorū debeat exhiberi absq; suo corpore: q; x̄tus separata a suo corpore citius ad locū q̄rte digestionis penetrat q̄ cū suo corpore sine caloris naturalis fatigatione: nā virtus solutiuorū plus operatur sine corpore q̄ cū corpore. Et hoc est qđ dicit auicēna in p̄mo cāñ. de dispositione medicinarū ventrē soluentū q̄ est necesse in quibusdā cōplexionib⁹ et in quibusdā regionib⁹ ne medicinarū corpora p̄derent: sed virtutes earū tantū deinde apponant medicamina extrinsec⁹: quorū p̄p̄ietas sit vt tēperet essentiā mēbrū et cōplexionē ei⁹ ita vt p̄hibeat recipere supfluitates effusas ad ip̄m mēbrū et impedimēta sicut facit terra sigillata et similia p̄pter p̄p̄rietatē q̄ est in eis aut p̄pter equalitatē sue cōplexionis: q̄re infrigidat illud qđ est calidū et calefacit qđ est frigidius sc̄bz q̄ visum est galieno de oleo rosarū: vt Auicēna in sc̄do de opationibus medicinarū singulariū nam predictū accidēs reddit hōiem magis deformē et magis in manifesto corporis apparet. Ideo studui in ostēdendo causam ei⁹. et sapiētes posuerūt causas et remedia eorū in tractatu decorationis: q; p̄pter aduentū ip̄sōrū fit deformitas: et p̄pter raritatem et retentionē fit decoratio et est etas cōsistēdi que vocatur ab auicēna. etas pulchritudinis. Jam dixi causam vni⁹ accidentis senectutis sc; canicie. Hunc dicendum est de cutis corrugatione et quibusdā alijs accidētib⁹ que qñq; ante t̄p̄s qñq; cū t̄p̄e hōiem inuadere p̄sueuerūt. S; cutis corrugatio fit

De regimine

quandoq; ex carne extenuata et ita necessario manet cutis vacua: et fit in crepatione. Nam aristo. in fine libri de animalibus dicit q; fit ex putrefactione humoris: et dicit q; corrugatio que accidit corpori est contrarium glaci: q; si vapor congelatur fit ex eo glacies et non putrefit et non erit corrugatio. Et hoc accidens sepe accidit his qui igne vtuntur: sicut in fabili arte: et fusionibus. Nam vsus haru reru reddit facie tonatili et corrugata: ideo dicitur ab igne auertere facie sua. Sed ea que remouet cutis corrugationem inferius in capitulo de his que induunt cutem pulchritudine puerili et mundificatione et rubedine dicam. Palliditas autem secundum quosdam est accidens senectutis. et quandoq; iuuenibus accidit ex flegmate superfluo: sed in senibus accidit ex diminutione sanguinis et spiritus. Et quandoq; ex sanguinis infectione. Et qualiter sanguis bonus generatur infra de his que induunt cutem pulchritudine: et in capitulo de his que conuenientius naturaliter humiditate restaurant inuenitur et spiritus multiplicatur cum his que faciunt gaudium et leticia et cum generantibus bonum sanguinem vt in predicto capitulo inuenitur. Diminutio sanguinis fit ex resolutione et diminutione naturalis humiditatis: quia radix naturalis humiditatis est in sanguine cordis principaliter: et scilicet in illo qui est in venis et membris et diminutio sanguinis diminuit spiritus: et restaurat sanguis cum his que naturalem humiditatem restaurant. Et sanguine restaurato spiritus confortatur et restauratur. Multitudo muscillaginis excreta putrida et lippitudo oculorum sunt accidentia senectutis: et accidunt ex humiditate accidentali et precipue fleumatica. Et oritur quoniam illa humiditas ex superfluitate quartæ digestionis: et curatur cum rebus purgantibus fleuma et ipsum consumentibus et desiccantibus vt infra suo proprio capitulo inuenitur. Sed proprie valet lippitudini res que nascitur in mari. scilicet margarite: et que vegetatur in aere. scilicet anthos: excreat putredo. Valent etiam ea que purgant et aperunt peccatum: vt dyapris et dyaprasium etc. Et muscillagini valet purgatio fleumaticis capitis et stomachi: et quandoq; ex superfluitate sanguinis in iuuenibus et adolescentibus accidere consuevit. Debilitas anhelitus: in somnietas: ira et inquietas animi: sunt accidentia senectutis. Sed debilitas instrumentorum anhelitus accidit ex strictura meatuum pulmonis que fit ex siccitate nimia vel quoniam ex nimia humiditate superabundante: sed huic accidenti subueniendum est cum his que precipiunt sapientes in tractatu de egritudinibus que accidunt instrumentis anhelitus. Nam auicenna. dicit in eodem tractatu q; crocus habet proprietatem confortandi instrumenta anhelitus. Sed in somnietas: inquietatio: et ira: accidunt senibus ex fumis melancholicis ascendentibus ad cerebrum et impediunt instrumenta sensuum: et ideo precipitur in libro regiminum q; senes fleumatica et melancholica cibaria et acuta vitare debent et confortant huic dispositioni dyapapauer et comedere olius lactucarum cum speciebus aromaticis: vt Galienus dicit se fecisse testare Auicenna. in capitulo de somno. Sed contra inquietationem: et iram: et garrulationem adhibeat operatio et actio anime vt gaudium et leticia velut vicia in capitulo de his que induunt cutem etc. Et de medicinis conuenientibus his accidentibus est res que iacet in visceribus terre. scilicet aurum: et que nascitur in mari. scilicet margarite: et illa cuius minera est plumbum. scilicet lignum aloes. Debilitas virium et virtutum est accidens senectutis et senum. Sed virium debilitas accidit ex humiditate innaturali et precipue fleumatica mollificante nervos. Et

quãdoq; ex nimia siccitate neruoꝝ per quã nerui contrahũtur quare debilitantur. Et qñq; accipit ex p̄cussione ⁊ concussionē neruoꝝ vt sepe accidit militibꝫ ludũ militie exercētibus. nã ex hoc accidēt qñq; amittit militiã ⁊ quedã magisteriã. Nã multos vidi iuuenes milites quozum vires erant debiles suã maliciã amittētes ⁊ econuerso: sed vires cõfortant cũ ex siccitate debilitate pueniũt cũ medicina cuius minera est plãta indica: scz lignũ aloes. Et cũ sit ex humiditate valet cũ sit cibus de medicina q̄ vegetatur. s. anthos. Sed virtutũ debilitas accidit qñq; ex supfluo humore qñq; ex penuria: nam virtutes sunt plures. Vna dicitur appetitiua alia digestiua ⁊c. Et q̄uis diuersa noia fortiãtur: tñ vna ẽ. Et hoc est qđ dicit iohãnes damascenꝫ: virtus siue virtutes varia noia habentes vna eadẽ substantia est: sed scđm diuersa officia subiectis mēbris diuersis vocabulis nuncupatur. Sed qualiter virtutes fortiãtur ⁊ reparãtur inferius in capitulo de his que fortiãt virtutes ⁊ eas reparãt dicam. Lesio instrumentoz sensũ est accidēs senij qđ sepe cõtingit iuuenibꝫ ⁊ senibꝫ: que lesio accidit qñq; in manifestis instrumentis sensũ. Sed qñ in manifestis euenit curẽtur ille lesiones scđm q̄ in p̄p̄ijs capitulis illaz lesionũ sapiētes describũt. Sed lesio instrumentoz occultoz capiti sit in tribus partibus cerebri in quibꝫ virtus aialis opatur in pte posteriori: mediã: ⁊ anteriori: que ptes appellãtur ab auicēna ventres. Sed in pte posteriori sit memoratio de qua loq̄tur halꝫ regalis in p̄mo sermone theozice dicens qđ senectus est domus obliuionis: sed seneca in libro senectutis dicit contrariũ qđ si homo exercet illud instrumentũ nõ erit minoris memorie. Vñ accidit qđ ex lōgo exercitio vnus instrumenti p̄p̄ietas alteri: minuitur: vt quotidie in inuētoribus ⁊ memorãtibꝫ apparet. Nã lesio in his tribus siue instrumentis cerebri accidit qñq; a causa intrinseca: qñq; a causa extrinseca. Sed a causa intrinseca accidit dupliciter a natura: vt cũ homo illã lesionem ab vtero materno extraxit: ⁊ tunc est incurabilis. Ex accidēt sit duobꝫ modis ex rebus intrinsecis adueniētibꝫ: ⁊ qñq; ex humoribus malis faciētibꝫ corporis infirmitates ⁊ tunc dicit puenire ex parte corporis qui qñq; sunt in loco cerebri: qñq; sunt ex mēbro alio. Et quicũq; sit humor dũmodo sit malus ledit supradictos v̄tres ⁊ opilat: ⁊ hic humor qñq; generat ex malis cibarijs. s. valde melancolicis et fleumaticis: ⁊ qñq; ex indigestione ⁊ rebus acutis fumosis: vt sunt acrumina ⁊ vinũ vino sum ⁊ nõ cõmixtũ ⁊ similia. Ex his causis accidũt egritudines q̄ sunt in opatione sensũ: ⁊ sic p̄pter p̄dictã causam opatio anime impedit p̄pter defectũ sui istrumēti sicut in fistula patet. Nã ip̄a resonat scđm clausonem ⁊ aptionē suoz foraminũ: impedit etiã opatio aie ex causa extrinseca multis modis scz ex vaporibus fetidis inficiētibꝫ corpora ⁊ opilatibus istrumēta sensũ inter quos vapores deteriores existunt qđ ex inferius ⁊ eoz supfluitatibus veniũt ⁊ precipue ex cadaveribꝫ p̄pter similitudinẽ quã habent cũ corporibus humanis sicut semel accidit qđ post forte preliũ qđ fuit in ethyopia: relicta sunt cadavera multa: ex his venit vapor pestilētiã ad terrã gr̄coꝝ et ex hoc accidit mortalitas ⁊ infirmitas: et in eis qđ euaserũt remãst obliuio ita qđ non recordebãtur nomẽ suum nec filioꝝ suozum: vt Galienus dicit testãte auicēna in tertio casũ. capitulo de signis assumptis ex opationibus aialibus: ⁊ accidit qñq; ex aere grosso ⁊ turbato: ⁊ hec est causa q̄re oriētales sunt alijs

De regimine

subtiliores ppter defectum vaporū. Sicut patet q̄ homo est subtilioris p̄crutationis in sereno tpe q̄ in nebuloso: nā aer turbatus tristificat animam & cōmiscet humores. Sed aer turbatur differt ab aere grosso. Aer enī grossus est ille qui in turbatiōe sue substantie similat. Sed turbatus est ille qui p̄tibus miscetur grossis. Quarum vero rerū significatio est q̄ stelle minute parū apparent & resplendēt: s; scintillāt & tremūt & ei⁹ causa est q̄ vapores & fumi multi existūt & venti boni pauci: vt auicēna in p̄mo cañ. de opatione qualitātū aerearū. Et similiter accidit hoc impedimentū aliqñ ex negligētia mūdificationis corporis intrinsecus & extrinsecus: nā sordes extrinseca poros opilat & impedit naturā in expellēdo aliq̄: & accidit qñq; ex infirmitatibus hec lesio: & sic est impossibile boiem infirmū sanū sensum habere. Ergo oportet scientiā sanitatis p̄cedere: nā in regali dispositione in p̄mo sermone dicit q̄ sensus & intellectus non erit nisi p̄ sanitatē aie rationalis: nec sanitas aie rationalis erit nisi p̄ sanitatē virtutis vitalis & naturalis. Et aristoteles dicit in libro de secreto secretorū q̄ nō est via ad aliquā rem sciendā vel inuestigandā nisi p̄ potentia clarī intellectus. Sed potētia clarī intellectus nō est nisi per sanitatē: atē & sanitas nō est nisi per equalitatē cōplexionis & equalitas cōplexionis nō est nisi per temperantiā humorū. Et ideo deus excelsus gloriosus ordinauit modū ad temperantiā humorū & conseruantā sanitatis que omnia reuelauit philosophis et sanctis p̄phetis et quibusdā alijs quos illustrauit spiritu diuine sapientie,

Am dixi fere oēs causas senectutis & lesionis et lesionū sensus. Nūc dicam⁹ species nocumētū sensus cōtingentis in opatione cerebri & sunt ppter duas causas & cognoscūtur trib⁹ modis. Et nota q̄ hic accipitur sensus p̄ imaginatione & discretiua memoria. Et hoc dicit auic. in tertio cañ. cap. de lesionib⁹ sensus que verba sic sunt intelligenda: cognoscuntur tribus modis. i. cognoscunt cū tribus generib⁹ signorū q̄ inferius scribunt. S; illa signa nō sunt signa egritudinū quarūdam q̄ sensum ipediūt. s; p̄mixtiōis sensus & alienatiōis & stoliditatis & amētie & corruptiōis mēorie et imaginatiōis q̄d p̄z p̄ id q̄d auic. dicit in p̄dictis egritudinib⁹: qz ponit alia signa. S; signa q̄ ponā hic sunt signa lesionis sensus q̄ nō sūt egritudines q̄uis inter egritudines nūerent. Item aliud verbū q̄d dicit q̄ spēs nocumētū sensus sunt ppter duas causas: quarū vna cā sit ex pte aie rōnalis qñ corp⁹ infirmat: & tūc aia infirmat sicut istrumēta ei⁹ & sic ledit sensus qz priuat eo q̄ ab aia p̄cedere debet p̄ nocumētū accūs istrumētis cerebri: qz donec in hoīe sanitas p̄seruat nocumētū nō cadit supra intellectū et sensum que hō hz naturaliter intelligēs. Alia cā est qz etiā in sano hoīe sepe accidit nocumētum in sensib⁹ q̄d nocumētū nō accidit ex pte infirmitatis corporis tñ: s; ex pte triū istrumētōrū sensuū capitis q̄ dicunt vētres ab auic. in quos vētres cadit nocumētū ex vaporib⁹ intrinsecis & extrinsecis absq; q̄bus etiā nō pōt imaginari discernere & memorari: & tale nocumētū regimē huius ep̄le docet remouere & inducere ad id q̄d natura ministrat. S; regimē sanitatis: vt auicē. dixit supra docet p̄seruare corp⁹ & regere in eo sanitatē ne in istrumētis capitis cadat nocumētū ex

pte alet: et ex p̄dictis p̄t patere vestre elem̄tie q̄re antiq̄ clariorē intela-
lectū et longiorē vitā q̄ moderni habebāt et penetrabilē rationē: q̄ non
solū corp̄is sanitatē: sed triū instrum̄toꝝ capitis regimē obseruabāt: et i
sup̄ forte vtebant̄ quarūdā rerū pprietatibus quas occultauerūt ne ad
manus infidelium deuenirēt et hoc est q̄ dicit̄ Aristo. in libro de secreto
secretorū. Apud potētīā intellectus nihil est difficile et cūca sunt possibi-
lia in via rōnis et in secretis hermogenis testāte Aristo. in p̄dicto libro
dicente q̄ summa et vera bonitas est claritas intellectus et plenitudo le-
gis et de hoc dicit̄ seneca semina diuina in corp̄ibus hūanis dispersa sunt. i.
sensus et intellectus q̄ si bon⁹ cultor existit similia origini p̄deūt. q̄ si ma-
lus non alia procreat nisi qualis palustris sterilis et ex p̄dictis potest
patere v̄se clementie q̄ sensus et intellectus quē sublimis deus seminat
in homine si nō bene colit̄. i. regitur diminuit̄ vel amittit̄ q̄ iueni q̄ Xrus
mirabilis plāris aialibus et lapidib⁹ diuinitus collata prim̄ hūano pp̄lo
est occulta ex quarū rerū pprietate claritatē ingenij philosophi sunt ade-
pti. Signa demōstrantia lesiones mēorie sunt q̄ filius p̄icipis abohaly
describit. Cū em̄ sensus hoīs est icolumis et ymaginatiua formarū rerū
in somno et vigilijs est sana deinde sunt res et ymaginatiōes quas videt
in vigilijs suis aut i sōno suo ex eis de q̄bus est possibile ip̄m ponere et re-
mouere ab eo et cū audit ea et testificat̄ nō remanēt apud ip̄m tunc lesio
illa est in mēoria in posteriori pte cerebri. Sed signa lesionis cognitiōis
.i. ptis medie cerebri sunt hec si in mēoria est ipedimētū: sed loq̄tur ea q̄
nō sūt dicēda et timet ab eis a q̄bus nō oportet timere et putat esse bonū
quod nō debet putari bonū et sperat quod sperandū nō est et inq̄rit quod
inquirēdū nō est: et est potēs reseruare ea quozūvult recordari: tūc lesio
est in cogitatiōe in pte media cerebri. Et signa lesiōis imaginatiōis. i. an-
terioris cerebri sūt hec. Si vero mēoria et loq̄la sunt sicut esse debēt et nō
cōtradicit̄ i his q̄ agit et nō loquit̄ aliq̄d p̄trariū rectitudini et ymaginaf
res sēsibiles et colligit viles res et videt singularia mēdosa et ignes et aq̄s
et reliqua mēdosa aut debiliter ymaginaf formas rerū in somno et vigi-
lijs tunc lesio est in ymaginatiōe et in anteriori v̄tre cerebri. et si aggre-
gant̄ duo ex illis aut tria: tūc lesio est in duabus aut trib⁹ ptibus. i. v̄tri-
bus et quādo aliq̄d eoz est declinās ad diminutionē: tūc egritudo est ex
frigore Et q̄n est declinās ad p̄mutationē et agitationē: tūc est ex calidita-
te. Et quidā estimauerūt q̄ declinatio ad diminutionē est p̄pter dimi-
nutionē substātie cerebri et curā hāz lesionū collige i tabulis mēbroꝝ capi-
tis filij p̄icipis abohaly quas fecit in libro de sustātatiōe artis medicine
et in tabulis q̄s in fine istius eplē declarauit et in tabulis p̄siderabis me-
dicinas ad p̄dictū accidēs valituras et ille sunt vtēde et ledētes sunt vi-
tande. Et sciatis q̄ hanc eplam cōposui p̄ p̄dicto p̄i: p̄aliter accidēti et
sc̄ario palij. Et hāc icepi ad suationē duoz sapientū. s. io. c. et phi. cau.
pax: q̄ nō solū hoc accidēs senes et seniores inuadere p̄suevit: sed iuuenes
et adolefcētes ex defectu regim̄is et ignorātia pp̄rietatū rerū quas antiq̄
occultauerūt. Hāc cōpleuimus primā partē huius eplē de sciētia scientiali
speculatiua. Nunc dicendum est de sciētia operatiua speculatiua.

**De cibis et potibus q̄ naturaliter hūiditatē
q̄ quotidie resoluitur cōueniētius restaurant.**

v. iij.

Sibi et potus qui conueniētus restau-
rant naturalē hūiditatē q̄ quotidie resoluit sunt multi
et p̄cipue euchimii et sunt hi secundū Auicēn. carnes pul-
lorū pdicis et fassanoꝝ et auisū guarū et castratoꝝ qui
tertiu annū nō trāserūt et carnes edoꝝ et lactentiū vi-
tuloꝝ et aures et rostra porcoꝝ et tibiae et frumētum
ex bona messe collectū. Sed hec restauratio varia ē se-
cundū diuersitatē cōplexionis: sed secundum plurimū
sunt euchimia et p̄cipue post tempus cōsistendi: nam quedam euchimia
proueniūt ex vegetabilibus quedā ex uiuentibus nulla autē ex minera-
libus. Sed fili⁹ p̄ncipis abohaly dicit in p̄hemio sui regimē q̄ hūidi-
tas illa naturalis q̄ quotidie resoluit restaurat p̄ regimē rectū restaura-
tionis sc̄dm q̄ritatē possibilē: et hoc regimē sit euchimis et aliis nutriē-
tibus et sc̄dm plurimū euchimia sunt meliora: sed quedā sunt euchimia q̄
restaurāt naturalē hūiditatē sincerē quedā sincerioꝝ et multū longinquā
a corruptione. Et ideo dixi q̄ inter se differunt. nā euchimia pueniētia ex
uiuentibus nutritis cū bono pastu illa generant hūiditatē magis lon-
ginquā a corruptione et magis sincerā q̄ alia. P̄terea differūt euchi-
mia inter se alio modo. nā panis pisces et carnes et vinū reperiūtur q̄nq̄
euchimia et humores malos generātia. Sed panis euchimus sincerioꝝ
generat hūiditatē dūmodo bene digerat q̄ carnes euchimie. Et carnes
sincerioꝝ generant et magis longinquā a corruptione q̄ pisces cōsidera-
ta bonitate vtriusq̄ et vinū vinee sincerioꝝ q̄ vinū auene vel pomozū vt
aliarū rerum. nā licet in omnibus rebus predictis reperiantur cibaria euc-
himia tamē vinū euchimū generat et restaurat sincerioꝝ hūiditatē
et magis longinquā a corruptione q̄ aliud vinū. Sed carnes et vinū et vi-
tella ouozū sunt magis p̄p̄nua in generatione sanguis q̄ alia: q̄ senes
indigent restauratione sanguinis et spiritus et summa regiminis eozū est
illud quod calefacit et hūectat ex nutriētibus balneis et potibus et som-
no prolixo et mora multa in lecto et puocatione v̄ine et expulsiōne fleu-
matis vt p̄ncipis abohaly in primo cañ. caplo de regimine senum. Sed
nutrientia debēt esse que nec melancoliā nec fleuma generāt nec humorē
acutū sicut est caro pulloꝝ perdicū fassanoꝝ edoꝝ lactentiū vituloꝝ et
annualis agni et electuaria calida tempata et humida et quedā res sim-
plices inter quas sunt meliora grana pini et fistice. nam ipsa restaurant
naturalē hūiditatē et quoddā compositū artificialiter preparatū sepe
et in multa q̄ritate sumptū vt est zuccara rosata de qua loquitur Auicē-
na capitulo de p̄stis et q̄b mulier p̄stifica cuius sepultura preparata erat
recepit inde sanitatē et hūiditatis restauratiōē. Sed nota q̄ ideo dixi q̄
euchimia secundū plurimū restaurāt naturalē hūiditatē que quotidie re-
soluitur propterea q̄ ex euchimis generantur malī chimi in stomacho
calido propterea q̄ in eo aliquando aduruntur cibi: vt haly regalīs in ca-
pitulo de regimine cibi et ex cibis generantibus malum cibum ex sui na-
tura boni humores sepe generantur et bona hūiditas si bene digerun-
tur: quia digestio est radix generationis bone hūiditatis: vt Galien⁹
in tegni. Euchimia vero restaurātia naturalē hūiditatē que q̄tidie resol-
uit quedā sunt ex viuētib⁹ quedā ex vegetabilib⁹: sed ex viuētib⁹ meliora

sunt que ex meliori nutrimento nutriunt et illa sinceriores generant humiditate et magis longinquam a corruptione nam carnes illorum aliam quam de sua natura sunt euchimia si pastus illorum est malus: chimum malum habent et sic est in piscibus et in ceteris viventibus. Nam vidi pullos gallinaceos nutritos ex arillis racemorum quorum carnes erant viciose carnibus autem vegetum in paludibus ad digerendum et sic est in piscibus: ut patet in lucio et partica nam ipsi non nutriuntur velut alii pisces et adeo meliores generant chimum. Et non solum pastus considerandus est in viventibus que comeduntur sed locus in quo nutriuntur sicut videmus pisces degentes in mala aqua qui de sui natura generant malos humores et econverso. Sed in vegetabilibus. iij. considerantur terra: aer distantia solis genus plante. Terra consideratur sic: nam plante que nascuntur in terra effumata fructus earum citius putrescunt quam illarum que nascuntur in terra non effumata et ita est in frumento et ceteris granis sicut patet et ita patet in vino vinee terre effumate quoniam illud citius putrescit quam illud quod oritur in alia terra: unde accidit quod quidam rex libenter bibebat quoddam vinum bone vinee cuiusdam cultoris. Et cum ipse scivit regem affectare vinum suum pro ceteris alijs cogitavit vini bonitatem augere et augmentare et vineam excoravit. Et tempore procedente cum rex de illo bibit competit illud viduum esse deterioris saporis sic bonus gustus est bonus index in cognoscendo nutrientia generantia naturalem humiditatem longinquam a corruptione et precipue in piscibus: ut ysaac in libro dietarum ubi tractat de piscibus dicens. omnis cibus quanto saporosior tantum nutritivior. Sed grana nata in terra non stercorea non tam cito putrescunt sicut illa que in terra stercorea nascuntur. Et que sunt magis longinqua a corruptione magis longinquam naturalem generant humiditatem: unde inveni montem in quadam parte regni francie cuius frumentum ibi nascens. vij. vel. viij. annis in granarijs illesum conservabatur quia natura terre vnius est altera melior in generatione nutrientium. et sic omnia nutrientia euchimia que diutius conservantur sinceriores generant naturalem humiditatem et magis longinquam a corruptione quam alia euchimia. Item vidi in quibusdam vineis propagatis de eisdem propaginibus que ad invicem .iij. cubitis erant propinque quarum una producebat vinum valens bis tantum in bonitate eiusdem quantum alia et hoc propter terram naturalem accidebat a qua recipit nutrimentum. Sicut alba argilla que dicitur marna que melius generat nutrimentum quam terra non naturalis. Nam cibus qui sumitur ex plantis natis in terra tali melius generat nutrimentum quam cibus natus ex plantis natis in terra non naturali. Quod patet quod magis augmentat bonitatem sterilis terre supra quam projicitur quam terra mollis vel firmus. Per consideratur in quo nascuntur vegetabilia ex quibus nutrientia capiuntur quia nutrientia provenientia ex plantis natis in bono aere sunt magis longinqua a corruptione. quod patet in herbis que ibi nascuntur que maioris sunt virtutis. Et hoc accidit propter ventum qui currit ibi magis libere desiccans putredinem plantarum. Unde Ruicena in secundo caso. ultimo capitulo dicit quod plante nascetes in locis ventosis et montanis fortioris sunt virtutis. Unde vidi montem in partibus romanis cuius aer et plante erant tante bonitatis quam animalia morbofa que ibi recipiebant pastum per spacium temporis sanabantur unde animalia que ea

De regimine

piuntur in locis montuosis sunt maioris virtutis sicut dicit princeps de tyris in sexto. Distantia solis cōcurrit in generatione plante. nam plante que nascuntur in locis remotis a sole fractus earum non tantum durant immo citius putrefiunt: et ita generant humiditatem magis propinquam corruptioni. Quod patet in vineis que nascuntur in quadam parte almanie et quedam parte regni francie quarum vina cito corrumpuntur si super terrā faciant moram precipue in estate. Et hoc accidit quia aqua facta acida in vite nō fuit tota trāsmutata in vinū. Et ideo ponit ysaac q̄ multas pprietates habet vinū vinosū mixtū cū bona aqua fontina cū nō est sapor extraneus q̄ vinū aq̄suz absq̄ aqua: q̄ in vino aquoso est aq̄ acida: sed in vino vinoso nō: q̄ aciditas recessit ppter calozē solis. Et forte decoctio vini i nouitate sua suppleret hūc defectū. Quisq̄ accidit q̄ terra calida velut terra sabulosa iuvat hūc defectū solis sed nō multū. Sed bñ patet q̄ distantia solis multū opatur: q̄ terre a quibus multū distat solca rent multis generibus plantarū scilicet oliuis: ficibus et granatis. Et vina nō pmanent velut in regione calida que decē annis aliquādo conseruantur. Venus plante attenditur in hoc quia quis omnia predicta concurrant et planta sit mali generis nichil valet. quod patet in quodam genere racemorum quorum grana sunt pulchiora alijs tamen vinū quod inde fit breuiori tēpore conseruatur nec est eiusdem bonitatis et saporis in generatione naturalis humiditatis. Et sic ex euchimūis bene digestis protuentibus ex animalibus et plantis potest restaurari et ronouari humiditas naturalis et pinguedo in senibus velut rusticus carnem quod senis innouare cōsuevit sepissime. Sed quidam sapientes caldei dicere voluerunt q̄ humiditas totius corporis possit trāsmutari euacuando veterem et regenerando nouam. Et hoc dixerunt posse fieri prius potius per gando humiditatem interiorē cum farmacia. ⁊ illam que est in carne et cute cum sudoribus quarū vna regeneratur cum cibis euchimūis preparatis artificialiter ad conuertendum quibus sunt admixta que non subiacent corruptioni. Et sic humiditate carnis euacuata per sudorē et interiori per farmaciā opus est vt regeneret cum predictis cibarijs et inunctionibus a corruptione longinquis. Et per subtractionē ventris humiditatis propinque corruptioni subiacet, et per regenerationem bone humiditatis longinque a corruptione innouabitur homo et eius durabilitas longo tempore permanebit. Et hoc antiqui faciebāt: et adhuc quidā sapientes caldei vt quidam dixerunt sciūt facere quorum sapientiā ignoro. Et hoc dicitur fuisse factum cuidam captiuo germanico a quibusdam sapientibus in arabia: sed ouidius dicit hoc medeam fecisse cum vno medicamine ex diuersis medicinis composito quis illud a quibusdā fabulose intelligat: et sic ex his et aliquibus predictis potest patere vestre clementie carissime princeps quare antiqui multum viuebant: quia eorum cibaria generabant humiditatem naturalem longinquam a corruptione et alia causa erat puritas aeris. Tertia pseruatio regiminis. quarta vltima proprietatum quarūdam rerum que defendunt naturalem humiditatem cito dissolui quarum cognitio non peruenit ad grecos. Et sic nunc postq̄ vidimus de cibis et potibus qui naturalem humiditatem que quotidie resoluitur restaurant: videndum est de his que eam defendunt et retardāt dissolui.

De his que naturalem humiditatem defendunt resolutam et restauratam sin-
cerant ne cito resoluatur et calorem natu-
ralem & humiditatem retinet temperatam.

Res que naturalem humiditatem defendunt et
retardant dissolui & restauratam humiditatem sincerant sunt tres. quarum
vna natus in mari. s. margarita alba iacet in visceribus terre. s. aurum
tertia iuenit in visceribus aialis longe vite. s. os de corde cervi. Et
non solum predictae res naturalem humiditatem retardant a dissolutione: sed etiam et ca-
lorem naturalem retinent temperatum & ab eorum temperantia non mutantur: quia donec calor
naturalis et humiditatis naturalis est temperata in homine: calor naturalis tempe-
rat et corroboratur: quia sanitas & durabilitas in his duobus existit. Et hoc est
preceptum quod dicit Aristoteles in epistola ad alexandrum. Sed haec res debent
sumi electe et preparate: quia in earum preparatione est totum secretum quod sa-
pientes occultauerunt: et sunt spissae substantiae. Ideo sunt terende ad sum-
mum. Quia filius principis abobaly dicit in secundo caso. capitulo de iudicijs
quarundam medicinarum quod omnes medicinae spissae substantiae in ultimo sunt
terende. Et proprie cum mea intentio est ut ad finem perveniant elongationis et
ad quartam transeant digestionem ut ad cor et membra similia partium. Sed haec
predictae res indigent electione et preparationibus multis quarum vna est bo-
na alia melior tertia optima. Sed medicina que invenit in aiali longe vi-
te est cartilago quae ultra unum scrupulum non ponderatur. que in omnibus fere aia-
libus est sanguis. unde inventum fuit unum de illis aialibus temporibus no-
stris in cuius collo fuit inventus circulus aureus inscriptum erat. haec aialis
fuit plectum in hoc nemore tempore iulii cesaris. Sed haec medicina est. s. et sic
et retardat naturalem humiditatem dissolui et calorem naturalem et eius humi-
ditatem retinet temperatam si cum calidis aromaticis cordialibus temperetur.
Sed de illa que natus in mari. s. margarite: quidam dixerunt eam esse frigidam
quidam temperate complexionis. ut ysaac filius salomonis loquitur
ad ea dicens quod sanguinem proprie clarificat cordis et eius grossitatem
extenuat & humiditatem in oculis coadunatam desiccatur valet cardiacis et
tremori cordis et timorosis et suspiriosis ex colera nigra patientibus. Et
dixerunt alij quod valet epistemicis et facit vomere sanguinem coagulatum infra
corpus ex vulnere vel ex aliqua alia causa si pulvis eius sumatur in potu.
Item dixerunt alij quod si de hac medicina fiat aqua vel aliquo ingenio sit li-
quefacta curat egritudines perveniens ex errore quarte digestionis si ex
ea cutis laevet sicut sunt morphae albe. Sed medicina illa quae iacet in visceri-
bus terre scilicet aurum. habet proprietatem humiditatem naturalem a dissolutione
ne retardare et eam in sua retinere temperantiam et calorem naturalem temperatum
in sua retinere temperantiam et distemperatum ad suam temperantiam reducit. Et
dicit ysaac in libro de sustentatione artis medicinae quod habet proprietatem
subveniendi de facto stomacho et timorosos et cardiacos confortat et
est contra melancholiam atropiciam atque rhyriam. Et princeps dicit quod confortat dolorem
cordis et tremori ipsius et ei qui solus loquitur ex malicia anime de nocte
nec est admirandum si haec medicina que iacet in visceribus terre facit

has operationes quia filius zacharie dicit qd hec res est temperata in primo gradu et excedit omnem medicinam in temperantia et in ea est natura equalis et recta: nec subiacet corruptioni alicuius elementorum et ideo naturalem humiditatem retardat a dissolutione et nouiter generatam defendit ne cito resoluat. Et quicquid gliscit humana corpora conseruare in sanitate que subiacent alterationi sex generum causarum que mutant necessario: querat hanc rem et non aliam que corruptioni et alterationi non subiacet et illa res conseruabit corpora in sanitate. et aristoteles in libro que composuit ad preces alexandri hoc dicit. Item et sic defendit a festina alteratione et supplet defectum sex generum causarum secundum possibilitatem mensuratarum. Que cause mutant corpora et conseruant secundum quod in predicto capitulo de causis senectutis declarauit. Et secundum hoc videtur aristoteli impossibile quod medicina que corruptioni et alterationi subiacent conseruent corpora humana in sanitate et naturalem humiditatem ne cito dissoluatur ante tempus et defendant homines ab accidentibus senectutis et senij ne veniant ante tempus. et hoc medici credebant facere cum medicinis aromaticis que subiacent corruptioni. Quomodo ergo corruptum potest reddere incorruptum nonne michi impossibile videtur. Et hec medicina debet esse electa et preparata preparatione bona et tunc facit operationes bonas et cum est preparata preparatione meliori tunc facit operationes nobiles. Et cum preparata preparatione optima tunc facit operationes sublimes et in hoc est totum secretum. Intellige hoc carissime princeps et vsus predictarum rerum naturalem humiditatem et calorem retinet temperatum et defendit tam corpus quam humiditatem naturalem et calorem a sua temperantia immutari a causis necessariis male mensuratis: et supplet defectum causarum secundum possibilitatem mensuratarum. et forte de hac re fuit aqua quam bibit senex agriculor in regno sicilie cuius aratrum obuiauit vasi pleno aqua credens illam esse similem aque cysterne propter eius claritatem cum esset afflictus labore et calore quideam eam sumpsit et eam totam bibit et mutatus est agriculor senex in equalem complexionem et in etate .xl. annorum in apparitione et factus est maioris discretionis: et memorie: et intelligentie: et vixit annis .xl. post potum in curia regis sicilie et dixerunt quidam sapientes quod cum predictis medicinis cordialibus debet admisceri crocus et mustum nam crocus produci medicinas ad cor mustus confortat cor et sanat eius tremorem et melancoliam ex solitudine et confortat cerebrum et letificat animum et prestat audaciam et debet vergere ad rubedinem habens formam spericam. Postquam vidimus de his que naturalem humiditatem defendunt a festina resolutione et nouiter generatam sincerant et naturalem calorem et humiditatem retinent temperatam videndum est de his que caniciem festinant venire et quedam alia accidentia senij et senectutis.

De cibis et rebus que accidentia senectutis

et senij principaliter festinant venire.

Res festinantes caniciem et alia senectutis accidentia sunt he: fructus pisces olera humectantia genera lactis triticum in aqua coctum pultes potus aque pluuie multitudo vsus aque dulcis hec predicta caniciem festinant et alia senectutis accidentia: coitus plurimus:

Senum et sentoz folio.cxxiii:

Senbothomia plurima et hoc faciūt per viam dissolutionis naturalis hu-
miditatis. Itē ebrietas supflua ⁊ multo alias euulso capitoꝝ et tange-
re cum his que infrigidant sicut oleū sal butyrum: aqua rosacea: aq̄ sam-
buci: camphora: hec p̄dicta inueniūtur in auiceñ. iij. feni. decorationis ca-
pitulo de rebus q̄ caniciem retardant. Effusio aque plurime supra capila
di et eius pulueris ablutio plurima cū aqua dulci: ⁊ camphora: odoramentū aneti frigida
q̄ rara ablutio nō offendit: vñ quidā lauāt oculos tantū ⁊ faciem abster-
gunt cū p̄ano laneo dicentes q̄ talis absterfo facie clarificat ⁊ cum hoc
concordat haly regalis in fine regiminis dicēs q̄ fricatio faciei cum p̄ano
mediocri facie colorat odor sulphuris ⁊ eius fumus ⁊ fumus argēti vi-
ui ⁊ arsenici hec p̄dicta festināt caniciē et alia senectutis accidētia: habē-
tare in frigidis regionib⁹ ⁊ valde humidis minoret vinū ⁊ alteret aquā
cū melle ⁊ vitet oēs cibos humidos generātes fleuma ⁊ sit p̄tentus fri-
gis ⁊ assatis ⁊ q̄ in patella p̄parant ⁊ assatura absq̄ iure ⁊ vtraq̄ aq̄ ciceri.
Hec oia p̄dicta dicit rassis in diuisione in capitulo de decoratione capil-
loꝝ. Item dicit ⁊ vican fleuma ex cibus ⁊ medicinis que retardāt q̄dam
accidētia. Item auiceñ. dicit in quarto. Nam dum sanguis remanet pin-
guis spissus calidus viscosus capilli sunt nigri cū ad aquositatē tēdit ca-
pilli declināt ad caniciē: sed aristoteles dicit in libro que fecit in sua senec-
tute ad preces alexandri summi regis q̄ risus facit senectutē festinare.
Postq̄ diximus de his q̄ senectutis accidētia accelerant nūc dicam⁹ de
his q̄ purgāt ⁊ cōsumunt humorē generantē accidētia senectutis ⁊ senij.

**De his que euacuant et consumunt hu-
morem inducentem accidētia senectutis
et senij et canos auferunt.**

Omes sapiētes fere q̄ de medicina tra-
crauerūt in hoc concordant q̄ omne qd̄ fleuma purgat
euacuat humorē inducentē caniciē ⁊ quedā senectutē
et senij accidētia: sed auiceñ. videtur dicere in capitulo
de cōplexionibus eratū ⁊ generū q̄ nō solū fleuma ge-
nerat supradicta accidētia: sed omnis humor extrane⁹:
et vtrūq̄ est verū. Sed fleuma magis generat hec ac-
cidētia: et caniciem q̄ ali⁹ humor q̄ calori naturali ob-
uiat duobus modis: vno modo suffocādo alio modo qualitati obuiando
vomitus purgat fleuma faciens accidētia senectutis ⁊ pprie post cibum
pre ceteris farmacijs: vt auiceñ. in quarto cañ. in tractatu decorationis
et hic vomitus est faciendus semel vel bis quolibet mense ⁊ post cibi sa-
turitatem vt rassis in regimine libri almansoris capitulo de vomitu. Et
sic omnes latini concordant pigra. S. et pillule de mastice ⁊ aloē purgāt
fleuma faciēs accidētia senectutis vt ysaac in capitulo de canicie. Item
pigra habet pprietatē purgandi humidos humores absq̄ humiditati-
bus naturalib⁹: vt auiceñ. in capto de cachecia ⁊ scdm hoc pigra est me-
dicina ppria in hoc casu ⁊ hoc ē intelligendū de pigra in qua nō est laxa-
tiuū nisi aloes ⁊ id aloes dy esse epaticū scdm q̄ describit ab haly ⁊ auiceñ.
nā eius attractio nō est a lōginquo: sed cui obuiat. s. stomacho et ite

✠

De regimine

stinis et longinquior locus sue attractionis est ab epate ab hepate venis: ut in quinto can. de tractatu de yere. Sed videt qd virtus cuiuslibet generis rei si datur secundum quod debet exhiberi facit supra dicta. Nam aristoteles precepit alexandro in sua epistola quolibet mane ipsum sumere. Nam subtrahit fleuma stomachi: et est vita epatis et colorem excitat naturalē et fugat ventositatē. Sed secundum id quod dicit haly regalis in capitulo de regimine senū videtur quod nec pigra nec aloes sit proprium in purgatione humorum inducentium senectutis et senū accidētia cum ipse dicit quod senes non sūt purgant cum medicinis abominātibz sicut pigra sed cū lenibus sicut cum iure gallozum veterum et mirabolan. et hoc intelligendum est de alijs quod de citrinis: quia citrini non purgant humorem festinātem senectutis et senū accidētia sed alia genera mirabo. forte illum purgant humorem. Clistere omne purgans fleuma retardat supra dicta accidētia: ut auicenna in quarto de rebus que caniciem retardāt. Et hoc clistere est ad hoc propriū. Recis. suc. mercuria. ebuli: et sambuci: et cola: et iniice per clistere: sed videtur quod omne solutiū inducat senectutis accidētia propter illud quod dicit hypocras testante auicēn. capitulo de exercitio medicina purgat et inueterat maiores partem naturalis humiditatis que est vite substantia de corpore educit. Et hoc est intelligendū cum medicina purgat bonam humiditatem sed non malā et datur illis qui purgatione non indigēt sicut sunt sani et forte elleborus niger cū est preparatus purgat humorem facientē accidētia senectutis propter illud quod auicēna dicit in scō canone. Quid de proprietatibus ellebori nigri est quod ipse permutat corpus in sua cōplexione et facit ipsum acquirere complexionē bonam iuuenilem balnei frequentatio ieiuno stomacho consumit humorem generantem caniciem et gargarismata: ut ysaac in capitulo de canis tingēn. Item aristoteles dicit in libro alexādi quod senes sunt balneādi stomacho ieiuno et aqua tepida: et quod melius est ut ipsi recipiant de humiditate balnei quod balneum de humiditate senū sed balneū trahit humorem ad superficiem cutis. Et ideo videtur quod caniciem potius sustinet quod retardet: et ideo est vtendum ieiuno stomacho: et post depositionē supfluitatū: ut hypocras in regimine acutorum triffera facta de mirabolanis nigris emblicis et belliricis est vna de rebus retardantibus accidētia senectutis: ut rassis in diuisione in capitulo de decoratione capilloz. Electuariū de mirabolanis indis cū zuccara retardat caniciem: ut rassis in libro almansoris. cap. eo. Triffera maior et minor facit idē auicēne capitulo eo. masticatio mirabolanorū conditorū fleuma facies caniciem retardat. Nam auicenna dicit in capitulo de rebus que retardāt caniciem quod si omni die fit masticatio mirabolanorū conditorū kebulorū cum augmento sui equalis numeri nimium conseruant adolescentiam. Nec omnia faciunt mirabolā. et triffere per viā desiccationis fleumatis. Pro ma pini calida et humida sunt in tertio gradu et secundum quosdā in secūdo et hoc est in paruo. Sed magnū est equale ad caliditatem declinans et eius humiditas augmentatur. Habet enim proprietatem desiccandi humiditatem corruptā que est in corpore et acquirit humiditatem bonam et impugnat ipsam et corpus debilitatū confortat prodest tussi et humiditatis pulmonis putrefactis et abstergit humiditatem renum et vesice et lapidē prouocat: et est medicina senū et confortat eos qui frigidam et siccam complexionem habent et debet sumi in cibis. 3. i. et femie sunt masculis meliores et recetes sunt

Senum et senioꝝ. folio.cxxiiii.

sumende quia inueterate nihil fere valēt. Et est mirabile de hac re: quia est cibus et medicina: cibus quia naturalem restaurat humiditatem: medicina quia predictis egritudinibus valet. Confectiones que abscondūt materiam fleumatis sunt omnes ille in quibus ponitur scoria ferri. Sed meliores sunt in quibus ponitur aurum: vt auicēna in quarto de rebus q̄ caniciē retardant. Et sic aurum habet proprietatē abscondendi materiam fleumatis medicina cuius minera est planta: scz lignum aloes indicat suam persnam consumit humiditatē generantem senectutis accidētia de qua loquitur princeps dicens q̄ est calida: et sic in secundo quod ipse estimat est subtile opilationes aperit frangit ventositatem et cōfortat viscera et prohibet iram remouet supfluitates humiditatum facit odorem oris bonum: confortat neruos: et acquirit eis humiditatē subtilē: confert cerebro: et confortat sensum: cōfortat cor et letificat ipm: remouet humiditatem putrefactā stomachi et confortat ipsum: et in ipso est virtus constringens vrinam et dissinteriam melancolicā: ysaac de ea loq̄tur dicens omnia interiora mēbra confortat: corporis supfluitatē expellit: opilatiōē epatis aperit fluxui et defectioni vesice repugnat. Medicina q̄ vegetatē habet proprietatē confortandi: dissoluendi: extinguendi: mūdificandi: et cōsumendi: cōfortat cor et omnia principalia mēbra dissoluit: extinguit: mūdificat: et consumit supfluum fleuma et melancolicam vbiq̄q̄ sit in corpore p̄cipue stomachi et cerebri: et in libris cuiusdam latini inuenitur q̄ quedam regina scripsit alteri regine q̄ vsus huiusmodi rei preseruat hoīem a senectute et canicie et valet melancolicis et cardiacis et inuenitur q̄ indorum rex scripsit alteri regi q̄ carioz thesaur⁹ quē habebat in suo regno erat hec planta. Et dicitur q̄ inde fit oleum qd̄ caniciem et accidētia senectutis retardat: sed qualiter istud fiat non inueni: confortat visum. Et id dicitur q̄ hec medicina vegetatur in aere quia absq̄ aere incrementū nō recipit q̄ patet in rosis que sub terra in vere reflectunt vt in hyeme possint conseruari. Et proprietates istius rei vltra annū non permanet et crescente luna crescunt illius plante flores: et decrecente luna decrescunt et cadunt flores et vere ante descensum solis sunt penitus colligendi. Aliter suam virtutem completam non habēt. Et medicina cuius minera est planta in die est conueniens in cōmixtione predicte rei. Suffumigatiōes odorifere temporibus tamen congruis faciem clarificant et accidētia senectutis retardant: vt ait aristoteles in epistola ad alexandrū. Dicitur est de his que purgant et consumunt humorem facientem et accelerantē accidentia senectutis. Nunc dicendum est de his que conseruant iuuentutem in capillis et canos tingunt: et eos faciunt cadere et loco eoz nigros renasci secundum q̄ in libris sapientum inuenitur absq̄ experientia dicam. Omnia olea calida conseruant iuuentutem in capillis et caniciem retardant: et propria sunt ad hoc oleum de costo oleum de nigella: vt Auicenna in sexto in tractatu de oleis et in quarto de his que caniciem retardant et si detur in potu oleum costinum retardat caniciem vt ras. in libro almansoris. Oleum de oliuis immaturis sive stribus conseruat capillos et prohibet velocitatē canicie si administratur offi die: vt Auicenna in secundo cano. capitulo de oliuis lauatō cum oleo et aqua qua retardat caniciem: vt aristoteles in fine libri de animalibus. Et si omnia olea calida retardant caniciem ergo oleum balsami et oleum benedicti

De regimine

quod fit de lateribus. Postq̄ vidimus de his que conseruant iuuentutē in capillis et caniciem retardant. Videndū est de his que canos cadere faciunt et loco eorū nigros renasci: de quo loquitur princeps abobaly in quarto casu. capitulo de rebus que caniciem retardant dicens de his que experta sunt his que fuerunt ante nos et experta sunt tempore nostro est portare dragagantū rubeum albacalā pondus. ʒ. i. ipsum est depilat canos et facit loco eorū capillos nigros renasci verū tamen nō tolerat illud nisi qui habet forte corpus et humectatū et oportet q̄ administratur post illud quod mundificet pulmonē et humectet ipm. Sed ysaac dicit q̄ si bo rago cum aqua et zuccaro coquitur vel melle et detur in potu canales pulmonis mūdāt. Item spica celtica cū vino bibita sepe pectus et pulmo nem mundificat et multa que in libris medicine scribūtur pulmonē mundificant. Item legitur in quibusdā scriptis hermetis q̄ est quedā herba similis maiorane cuius folia sunt celestis coloris et sunt rotūda vt denarius et crescente luna crescit eis vnū folium et decrecente luna eijcit vnū folium successiue et remanet nuda et nascitur in montibus et rupibus et fluuiozum et eius flores citrini sunt et dicitur ibi si quis receperit de hac planta ad pondus vnus lentis et tantūdem de sypi et clauerit in vase per tres dies et de ipō biberit cū lacte vaccino p̄ aliquos dies p̄ cibo pilli eius cani cadūt et nigri loco canoz nascunt et homo iuuenescit. Sed hec predicta nō sum expertus. Sed potest hec accidēs ad tēpus cū tincturis remoueri. Et qualiter illud sit in libris medicine inuenitur.

De his que calozem naturalem debilitatum ex naturali cursu nature et resolutione naturalis hūiditatis et ex augmento extranee confortant et restaurant.

Multa telegi volumina sapientū et pauca iueni medicamina que naturalē calozē debilitatū et resolutū ex resolutione naturalis hūiditatis et augmento extranee vel ex aliqua alia causa confortarēt et restaurarēt. Sed quidā sapientes fecerunt tacite mensio nem de quadā medicina que egreditur de minera nobilis sialis asserētes q̄ illa calozē naturalē cōfortat et restaurat et res illa assimilatur vni soli rei tantū in oibus suis naturis et dispositionibus sane adolecētie equalis cōplexionis in corpe toto et si gna tēperate et equalis cōplexionis et sunt hec quādo caloz est cōposit⁹ ex albedine et rubedine et capilli sunt flauī declinātes ad albedinē et crispitudinē tēperate scōm plurimū et caro eius est tēperata q̄litate et quātitate et ipsius somnia delectabilia habēs faciē hylarē et iocundā et crit tēperata in desiderio comedendi et bibēdi res illa que huic rei assimilā est tēperate caliditatis et eius fumus est tēperatus et suavis: quod ipse tactus testat qm̄ est suavis et grat⁹ tactuina res illa ideo tēperate calefacit qz est tēperate calida: et ideo sanat qz est sana: et cū est egra egrotat et cum est distemperata distemperat et conuertit corpus ad dispositionē suam propter similitudinē quam habet cum corpore humano: nam ins

firmitas bruti animalis non transit in hominē sed aliud animal eiusdem
 generis: sed infirmitas hominis in hominē transit et sanitas itelligit hoc
 carissime princeps: quia in hac re est totum secretum. nam Sal. dicit q̄
 quicquid de qualibet re dissoluitur necesse est vt alteri assimilietur sicut
 patet in morbis transmissibilibus de vno in alterū sicut est infirmitas oculoꝝ
 rum. et ce. et morbi pestilentiales nec est res que huius rei proprietatē ha
 beat quia nō solum humana corpora reddat magis lōgīnqua a corrupti
 one cum quibus proportionatur sed corpora plantarū retardat a putre
 factione et res illa raro inuenitur: et licet aliquando inueniatur nō potest
 ab oībus cōmode haberi: et ideo vsi sunt sapientes loco eius medicina q̄
 iacet in visceribus terre cōpleta et preparata et illa que natat in mari: li
 cet differant inter se. Cum vero illa res assimilatur calozī naturali sane
 adolescentie temperate cōplexionis facit operationes bonas. Cū vero
 assimilatur sane adolescentie tēperate cōplexionis facit opationes nobiles
 Cū vero assimilatur calozī naturali sane adolescentie tēpate cōplexionis in
 corpe toto facit opatiōes sublimes et in hac est pprietas quā dixi. Nam
 hec differt a medicinis et nutrimentis tēperate calefacientib⁹ et humectā
 tibus q̄ senibus conueniūt: nā ille medicine oēs principaliter calefaciunt
 et humectant corpus. Secundario calozē naturalē sed hec medicina prin
 cipaliter calozem naturalem secundario corpus. Nam pprietas huius rei
 est calozem naturalē senum et senioꝝ cum declinant ad frigiditatē et siccī
 tatem reducere ad caliditatē et humiditatē temperatā absq̄ aliquo no
 cumento et hec est propria medicina stomacho si cū eo cathaplasma: nā
 ipm confortat et appetitū excitat et senē qui est in potentia ad iuuetutem
 reducit et corruptas cōplexiones rectificat. Et multi sapientes locuti sunt
 de re que illi assimilatur: sed illam tacerunt sicut galienus in libro sim
 plicium medicinarum et salomon in lege. Jo. damascenus in suis amphi
 rismis. Sed nota coitus destruit omnino predicte rei proprietatē et forte
 hec est medicina de qua loquitur filius principis in secundo cano. de ope
 rationibus simplicium medicinarū vbi dicit. est medicina que ponit et diui
 dit omnem complexionē ad partem quā meretur. Sed quidā sapientes
 rescripserunt q̄ quedā sunt medicamina et nutrientia que calozem natu
 ralem debilitatū confortant et resolutum restaurant. Quorum vnum est
 vinū vinosum mixtum in quo sunt proprietates hee vs quo loquit Salie
 nus in expositiōe illius aurof. alices et oscitationes dicens vinū aq̄ tem
 peratum totum corpus calefacit membra per forās humores tēperans
 calozē naturalem excitans. Et dicit q̄ tantum ponatur de vino q̄tum de
 aqua et hoc intelligēdum est de vinosiori vino qd̄ reperitur. Sed haly re
 galis loquitur in capitulo de regimine sanitatis vbi tractat de regimine
 pot⁹ dicens. Si quis vitur eo iuxta modū et tēpore quo oportet cōfor
 tat calozem naturalem et extendit ipsum per totum corpus et temperat
 humores colericos purgans per sudorem et vrinā et mollificat naturam
 humectans membra dura quibus accidit siccitas causa calozis supflui.
 Et confert gaudium: et leticiam: et melancoliam mitigat: et dicit q̄ debet
 bibi album et subtile mixtum cū multa aqua et q̄ cauenda sunt vina acu
 ta et vetera: et si necesse est q̄ id bibatur sit temperatum aqua suauī et sa
 pida et stet sex horis anteq̄ bibatur. Nam ysaac in dietis particularib⁹
 de vino vinoso commixto loquitur dicēs vinum commixtum corpora ca
 x. iij.

De regimine

lida lfrigidat et frigida calefacit et sicca humectat & humida desiccet & facit cōtrarias operationes : vnde antiqui assimilauerunt ipsum tyriace magne: quia comperuerunt eum habere duas contrarias virtutes. Sed q̄ per spacium sex horarū debet stare ideo dixi q̄ si statim bibitur ex pluribus rebus non fit res vna operans secundum proprietatem rei vnius. Vino vinoso debent esse hee proprietates color: odor: sapor: substantia: et post annū debet exhiberi: color debet esse citrinus: sed haly supra teg in et Auicē. dicunt q̄ rubeum est eligendum. Et hoc intelligendum est in senibus & in fleumaticis hominibus. Sed odor debet esse aromaticus in substantia clarum et in sapore nec dulce nec amarū: sed ponticum et in hoc concordant similiter q̄ debet mixtum esse cum aqua fontina cui non sit sapor extraneus: et ysaac videtur dicere q̄ post annum incipit bonitas vini sed nullus loquitur de spacio temporis eius commixtionis nisi haly regalis de vino veteri in predicto capitulo: & patet ipsum benedicere q̄ nisi sit per spacium temporis commixtum dicitur quia vnum ab alio in decoctione stomachi separatur et quod est igneum ascendit sursum & q̄ est terrestre deorsum remanet in stomacho quod patet per vas vitreum plenum vino rubeo positum in vase pleno aqua: ita q̄ aer ingredi nō potest: sed de discordantia predicta sapientum de colore et quo tempore sumi debeat non est mirandum quia diuersitas terrarum facit hoc quia virtus plantarum variatur secundum diuersificationem locorum et prouinciarū vt haly supra tegni sexto vbi loquitur de castigatione medici. Sed aristoteles loquitur in libro quem fecit alexandro dicens q̄ vinum valet hominibus abundantibus in humiditate & fleumate. Et nocet iuuenibus et calidis: sed rubeum generat plus de sanguine q̄ album & laudabilius est omni vino et valet omnibus complexionibus. Et id est quod nascitur in terra extensa inter montes et valles cuius racemus est bone dulcedinis maturitatis perfecte subtilis aeris quod non vindemiatur donec fuerit ab ipso egressa fortitudo sue substantie corticis cuius color est aureus. s. medium inter rubeum & citrinum sapor acutus pungitius delectabilis et clarum quando tale existit sumatur de ipso temperate iuxta etatem corporis et temporis qualitatem: quia confortat stomachum & calorem corroborat naturalem: iuuat digestionem: conseruat corpus a corruptione et ducit cibum purificatum ad omnia membra decoquit cibum in eis donec conuertit ipsum in sanguinem. Item cor letificat & linguā reddit expeditam et audaciam prestat & multa alia bona facit. Itē si in magna quantitate sumatur facit his contraria. s. obscurat intellectum: & im-pedit sensum et cerebrum et debilitat virtutem naturalem generat obliuionem: et ledit omnes quinque sensus: et fugat appetitum: et debilitat iuncturas: generat tremorem membrorum & lippitudinem oculorum: & denigrat sanguinem cordis quare accidit timor & tremor et debilitas genitalium et destructio seminis. Et quod veterius est lepram inducit. Et sic viuum imitatur naturam serpentis de quo antidota conficiunt: quia graues infirmitates curant: et tamen omnibus notum est q̄ venena mortifera in se gerunt.

De his que virtutes & sensus reparat & confortant et virtutem conseruant & vires restaurant.

Monna inueni medicamina in sapte
 tū libris virtutes ⁊ sensus cōfortantia. Sed q̄s reuera
 ret virtutes ⁊ repararet sensus debilitatos ex senectu
 te ⁊ senio nō inueni medicamen nisi vnum q̄s est de ges
 nere reptiliū. Reptilium autē genera sunt multa. Sy
 ria ex his cōueniunt microcosmo. Cognitio autē pro
 prietatis vnius nō peruenit ad grecos nec ad nos: sed
 ad ethyopes tantū: ⁊ est dracho. Sed cognitio proprietatis aliorum ad
 nos peruenit et est tyrus q̄ appellatur ab auicenna in quarto ⁊ in quinto
 cañ. vipera. Alius est coluber: sed haly ⁊ auicenna rescribunt de viperis
 dicētes vipere sunt serpentes habentes capita plana que sunt lata: ⁊ ad
 p̄p̄inquitatem colli minuti subtiles valde quoz caude sunt curte strepi
 tum ⁊ sonitū faciētes in incessu ⁊ debēt capi cum est finis veris ⁊ incipit
 estas. De supradictis nō cōueniunt nisi flauī ⁊ de flauis femine. Et corū
 signū est q̄ masculī ex cōmuni latere habēt vnum dentē et femse plures
 vno. Et oportet vt alienētur cornute ⁊ varie ⁊ aspides ⁊ declines ad al
 bedinē ⁊ nō capiantur ex piscinis ⁊ littoribus flumioꝝ ⁊ aquarū marinaz
 neq̄ petrosē: q̄ in eis sunt quercine facientes sitim immo capiātur in lo
 co longinquo ab humorositate nec capiant ille que sunt debilis mot⁹ ha
 bentes caput eleuatū. Et oportet vt nō morientur cū capiuntur si possibi
 le est quin preparentur. Et oportet vt ambiātiātur a parte capitis ⁊ cau
 de quattuor digiti. Et si ei⁹ mot⁹ fuerit plurimus ⁊ sanguis plurimus ⁊
 mors ipsius tarda erit electa si contrarium erit mala. Deinde eius visce
 ra extrahantur ⁊ pp̄rie fel ipsius ⁊ abluatur perfecte cum aqua ⁊ sale et
 decoquatur cū aqua ⁊ sale donec possint separari carnes ab ossibus. De
 inde terantur in mortario carnes ⁊ informantur troisci ⁊ inungantur cū
 oleo balsami ⁊ desiccantur in vmbra ⁊ caue ne cadat sup̄ eos radius so
 laris nec ante desiccationē nec post. Nam sol expolliat eos a virtute sua
 et a pp̄rietate interficiente venena q̄ sunt ex morsione ⁊ bibitatione. Au
 cenna in quinto dicit hec predicta. Itē in capitulo de lepra dicit q̄ eligat
 tur mōtana ⁊ precipue alba ⁊ detricetur caput ⁊ cauda vice vna. Item
 haly regalis in vltimo sermone sue practice dicit q̄ vitentur q̄ in domi
 bus habitāt ⁊ in salis aq̄s. Et eligātur adolestētes in quib⁹ subrubeus
 est color vel declinās ad rubedinē quoz capita sunt lata: q̄ est signū bo
 nitatis eoz. Item in capitulo de lepra dicit q̄ potest sumi de troiscis eo
 rum a dimidio exagio vsq̄ ad vnum cum. xxx. 3. vini ariani. auicēna dicit
 cū vino rubeo: sed vinū arianū est forte. Postq̄ dixi de eius electione et
 preparatione dicendū est de eius proprietate. Sed haly regalis in sc̄do
 sermone sue practice dicit: si carnes tyrie comedantur ab eo in cuius cor
 pore sunt sup̄fluitates purgant membra interiora a sup̄fluitatibus ⁊ du
 cunt ad cutim ⁊ ad exteriora per sudorem: vel p̄ pediculos: vel per exco
 riationē valent morsibus venenosozū animalū ⁊ letalibus potationibus
 prosunt humoribus grossis ex quibus sunt lepre ⁊ morphee. Haly supra
 tegni sextū loquitur de hac re supra illud verbum q̄ virus venenosorum
 animalū curant in expositioe illa. Galienus dicit q̄ si aggregat medi
 cina faciens euadere et medicina aromatica stiptica non est aliquod me
 dius in confortatione membroꝝ interiorum ⁊ q̄ facit euadere corpus
 x. iiii.

De regimine

ex malicia chimoſi. Et dicit q̄ illa medicina faciens euadere est de gene-
re venoſi: et dicit q̄ digerit et purgat. Sed oportet q̄ misceatur ali-
qua medicina que auferat partem nocuenti quod remansit in prepara-
tione predictæ rei que est de genere venoſorum. Sed ad illud nocuentū
quod remansit ex venoſitate valet cassia lignea: zedoaria cortex citri.
Item Ruiceñ. menslonē facit in secundo casū. de serpente sed nō exprimit
vtrum loquatur de tyro vel colubro et loquitur de eius proprietate di-
cens caro serpentis cum in vsu habetur facit penetrare omnes superflui-
tates ad cutim et proprie cum homo non est mundificatus. Item dicit
prolongat vitam: et cōfortat virtutem: et conseruat sensum et iuuentutē:
et efficatio eius est fortis: sed calefactio non est vehemens. Item con-
fert lepre magnifice. Item prohibet augmentationem scrophularum.
Item confortat doloribus neruorum et cōfortat visum. Item in quarto
de dispositione virtutis visibilis dicit q̄ vsus carnis eius conseruat sani-
tatē oculi in vltimo. Sed latini secūdum q̄ michi viderur loquūtur de co-
lubro dicentes q̄ valet ydropicis splenicis defectū visum vel auditum
habentibus et virtutes omnes reparat: valet leproſis et omnibus infe-
ctis et acutis egritudinibus: et est senibus medicina pbata. Et filius pi-
cipis abobali dicit in capitulo de lepra q̄ homo debet cessare ab admini-
stratione huius carnis cū incipit pati scotomiam et ventris inflationē: et
non debet exhiberi in predictis egritudinibus nisi admisceatur aromati-
cis stipticis habentibus proprietatē contra illas egritudines quas intē-
dimus curare et eius commixtio tam diu permaneat donec perfecte fer-
mentetur. Et quantitas specierū aromaticarum excedentium secundum
gradum debet esse vna pars carnis et sex partes specierū aromaticarū.
Et hoc est cū debet sumi calida cōplexione vel calido tempore vel calida
egritudine. Sed in frigido tempore et egritudine et cōplexione vel eta-
te debet esse vna pars carnis et. io. specierū aromaticarum plus vel mi-
nus secundū frigiditatē: et dixerunt quidam q̄ caro illa non debet appo-
ni nisi quousq̄ ascendit sol et forte de genere repentium fuit exhibitum
cuidam domino de germania temporibus nostris dum accidit q̄ due so-
rores simul erant: quarum vna erat pulchra et alia formosa: sed formosa
erat apud omnes gratiosa et pulchra mota inuidia obtulit alteri pro ve-
neno quod nascitur: et sic ceciderunt capiti yngues et corium et fuit passa
fortiter: et cū esset etatis. xxx. annorū facta est in apparentia. xx. annorū.
et cū eius capili essent nigri facti sunt flauī et facta est cōplexionis eq̄lis
et cōposita facta est ex albedine et rubedine.

De his que animalē excitant virtutē et corpora confortant et motū alleuiant.

Omes sapientes qui de regimine tra-
ctauerūt dicere nō cessant q̄ senes et seniores inungē-
di sunt cū oleo mane cū a somno surgunt. Et haly re-
galis hoc dicit de regimine senum et qualiter hec inū-
ctio fieri debet sapientes discordāt: nam filius princi-
pis dicit in secūdo capto de oliuis q̄ omēs species olei
corpora confortant et motū alleuiant. Et sic nō potest
esse q̄ vnum oleum non sit alio fortius. Sed haly re-

Senum et senioꝝ folio.cxxviii.

galis dicit in regimine senum q̄ senes sunt iungendi cum oleo scilicet et violis mixtis cum oleo camomillino et aneti. Sed Aristo. dicit in libro alexadri q̄ debet fieri inunctio cum vnguētis odoriferis mane tēporibus tamen congruis: vt in hyeme et autūno cū vnguento de mirra cōfecto cū succo herbe que dicit̄ bleta. Et in estate et vere cū vnguēto cesarino cōfecto de sandalis et succo enlec. Et hoc dicit in capitulo de balneis: sed non docet ibi qualiter hec vnguēta debent fieri. Et audiui q̄ dicebat capitius germanicus qui longo tempore in captiuitate fuerat q̄ sapiens post minutam sacrificacionem iunctus fuit oleo balsami et forte fuit aliud oleum vel aqua aurea. Et de omni oleo potest fieri vnguentum et de omni pinguedine potest fieri oleum. Et custos nemoꝝ qui rem inuenit facientem albam carnem domine inunctus fuit cum vnguento domine et vixit annis multis. Et Auicēn. dicit in capitulo de laxitudine vbi loquit̄ de balsamo q̄ omne oleū debet confortari cū cera vt tanto tēpore ipsum retineat q̄ suam compleat operationem.

De his que induunt cutim pulchritudine iuuenili et mundificatione et rubedine et que cutis auferunt corrugationem et cetera.

Quone quod mouet sanguinē et spiritū ad cutim induit eam pulchritudine iuuenili et mundificatione et rubedine et iuat ipm̄ illud q̄ abstergit absterfione subtili et leui ponens cutim subtiliorem et detegit ab eo illud quod est mortuū super faciem eius defectione subtili et leui et proprie si fuerit in eo tinctura. Et indiget cum hoc toto cautela a calore et frigore et vento et mouetur sanguis et spiritus ad cutim tribus modis per regenerationem boni sanguinis et proprie subtilis. Et per mundificationem eius et per expansionem et dilationem eius. Res generantes bonum sanguinem sunt euchimia. secundum plurimum inter que est vinum subtile et ce. velut ysaac precipit et panis de simila equaliter fermentatus et bene coctus et omnia cibaria euchimia dūmodo sint secundū q̄ritatem digestionis: quia digestio est radix generationis boni chimi: et sanguis boni: vt Bal. in regni. et Auicēn. in quarto caplo de his rebus et ce. Item generant bonū chimum ea que cooperta coquūtur absq̄ aqua et assata absq̄ iure. Sanguis namq̄ bonus cum generatur multiplicatur et consequitur ipsum omnis locus et mouet ipsum ab interioribus ad exteriora sicut est ius cicerum vinum et lac mulsum nouiter bibitum ieiuno stomacho et est expertum: vt dicit Auicēn. in quarto casū. Sed haly in fine primi sermonis sue practice dicit q̄ vinum bonum bibere et carnes assidue comedere bonum calorem facit. Res mundificantes sanguinem sunt he: triffera sarra cenica mirabolis conditi. et latini dixerunt q̄ idem facit cassia fist. sed margarite sanguinem cordis proprie clarificant et mundificant ac ipsum confortant: vt ysaac in gradibus. Res dilatantes sanguinē et spargentes ipm̄ ad exteriora sunt multe. quod duodus modis fit. Quorū vnus fit cū resbus assumptis per os sicut piper: ziziber: et gariofili: et crocus tingit

De regimine

sanguinē et proprie in vino coctus. et vossis eius est. 3. l. 7 sicut est affines
 re yfopi. 3. ij. et cē. 3. f. 7 potetur cū zuccaro. Alius modus fit in opationi
 bus et affectionibus anime sicut gaudii et leticia et que faciunt mouere
 risum et mussca instrumēta audire et cantilenia et sedere cū socijs aim de
 lectatibus et respicere res aim delectātes. 7 vasa preciosa et cellū et stel
 las et vestimentoꝝ indui varietate. Ludis delectari et de iimicis cōse
 victoziam et suam fiduciam complere et cum dilectis ratiocinari: vt Bri
 stoteles in epistola ad alexandrū. Nam hylaris anima vigorem viribus
 tribuit et letari facit. Et naturā excitat: et in suis adiuuat actionibus: ve
 rassis ad almansoꝝ. capitulo de aie cogitationibus. Et res que adiuuant
 hoc totum de foris cum attractione et absterfione subtili sunt linimenta
 abstergentia. Sed linimentoꝝ quedam abstergunt absterfione grossa
 quedam abstergūt absterfione subtili: sicut lauaciones et iunctiones que
 auferunt veterem cutim et detegunt quod est subtile et faciūt viam spiri
 tum ad penetrandum ad superficiem cutis. Sed cause inficientes cutim
 sunt multe: quedam sunt intrinsece. quedam extrinsece humores inficien
 tes sanguinem. vt in yctericia. Et sicut opilationes accedentes in mem
 bris iterioribus. Nam predictae res inficiunt cutim et potest auferri hec
 infectio cum his que in suis proprijs capitulis inueniuntur. Sed ex rebus
 extrinsecis facies inficitur scilicet a vento frigore et calore: nam ista
 quando nigran et sepe turpem et corrugatā cutem reddere consueuerūt
 Sed qualiter cutis a predictis in cōmodis defenditur et qualiter possit
 venciū possint remoueri sapiētes docēt. Dicit Auicēn. in caplo de rebus
 colorē facientibus bonū: custoditur cutis a sole frigore et vento si linia
 ex albumine oui et aqua gūmi. Itē sumatur grossum simile et infunde in
 aqua deinde cola et misce cū equali mensura albuginis oui et cutis illini
 atur et nocumenta que imprimuntur ab eis causis remouent et cū liniētis.
 Et hoc est linimentū quod ponit rassis in capitulo de pulchritudine qđ
 facit redire cutim ad naturālē dispositionē: cū eius color est mutatus ab
 aliquo accidenti. Reci. farinā fabe lenticule ciceris lupini amigdalorum
 dulcium excorticatoꝝ dragaganti masticis hec omnia cribra 7 tere sub
 tiliter et cōfice cū lacte dulci et canthaplastetur: et sic dimitte die ac no
 cte: deinde laua cū aqua decoctionis surfurū. deinde itera donec cutis re
 ducatur ad id quod in sua prima dispositione fuit. Sed si corrugatio eue
 nit ex aliquo predicto accidenti in cute fiat id quod sapientes precipiunt
 dixerūt quidā qđ balsamū mixtū cū oleo laurino inunctū auferit cutis cor
 rugationē. Hec medicina cōsumit in naturālē hūiditatē corpis et humo
 rem generantē senectutis accidētia et cōfortat sensum et oīa principalia
 mēbra corpis et cōsumit flegma et melancoliā vbi cūq; sit in corpore et
 clarificat sanguinē cordis et cōfortat ipm. R. medicinā qđ in aere vegetat
 et illa cui⁹ minera est planta indica ana. 3. ij. Et medicinā qđ natat i mari.
 3. ij. et que egredit^r de minera aialis longe vite. 3. i. cē. mulsci. añ. 3. f. zuc
 care ad pondus oīm vt ere in cibo antidoto in estate: sed in hyeme adde
 ga. macis nucis muscate. 3. ij. Qđ est i quarto gradu tēperatū est aurū
 Res que natat in mari est margarita qđ in aere vegetat est anthos: qui
 est flos rozis marini. Quod a mari pūcitur est ambra qđ est sperma cete.
 Planta indica est lignū aloes. qđ est in corde aialis lōge vite. est os qđ
 generat in corde cerui. quod est esca syroꝝum est tyrus de quo fit tyria⁹

Tabula alphabetica.

A	
Abſcynthij potus prodeſt ſtomacho par. ii.	fo. xvi.
Adoleſcentium regimen par. ii. c. iij.	fo. vi.
Anime accidentia que ſunt par. iiij. c. viij.	fo. xxxix.
Animalium ſuperfluitates que ſunt par. iiij. c. xix.	fo. liiij.
Amigdale vtilitates par. iiij. c. iij.	fo. xliij.
Aleum pdeſt inteſtinis et dicitur ruſticoꝝ tyriaca par. ii. c. vi.	fo. xviiij.
Ano totiꝝ corpis emuſtoriuꝝ pdeſt ſedere ſup calido par. ii. c. vi.	fo. eodem.
Aqua eligibilis par. iiij. c. i.	fo. xxvij.
Autnali tempore cauendum eſt a coitu par. iiij. c. ix.	fo. xl.
B	
Balneum infantium quale ſit par. ii. c. iij.	fo. vi.
Balneum etatis fortiſſime viri quadragintaquinꝝ annoꝝ quale debeat eſſe par. ii. c. iij.	fo. viij.
Balneum ſenum par. ii. c. iij.	fo. x.
Balneum iuuat et nocet par. iiij. c. iij.	fo. xxxij.
Balneum et ſtupha differunt ibidem.	
Bibere quando competat par. iiij. c. vi.	fo. xxxvi.
Bleta alba melior eſt nigra par. iiij. c. xiiij.	fo. xlvi.
Butiri vſus qualis ſit par. iiij. c. xix.	fo. lv.
C	
Canterioꝝ vtilitates par. v. c. iij.	fo. lxxxiiij.
Carnes que eligende ſunt par. iiij. c. xvij.	fo. l.
Cafei boni conditiones que ſunt par. iiij. c. xix.	fo. lv.
Carnofitas differt a pinguedine par. ii. c. v.	fo. xli.
Capitis cutis et capilloꝝ conſeruatio par. ii. c. vi.	fo. xliij.
Canicem barbe retardantia par. ii. c. vi. fo. eodem.	
Ceruiffa ex quibus confici debeat par. iiij. c. xxi.	fo. lxi.
Cibus validus pro membris generatiuis par. ii. c. vi.	fo. xx.
Condimenta que in regimine ſanitaris eſſe debeant par. iiij. c. xx.	fo. lvi.
Continere volentium regule par. iiij. c. xxiij.	fo. lxiiij.
Coitus immoderatus ſtomachum debilitat par. ii. c. vi.	fo. xvi.
Cordis confortatio par. ii. c. vi.	fo. eodem.
Coz debilitantia par. ii. c. vi.	fo. eodem.
Complexion. ſanguinee regimen par. ii. c. iij.	fo. x.
Complexionis colericæ regimen par. ii. c. iij.	fo. xi.
Complexionis ſtomaticæ par. ii. c. iij.	fo. xli.
Complexionis melancholicæ par. ii. c. iij.	fo. eodem.
Comestio quando fieri debeat par. iiij. c. vi.	fo. xxxi.
Coctana multuꝝ cõpetunt in reducendo appetitum par. iiij. c. xij.	fo. xliij.
Concubita generat humorem par. iiij. c. xiiij.	fo. xlviij.
D	
Dactili indigeſtibles ſunt par. iiij. c. xij.	fo. xlv.
Demonia fugantia par. ii. c. viij.	fo. xxi.
Digeſtionis corruptio ſeu indigeſtio eſt radix omnium egritudinuꝝ par. ii. c. vi.	fo. xliij.
Digeſtio ſit in quiete par. iiij. c. ij.	fo. xxxix.
Dormire i die corpꝝ pparat ad malas egritudies par. iiij. c. viij. fo. xxxviiij.	

Tabula alphabetica.

E	
Emorroydas patietes sint laxi. par. ij. c. vi.	Folio. xix.
Epatis cōseruatio. par. ij. c. vi.	fo. xvij.
Exercitiū peditando bonū est par. iij. c. ij.	fo. xxix.
Exercitiū ante cibū fortificat par. iij. c. ij.	fo. eodē.
F	
Farmacīa quibus vti cōueniat par. v. c. v.	fo. lxxxiij.
Fenestre fiant septentrionales et oriētales par. iij. c. i.	fo. xxvi.
Fleubothomia fienda in vere par. ij. c. iij.	fo. x.
Fricatio preparat ad exercitiū par. iij. c. ij.	fo. xxix.
Fungi que sint meliores par. iij. c. xv.	fo. xlix.
G	
Gaudiū tempatū cōpetit in regimine sanitatis pa. iij. c. viij.	fo. xxxix.
Generationis mēbra cōfortātur par. ij. c. vi.	fo. xx.
H	
Herbarū regule par. iij. c. xij.	fo. xlvj.
Hora coeundi que sit par. iij. c. v.	fo. xxxiij.
I	
Ignis ex qua materia fieri debet par. iij. c. i.	fo. xxvij.
Ignis stupharū vituperatur eodem.	
Ignis a parte posteriori melior est ibidem.	
Infantes quomodo regendi sunt par. ij. c. iij.	fo. vi.
Indumēta cuius cōplexioni cōuenientia q̄ sint par. iij. c. xxx.	fo. lx.
Incuraturā dolores patietes par. ij. c. vi.	fo. xix.
L	
Lac ad quid proffit noceat ve par. iij. c. xix.	fo. liiij.
Lac est boni nutrimenti eodem.	
Lactuca complexionī calide cōpetit par. iij. c. xij.	fo. xlvj.
Lac caprarū et camelinū cōfert spleni par. xij. c. xij.	fo. xvij.
Leguminū substantia est inflatus par. iij. c. xvi.	fo. xliij.
Legumina excorticata sunt sanioza nō depulatis par. iij. c. eodē.	fo. eodē.
Lingue sanitatis cōseruatur par. ij. c. vi.	fo. xv.
M	
Maces vnde puenit par. ij. c. v.	fo. xij.
Macer ipingatur sic par. ij. c. v. fo. eodem.	
Maleficia tollūt par. ij. c. vij.	fo. xxi.
Matricis cōseruatio par. ij. c. vij.	fo. xxvi.
Medicine euacuantes sanguinē et alios hūores differūt p. ij. c. iij.	fo. xi.
Mery et cāne pulmonis fortificatiua et debilitātia par. ij. c. vi.	fo. xv.
Membra exteriora corporis cōfortantur eodem.	
Menstrua in qua etate incipiunt fluere par. ij. c. vij.	fo. xxvi.
Mel quod sit eligibilis par. iij. c. xix.	fo. lv.
Mori cōtingit hōiem ex gaudio et nō ex ira par. iij. c. vij.	fo. xxxix.
Mutatio subita nocet par. iij. c. vi.	fo. xxxiij.
Muscalia instrumēta expellūt tristitiā a corde par. ij. c. vi.	fo. xv.
Mulierū regimen par. ij. c. vij.	fo. xxij.
Mulier cōcipere volens caueat par. ij. c. vij.	fo. eodē.
Mulier pregnās euitet par. ij. c. vij.	fo. xxxiij.

Tabula alphabetica.

R	
Raufeatina repletio vitanda est par. iij. c. vi.	fo. xxviii.
Roculis nocet pleno stomacho dormire et nocturna cena p. ij. c. vi. fo. xliij.	fo. xv.
Rozarū cōseruantia par. ij. c. vi.	fo. xv.
Rozis mundificatiua par. ij. c. vi.	fo. xvi.
Rozua gallinarū cōfortant cor par. ij. c. vi.	fo. lv.
Rozua que sint melioza parte. iij. c. xix.	
P	
Panis ex quibus confici potest. par. iij. c. x.	fo. xli.
Paratis cadere in egritudinē par. iij. c. i.	fo. lxiij.
Partū mulierū facilitantia par. ij. c. vij.	fo. xliij.
Pedem sinistrū ante dextrū mouere cōfert spleni par. ij. c. vi.	fo. xxi.
Pedibus nudis incedere cerebrū et oculos ledit par. ij. c. vi.	fo. xliij.
Persica appetitū cōfortant par. iij. c. xij.	fo. lxxxvi.
Pessaria que sint par. v. c. ix.	fo. lxxxiij.
Pestilentie preseruatio par. iij. c. ij.	fo. xli.
Pinguedo differt a carnositate par. ij. c. v.	fo. lxiij.
Pira et coctana ante cibū cōstipant par. iij. c. xij.	fo. lxiij.
Pisces q̄ sint eligibiliores et saniores par. iij. c. xviii.	fo. lxiij.
Piscū cōdūmēta que esse debeāt par. iij. c. xx.	fo. lxiij.
Potus naturales et artificiales q̄ sint et regule eoz par. iij. c. xxi.	fo. lxiij.
Preseruatiua a veneno par. iij. c. iij.	fo. lxxxiij.
Pruuozū maneries quot sint par. iij. c. xij.	fo. xliij.
Puerpere regimē par. ij. c. vij.	fo. xliij.
Pulmonē cōfortantia par. ij. c. vi.	fo. xv.
R	
Regimen sanitatis est necessariū par. i. c. i.	fo. iij.
Regimē sani. ē variū et variū fm varietatē cōplexionū p. ij. c. i	fo. iij.
Reues cōfortantia et debilitantia par. ij. c. vi.	fo. xvij.
Risum cū recenti lacte coctū intestinis pdest par. ij. c. vi.	fo. eodē.
S	
Sanitatis regimē est necessariū par. i. c. i.	fo. iij.
Sanitas diffinitur par. i. c. ij.	fo. eodē.
Sanitas nō consistit in indiuisibili eodē.	
Sanguinis euacuatio exhiberi nō debet: et quomodo inuētor eius interfectus est par. ij. c. iij.	fo. xi.
Sanguisuge quales esse debeāt par. v. c. iij.	fo. lxxxiij.
Sexus diuersi indigent diuerso regimine cōseruatiuo vel preseruatiuo parte. ij. c. ij.	fo. v.
Sexus feminei regimē: vide in verbo mulier.	
Senum regimē par. ij. c. iij.	fo. vij.
Somnus fortissime etatis breuis sit par. ij. c. iij.	fo. vij.
Somnus diurnus vitandus par. ij. c. vi.	fo. xix.
Somnus ad quid valet par. iij. c. vij.	fo. xxxvij.
Somno vtendi modus ibidem.	
Spinargia bona est gutturi et pulmoni par. iij. c. xliij.	fo. xlvij.
Splenem ledentia par. ij. c. vi.	fo. xv.

Tabula alphabetica

Splen est instrumentū ridendi par. ij. c. vi.	fo. eob.
Stomachi sanitas toti corpi sanitatē dispensat par. ij. c. vi.	fo. xvi.
Sternuatio in ieiuno facta multum prodest: et sic non est negligentia p. ij. c. vi.	fo. xiiij.
Suppositoria que et quot sint par. v. c. viij.	fo. lxxxvi.
T	
Temperamentū ponderis et tēperamentū ad iusticiā consideratur in regimine sanitatis par. ij. c. i.	fo. iij.
Terra habitabilis qualis esse debet par. iij. c. i.	fo. xxvi.
Tempora anni quattuor in regimine sanitatis aduertenda sunt parte. iij. c. ix.	fo. xxxix.
Trusioꝝ vsus est piculosus ex eo q̄ inducit palyssim par. iij. c. xvi. fo. xlix.	fo. xlix.
V	
Ver assimilatur morbo de repletionē par. iij. c. ix.	fo. xl.
Ventoſa qualiter fieri debeat par. v. c. ij.	fo. lxxxi.
Vescam ledit longa vrine retenti par. ij. c. vi.	fo. xix.
Vinum quando infantibus dandū: et quale par. ij. c. iij.	fo. viij.
Vinum senum par. ij. c. iij.	fo. ix.
Vinum debilitantis et cōfortantis. par. ij. c. vi.	fo. xiiij.
Vigilandū quādo sit par. iij. c. viij.	fo. xxxvij.
Vomitu quādo vti coueniat: et ad quid p̄sit par. v. c. vi.	fo. lxxxv.
Vua est triplex par. iij. c. xij.	fo. xliij.
Z	
Zuccarum ad quid proſit par. iij. c. ix.	fo. lv.
Finis Tabula.	

Index tractatum huius libri.

Tractatus.

De regimine sanitatis Magnini.	fo. iij.
De fleubotdomia Arnaldi.	fo. lxxvi.
Astronomie Hippocratis.	fo. xc.
De dieta Johannis barbantini.	fo. xciiij.
Quid pro quo.	fo. xcviij.
De venenis Auerrois.	fo. xcviij.
De tyriaca eiusdem.	fo. xcviij.
Secretorū Hippocratis.	fo. cv.
De vinis Arnaldi.	fo. eodē.
De regimine senū et seniorū eiusdē.	fo. cxiiij.
Finis.	

Finit regimen sanitatis Magnini mediolanensis
 Impressum parisijs per Gasparum philippe: Expressum
 Johannis petri cōmorantis in vico diui Jacobi ad interſignium Leonis argentei. Anno salutis
 humani millesimo quingentesimoſexto quinto kalē
 das Julij.

In domibus bergem

appo si

becc beccus me bellu uno om
m33

gelge